

Advokatprofiler



Redaktionskommitté:

Anne Ramberg

Tom Knutson

Magnus Andersson

Research: Jaqueline Christenson

© Författarna och Sveriges advokatsamfund 2018

Grafisk form: Lasse Peterson, Vibra AB

Tryck: Lenanders Grafiska AB • 100918

ISBN: 978-91-983899-4-4

Innehåll

Inledning	7
Eva Andén En driftig pionjär som ville förändra	8
Olof Alfred Beckman En av det moderna advokatyrkets första banérförare	12
Lars Bentelius Fast och tydlig	19
Claes Beyer Advokat i och för bolaget	23
Curt Blomkvist "Försvarrollen får inte ses som en födkrok!"	30
Åsa Erlandsson Engagemang är främsta framgångsfaktorn	35
Elisabet Fura Chefs-JO Elisabet Fura på väg mot friare liv	39
Ragnar Gottfarb Ragnar Den siste som biträtt någon som varit	47
åtalad för "signeri och spådom"	
Stellan Graaf Pionjär som levde upp till sin roll	48
Bengt Gustafsson, Leif Gustafsson De visar att det går!	51
Leif Gustafson En vapendragare – både i rätten och i skogen	55
Lisa Göransson Så lyckades hon bli delägare på	61
en "Magic Circle"-byrå	
Emil Heijne En legendarisk advokat	65
Bertil Henriques Framtiden för advokaterna är specialisering	69
Maria-Pia Hope Att driva fram förändringar är det mest givande	72
Erica Wiking Häger Vägen fram	76
Elin Lauritzen Ett advokatliv. Kvinna bland de yngre i andra generationen .	81
Philip Leman Historien om hur Lemans blev landets äldsta byrå	95
Hugo Lindberg Några personliga minnen kring en framstående advokat ..	103
Stefan Lindskog HD:s ordförande: Alltid på rätt plats i rätt tid	109
Marianne Lundius Hon lämnar ordförandeskapet i Högsta domstolen	119
En lång resa till dagens moderna HD	
Andreas Möller Andreas Möller, sakförare	127
Fritiof Nilsson Piraten Advokat Fritiof Nilsson, Storgatan 21, Tranås	138
Tomas Nilsson Fortfarande är varje nytt uppdrag spännande	142

Simo Ollinen Advokat vid Polcirkeln	148
Claes Peyron Om advokatetikens utveckling	155
Anne Ramberg Generalsekreteraren: "Att vara generalsekreterare	163
är en livsstil"	
Leif Silbersky Kändisadvokat i närbild	169
Karl Staaff Den som var medellös och "hade en god sak"	178
kunde bli hjälpt gratis av Karl Staaff	
Mathilda Staël von Holstein Mathildas långa kamp för att	180
bli advokat	
Georg Stjernstedt Georg Stjernstedt 1876–1963	184
Bertil Södermark Advokaten som vrider allting rätt	187
Sven Unger Advokaten med många strängar på sin lyra	192
Aje Werner En gammal värmlandsadvokats minnen	199
Holger Wiklund (minnesord)	208
Folke Wistrand (minnesord) Omsorgen om klienten kom alltid först	213
Anders R. Öhman Musik och litteratur som själslig stimulans och	215
andningshål	
 PRISTAGARE: ADVOKATSAMFUNDETS PRIS FÖR FRAMSTÅENDE	
INSATSER INOM ADVOKATYRKET	
Thomas Olsson Prisades för rättssäkerhetsarbete	222
Biörn Riese Fick priset för framstående insatser	223
Sture Larsson Inte mycket annorlunda hos ensamme advokaten	225
än på den stora byrån	
Christian Åhlund Prisades för sina insatser	231
Lena Frånstedt Lofalk Ansvar och inflytande	233
Peter Danowsky Yrket kommer först för prisad advokat	237
 TIDIGA FÖREGÅNGARE	
Våra första kvinnliga advokater	240
August Strindbergs Lundaadvokater	254

Inledning

Boken Advokatprofiler rymmer artiklar som publicerats i tidskriften Advokaten sedan dess tillkomst 1935, samt två bidrag ur jubileumsboken Advokatsamfundet 125 år och två bidrag ur 100-årsjubileumsboken Från advokatens verkstad. Artiklarna har olika karaktär: intervjuer, porträtt, betraktelser med mera.

Artiklarna är ett begränsat urval och på intet sätt komplett; ändå visar de hur advokatycket har utvecklats i takt med tiden. De visar också på vissa tydliga trender. En är yrkeskårens utveckling mot ökad specialisering, från att advokater ofta var allmänpraktiserande med en bred palett av uppdrag till att advokater har blivit högt specialiserade, inte sällan internationellt verksamma. En annan tydlig trend är kvinnornas inbrott, från pionjären Eva Andén till dagens situation med en betydligt ökad andel kvinnor i advokatycket och på framskjutna positioner både på advokatbyråer och i Advokatsamfundet.

Annat är mer beständigt. Fortfarande finns samma kärnvärden i advokaternas gärningar. Bilden som tonar fram i artiklarna visar på spännande människoöden, dramatiska ögonblick och viktiga insatser för advokatycket och samhällets rättsutveckling.

Tidskriften Advokatens utveckling under de gångna 84 åren är påtaglig. Den första utgåvan som gavs ut 1935 var ett dubbelhäfte. Priset sattes till 1 krona per häfte. ”Häften kunna rekvireras hos tidskriftens exp., Mästersamuelsg. 4 i Sthm. Tidskriften distribueras kostnadsfritt till ledamöterna . . .,” meddelades i första utgåvan.

Med denna bok vill vi ge en möjlighet för läsaren att möta många av de färgstarka advokaterna verksamma igår och idag i ett yrke i ständig förändring.

Eva Andén

– *En driftig pionjär som ville förändra*

Av Ulrika Öster

Ur Advokaten nr 3/2018

År 1918 antogs Eva Andén som ledamot av Advokatsamfundet. Hon kom att spela stor roll både för familjerättens utveckling och för många av de kvinnor som sedan följde henne i spåren.

Eva Andén föddes 1886 och växte upp i en medelklassfamilj i Uppsala. Hon visade sig tidigt vara studiebegåvad, och när hennes bror började vid Uppsala universitet fick även Eva göra det. Det hörde till ovanligheterna att flickor läste vid universitetet vid denna tid, men Eva Andén fick stöd av föräldrarna och särskilt fadern.

– Sedan tror jag att hon tjatade en hel del själv också, om jag känner henne rätt. Eva Andén var en rätt bestämd och driftig kvinna.

Det säger Elsa Trolle Önnerfors, docent i rättshistoria vid Lunds universitet. Hon arbetar med en bok om de första kvinnliga juristerna, och har bland annat gått igenom Eva Andéns arkiv för att få veta mer om henne.

Eva Andén läste till en början historia, litteraturhistoria och nationalekonomi. Men höstterminen 1907 började hon studera juridik. Valet styrdes, enligt Elsa Trolle Önnerfors, till stor del av en önskan att påverka samhället.

– Redan på gymnasiet var hon engagerad i rösträttsfrågan, men också i att skapa en bättre värld framför allt för kvinnor och barn. Det är något som hon hade med sig hela livet ut, berättar Elsa Trolle Önnerfors.

Det fanns en kvinnlig förebild vid juridiska fakulteten under Eva Andéns studietid: docenten i civilrätt Elsa Eschelsson. Eschelsson kunde forska och undervisa, men var som kvinna utestängd från professurer. Tillsammans med de övriga medlemmarna i Kvinnliga Studentföreningen arbetade Eva Andén för att Eschelsson skulle få professuren i civilrätt. Det fick hon dock aldrig. I mars 1911 avled Elsa Eschelsson, enligt vissa källor av en överdos av sömnmedel.

1912 tog Eva Andén sin juris kandidatexamen. Hon började yrkeslivet som kringresande kursledare i lagkunskap, kurser som

tyckte var omoderna eller inte stod upp för människor som behövde få sina rättigheter skyddade, berättar Elsa Trolle Önnerfors.

Genom engagemanget för kvinnors och barns rättigheter blev Eva Andén bekant och god vän med en rad av det tidiga 1900-talets kvinnokämpar, som Sveriges första kvinnliga läkare Karolina Widerström och Elin Wägner. Hon företrädde flera kända kvinnor, bland andra Selma Lagerlöf, och när den unga Astrid Lindgren, då med efternamnet Ericsson, blev gravid med en man som formellt fortfarande var gift hjälpte Andén henne, så att hon kunde föda barnet i Köpenhamn där kvinnor fick vara anonyma.

Elsa Trolle Önnerfors vill också lyfta fram Eva Andéns betydelse för de kvinnliga jurister som följde i hennes spår.

– Hon blev en mentor för alla de andra kvinnliga jurister som kom efter henne. De var ju inte så många till en början, men en stor del av dem fick sin första tjänst efter examen hos Eva, påpekar Elsa Trolle Önnerfors.

Eva Andén gifte sig aldrig. Åtminstone under den första delen av hennes karriär var det en förutsättning för att kunna verka som advokat, påpekar Elsa Trolle Önnerfors.

– När hon började var gifta kvinnor fortfarande omyndiga. Om hon hade gift sig hade hon blivit omyndig, och därmed inte fått lov att arbeta som ombud i rätten. Av den anledningen var det en yrkesmässig överlevnadsstrategi, säger hon.

I stället delade Eva Andén under stora delar av sitt liv hem och hushåll med sin medarbetare Lisa Ekedahl. Exakt vilken relation de två hade framkommer inte av Eva Andéns kvarlämnade papper, men Elsa Trolle Önnerfors varnar för att automatiskt förutsätta ett kärleksförhållande mellan de två. Att yrkeskvinnor delade hushåll var ganska vanligt vid denna tid.

– I vissa fall var det säkert en homosexuell relation, i andra fall inte. Man ska inte glömma att det fanns en stark väninnekultur under denna tid, alltså nära kvinnliga vänner som levde ihop som en familj utan att dela säng, förklarar Elsa Trolle Önnerfors.

Eva Andén är en av de kvinnliga pionjärer inom rättsväsendet som Elsa Trolle Önnerfors lyfter fram i sin rättshistoriska undervisning.

– Jag vill att mina studenter ska veta vem som var den första kvinnliga advokaten och den första kvinnliga domaren. Det hör till allmänbildningen, säger hon, och berättar att dagens juriststu-

Olof Alfred Beckman

En av det moderna advokatyrkets första banérförare

Av Kjell Å. Modéer

Ur Advokaten 1986

Det var ett tiotal företrädare för de ”juridiskt bildade sakförarna”, de flesta verksamma i Stockholm, som på skilda sätt bidrog till skapandet av en modern yrkeskår av advokater. Resultatet blev Sveriges advokatsamfunds bildande 1887.

En av dessa rättspolitiskt aktiva aktörer var Olof Alfred Beckman, verksam som sakförare i Stockholm i närmare 60 år, från 1830-talets början till 1890. Visst finns det aparta inslag i hans biografi; det noterar man när man skall söka teckna hans porträtt. Han var exempelvis riddare av Wilhelm II:s av Preussen kungliga ”Kronorden”, tredje klassen. Han stred tappert för ett patent på malkaffe, och han drabbades också av en personlig konkurs. Här skall hans levnadsöde likväl presenteras, för han var en intressant aktör, väl värd att framhållas när Advokatsamfundets historia nu skall skrivas.

Beckman föddes i Göteborg den 26 september 1815, och han inskrevs som recentior i Göteborgs nation vid Uppsala universitet 1831. Efter fem terminers juridiska studier lämnade han Uppsala vid jultiden 1833 och antogs som auskultant i Svea hovrätt. Hans fortsatta professionella verksamhet är ett paradexempel på hur en ”juridiskt bildad sakförare” under 1800-talet byggde upp sin förvärvsverksamhet. Han kombinerade sin advokatrörelse med tjänsteställningar vid flera statliga verk och institutioner. Han arbetade under 1830- och 40-talen vid flera domstolar. Han var notarie i Stockholms kämnersrätt och rådstugurätt, han var domhavande i Danderyds skeppslag och Sollentuna häradsrätt, och han tjänstgjorde vid ett par riksdagar som sekreterare i Allmänna Besvär- och Ekonomiutskottet. Längre fram i hans

Advokater fick ”björnar”

Vissa år gick Beckmans advokatrörelse bra, andra gick det betydligt sämre. Han beklagade sig en gång i en tidningsartikel över de advokater som fick ”björnar”, dvs. fordringsägare. Hans egna kassaböcker avslöjar dock, att han själv under vissa perioder tvingades låna för att hålla sin rörelse flytande. Det dök t.ex. upp en ”Grefve Piper”, som han lånade pengar av på 1850-talet, och den 31 december 1855 noterade han i kassaboken att han ”Betalt von Schewen i revers 200:-”. Måhända var denne identisk med den beryktade procentaren J. J. von Scheven som åtalade Carl Jonas Love Almqvist för förfalsknings- och förgiftningsförsök? Ett uppdrag som Beckman åtog sig som förmyndare slutade med att han 1865 tvingades avträda sin egendom till sina borgenärer. Bakgrunden till denna för Beckman pinsamma omständighet var följande. På uppmaning av en grosshandlare L. O. Smitt åtog han sig att vara förmyndare för ”possessionaten” Åkerlund. När han utsetts av rätten framkom att hans myndling hade betydligt större skulder än vad som angivits, när han åtog sig uppdraget. För att undvika att betala myndlingens skulder som var in-tecknade i dennes egendom, så utgav han själv s.k. kapprocksreverser (omslagsreverser). Så fort som han vidtagit denna åtgärd begärde Smitt Åkerlund i konkurs, vilken ansökan Beckman tvingades medge. Åkerlunds egendom såldes på auktion, men intäkterna blev så låga att de inte räckte för att täcka de in-teckningar för vilka Beckman utställt sina kapprocksreverser. Och då Beckman själv inte hade tillgångar att lösa reverserna tvingades han således till personlig konkurs i januari 1865.

Det var efter konkursen som Beckman framträdde som det fria advokatyrrkets främste och oförtrötterlige förespråkare. Mest uppmärksammade blev en ”Framställning om nödvändigheten att införa ett advokatstånd i Sverige”, som han ingav till justitieombudsmannen 1866. I mer än 20 år kom han i flera sammanhang att återkomma till detta ämne i den offentliga debatten. Det var därför konsekvent, att Beckman tillhörde dem som undertecknade uppropet till det första svenska sakföraremötet i Stockholm 1885 och som vid detta möte ”som den äldste sakföraren i Stockholm både till åren och i sakförareyrket” fick hålla det inledande huvudanförandet.

Stagnation, misstro, kritik

1860-talet präglades av stagnation, misstroende och kritik mot den svenska rättskipningen. Denna ömsom interna självvrannsakan ömsom i den offentliga debatten uttalade ampra kritiken riktade sig i första hand mot domstolarna. Såväl HD som underdomstolarna fick sin slev av grytan. Beckman konstaterade, att kontrollen på ”advokaternas skicklighet och redbarhet hade minskat”. Trettio till fyrtio år tidigare fanns det ”flera verkligt stora advokater”, mindes han på 1870-talet. Då fanns ”Richert, Zenius, Staaff, Theorell, men var fås sådana nu?”. Vidare kritiserades den som man ansåg alltför teoretiska juridiska utbildningen, och man häcklade den nära nog obefintliga advokatkåren.

Beckman utgick från alla dessa brister i det svenska rättslivet när han argumenterade för sitt mål, nämligen att söka skapa ett advokatstånd i Sverige. I debatten använde han som illustrationer gärna rättsfall som han själv drivit i domstolarna. Med dessa visade han på rättsväsendets låga nivå, på domstolarnas inkompetens och behovet av välutbildade advokater. Han sökte till och med ställa Högsta domstolens ledamöter inför riks rätt för att de inkompetent handlagt mål han drivit där.

Beckman tog ofta det franska advokatsystemet och dess utveckling under 1800-talet som ett gott exempel på hur advokaternas situation förbättrats. Han pekade på att revolutionen för advokaternas vidkommande resulterat i att advokatståndet upplösts, och för att visa hur det moderna advokatyret vuxit fram citerade han mer än en gång Napoleons dekret från 1810: ”Under det Vi var sysselsatta med organisationen av domaremakten och forskade efter de medel, som kunde vara bäst ägnade att tillförsäkra domstolarna tillbörlig aktning och förtroende, fästade vi uppmärksamheten vid ett kall, som på rättvisans skipande, utövar ett mäktigt inflytande. Vi hava, såsom en följd därav, anbefallt en reorganisation av advokatståndet, såsom det lämpligaste och säkraste medlet att vinna de för nämnda ändamål oeftergivliga villkor, eller rättskaffenhet, ömhet, oegennyttia, förmedlingsanda, känsla för sanning och rätt, en levande iver att bestå den svage och förtryckte.”

”Förädlad av sitt yrke”

För Beckman var det en karakteristik som passade in på hans syn på advokatycket likaväl som den som ”den ryktbare franska advokaten Troplong” hade yttrat: ”Jag medgiver, att advokaten då honom lämnas ett juridiskt uppdrag, icke är likgiltig för det honorarium, som uppdragets utförande kan erbjuda: men följ honom till hans arbetsrum, där han studerar saken, eller till domstolen, där han pläderar densamma. Se honom arbeta sig in i sin huvudmans idéer, inspirera sig och upplåga för hans sak; se honom stolt om han segrar, ledsen och modfälld, om han besegras. Måne det endast är hoppet på den väntade vinsten, som låter dessa känslor uppkomma? Nej, det är hans sympati. Före hans uppträdande haven I sett människan; efter detsamma sen I advokaten; eller mannen, upphöjd, förädlad genom andan av sitt yrke.”

Egentligen påyrkade inte Beckman några lagreformer när han kämpade för advokaternas bättre ställning i det svenska rättslivet. Han ville i stället att man strikt skulle tillämpa 1734 års lag, att det endast skulle vara ”oberyktade, ärlige, redelige och förståndige män” som skulle användas i domstolarna, och att endast de advokater som blivit godkända av rätten skulle tillåtas uppträda yrkesmässigt. Dessutom påpekade han att den paragraf i rättegångsbalken som stadgade, att advokaterna utan ersättning skulle biträda fattiga parter, skulle tillämpas. Han trodde att det nog skulle ta närmare ett kvart sekel innan lagen rätt tillämpades, men då skulle resultatet ha nåtts.

Vid det andra nordiska juristmötet, som avhölls i Stockholm 1875, deltog han i diskussionen över temat ”Skall sakförareverksamheten betraktas som ett fritt yrke, vilket bör stå öppet för envar välfrejdad person, eller böra särskilda kvalifikationer erfordras för utövande av denna verksamhet.” Diskussionen kring det fria advokatycket blev i stort sett en svensk angelägenhet. Problemet med dilettantiska sakförare fanns nämligen mest i Sverige. Beckman skissade i sitt anförande hur förhållandet på detta område var i Sverige:

”Avsigkomna skraddare, snickare, hökare och andra, som icke har den ringaste lagkunskap, som varken är förståndiga eller oberyktade, tillåtes såsom fullmäktige i rättegångssaker uppträda, domstolarna till förargelse och mångdubbelt besvär, parterne själv till skada och förlust.”

tecken på uppskattning han förtjänade, både av kolleger och i pressen. Blott en ynnest bestods honom inte. Han kom aldrig att ingå i styrelsen för det nybildade Sveriges advokatsamfund. Då ställdes han utanför de aktivas krets. Sannolikt var det en anledning till att hans slutackord blev så bittert. I en skrivelse till advokatsamfundets styrelse 1891, något år före sin död, beklagade han sig över att samfundet ej levde upp till sina målsättningar, och han kritiserade i en rad punkter samfundet för passivitet. Å andra sidan borde han ha kunnat säga till sig själv att nu hade han gjort sitt. Nu stod en ny generation beredd att ta över det mödosamma arbetet. Han kunde, som han själv en gång i sin krafts dagar hade gjort, citera Schiller, där kung Philip II till kardinalen får uttala: ”Ich habe das Meinige gethan, Thun Sie das Ihre.”

Inbjudning

till

Svenskt Sakföraremöte.

DA Kongl. Majt medgifvit korporationer och enskilda att inom viss tid, som numera blifvit utsträckt, inkomma med yttranden rörande Nya Lagberedningens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning, och med anledning deraf från många håll bland de juridiskt bildade sakförarne i riket blifvit framhållen önskvärdheten af att få tillfälle till meningsutbyte och uttalande rörande förslaget, jemväl med fästadt afseende å sakförareverksamhetens ordnande, så hafva undertecknade, praktiserande advokater i hufvudstaden, på tillika till oss stäld uppmaning, ansett oss böra inbjuda samtliga de sakförare i Sverige, hvilka på grund af aflagd juridisk examen skulle enligt Nya Lagberedningens förslag ega behörighet att vara offentliga sakförare, till ett möte här i Stockholm för öfverläggning och afgifvande af yttrande i ämnet, att till Kongl. Majt ingifvas.

Detta möte hafva vi utsatt till **Tisdagen den 22 September 1885.**

De af nämnde sakförare, hvilka önska att i mötet deltaga, behagade derom insända anmälan till **Bestyrelsen för första Svenska Sakföraremötet** under adress **Stockholm** inom instundande **Juni månads utgång**, hvarest en hvar, som anmält sig, skall med posten erhålla ett af oss uppgjort förslag till program för mötets förhandlingar afvensom uppgift på sammanträdeslokal, afgift för betäckandet af mötesomkostnaderna, som först kunna beräknas sedan det visat sig, i hvilken mån denna inbjudning vunnit tillslutning, m. m.

Mötet torde komma att vara tre till fyra dagar.

Vi äro de tidningar på det högsta förbundne, hvilka behaga reproducera denna inbjudning.

Stockholm i Maj 1885.

<p>O. A. Beckman. Oscar von Koch. Nils Settervall.</p>	<p>G. E. Fahlerantz. W. Montelius.</p>	<p>Carl Hellberg. C. A. Nycander. Ernst Uddenberg.</p>
---	---	---

råd han har givit till verkställande direktören?

Antingen säger man från början att det som advokaten vet, det vet alla i advokatbyrån också. Det betyder att den som sitter i styrelsen också är fullt informerad om de diskussioner rådgivaren har haft med verkställande direktören. Det kan i vissa fall vara lite besvärande, i synnerhet om det är känsliga omdömesfrågor.

Om VD bestämmer sig för att handla på ett annat sätt än advokaten har rått till, kan rådgivaren bara konstatera att det är VD-n som bestämmer.

Men om en delägare på samma advokatbyrå sitter i bolagsstyrelsen, förklarar att han tycker att en föreslagen åtgärd är tveksam, och frågar efter ledningens bedömning, säger kanske VD-n att han har diskuterat frågan och kommit fram till åtgärdsförslaget – utan att berätta att han har fått ett annat råd av den advokat som arbetar för bolaget varje dag.

Då är det besvärligt för advokaten i styrelsen. Antingen har han inte fått veta någonting, och då följer han naturligtvis sitt samvete och säger att han inte kan ställa upp på förslaget. Eller så har han från början sagt att han kommer att hålla sig underrättad om advokatbyråns rådgivning till bolaget.

– Men då undrar jag om verkställande direktören egentligen är så road av att man också är styrelseledamot!

När man organiserar juristavdelningen på ett stort bolag vill dotterbolagscheferna i många fall gärna att den bolagsjurist som anlitas särskilt för att sköta just det dotterbolagets affärer ska hålla tyst inför andra på samma juristavdelning om vad juristen säger till VD-n. Det vill cheferna hålla för sig själva.

– Så mycket som jag känner till av vad som rör sig i större börsbolag, kan jag säga att verkställande direktörer många gånger inte vill att den diskussion de har med en advokat som de anlitat ska avslöjas för någon annan.

Claes Beyer anser att det är riktigt att separera rollerna strikt, och att helt enkelt inte ge rådgivning åt bolag där man ingår i styrelsen.

– Man ska säga sig att antingen har man ett uppdrag för det bolaget, och då går man inte in i styrelsen – eller också har man inte det. Men man kan inte göra bådadera.

Likaså tror han att det blir mycket svårt att anlita en annan advokat på samma byrå för rådgivningsuppdrag. I alla andra

Tidigare fick det inte vara en majoritet av utlänningar i ett svenskt aktiebolags styrelse. Då bildades ofta dotterbolag till utländska bolag, och det blev ganska automatiskt på det sättet att två ledamöter var den svenske verkställande direktören och ordföranden – oftast någon advokat som hade hjälpt till att bilda bolaget – och så kom en tredje ledamot från det utländska bolagets ekonomiledning.

Claes Beyer påminner sig en lustig situation i en bolagsstyrelse:

– Jag var ordförande i ett tyskt dotterbolag. Det fanns en verkställande direktör som var svensk, och en utländsk styrelseledamot. Den verkställande direktören tyckte att en del av hans villkor inte var tillfredsställande, och ville diskutera saken med styrelsen. Jag ringde moderbolaget och sa: ”VD vill gärna ha en sådan diskussion. Kan vi ta upp det vid nästa styrelsemöte?”

– Då svarade moderbolaget: ”Det ska du inte alls lägga dig i, för det sköter vi själva.” Jag svarade: ”Om det är er uppfattning, ska jag be att få avgå. Jag kan inte sitta i styrelsen för ett bolag där jag inte kan få diskutera verkställande direktörens villkor med de ansvariga i bolaget. Det måste betyda att det också är andra saker ni inte vill att jag ska veta.” Då sa moderbolaget: ”Den synpunkten förstår vi mycket väl, så vi accepterar att du avgår. – Kan du fortsätta att vara vår juridiska rådgivare?”

– Då tänkte jag att nu hade jag agerat alldeles rätt. Det betydde att jag hade skapat en viss respekt kring min person. Och moderbolaget tyckte att det var bra att ha en sådan person som advokat. ”Men advokaten får inte lägga sig i sådant som vi sköter själva, så han får vara utanför styrelsen!”

Det finns andra situationer där advokaten bör avträda ur styrelsen.

Claes Beyer menar att det aldrig är så att advokaten inte har bolaget som klient – det har han alltid. Men advokaten kanske inte har bara bolaget som klient. I ett familjebolag kan det till exempel finnas en minoritet på ett par bröder som äger 20–30 procent i bolaget, och som gärna vill att det ska finnas någon i styrelsen som tillgodoser deras intressen.

– Om advokaten har accepterat att bli invald i styrelsen på minoritetens begäran, menar jag att han har såväl bolaget som minoriteten som sin klient. Och om han i den situationen finner

att boken blivit en ”bibel”. Det är främst denna bok som gör att han så ofta låter tala om sig, citeras av både äldre och yngre jurister.

Senast jag själv hörde boken åberopas var på Södra avdelningens höstmöte i Malmö sistlidna november. Vid ett seminarium om processen i hovrätt hade advokat Leif Ljungholm till uppgift att ge sin syn på försvararens roll i domstolen. Jag tror att han skattade sig lycklig över att kunna luta sig mot Curt Blomkvists goda råd om brottmålsförsvaret.

När ”Försvaren” kom, fyllde den ett tomrum i svensk juridisk litteratur. Mycket litet fanns skrivet om brottmålsförfarandet sett ur försvarets synvinkel.

Curt Blomkvists fallenhet för ämnet grundar sig både på lång egen erfarenhet som försvarare och praktisk utbildning av försvarare under en följd av år. Han berättar att han dessutom studerat allt han kommit över i utländsk litteratur om försvararrollen. Så är också boken välförsedd med citat ur sådan litteratur och kryddad med några av Honoré Daumiers satiriska teckningar från juristlivet.

Tidigare har Curt Blomkvist i ”Rätten till självförsvar” behandlat nödvärnsrätten. Båda böckerna anges i kommentarerna till rättegångsbalken respektive brottsbalken samt i övrigt i facklitteraturen.

Den första kursverksamheten i samfundets regi gällde försvararrollen. Curt Blomkvist och kollegan Christer Arnewid blev något av pionjärer. De åkte omkring i landet och höll kurser för både blivande och redan etablerade advokater om försvararuppdraget. Under tio års tid genomfördes ett 15-tal kurser med 600–700 deltagare. Kursen kom sedermera att utvecklas till obligatorisk grundkurs.

Det är inte bara advokatkåren som fått del av Curt Blomkvists syn på försvararens uppgift. Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen anordnade flera år en kurs i rationell förundersökning med hans medverkan. Curt Blomkvist har också varit engagerad i kurser om rättspsykiatri i domstolen m.fl.

– Jag har alltid tyckt att det är viktigt att vi försvarare lyfter fram försvarets roll – det är inte minst viktigt i dag – och därför har jag avsatt mycket tid för utbildning, föredrag, föreläsningar och artiklar i ämnet.

Redan från 1960-talet har Curt Blomkvist ägnat intresse åt den forensiska retoriken som nu synes ha kommit på modet.

Curt Blomkvist har mycket att berätta om de rättegångsspel i radio och TV som han deltagit i. Han vill här påminna om den nyligen bortgångne advokaten Bo Westman som var en skicklig och uppslagsrik författare bl.a. av sådana teaterspel. Han stod bakom dem som, i regi av legendariske Åke Falck, framfördes i form av radioteater i mitten av 1950-talet.

Juristerna utformade sina egna roller och repliker. I övrigt anlätades skådespelare från Göteborgs stadsteater såsom Herman Ahlsell, Bengt Ekeröth, Yvonne Lombard m.fl. Ett av spelen upptogs vid en offentlig radioinspelning i stadens konserthus. Mitt i ett underhållningsprogram som samtidigt spelades in lades in en scen föreställande ett stormigt föreningsmöte där kassören utsattes för skarpa angrepp.

När underhållningsprogrammet avslutats tillkännagav Åke Falck att händelsen lett till en ärekränkingsprocess och att advokaterna Blomkvist och Åke Eckerstein, som själva inte fått bevittna föreningsmötet, sökte vittnen från publiken. Det blev ett intressant vittnespsykologiskt experiment. Inget av vittnena hade korrekt uppfattat vad som förekommit, ett par av dem hade fått allt om bakfoten. För Curt Blomkvist blev det sedan under årens lopp flera framträdanden i radio och TV.

Curt Blomkvist berättar så engagerat om ”teaterlivet” att man måste fråga om det finns likheter mellan skådespelaryrket och försvararrollen.

– Inte mer än att vi självfallet har mycket att lära i konsten att uppträda och att tala, att argumentera på ett övertygande sätt och att kunna känna stämningen i salongen (rättssalen). Vi måste kunna leva oss in i vår roll och väcka intresse för vad vi har att säga.

Trots all utåtriktad verksamhet har Curt Blomkvist av göteborgsjournalisterna fått epitetet ”vår kändaste doldis”. Förklaringen torde vara att han aldrig sökt publicitet eller framhållit egna förtjänster, att han uppträder lågmält, sakligt och övertygande.

– Det är sant att jag inte självmant tagit kontakt med massmedia under många och hårt bevakade brottmålsprocesser. Däremot har journalisterna tagit kontakt med mig. Jag har då brukat stå

mig. Ambitiösa och orädda biträdande jurister och yngre delägarkollegor – kvinnliga såväl som manliga – som ser hur viktig frågan är och som kräver och vill arbeta för förändring.

Åsa Erlandsson i Stockholm är VD och executive partner på Setterwalls Advokatbyrå sedan januari 2014. Hon började på Setterwalls 1998 och blev VD och managing partner för byråns Stockholmskontor 2010.

Elisabet säger att hon inte ägnat sig åt karriärplanering, inte heller tycks ett medvetet byggande av nätverk vara hennes kännetecken. I stället har nyfikenhet och en lust att ta sig an nya utmaningar tagit henne framåt.

Det finns inte någon tydlig linje, men det finns dock en tunn röd tråd som går att följa och det är intresset för MR-frågor. Nyfikenhet och viljan att anta nya utmaningar förde henne till advokatycket, vidare till ordförandeskapet för Advokatsamfundet, ut i Europa till Europadomstolen och sedan åter till Sverige och uppdraget som chefs-JO. Till det kommer en rad olika andra uppdrag.

Att ha en advokatbakgrund har varit en utmärkt tillgång under hela hennes omväxlande yrkesbana, betonar Elisabet:

– Allt jag har lärt mig som advokat har jag haft nytta av. Som advokat lär man sig att fatta beslut, lära sig av sina misstag, vara snabb och exekutiv, överblicka och sortera stora mängder information och hitta rättsfrågan, samt argumentera för en ståndpunkt.

JO:s framtida utmaningar

Elisabets övergripande mål var att göra JO ännu mer relevant. I en föränderlig värld måste JO hänga med men ändå samtidigt hålla emot.

– Det arbetet, kombinerat med att utveckla arbetsmetoder och bli mer synlig och mer proaktiv är en stor utmaning. Det handlar om att gå tillbaka till grunduppdraget och se till att skydda de svagaste mot övergrepp från dem som har makten. Svårare än så är det inte och ändå är det så svårt eftersom det kan se så olika ut, säger Elisabet och berättar att någon sa i ett internationellt sammanhang att ”ombudsmannens uppdrag är att viska sanningen i makthavarens öra”.

– Det säger något om paketeringen. Det är inte säkert att man når framgång om man ställer sig och skriker. Det kanske är mer effektivt att skriva de långa tråkiga besluten, prata i KU och på olika konferenser om vikten av att diarieföra handlingar, att beslut måste motiveras samt att det måste ges besvärshänvisning. Det är de små tråkiga sakerna som är viktiga, säger hon och ler.

Stellan Graaf

Pionjär som levde upp till sin roll

Av Magnus Ullman

Ur Advokaten nr 2/2004

Stellan Graaf växte upp i en sjöofficersfamilj i Stockholm men valde tidigt juristbanan. Han var bara 21 år när han tog sin jur. kand. i Stockholm. Efter tingstjänstgöring och en kort period som bankjurist i Handelsbanken anställdes han 1938 som biträdande jurist vid Advokatfirman Morssing & Nycander i Stockholm. Året därpå, endast 26 år gammal, blev han ledamot av Advokatsamfundet.

Stellan Graaf kom i allt väsentligt att ägna sig åt sjörätten, i början mål som mest rörde fartygskollisioner och senare i allt större utsträckning så kallade lastregresser. I ett tidigare skede regressade inte sjöförsäkringsbolagen mot ansvariga redare när de hade betalat ut ersättning för lastskador. Stellan var en pionjär på detta område och fick tidigt de större försäkringsbolagen, som meddelade lastförsäkringar, som klienter. På senare år arbetade han även med läkemedelsprocesser. Han företrädde Astra och Pharmacia i de första p-pillermålen i början av 1970-talet. Stellan var också ofta anlita som skiljeman och hade en mängd uppdrag inom Advokatsamfundet, bl.a. som styrelseledamot i huvudstyrelsen och ordförande i disciplinnämnden.

För egen del hade jag förmånen att i tre år, fram till 1975, arbeta som biträdande jurist åt honom. Stellan var en mycket respektingivande person. Hans stora kroppshydda och starka röst gav honom en extra pondus. Det var roligt att arbeta åt Stellan. Han var klar i sina instruktioner, föredrog kortfattade brev och inlagor, var lagom fordrande och samtidigt humoristisk.

Stellan var gift med den kända skådespelerskan Margit Manstad, som var 10 år äldre. Eftersom hans umgänges- och klientkrets var minst sagt exklusiv och i allmänhet till åren kommen, och han själv saknade barn, hade han en bristfällig kännedom om

den yngre generationen, till vilken jag då hörde. Detta tog sig ibland dråpliga uttryck. När Stellan kom in i den unge juristens rum reste man på sig, det förväntades så, och innan tiden för provtjänstgöringen gått ut, blev man titulerad notarie. Den kvinnliga personalen titulerades fru eller fröken beroende på civilstånd. ”Jag känner mig som en gammal ogift fröken”, sa en gång en av de yngre sekreterarna. Till detta kom en minst sagt originell öppning av arbetsdagen. Kamreren hade senast kl. 09.00 sprättat upp och kontrollerat all inkommande post och lagt den i storleksordning i sammanträdesrummet. Där presiderade Stellan bland byråns jurister och läste igenom brev och inlagor, som därefter överlämnades till respektive handläggare. Förekom det där någon kritik, det hände sällan, var det ytterst pinsamt att inför alla åhöra klagobrevet. Nya uppdrag kom mestadels in även denna väg. Stellan tog naturligtvis med ålderns rätt de största uppdragen medan de minsta hamnade hos mig. Andra uppdrag jag fick denna väg var allehanda, inte alltid angenäma, uppdrag, ofta mindre saker av de mest skilda slag, huvudsakligen från delägarnas släktingar och vänner. Fördelen med den gemensamma postöppningen var att man fick en god inblick i byråns verksamhet, klienternas göranden och låtanden, och även åhöra ofta kritiska omdömen om motpartsadvokater m.fl.

När man reste med Stellan, besökte klienter eller var med honom i domstol, fann man snart att han var den självklare huvudpersonen. Han levde fullt upp till denna roll. Det hände att motparter gav med sig bara vid blotta åsynen av honom. När jag några år före min anställning hos Morssing & Nycander satt ting på Stockholms tingsrätt, sade en rådman vid sörättsavdelningen inför en huvudförhandling: ”Nu Magnus skall Du få möta två ess inom advokat kåren, som dessutom hatar att förlora mot varandra”. Det var Stellan Graaf och Claes Palme. Deras ömsesidiga animositet gjorde att de lade ned extra stort arbete i de mål där de stod mot varandra. Det var en upplevelse att höra och se dem, som en dramatisk teaterföreställning. De var mycket vassa och spydiga mot varandra, men stred samtidigt med blanka vapen. Den gången vann Stellan.

Till skillnad från många andra advokater i Stellans generation hade han förmågan att ta betalt för sina tjänster. Han förde aldrig något tidkort, utan tittade på aktens storlek och hade en feeling

för vad han skulle ta betalt när det var dags att skicka en faktura. Det var egentligen bara stora mål han höll på med, ofta med internationell anknytning, och arvodena blev därefter. När jag skulle sköta en mindre sak för en amerikansk klient och skulle fakturera den, året var 1974, hade jag hört att man skulle ta i litet grand. Jag föreslog 7 000 kronor för det nedlagda arbetet, vilket Stellan omedelbart höjde till 27 000 kronor med kommentaren att ”annars kan klienten tro att han kommit till en andra rangens advokat”. Med vändande post kom 27 000 kronor i en check plus ett tackbrev.

Stellan var samtidigt en levnadskonstnär och en gladlynt person. Han levde gott och på stor fot. Han älskade resor till fjärran exklusiva mål och var en uppskattad sällskapsmänniska, en humoristisk talare och eftertraktad kavaljer.

Stellan lämnade delägarkretsen 1974, endast 62 år gammal, men var i mindre utsträckning verksam ytterligare några år och vistades då mest i San Remo. Som ovan framskymtat hade Stellan en förmåga att se affärsmässigt på sina uppdrag. Det var han mästare i. Han avled 1987. Hans hustru Margit inrättade då till hans minne en sjörättslig fond som fick hans namn.

Bröderna Gustafsson är födda i Strömstad, uppväxta i Sundsvall och har därefter bott i Göteborgstrakten. De läste juridik tillsammans i Uppsala, delade studentlägenhet och delade lucka när de gjorde lumpen i en idrottsgrupp. Båda två var tidigare elitåkare i längdåkning på skidor. Efter att Bengt var klar med sin tingsmeritering i Helsingborg 1984 kunde han konstatera att arbetsmarknaden var allt annat än god. Han såg då en annons om att Allmänna Advokatbyrån i Kiruna sökte folk. Han började 1985 på byrån och blev år 1990 dess chef.

Brodern Leif valde en annan väg efter sina studier. Efter tingsmeritering tjänstgjorde han i förvaltningsdomstol, senare som skatteansvarig på Första Sparbanken i Göteborg och därefter som bolagsjurist i en finanskoncern som lades ner 1992. När han friställdes hörde Bengt av sig eftersom han såg möjligheten att få tag i en kompetent jurist. 1998 lämnade Leif Allmänna Advokatbyrån och startade Kiruna Advokatbyrå. Året därpå lades Allmänna Advokatbyrån ner och bröderna beslöt då driva Kiruna Advokatbyrå tillsammans. Endast de två bröderna är ägare i byrån och de avser inte släppa in fler.

– Många advokater måste ägna tid åt att prata med andra delägare om vad man ska besluta i olika frågor. I dessa frågor har vi sällan eller aldrig några skilda åsikter varför det inte tar någon tid i anspråk, säger Bengt.

Advokatbyråns lönsamhet är god, bröderna tar ut skäliga löner och ”roar sig” även med att varje år skatta fram en vinst för att öka det egna kapitalet och därmed likviditeten i bolaget.

– Vår affärsstrategi är att göra ett gott arbete. Under det motto bygger vi upp olika specialiteter för att ha flera ben att stå på, säger Leif. Framåtanda, tillgänglighet och att göra lite extra är honnörord. På små orter sprids detta och här är det lättare att bygga upp ett kontaktnät.

Båda bröderna anser att ett levande näringsliv med små och medelstora företag samt ett levande samhälle är betydligt viktigare för byråns utveckling än närheten till tingsrätt.

– Det är kanske just avståndet till de större advokatbyråerna längs kusten, 35 mil bort, som gör att våra tjänster efterfrågas i den nu aktuella utsträckningen, säger Leif. Avståndet i vår glesbygd är en konkurrensfördel.

På frågan om var hon vill vara om fem år svarade Lisa att hon hoppas på att kunna ta lite ledigt för att göra en jordenrundresa med sina två flickor innan de ska börja skolan på riktigt. På sikt kan Lisa tänka sig att återvända till Sverige för att inleda en andra karriär, som domare den här gången.

Om advokatbyrån Allen & Overy

Allen & Overy har femtusen medarbetare, varav hälften är jurister och av dem är drygt femhundra delägare. Man har fyrtiofyra kontor i trettioett länder. Totalt talas det sextiofem språk på byrån.

På huvudkontoret i London arbetar nästan tvåtusen personer. Det inkluderar trettiofyra kockar, tolv baristas, tio gyminstruktörer, ett team med läkare, tandläkare, sjuksköterska samt sjukgymnaster. På kontoret finns fyra kök, tre restauranger, två caféer som sammanlagt serverar femtonhundra mål mat per dag.

Det dricks tretusen koppar te varje dag på Londonkontoret. Vill man ha annat än te att dricka så finns det även en bar som är öppen på kvällstid.

År 2014 biträdde advokatbyrån klienter i transaktioner till ett värde av nästan tiotusen miljarder kronor. Byråns klienter består av multinationella bolag, finansiella institutioner, stater, myndigheter samt överstatliga organisationer.

Han lät också bygga en större motoryacht som låg förtöjd vid boj i Hotellviken. Senare köpte han en Herlinkryssare.

Bland Emil Heijnes klienter kan nämnas Torsten Kreuger och dennes bolag och tidningar, Josef Anér (Turitzkoncernen med varuhuset EPA), familjen Aronowitsch (Bukowskis Auktioner), ett antal förmögna Stockholmsfamiljer liksom ett antal bruksägarläkter i landet. Enligt Emil Heijnes många biträdande jurister var han att betrakta som en arbetsnarkoman men hade ändå alltid tid att undervisa och instruera sina unga medarbetare. Emil Heijne drev sin advokatfirma som ensam ägare och skaffade aldrig någon kompanjon.

Uppdragen åt ”tidningskungen” Torsten Kreuger var mycket omfattande och många gånger komplicerade, men Emil Heijne var mycket kunnig, påläst och initiativrik, han var ständigt tillgänglig och fick snabbt avtal, PM och protokoll ur händerna, vilket passade särskilt Torsten Kreuger. Det har i den så kallade Kreugerlitteraturen och även i advokatsammanhang diskuterats varför Emil Heijne inte företrädde Torsten Kreuger i den för honom så förödande Högbroforsprocessen. En välvillig tolkning är att Emil Heijne inte var någon brottmålsadvokat. En annan tolkning kan vara att namnet Kreuger genom Ivar Kreugers frånfälle och Kreugerkoncernens kollaps, medförande att tiotusentals svenskar blev utblottade och arbetslösa och att Sverige detroniserades internationellt, vid denna tid var så pestsmittat att det kan ha påverkat även Emil Heijne. Han kunde nämligen löpa risk att bli av med många av sina klienter för det fall han åtog sig en Kreugersak. Den mest sannolika förklaringen är dock att han avböjde uppdraget eftersom han i så fall nödgats samarbeta med advokaten Eliel Löfgren, som långt senare befanns ha varit jävig för uppdraget! Om Torsten Kreuger haft Emil Heijne i Högbroforsprocessen hade han sannolikt klarat sig, framhåller bland annat hans sonson med samma namn, som i många år varit verksam som advokat i Stockholm. Eftersom bara Emil Heijne själv och Torsten Kreuger kan besvara denna fråga och båda sedan länge är ur tiden måste frågan lämnas öppen.

Emil Heijne hade en omfattande representation. Den kände affärsmannen Josef Anér har lämnat följande skildring:

”I sitt vackra hem vid Karlaplan, prytt med antika möbler, konst och böcker var han en utomordentlig värd. Vid ett lika

utomordentligt bord, även om han naturligtvis var ganska nonchalant och det oftast hände att värden var den som kom sist. Han gjorde det på något sätt med övermänniskans rätt, med dens rätt som fyllde varje stund av arbetsdagen med högt kvalificerat arbete och som därför också kanske omedvetet krävde en viss hänsyn till just denna hans ställning och livsstil. Jag märkte heller aldrig att gästerna förargades över detta en smula självsvåldiga beteende. Den enda gång jag faktiskt erinrar mig att han själv kom först och tog emot gästerna i salongen, det var en middag då hedersgästen var talmannen Nilsson.”

I Emil Heijnes hem på Karlaplan och på Saltsjöpromenaden hade han ofta middagar med en blandning av framstående personer inom kultur- och näringslivet, många av dem boende i Saltsjöbaden.

Emil Heijne föredrog ett gästantal om åtta personer, av två skäl. För det första kunde man med detta begränsade antal gäster föra en konversation där alla gäster kunde delta, för det andra så orkade hans hushållerska inte med fler middagsgäster än åtta.

Emil Heijne var en stor friluftsmänniska. Särskilt road var han av slalomåkning, vilket var unikt på 1930- och 1940-talen. Han for upp till Särens Högfjällshotell eller till Åre eller till någon av de kända skidorterna i Schweiz. Ibland hade han sin son Lennart med sig på resorna.

En så framstående advokat som Emil Heijne med en så tillika framstående klientstock hade möjligheten och även i det här fallet förmågan att ta bra betalt för sina tjänster. Hans sätt att leva och hans mångfacetterade natur gav upphov till en mängd legendbildningar kring honom och ibland rörde det hans arvoden. Vid ett tillfälle framhöll han för en klient:

– Tycker du att det är bättre att förlora en process med en billig advokat än att vinna den med en advokat som debiterar någorlunda i förhållande till det värde av det arbete han utfört?

Vid ett tillfälle i slutet av 1940-talet hade Emil Heijne vunnit en stor tvist åt ett börsnoterat företag. Tvisten rörde ett betydande belopp. VD:n och chefsjuristen i företaget ordnade då en fin middag åt Emil Heijne på Grand Hôtel och på middagen var även finansdirektören med. De hade lagt en check på 50 000 kronor i ett kuvert under Emil Heijnes tallrik. Under middagens gång upptäckte Heijne kuvertet och i sitt tacktal tackade han så mycket

för middagen och för checken men sa samtidigt att arvodet skulle han be att få bestämma själv. Med tackbrevet som han avsände följande dag bifogade han en faktura på 250 000 kronor.

Men Emil Heijne var även aktiv på andra områden. En tid efter skilsmässan i mitten av 1920-talet utvecklades han till vad som kan kallas "fruntimmerskarl". Det rörde sig i allmänhet om galanta damer inom teater- och konstvärlden. De förekom dock praktiskt taget aldrig i Emil Heijnes mycket omfattande umgängeskrets.

Trotsigt tillägger han att han nog räddat kapitalvärden för bortåt hundra miljoner kronor så att de har kunnat gå vidare till nästa generation.

Bertil Henriques har varit fullt aktiv ända tills han 80 år gammal drabbades av cancer i stämbanden. Dessa är nu bortopererade och han talar genom att pressa fram ljud genom ett opererat hål i strupen. Rösten låter sträv men är ändå tydlig.

Vi träffas hemma i familjen Henriques våning på Östermalm. Ute rasar ett storartat vinteroväder. Telefonen ringer återkommande där vi sitter på Bertil Henriques kontor. Några av samtalen kommer från utlandet. Ännu har han fullt upp.

Under sina yrkesår har Henriques suttit med i femtio bolagsstyrelser varav ett par var börsnoterade. På byrån arbetade man mycket med familjeföretag och även utländska dotterbolag. Det gjorde att han kom att arbeta med familjerätt.

Det blev så att man skulle kunna allting och ordna allting. I det ingick även mycket familjerätt och boutredningar. Man blev familjeadvokat för företagen.

När Bertil Henriques beskriver advokaternas arbetssituation på 1950-talet öppnar sig en värld med stora skillnader jämfört med dagens. Det var en tid då årsräkningar var legio. Ett handslag räckte för att besegla en stor affär. Den allkunnande advokaten var vanligt förekommande. Konkurrensen inom kåren var inte utbredd. Snarare var det så att man prackade på varandra vissa typer av ärenden, som familjeärenden. Var det så att man inte kunde ta ett ärende var man tacksam om man kunde få hjälp av en kollega. Det fanns inte heller någon märkbar konkurrens med jurister från begravningsbyråer, banker eller andra juristbyråer.

En annan väsentlig skillnad är att i dag handlar diskussionerna betydligt mer om arvoden, inkomster och debitering. Det är en oundviklig följd av att kostnaderna och även skatterna gjort att allt fördrats – inte bara advokattjänster. I sin tur har det lett till att frågan om vad saker och ting kostar blivit central på ett helt annat sätt.

Men den kanske största skillnaden handlar om relationer:

– Man blev ofta vän med klienterna och man umgicks med dem. Flera av mina nuvarande vänner är eller var sådana klienter eller anställda klientföretag, som jag lärde känna på 1950- och 1960-talen. Det rådde en vänlig stämning då.

– De yngre juristerna i dag tror jag inte alls vill vara kamrater med sina klienter. Det är en annan situation i dag. Man har mer spjälkat upp yrke och det privata. För mig var och är det faktiskt fortfarande en total blandning.

På 1960-talet inleddes marschen mot andra tider med en ökande flora av bestämmelser och regleringar, framför allt skattelagar. I takt med att lagstiftningen blev allt mer komplex växte behovet av specialister allt starkare. På 1970-talet accelererade utvecklingen på skatteområdet. Henriques försökte länge hålla sig à jour med skattelagstiftningen men till slut gick det inte. Den ökade regleringen ledde samtidigt till att arbetsområdet för jurister växte. Den allkunnande advokaten försvann under denna process. Han anser dock att specialiseringen varit nödvändig.

Bertil Henriques tror inte att det finns några större möjligheter att ta tillbaka marknadsandelar från revisorer, begravningsentreprenörer eller mäklare. Det är inte så konstigt eftersom advokatens egentliga verksamhet är inriktad på att lösa tvister. Framtiden för advokater handlar nog till stor del om att specialisera sig, anser han.

- Bertil Henriques är gift med Ulla. och har fyra barn: En son är läkare, en är IT-direktör, en dotter är socionom, en är bildkonstnärinna.
- Åtta barnbarn.
- Är gärna på skärgårdsön Trångholmen, där även barnen har sommarhus. Tidigare storseglare.

Maria-Pia Hope

Att driva fram förändringar är det mest givande

Av Magnus Andersson

Ur Advokaten nr 3/2015

Maria-Pia Hope är managing partner på Advokatfirman Vinge. Hon tycker att utvecklingen för kvinnliga advokater är på rätt väg och ser optimistiskt på framtiden.

Efter att ha bott i London i mer än tio år bestämde sig Maria-Pia och hennes man som är från Skottland och tillika advokat att flytta till Stockholm 2006. Det var ett medvetet val. Livet i London innebär en helt annan utmaning än att bo i Skandinavien.

– Förutsättningarna för att vara engagerad förälder och samtidigt ha en karriär är väldigt mycket bättre i Sverige än i Storbritannien, säger Maria-Pia och tillägger:

– Det är ett val som vi inte har ångrat. Det är mycket som gör livet lättare här. Alltifrån en väl fungerande barnomsorg till att Stockholm är en mindre stad och att det helt enkelt är enklare att bo här. Dessutom är det djupt rotat i hela samhället att familj är något man ofta har – det är inte något man behöver hymla med.

Samverkande faktorer

Maria-Pia ser fler olika bidragande orsaker som gjort att hon har kunnat nå sin position. Förebilder har spelat en stor roll.

– Vi har länge haft kvinnliga delägare på Vinge, till exempel Elisabet Fura, Karin Grauers och Karin Ulberstad. Det var viktigt att det gick att se starka kvinnliga delägare som också hade olika personligheter, förtydligar hon.

En annan viktig del har varit ett gott stöd från såväl manliga som jämnåriga kvinnliga delägarkolleger. Även hur hon och hennes man organiserat familjelivet har bidragit.

– Det är en förutsättning att båda parter är ense om hur man ska få livet med två karriärer att fungera. Det handlar ytterst om

den berömda diskussionen vid köksbordet. Den tror jag verkligen på och den måste man ha, säger hon och tillägger att hushållsnära tjänster har varit mycket betydelsefulla för familjen. På det området har de präglats av kulturen i London där det är fullt accepterat med den typen av tjänster, till exempel barnflicka.

Det faktum att man i dag jämfört med för tio år sedan är betydligt mindre låst vid kontoret har också spelat in.

– Det skapar en flexibilitet som ökar ju mer senior man blir. Sen är det förstås viktigt att man är en närvarande och tillgänglig chef, och tydlig mot sitt team med hur man arbetar.

Den ökade flexibiliteten har hon utnyttjat genom att ofta gå hem i tid för att umgås med familjen även i veckorna. Har det behövts har hon kunnat arbeta senare på kvällen.

Delägarskapet

För Maria-Pia var det ett mål att bli delägare.

– Jag tyckte att inte minst variationen över tid gjorde det intressant att arbeta på advokatbyrå och kände att det var en karriär som lockade även långsiktigt.

Hon var tydlig med sin ambition mot byrån och när frågan väl kom tvekade hon inte. Och det har hon inte ångrat.

– Förutom att det självklart är roligt att praktisera juridik på hög nivå är det stimulerande att vara med och driva företag. Engagemanget för företaget blir kanske ännu större när man faktiskt äger en del av det, säger Maria-Pia som också noterar att delägarskapet innebär ett stort ansvar: att se till att många hundra anställda jurister har arbete, att byrån har ett bra inflöde med uppdrag och att klienterna är nöjda. I den roll som hon har nu är ansvaret ännu mer accentuerat.

– På en stor byrå är man samtidigt aldrig ensam i detta och det är förstås en styrka, konstaterar hon.

Inte längre genusfråga

Bland de egna yngre advokaterna som blivit delägare på Vinge under de senaste tre åren är 30 procent kvinnor. Andelen kvinnliga delägare är 18 procent.

– Det är inte tillräckligt men det går i rätt riktning, kommenterar Maria-Pia som tror att förebilder och att existerande kvinnliga

delägare tar plats kan bidra till att siffran ökar. Byrån arbetar också med att kvinnliga biträdande jurister ska bli mer än ”duktiga flickor”; man har sett att de som klarar sig bäst är de som vågar ta risker och gå utanför ramen, och att ett medvetet och skraddarsytt ledarskap är en viktig del i detta. Maria-Pia menar samtidigt att grundinställningen på Vinge är att man inte ser frågan om förutsättningarna för delägarskap som en genusfråga.

– Snarare är det en fråga om hur man kan förbättra möjligheterna för såväl kvinnor som män att kombinera karriär med familj och andra intressen utanför jobbet över tid. Det är viktigt för oss att vi är en hållbar arbetsplats för alla våra anställda, säger Maria-Pia och berättar att man på Vinge bland annat arbetar med att utveckla byråns ledarskap och åstadkomma en bra resursfördelning.

När det gäller debatten om manliga strukturer konstaterar hon att en markant förändring till det bättre ägt rum under hennes 19 år på Vinge.

– I dag är 40 procent av styrelsen i Stockholm kvinnor och 83 procent av Vinges kontorsöverskridande koncernledning. Vi har ”rainmakers” som är kvinnor och kvinnor som leder viktiga arbetsgrupper och satsningar. Detta är kvinnor som är framgångsrika och bidrar till vår affär på ett högst påtagligt sätt, säger Maria-Pia bestämt.

Några råd

Maria-Pia understryker att det är bra att vara tydlig med sina önskemål om man har delägarambitioner och att sätta sig in i vad arbetet innebär och vilka krav som ställs. Att skapa ett internt och externt nätverk är också en viktig del. Internt eftersom ett sådant ger stöd i utvecklingen som delägare, externt eftersom man som delägare är entreprenör som ska bidra till att generera uppdrag för byrån. Maria-Pia berättar att hon då och då möter unga kvinnor som har svårt att bestämma sig för om de vill bli delägare.

– Mitt råd brukar vara att fundera på var man vill vara om fem, tio, femton år. Det är inte alldeles enkelt för den som lämnat advokatbanan att ta sig in igen. Man bör tänka igenom vad som är positivt med advokatycket, säger hon och fortsätter:

– Det är värt att komma ihåg att det finns många olika karriärer inom advokatkarriären. Utan att lämna yrket kan man ofta växla

mellan olika typer av branscher och klienter, ibland mellan olika verksamhetsområden. Dessutom finns det på alla advokatbyråer stora mängder verksamhetsrelaterade frågor man kan engagera sig i – saker kan alltid förbättras. Att vara med och driva fram förändring är det som jag själv har tyckt har varit bland det mest roliga och givande med jobbet.

Framtiden

På fem-tio års sikt är Maria-Pia övertygad om att andelen kvinnliga delägare på de stora affärsjuridiska byråerna kommer att öka väsentligt.

– Alla stora byråer arbetar intensivt med frågan och det finns ett bra tänk hos samtliga. Det kommer definitivt att se mer jämställt ut i delägarleden, säger Maria-Pia och tillägger att hon ibland tycker att affärsjuristerna tar på sig tagelskjortan för snabbt och hemfaller åt en ensidig och negativ beskrivning av tillståndet i yrkeskåren.

– Det finns en stor medvetenhet kring problematiken och vi gör trots allt mycket.

Maria-Pia Hope

Juristikstudier i Lund och på Harvard Law School. Arbetet som biträdande jurist och senare delägare/managing partner på Vinges kontor i London 1996–2006. 2006 flyttade hon med familjen till Stockholm. Delägare inom bank och finans vid Vinges Stockholmskontor 2006. Managing partner för Vinge Stockholm 2012. Medlem i Hilda sedan 2012.

Erica Wiking Häger

Vägen fram

Av Tom Knutson

Ur Advokaten nr 3/2016

Kvinnorna i rättsväsendet blir allt fler. Trenden går igen i advokat kåren. Men bilden är inte helt ogrumlad. På väg mot toppen lämnar många unga kvinnor och män advokatycket. Advokatsamfundet och många advokatbyråer bedriver olika satsningar för att stärka och utveckla kvinnliga advokaters yrkesroll. Det finns även en hel del att lära av de kvinnor som lyckats skapa ett framgångsrikt yrkesliv och bli delägare.

Att vara delägare är roligt och innebär dessutom ett livslångt lärande. Det tycker Erica Wiking Häger, delägare på Mannheimer Swartling Advokatbyrå.

– En viktig ledstjärna för mig har alltid varit att göra det som jag tycker är roligt. Jag har drivits av min nyfikenhet. Hela tiden har jag känt att jag har kunnat utvecklas och påverka min egen karriär och göra det jag har velat, säger Erica, som ser flera olika faktorer som har gjort att hon kunnat nå framgång i sin advokatkarriär. Förutom att göra det som hon tycker är roligt har möjligheten till entreprenörskap och affärsutveckling varit en viktig del för henne. Ytterligare en viktig faktor är hur familjelivet organiseras. Erica betonar att hon och hennes make delar lika på det som rör familjelivet. Erica är gift och har tre barn i åldrarna 11, 9 och 5 år. De två första föddes när Erica var biträdande jurist, och det tredje barnet fick hon när hon var delägare. Under ledigheterna valde Erica att ha en fot kvar på byrån bland annat genom att delta i internutbildningar och konferenser. Det var viktigt för Erica att inte tappa kontakten med byrån under ledigheterna.

En annan faktor är att det funnits personer på advokatbyrån som trott på och stöttat Erica så att hon har kunnat utvecklas i sin yrkesroll.

– Det finns en arbetskultur och respekt för varandra på den här byrån som passar mig väldigt bra. Jag har känt mig hemma här och trivs med de värderingar som råder.

Att advokatyrrket är väldigt fritt, allt mer ju mer senior man blir, är en annan bidragande faktor.

Advokatbyråns stöd

En ytterligare bidragande orsak är det faktum att man på Mannheimer Swartling arbetar aktivt för att bistå sina medarbetare under småbarnsåren. Byrån har ett särskilt program för jurister med små barn. Syftet är att programmet ska fungera som ett stöd för att få ihop livspusslet både för kvinnor och män. I programmet ingår bland annat möjlighet att arbeta deltid eller flexibel tid, ett utökat it-paket och it-support för att kunna arbeta hemifrån samt bidrag till hushållsnära tjänster. Vidare finns en föräldragrupp för jurister med små barn som vill utbyta erfarenheter om karriär och föräldraskap. I gruppen ingår även delägare. Byrån betalar även en del av mellanskillnaden mellan föräldrapenning och ordinarie lön under föräldraledigheten.

– Det kändes skönt att byrån ställde upp och jag kände inte någon press på att komma tillbaka tidigt, kommenterar Erica som tycker att det läggs mycket uppmärksamhet på föräldraledighetsperioden, medan den snarare borde riktas till de väntande småbarnsåren. Hur man som familj ska klara småbarnsåren rent generellt med dagis, vabbande och långa arbetsdagar. Erica konstaterar samtidigt att så ser det ut även utanför advokat kåren:

– Jag tror att det blir allt mindre en kvinnofråga. Hos oss är det inte så stor skillnad mellan män och kvinnor i uttag av föräldraledighet. Den man som inte tar ut föräldraledighet har en större förklaringsbörda än den som tar det. Både internt och i samhället. Här har det hänt mycket de senaste åren.

Delägarskapet

När Erica var hemma med sitt första barn hade hon tid att reflektera över om hon ville ha någon förändring i sitt yrkesval. Hon konstaterade att hon trivdes mycket bra och ville fortsätta med advokatyrrket. Erica var tydlig mot sina chefer och delägare och berättade om att hennes ambition var att bli delägare.

Vad är det bästa med att vara delägare?

– Att det är så roligt! Det innebär en livslång utveckling och ett livslångt lärande. Det är drivkraften för mig. Och att dessutom få vara i en miljö med människor som jag trivs med, säger Erica som betonar att även om man är biträdande jurist och inte är delägare så är det ändå viktigt att vara engagerad i byråfrågor.

– För mig innebar mitt engagemang som biträdande jurist att jag växte ihop med byrån och kunde känna att det är det här jag vill göra, förtydligar hon.

Att vara delägare medför också mycket ansvar för klienter och anställda. Tidvis innebär det mycket och hårt arbete. Kraven på tillgänglighet är stora.

– Det är baksidor som man måste lära sig att hantera. Med tiden växer man in i arbetsrollen som delägare, säger Erica som understryker att det är viktigt att kunna gå i och ur sin roll. När hon kommer hem och ska vara tillsammans med sin familj undviker hon att ideligen titta i mobiltelefonen.

– Om jag ska arbeta hemma så gör jag det den stund det ska ta. Sedan är jag tillsammans med barnen och undviker att sitta med mobiltelefonen vid middagsbordet.

Positiv utveckling

Erica konstaterar med tillfredsställelse att advokatbranschen har moderniserats i grunden under den senaste tioårsperioden. På Mannheimer Swartling bedrivs ett aktivt hållbarhetsarbete och i det ingår jämställdhetsarbetet. Byrån hållbarhetsrapporterar i enlighet med Global Reporting Initiatives (GRI) riktlinjer för hållbarhetsredovisning, version 3.1. Ett av de hållbarhetsmål som kommuniceras öppet är att öka andelen kvinnliga delägare och byrån redovisar de aktiviteter som genomförs för att uppnå jämställdhet och balans mellan yrkes- och privatliv.

– Vi kommunicerar öppet till våra klienter att det är ett av våra absolut viktigaste hållbarhetsmål, säger Erica som anser att det som kännetecknar byråer som framgångsrikt lyckas behålla yngre kvinnliga advokater är att de ser till individen snarare än att tala om män eller kvinnor.

– Det handlar om att se den enskilde individen och låta personen utvecklas till sin fulla potential. Ta bort etiketten: ”Det här är en kvinnlig biträdande jurist och det här är en manlig.” Säg i stället

att det handlar om en människa med ambition. Satsa mycket på unga juristers personliga utveckling, säger hon bestämt.

Normer från samhället

På Mannheimer Swartling får man årligen in hundratals ansökningar från unga nyutexaminerade jurister. Byråns mål är att oberoende av konjunkturläget anställa ett 40-tal jurister varje år. Ungefär lika många män som kvinnor ansöker och får anställning. Det är ingen hemlighet att många som söker sig till byrån inte har ambitionen att bli delägare utan ser det som en språngbräda där de kan få den bästa starten i karriären med utmanande uppdrag och en gedigen vidareutbildning. Ända upp till delägarnivå på Mannheimer Swartling är könsfördelningen bland jurister relativt jämn. Trots byråns strävan och idoga arbete har inte andelen kvinnliga delägare ökat så snabbt som man önskat, konstaterar Erica som ser flera orsaker till det. En förklaring är att småbarnsåren kan vara slitsamma; särskilt när båda föräldrarna har parallella karriärer med höga krav. Men det handlar också om samhällets normer, inte minst om kvinnans roll i samhället som innebär att kvinnor med småbarn, som också väljer att satsa på sin karriär, möts av oförståelse.

– Du måste kunna stå emot och vara trygg och känna att du har gjort ett val som inte riktigt är förenligt med normen i samhället. Det tror jag inte är så lätt alla gånger. Då är det bra med förebilder. Att man kan se att andra gjort det valet. Sen kan det också vara en fördel att vara i en miljö där fler småbarnsföräldrar är i samma situation – för det ökar förståelse och man kan stödja varandra, säger Erica.

Delvis dold yrkesroll

För att man ska lyckas som advokat och kunna bli delägare anser Erica att man måste brinna för det man arbetar med, och tycka att det är roligt.

– Se till att hitta ämnesråden och klienter i segment av näringslivet som du tycker om, och som du känner att det ger energi att arbeta med. Det är först då du blir riktigt duktig och kan gå hela vägen, slår hon fast. Det är även bra att så tidigt som möjligt engagera sig i byråfrågor och skaffa sig förståelse för vad det innebär att driva ett konsultföretag eftersom det i sin tur

skapar en förståelse för hela yrkesrollen. Just den här delen av yrkesrollen är dold för många biträdande jurister.

– För oss som delägare är det viktigt att förklara varför vi har gjort det här valet och varför vi tycker att det är värt att lägga så mycket engagemang och tid på byrån som vi gör. Man blir aldrig delägare om man går till arbetet som en tjänsteman. Och man blir aldrig en riktigt bra delägare om man inte fortsätter att brinna för det man arbetar med, och tycker att det är roligt.

De kommande åren

Under den kommande tioårsperioden är Erica övertygad om att andelen kvinnliga delägare kommer att öka såväl i branschen som på Mannheimer Swartling.

– Dels vill vi det, dels är det viktigt för byråns fortsatta framgång att ta in fler kvinnliga delägare, säger Erica och berättar att klienter ställer krav på att deras rådgivare har sunda värderingar och aktivt arbetar med frågor om jämställdhet och mångfald.

– Då är det bra att kunna visa upp vårt hållbarhetsarbete, de mål vi har satt upp och de aktiviteter vi genomför, säger Erica, som understryker att advokatycket också ger stora möjligheter att utveckla sin egen karriär:

– Det är något som man kanske inte ser som ung biträdande jurist. Ju äldre man blir desto tydligare blir det. Gillar man den känslan och rollen då finns det inte något bättre arbete!

Erica Wiking Häger har en milt sagt händelserik karriär. Efter examen i Uppsala var hon tf. universitetslektor i civilrätt i 1,5 år. Därefter satt hon ting och sedan for hon till USA för att ta en master i juridik vid Harvard Law School (LL.M.) och en bar exam i New York. Efter det arbetade hon som bolagsjurist i USA på ett it-bolag. När millennieskiftet passerats var hon åter i Sverige och började då på Mannheimer Swartling Advokatbyrå. 2009 blev hon delägare och sedan 2011 sitter hon i Mannheimer Swartlings styrelse. Nu har hon blivit ordförande i en nystartad verksamhetsgrupp som heter Corporate Sustainability & Risk Management med syftet att integrera hållbarhetsfrågor i byråns affärsjuridiska rådgivning. Hon är dessutom sedan 2014 vice ordförande för Stockholms Handelskammare efter att ha valts in i handelskammarens styrelse 2012.

Elin Lauritzen

Ett advokatliv. Kvinna bland de yngre i andra generationen

Av Elin Lauritzen

Ur Från advokatens verkstad (1987)

Det är drygt 50 år sedan jag började läsa juridik vid dåvarande Stockholms högskola just fyllda 19. Jag tror vi var tio flickor i årskursen J 35 och att det var fyra som tog examen. Tre har blivit advokater: Gunnel Markstedt, Guit Österlind och jag.

Vad ledde mig till juridiken – ett den gången ovanligt val för en kvinna.

Jag tror det var två saker, dels en viss påverkan genom min fars slutliga karriär och dels uteslutningsmetoden. Mina intressen i skolan hade varit utpräglad humanistiska. Litteraturhistoria, historia, filosofi och språk. Men jag var säker på en sak – jag ville inte bli lärare. Akademiska studier var dock en självklarhet. Då fanns inte mycket annat att välja på än juridik, eftersom läkaryrket var en otänkbarhet för en latinare. Pappa var bergsingenjör men slutade som Sveriges första minister i Brasilien och i mina framtidsdrömmar ingick från början tanken på att bli diplomat. I det yrket skulle jag både få resa och ha nytta av mina språkkunskaper. Hur diplomatycket skulle kunna förenas med mitt fasta beslut att – i motsats till den tidigare yrkeskvinnogenerationen – gifta mig tidigt och få tre barn, hade jag nog inte riktigt tänkt igenom.

På den tiden var studierna som alla vi äldre vet mycket teoretiska. Bl.a. fanns det något som hette den praktiska kursen. Jag tyckte att en kurs knappast kunde vara praktisk och valde i stället alternativet att vara sommarnotarie – det var min första erfarenhet av att juridik inte bara var teori utan någonting levande, något som berörde människor. Den första praktiken var i Kristinehamn, och jag glömmer aldrig den första inskrivningsdagen, då jag skulle räkna ut lagfarts- och in-teckningsstämplar – det var stressigt och

jag undrar om jag inte gjorde åtskilliga fel.

Senare var jag också sommarnotarie på Haga, där vid den tiden Styrbjörn Hybbinette var en av notarierna. Man kunde följa hans förflyttning i tingshuset genom de operaarior han ständigt sjöng under gång!

Min examen fick jag i januari 1940, när världskriget redan brutit ut. Med alla inkallelser var det lätt att få notarieplats var man ville, jag valde Kalix. Jag hade nämligen hunnit gifta mig och min man var inkallad och låg i Haparanda. Jag var den första kvinnliga notarien som tjänstgjort i Kalix och blev van vid att höra ”men det var ju en notarie jag ville tala med”, när jag svarade i telefon eller tog emot besökare i tingshuset. Jag stannade i nio månader och var när jag slutade gravid i åttonde månaden. Nämndemännen fortsatte envetet att kalla mig för fröken trots detta – min man hade de aldrig sett. Han hade i början kommit på besök under veckosluten men förflyttades i samband med invasionen i Norge till Charlottenberg.

Hösten 1941 började jag som notarie vid Stockholms rådhusrätt. Fortfarande var inkallelserna många, notarierna få och arbetstempot högt. I början var man extranotarie och hade ingen lön – bara flitpengar. När jag efter ett kvartals hårt arbete fick 400 kr i flitpengar kunde jag inte ta det på allvar som en inkomst utan gick ut och köpte mig en klänning på det då ganska nyöppnade modehuset Robell. Så småningom fick man förordnande och därmed också månadslön.

Från notarietiden i Stockholm har jag mina första minnen av advokater. Jag minns Hugo Lindberg, då i sin krafts dagar, Ragnar Gottfarb, Eva Andén, Erik Felländer och Einar van de Velde för att bara nämna några. Det var ju under den skriftliga processens tid, så man fick inte mycket intryck av advokaternas insatser. Åtminstone i civilmål brukade förhandlingen bestå i att den ena sidan lämnade in en skrift, varpå motparten anhöll om anstånd för att få tillfälle att bemöta den. På det sättet kunde ett mål förhalas i månader. Så småningom brukade det bli dags för bevis och eftersom den gamla regeln då ännu gällde eller ”tväggemanna vittne är fullt bevis”, började man med att kalla in två vittnen på ena sidan och så begärde andra sidan uppskov för att i sin tur kalla två vittnen! När så äntligen målet var slutfört och det sattes på dom, brukade ordinarie rådmannen ta semester och

överlåta författandet av domen till någon yngre förmåga, som fick vikariera.

Brottmålstaxan kommer jag ihåg. Den var 15 kronor för inställelsen.

Innan jag slutade på rådhuset var jag med om min första koncentrerade muntliga huvudförhandling. Det var i ett tryckfrihetsmål, där Hugo Lindberg företrädde en militär, som hade beskyllts för nazistsympatier. 48 vittnen hade kallats och vittnesmålen skulle protokollföras och läsas upp omedelbart. Några notarier, som kunde stenografera, fick sköta protokollen. Jag var en av dem. Vi arbetade i skift och fick skriva ut våra stenogram på maskin och komma in och läsa upp dem. Bandspelare var okända. Av de 48 vittnena kom bara ca 20 att höras, eftersom juryn inte kunde fortsätta påföljande dag och ordföranden påpekade för parterna att alltsammans skulle få tas om igen om de inte avstod från ytterligare vittnen.

Så blev det – den muntliga förhandlingen avslutades kl. 2 på natten och juryn satt kvar och avgjorde målet kl. 5 på morgonen.

Hugo Lindberg var en temperamentsfull man och han blev i ett skede av målet så upprörd att han sparkade omkull ett litet bord. Tillfrågad av en reporter hur han kunde tillåta sig något sådant svarade han förvånat: ”Får man inte snubbla?”

Av Eva Andén minns jag att vi på familjerätten, där jag tjänstgjorde ganska länge, undrade varför de mål där hon uppträdde alltid var så besvärliga. Vad jag då inte förstod var, att det var ytterst få av hennes ärenden, som ledde till rättegång. Hon hyllade den princip som lett till uttrycket att varje process är ett advokatmisslyckande.

Jag började så småningom i hovrätten, som jag tyckte var ett deprimerande ställe. När jag skulle ha provföredragning för det mycket speciella hovrättsrådet Scherdin, som avskydde kvinnliga jurister i allmänhet och gravida sådana i synnerhet (jag var återigen i åttonde månaden) hoppade jag av domarutbildningen utan saknad.

Detta var 1944 och min man var fortfarande inkallad. Hans lön var urusel under inkallelsen och jag hade givetvis ingen inkomst – mammaledighet och moderskapspenning var ännu inte uppfunna. Men hembiträde och barnsköterska hade vi, så efter sammanlagt 4½ månads ledighet, därav 1½ före nedkomsten, såg

jag mig om efter en plats. Det blev pensionsstyrelsen – inte för att det verkade lockande utan därför att styrelsen hade sina lokaler på Engelbrektsgatan alldeles intill Djursholmstågets dåvarande ändstation, vilket gjorde att jag hann amma barnet två gånger före kontorstid och ge barnet ett något försenat middagsmål. Med kvällsmål så länge jag ammade blev sömnen lidande, men barnet mådde bra!

Arbetet på pensionsstyrelsen var fasansfullt tråkigt. Jag skämdes över vad jag sysslade med och gick över gatan om jag mötte en bekant jurist för att slippa tala om var jag arbetade.

Inte visste jag att min debut i advokatycket närmade sig men så var det. En dag, när jag kände mig ovanligt deprimerad, läste jag på tåget en artikel i Det Bästa, som amerikanskt hurtfriskt förkunnade, att om man en dag var riktigt nere, skulle man den dagen tacka ja till alla förslag. Det bestämde jag mig för att göra. Morgonen förflöt utan förslag. Så kom jag att äta lunch med en kvinnlig jurist som frågade om jag inte var intresserad av ett vikariat hos advokat Mathilda Staël von Holstein. Jag tänkte svara nej men kom ihåg artikeln och sade: Jo, varför inte. Sedan hände inte mer den dagen och jag glömde det hela. Men efter några dagar ringde Mathilda och bad mig komma upp för att diskutera ett vikariat. Mitt första arbete på advokatbyrå blev alltså verklighet våren 1945.

Det blev en rivstart. Utan handledning – jag förutsattes veta vad jag skulle göra. Två saker minns jag bäst. Det ena var mitt första arvskifte där det bland tillgångarna ingick ett stort antal aktier, som skulle fördelas mellan många arvingar. Jag hade aldrig i mitt liv sett ett aktiebrev och hade ingen aning om att aktier på den tiden var fördelade på olika valörer, vanligast 1-brev, 5-brev och 10-brev men också större valörer. Med mitt sinne för rättvisa delade jag upp aktieposterna i så lika poster som möjligt matematiskt sett. Döm om min fasa, när jag upptäckte att det inte gick annat än om man hade någon som hjälpte en att ”växla” de befintliga breven. Jag ville ju inte för arvingarna erkänna min okunnighet. Min räddare blev en snäll gammal börsmäklare, som jag haft kontakt med i andra ärenden. Jag klagade min nöd för honom och han hjälpte mig.

Det andra var min första hektiska deklarationsperiod. Bland byråns klienter fanns ett stort antal damer, som skulle ha hjälp

med deklARATIONER, och det ansågs vara en bra uppgift för mig att ta emot dem – ungefär en i timmen. Den enda deklARATION jag dittills sett var min egen och den upptog ingenting annat än min mycket obetydliga lön. Det gällde att inte visa sin okunnighet om förmögenhetsbilagor, bilagor om inkomst av hyresfastigheter m.m. Lyckligtvis hade ju damerna i allmänhet med sig sin senaste deklARATION, och jag satt nätterna igenom med förlagorna för att få mina exemplar färdiga och rätta.

Mathilda slutade sin verksamhet medan jag fanns på byrån men hon hade i alla fall hunnit rekrytera mig för kvinnorörelsen, som jag dittills aldrig hört talas om. Jag hade kanske läst om Fredrika Bremer Förbundet men aldrig stött på någon kvinnosakskvinna i verkligheten. Jag blev medlem i Fredrika Bremer Förbundet, där Mathilda var kassaförvaltare, och sekreterare i Svenska Kvinnors Nationalförbund, där Kerstin Hesselgren, ”Kerstin den första” (som yrkesinspektris och riksdagskvinna) ännu var ordförande, då 74 år gammal.

Mathilda gav mig inga särskilda råd i yrket men ett konstaterande som jag många gånger haft tillfälle att erfara sanningen i. Hon sade: ”Notarien, det finns en sak, som Ni kommer att upptäcka. Det finns somliga ärenden, som har en förmåga att alltid hamna i botten. Varför går inte att förklara. De är i allmänhet inte särskilt svåra men de hamnar i botten. När man äntligen med en stor viljeanstängning lyckas ta itu med dem blir man i allmänhet klar med dem på en förbluffande kort tid!” – Finns det någon mer än jag, som instämmer?

Tyvärr var det ju bara frågan om ett vikariat. Nästa uppgift blev att vara sekreterare på halvtid på Fredrika Bremer Förbundet. En mycket lärorik tid. Där ställdes jag inför uppgiften att skriva remissyttranden. Det första jag skulle skriva gällde ett betänkande om sociala förmåner bl.a. skolmåltider, minns jag. Jag började läsa den digra luntan med en obehaglig känsla av otillräcklighet. Hur skulle jag kunna ha några synpunkter på ett ämnesområde, som så många mycket äldre och klokare personer tillbringat år med att penetrera? Men redan när jag läser betänkandet andra gången började kritiska synpunkter infinna sig, och vid tredje läsningen var det inga svårigheter att få tillräckligt material för ett remissyttrande.

En sak till lärde jag mig på förbundet som jag haft mycket nytta av i mitt advokatarbete. Det hänger ihop med något numera så obsolet som hembiträdeslagen. Den fick jag föredra i styrelsen i två olika omgångar. Första gången gällde det att avstyrka en arbetstidslag och andra gången att tillstyrka. Jag hade diametralt motsatt uppfattning de båda gångerna och fick båda gångerna en enhälligt styrelse med mig – med samma styrelseledamöter. Vad jag då fick klart för mig var att kunskap är styrka samt det skrivna ordets makt över tanken. Kunskap övertygar och ett skrivet yttrande eller avtal föranleder i allmänhet bara redaktionella redigeringar.

Samtidigt med halvtidsanställningen på Fredrika Bremer Förbundet hade jag en tids vikariat hos Valborg Lundgren igen och hade bl.a. att göra med Ingrid Hökerberg, som då arbetade hos Hugo Lindberg. Vi kände varandra från högskolan och jag hade också sett henne i rätten medan jag arbetade på rådhuset. Det blev hon som tog initiativet till att jag definitivt kom att ägna mig åt advokatycket.

Våren 1947 hade vi varit i fjällen. Just som vi kom in genom dörren ringde telefonen. Det var Ingrid Hökerberg. Hon sade: ”Du måste börja hos Eva Andén. Hon står utan någon biträdande jurist och hon måste ha någon med litet erfarenhet.” Jag lät mig övertalas och började först på halvtid, eftersom jag fortfarande hade halvtid på Fredrika Bremer Förbundet. Men efter bara några månader övergick jag till heltid, och hos Eva stannade jag i över 6 år.

Eva var då 61 år och med en lång, unik erfarenhet bakom sig. Hon hade många kända kvinnoavvokatorer bland sina klienter. Hon hade hand om Mårbackastiftelsen och var ordförande i Samfundet De Nio, där bl.a. Elin Wägner och Hjalmar Gullberg då fanns med. Hon var mycket kunnig i familjerätt och hade ett stort patos när det gällde att hjälpa kvinnor att få sin rätt. Men hon hade en egenhet, som gjorde det svårt för henne att få ekonomin att gå ihop. Eva avskydde att skriva räkningar och hennes kamrer, som hade det mycket lämpliga namnet fröken Skatt, förklarade att Eva trodde att pengar kom som manna från himlen.

Jag hittade på ett sätt att få fram räkningar i hennes ärenden. Eva ville börja varje arbetsdag med att jag kom in i hennes rum och diskuterade juridik i allmänhet och också pågående ärenden. Jag

tog för vana att ta med mig ett par akter med avslutade ärenden, som jag hade i knät. Hennes sekreterare hade fått räkna brev, konsultationer och sammanträden som underlag för debiteringen. Något sådant som dagrapporter och tidkort hade aldrig varit på tal på det kontoret. Sekreteraren och jag bestämde under hand ungefär vad arvodet borde bli. Efter en stund hos Eva sade jag: ”Jo, Eva jag har ett par räkningar, som jag vill diskutera med Dig.” Svaret var alltid, det hinner jag inte. Men jag var envis och föreslog ett arvode som var dubbelt så högt som det jag ansåg det minst borde vara. Resultatet brukade bli någonting mitt emellan!

En söt historia som visar hur långt från kvinnlig flärd och begrepp om mode Eva var är följande. Fröken Skatt hade allvarligt förmanat Eva att hon måste ta betalt för konsultationer, och Eva hade lovat. Så fick hon en ung elegant kvinna, som konsulterade henne. Modet var kortkort. Kvinnan hade en åtsittande svart modellklänning, en flott liten hatt, urringade högklackade sandaletter och en liten kokett pälsjacka. – Konsultationen blev lång och när klienten kom ut var fröken Skatt förväntansfull men klienten svepte ut genom dörren utan en tanke på betalning. Evas kommentar var: ”Såg Du inte så fattig den stackars människan såg ut – hon hade ju knappast kläder på kroppen!”

För att dryga ut den låga lönen och för att bli litet känd hade jag börjat hålla föredrag i juridiska ämnen dels i Fredrika Bremerförbundskretsar och dels hos andra föreningar som t.ex. IOGT. Det handlade om skilsmässor, om arv och testamente, om köp och försäljning av fastigheter m.m. Jag konstaterade dagligen och stundligen hur oerhört okunniga mina klienter – manliga som kvinnliga – var i vardagsjuridiken, och jag – som inte velat bli lärare – fick ett patos att vilja lära ut juridik till allmänheten. Föredragen hölls alltid på kvällarna, och det var självklart att åhörarna – till 95 % kvinnor, ofta dubbelarbetande med småbarn, var trötta när de sjönk ned för att höra mina visdomsord. Inte sällan somnade några. Vad skulle jag göra för att aktivera min publik?

Svaret blev frågetävling. Jag gjorde en lista på alla de vanligaste missuppfattningarna, som jag träffat på hos klienter och åhörare och kallade föredraget: ”Vad vet Ni om familjerätt? Advokat Lauritzen frågar och Ni svarar.” Jag delade upp mina åhörare i två lag, som skulle tävla om att besvara mina frågor. Den här formen

visade sig lyckad. Ingen i laget visste vem som närmast skulle få frågan, alla gjorde sig beredda att svara. Ingen var rädd för att svara, eftersom jag klargjort att jag helst ville ha felaktiga svar så att jag fick tillfälle till förklaringar.

Under åren hos Eva Andén hade jag också mitt första radioframträdande. Det var Ingrid Hökerberg, som blivit tillfrågad, men hon lät frågan gå vidare till mig och jag lät inte tillfället gå mig ur händerna. Det var ett program, som hette ”Fönstret” och det var direktutsändning!

Naturligtvis gällde det vardagsjuridik, jag tror det var arvs- och testamentsfrågor. Manuskript fick man inte ha, utan de improviserade svaren på programledarens frågor gick direkt ut i rymden. Gudskelov hörde man inte sig själv.

År 1949 kom jag in i samfundet och var äntligen advokat. Jag fick så småningom en egen klientstock och i början på 50-talet kände jag mig mogen att börja eget. Jag lyckades få hyra rum och del i kontor hos Claës Palme och Michael Hernmarck. Där kunde jag i juni 1953 börja min egen byrå.

Genom mitt arbete i Fredrika Bremer Förbundet och min föredragsverksamhet hade jag blivit så pass känd att jag aldrig hade något bekymmer med att få klienter, även om det naturligtvis kändes spännande att se om man kunde stå på egna ben och underbart att det lyckades. Jag trivdes bra med herrarna på Setterwalls advokatbyrå men sejouren hos dem kom bara att vara drygt ett år. Ingrid Hökerberg hade nämligen blivit entusiasmerad av mitt exempel och när hon genom kontakter lyckades hitta en fyrrums kontorsvåning på Mäster Samuelsgatan, övertalade hon mig att flytta över och dela kontor med henne. Det blev en kontorsgemenskap som varade i 20 år.

I min verksamhet samarbetade jag naturligtvis med en del kvinnliga advokater, där Sigrid Beckman och Ingrid Norlander var kända och aktiva inom advokatsamfundet och med goda kontakter bl.a. hos Radiotjänst. En dag på försommaren 1955 blev jag genom deras förmedling medbjuden på en lunch på Stallmästaregården, där Maj Ödman, känd radioröst, var värdinna. Vi var ett tiotal kvinnliga advokater och ämnet var på vilket sätt man skulle utforma ett radioprogram om vardagsjuridik. Diskussionen var livlig men allmän och diffus. Jag hade som vanligt bråttom. Jag kom från en rättegång och skulle vidare till en annan. När

tiden började lida knackade jag därför i glaset och bad om ursäkt för att jag jäktade på diskussionen på grund av min tidsbrist. Jag skisserade ett förslag om lyssnarfrågor inom familjerätten med avsikt att gå igenom giftermålsbalken, föräldrabalken och ärvdabalken i huvuddrag. Jag baserade förslaget på den positiva erfarenhet jag haft med min juridiska frågesport i stället för vanliga föredrag.

Efter ett par dagar blev jag uppringd av Maj Ödman, som ville träffa mig. Vi åt åter en lunch och Maj kom till min hjälp med förslaget att jag ensam skulle stå för den radioserie jag skisserat. Jag kände mig förskräckt men både smickrad och road och tackade ja men under en förutsättning. Jag ville inte tala ut i tomma intet utan förbehöll mig att Maj skulle läsa upp de frågor, som skulle besvaras av mig i programmen.

Serien "Lagen i vardagen" höll jag först hösten 1955 i P 1, som ännu var den enda kanalen, och sedan också på våren 1956 i P 2, som hade sin debut då. Det var meningen att programmet skulle gå som repris i P 2 men av misstag kom ordet repris bort i påannonseringen, vilket gjorde att serien i sin andra version i huvudsak innehöll svar på nya frågor men inom samma områden. Det var arbetsamt men oerhört stimulerande att hålla radioserierna. Jag hade inte trott jag skulle få några frågor eller i alla fall så få, att jag skulle få hitta på frågor för att täcka så stora delar som möjligt av de områden jag tänkt mig gå igenom. Jag fick närmare 500 olika frågor och breven var många fler, eftersom många av dem gällde samma frågeställning. En enda fråga skrev jag själv.

Jag uppfattade arbetet med serien som en hobby utanför min advokatverksamhet och skrev därför serien på kvällar, nätter och helger. Jag hade frågor utspridda över golvet och valde och vrakade.

Här är två exempel på hur frågorna kunde låta:

"Är avliden systems barnbarn arvsberättigade? Hur långt sträcker sig familjebanden, innan Blomsterfonden ingriper?"

"Måste min make och jag begära giftorätt, när vi har äktenskapsförord med tillägg, att den överlevande maken (makan) skall sitta i orubbat bo för att slippa arvsskatt? Enda förmögenheten är en enfamiljsvilla. För blir det arvsskatt på det, så måste ju villan säljas för att få pengar till skatten, och då är det ju inte orubbat bo längre."

Nog visar dessa exempel att upplysning var behövlig.

På Radiotjänsts önskan redigerade jag föredragen för att de skulle kunna ges ut i bokform och boken ”Lagen i vardagen” gavs ut i 10 000 exemplar. En stor tillfredsställelse kände jag, när jag fick veta att studenterna på universitetet använde den som en bra praktisk handledning i familjerätt.

Det var en ny erfarenhet att tala i radio. Man ser ju inte sin publik som man gör när man håller vanliga föredrag och jag funderade mycket över hur jag skulle arbeta för att få en känsla av att människor skulle förstå. Jag var angelägen att inte använda fackord utan att ”översätta” dem och att använda talspråk. Jag skrev därför ner mina manuskript direkt på maskin medan jag mumlade texten högt för mig själv. I början läste jag upp manuskriptet för min mamma, en äldre hemmafru, för min man, en helt ojuridisk civilingenjör, och för den minst erfarna sekreteraren på kontoret. De fick kritisera ordvalet och begära förklaringar. När alla tre förstod allt jag sade ansåg jag texten färdig att användas. Dessutom hittade jag på att först förklara en sak såg på tre kvarts maskinskriven sida och sedan säga det en gång till kanske på högst tio rader. Ofta slutade jag med: som Ni säkert har förstått. – Att detta var ett riktigt grepp insåg jag, när jag talade med människor som hört mig i radio och som sade, vi svarar ja, jag förstår, men då säger Du ingenting.

De här föredragen bandades och jag kunde höra mig själv. Det var också lärorikt. Första gången tänkte jag: Skall människan aldrig dra andan? Det gällde att inse att man tyst skall räkna till tio, när ett stycke är slut och först därefter börja på nästa stycke.

Radioserien väckte viss opposition inom samfundet – något som i dessa dagar, när advokater börjat annonsera, verkar helt förlegat. Jag kritiserades för att jag uppträtt öppet under eget namn. Jag försvarade mig med att jag höll serien för att hjälpa människor att förstå juridiska frågor och veta, när de behövde sakkunnig hjälp att lösa dem. Jag höll inte serien för att få egen reklam och kunde dessutom tala om dels att många av de klienter eller presumtiva klienter man fick genom att bli en känd radioröst var kverulanter, dels att jag hade ett standardsvar till alla dem jag inte kunde ta emot: Sök ledamot av advokatsamfundet på Er hemort för att få hjälp med Era problem.

Jag hade glädjen att få stöd av Holger Wiklund, när frågan debatterades på möte i Stockholmsavdelningen. En liknande diskussion fördes senare när TV-rättegångarna utspelades, då jag inte var med. Jag minns väl att bl.a. Carl Erik Lindahl helt instämde i min uppfattning om arten av många av de klienter som blev följden av framträdandena.

Så kom samfundsuppdragen. 1955 blev jag ledamot av Stockholmsavdelningens styrelse och 1959 efterträdde jag Sigrید Beckman i styrelsen för Advokatsamfundets understödsfond, då ännu betydelsefull för många advokatänkor utan annan inkomst än folkpension.

Under åren 1961–1966 var jag med i samfundets huvudstyrelse, som de åren hade Gunnar Lindh och sedermera Per-Axel Weslien som ordförande.

Jag har aldrig träffat en sådan ordförandebegåvning som Gunnar Lindh. Han hade den vane förhandlarens förmåga att lyssna, att låta alla ”prata av sig” och sedan alla andra sagt sitt göra en syntes och komma med förslag till beslut, som så gott som undantagslöst genast kunde läggas till grund för det slutliga avgörandet. Gunnar Lindh var oerhört kunnig inom sina ämnesområden och han upphörde aldrig att uppmana oss alla att följa med i lagstiftning och litteratur.

En annan legendarisk person var Holger Wiklund. En lysande skribent, som också hade en förmåga att föredra vissa disciplinärenden så att ledamöterna skrattade så tårarna rann.

När jag kom in i styrelsen hade ännu varken disciplinnämnd eller yrkesråd sett dagens ljus och arbetsbördan var stor. Vi sammanträdde alltid både fredag och lördag. På lördagen hade även suppleanter från Stockholm möjlighet att snabbt bli röstberättigade, eftersom landsortskollegerna började droppa av på eftermiddagen för att hinna med sina tåg och flyg.

Men styrelsesammanträdena var inte bara arbete. På fredagskvällarna åt vi middag tillsammans, och nachspiel med någon eller några, där det vankades rysk kaviar och champagne, var snarare regel än undantag! Vid det avslutande sammanträdet på våren avtackades avgående styrelseledamöter med Holger Wiklunds eleganta och humoristiska diktade avskedsord – inte att undra på att han var lyrman i SHT.

Per-Axel Weslien var ordförande, när vi firade Advokatsamfundets 75-årsjubileum. Det var vid det årsmötet som frågan om nya stadgar med införande av fullmäktige i stället för beslutande årsmöten m.m. skulle antagas. Det fanns en liten men stark opposition mot det nya förslaget och oppositionen försökte obstruera beslutet genom evighetsinlägg. Det var nära att lyckas men Per-Axel fick på något sätt igenom beslutet och med andan i halsen skyndade vi till samfundets dåvarande lokaler för att vara med på den mottagning med prominenta gäster, som vi höll på att komma för sent till.

Jag antar att det var radioserien och ledamotskapet i Stockholmsavdelningens styrelse som gjorde att jag hösten 1957 blev tillfrågad om jag ville vara kursledare för en kurs i ämnet "Äktenskapsjuridik i praktisk tillämpning", som Stockholmsavdelningen höll under vårterminen 1958. Den bestod av åtta föreläsningar under tiden 5 mars – 23 april och hade utom mig som föreläsare Gunvor Wallin, då advokat och jur. lic., Nils Beckman, justitieråd, Elsa-Brita Nordlund, då överläkare vid Karolinska sjukhusets barnpsykiatriska avdelning, med. dr Torsten Romanus, assessor David Glück, kanslissekreterare Börje Österlind och regeringsrättssekreterare Åke Lundberg.

Kurserna blev senare flera. Jag fick föreläsa för alla samfundets avdelningar både 1974 och 1979 i samband med lagändringarna i giftermålsbalken och föräldrabalken.

Särskilt väl minns jag Västra avdelningens kurs, som började på färjan Desirée med föreläsning längst akterut. Min utsikt var genom ett fönster, där horisonten höjde och sänkte sig efter vågsvallet. Jag blev sjösjuk efter en timma och många av åhörarna var lika glada som jag att få komma ut på däck och andas frisk luft i stället för att lyssna på juridik. Min föreläsning på land i Hjørring nästa dag fick bli desto längre.

Under mina styrelseår fick jag vara med som s.k. expert i familjerättskommitténs arbete med förslag till ny giftermålsbalk. Det långa och mödosamma arbetet under Gösta Walins ordförandeskap ledde knappast till några väsentliga lagändringar, vilket var att beklaga, särskilt i fråga om bodelningsreglerna, där vi advokater väntat – och ännu väntar – på ändringar baserade på långvariga önskemål från praktiskt verkande advokater.

Ett starkt minne har jag av slutsammanträdet i familjerättskommittén, där de övriga ”experterna” hade fått förhinder att närvara och jag var ensam representant från samfundet. Gösta Walin begärde att jag skulle yttra mig över varje paragraf i hela förslaget, något som kändes som en fyra timmar lång tentamen. Vilket betyg jag fick vet jag inte utom att jag 1965 fick ett särtryck ur Nordisk försäkringstidskrift dedicerat till mig från tillgivne GW!

När jag tänker efter är det otroligt hur hela den familjerättsliga lagstiftningen förändrats sedan jag tog examen. Arvsrätten för utomäktenskapliga barn, alla barn även adoptivbarn jämställda genom den s.k. starka adoptionen. Ändringen av underhållsskyldigheten för barn – när jag började var det föräldrars skyldighet att ge barnen den utbildning som var befogad med hänsyn till barnens anlag och föräldrarnas ekonomi – nu upphör underhållsskyldigheten när barnet slutat sin skolgång och allra senast vid 21 år. Skilsmässa är i dag en rättighet för varje svensk medborgare och underhållsbidrag för frånskild hustru ett undantag i stället för en regel. Fäder kan få vårdnaden om sina barn och gemensam vårdnad är huvudregel efter skilsmässor och möjlig för sambor. Namnlagen är helt revolutionerad – nu närmast anarki när det gäller val av efternamn.

Jag har skrivit remissyttranden över de flesta ändringsförslagen, bl.a. därför att jag tyckte att arbete med remissyttranden och kurser var det enklaste sättet att lära sig nya lagar.

Fram till 1968 var Ingrid Hökerberg och jag de enda två juristerna på vår advokatbyrå, och vi hade som sagt bara kontorsgemenskap. Jag hade aldrig övervägt att ha någon biträdande jurist men när min dotter Eva Salén blivit färdig med sin tingsmeritering, ville hon gärna in på advokatbyrå på halvtid. Vi bestämde oss för att försöka arbeta tillsammans och hon började hos mig den 1 april 1968. Jag fann till min glädje att det var roligt att ha en biträdande jurist. När man arbetar med ett så föränderligt kunskapsstoff som juridik har man alltid känslan av att inte kunna nog. Det var därför en glad upptäckt att många saker som man själv tycker är självklara är nyheter för en ung jurist och den interna undervisningen gav en ny krydda åt arbetet.

1972 skulle Eva flytta utomlands på några år och vi skulle hitta en långtidsvikarie för henne. Eva föreslog Maja Förberg, som hon

lärt känna, när Eva var sommarnotarie på Södra Roslags tingsrätt och Maja förste notarie. Maja ville gärna ta chansen att börja i advokatycket och kom till kontoret den 1 mars 1972.

På frågan: När skall du anställa en manlig jurist, har jag alltid svarat: När det blir lika lätt för en kvinnlig jurist att få plats på en manlig advokatbyrå som det är för männen – och det blir inte under min tid.

Men en närmast lavinartad ökning av antalet kvinnliga advokater har det varit på senare år. T.o.m. på Stockholms största affärsjuridiska byråer finns nu flera kvinnliga jurister, vilket jag jämför med min erfarenhet, när jag efter min tingsmeritering skickade in en ansökan till en av dem. Den bevärdigade mig inte ens med ett svar.

När jag går igenom gamla akter, som skall makuleras, funderar jag ofta över hur jag år ut och år in har kunnat syssla med samma typ av ärenden: skilsmässor, boutredningar, upprättande av äktenskapsförord och testamenten, jämkning av underhållsbidrag, frågor om vårdnad och om umgängesrätt.

Svaret är det som jag skrev i min artikel till 75-årsjubileet ”Att vara familjerättsadvokat”. Uppgiften att vara rådgivare och språkrör för människor med personliga svårigheter kan rätt utövad aldrig bli monoton, därtill är livet alltför skiftande och människorna alltför olika. Det var sant 1962 och är lika sant 1987.

Elin Lauritzen var den första kvinnan i Sveriges advokatsamfunds styrelse. Hon valdes in i styrelsen som suppleant 1959 och som ordinarie ledamot 1964.

Philip Leman

Historien om hur Lemans blev landets äldsta byrå

Av Rolf Leman

Ur Advokaten 1986

D:r Philip Lemans advokatbyrå är Göteborgs och förmodligen vårt lands äldsta advokatbyrå. Advokater och saksförare har visserligen funnits tidigare, men ingen advokatbyrå har varit i oavbruten verksamhet längre än Lemans. Den startade 1849, och nu har Rolf Leman, som är sonson till Philip Leman, och som själv verkat där i nära 50 år, skrivit byråns historia, ett intressant verk som utkommer i höst. Här presenterar han en minihistorik, framförd när Göteborgskontoret presenterades för Stockholmskontoret efter sammanslagningen 1984.

Det är nu 135 år sedan vår advokatbyrå startades och jag har fått en halvtimme på mig för att berätta om byråns historia. Som ni förstår kan det inte bli annat än mycket rapsodiska minnesbilder.

Låt mig först säga att byrån torde vara den äldsta byrån i Sverige. När jag först började berätta om vår advokatbyrå, höll jag mig till att det var den äldsta i Göteborg, för det vet jag, men allt eftersom åren gått och ingen kunnat säga något om någon annan byrå i Sverige som skulle vara äldre, så har jag blivit allt säkrare på att det är Sveriges äldsta advokatbyrå.

Det var alltså 1849 som Aron Philipsson började en advokataffär här i Göteborg. Bevis härför finns i minnesrunorna efter honom när han avled 1881. I tidningarna sägs då att han startade sin ”advokataffär” 1849.

Vem var då denne Aron Philipsson? Jag vet inget om hans föräldrar, har inte hunnit forska om dem, men han hade en bror som var mycket känd, Jonas Philipsson. Han var tidningsman och välkänd ordensbroder och han har därför blivit känd i Göteborgs historia som en god kåsör och trevlig människa. Aron Philipsson

var av judisk släkt. Han var en aktad man inom mosaiska församlingen och var kassaförvaltare där i många år.

I mitten av 1800-talet var en advokat inte någon aktad och respektabel person. Det fanns alltför många s.k. brännvinsadvokater och omdömeslösa ombudsmän som uppträdde som advokater. De få ombud som hade juridisk utbildning och som verkligen förstod att hjälpa allmänheten fick emellertid mycket att göra och blev verkligt aktade; dit hörde Aron Philipsson. Hans advokataffär växte och han fick mycket att göra. När Göteborgs Köpmansförening startade 1857 var Philipsson med om att skriva stadgar för föreningen. Han omnämndes i köpmansföreningens hundraårsskrift 1957. Vad för slags uppdrag Philipsson hade under 50- och 60-talet, det vet jag inte.

Blev riksdagsman, behövde hjälp

1872 blev Aron Philipsson invald i riksdagen. Han var den förste mosaiske trosbekännare som blev vald till riksdagsman. Philipsson behövde då hjälp med advokatbyrån och han vände sig till Philip Leman, min farfar. Att han gjorde detta var inte så underligt, ty Aron Philipsson var nämligen gift med en kusin till Philip Leman och Philip hade några år tidigare kommit från Uppsala och fått en plats i den kommunala förvaltningen i Göteborg. Dessutom hade Aron Philipsson hyrt ett rum i Lemans privatvåning för sitt kontor. Följden blev att Philip Leman fr.o.m. 1873 mer eller mindre tog över arbetet på advokatbyrån och verksamheten ökade.

Aron Philipsson var en mycket duktig jurist, en energisk riksdagsman, han gjorde stora insatser i riksdagen och han var även med i Göteborgs stadsfullmäktige från och med dess första uppsättning 1863. Tyvärr avbröts hans bana av en under 1870-talets senare hälft börjad sinnessjukdom. Han avled 1881.

Philip Leman var född 1837 och även han av judisk börd. Han var son till Isak Leman som inflyttade till Göteborg från Holland i början av 1800-talet. Isak var en av grundarna till föregångaren till Göteborgs Bank. Philip kom till Uppsala och ägnade sig med stor iver åt alla sorts studier och studentlivet. Han har varit både förste kurator och bibliotekarie på Göteborgs nation. Han studerade först statsvetenskap och doktorerade på en avhandling om danska och norska riksdagarna. Han slog om och läste juridik och kom

efter en snabb examen till Göteborg 1869 och fick då en nyinrättad kommunal tjänst i drätselkammaren.

Genom sin släktskap och vänskap med Aron Philipsson började han därför som medarbetare åt Philipsson när denne for upp till riksdagen 1873. Philip Leman tycks snabbt ha ökat advokatrörelsen så mycket att han blir tvungen att söka sig ett biträde. Ernst Bring började därför 1877. Brings och Lemans samarbete har givit upphov till byråns telegramadress Bringman. Vi har det även i telexnamnet.

En liten kassabok kvar

Jag vill redan nu säga att vi har så gott som inga handlingar kvar från 1800-talet och mycket sparsamt från 1900-talets början. Av olika anledningar har allt arkiv försvunnit. Den tidigaste handling jag hittat är en liten kassabok från 1878. Av denna framgår att redan då hade man Skandinaviska Kreditaktiebolaget som klient. Banken, det är nu SE-banken, grundades 1864. Klient var även Trollhätte Kanal AB och Trävarufirman Strömman & Larsson, Försäkringsaktiebolaget Ocean, som nu ingår i Skandia. Konsultationsarvodet på belopp 5–50 kronor tycks ha varit vanligt. Bland kostnader förekommer tingsresor med vivre och kostnaden var 25:30 resp. 28:88.

Ernst Bring lämnade emellertid advokatbyrån då han blev utsedd till assurancesdirektör i Brand och Livförsäkringsaktiebolaget Svea. Han hade varit dess juridiska ombud i flera år. Philip Leman måste då skaffa ett nytt biträde och det blev den unge Otto Mannheimer som började på byrån 1890. Otto Mannheimer, även han av judisk börd, var son till Skandinaviska Bankens grundare Teodor Mannheimer. Otto hade två bröder som blev lika välkända, nämligen Herman Mannheimer, som var verkställande direktör på SE-banken i många år, och Carl Mannheimer, berömd kvinnoläkare med egen klinik.

Otto Mannheimer och Philip Leman arbetade mycket bra tillsammans och byrån växte snabbt, såväl i omfång som i anseende. Tyvärr avbröts detta goda samarbete alltför snabbt eftersom Philip Leman avled i cancer 1905. Otto Mannheimer fick då överta ansvaret. Han blev seniorchef fram till sin död 1924.

Otto Mannheimer var inte blott en duktig jurist och advokat, han var också en kulturmänniska och politiker samt, vilket är det

allra bästa, han var en god människa. Jag måste fatta mig kort om honom. Han har skapat och styrt Samskolan, dvs. Göteborgs Högre Samskola, som grundades 1901 och som innebar en helt ny skolform. Han och hans hustru Charlotte öppnade sitt hem för sekelskiftets unga målare. Han satt i riksdagen och i stadsfullmäktige och i advokatsamfundets styrelse.

Jag måste nu få tala lite om advokatsamfundet. Det är aktuellt nu, ty advokatsamfundet skall fira 100-årsjubileum 1987. Under 1870-talet och 1880-talet diskuterades processordningen och advokatens ställning inom denna. Detta ledde fram till att man 1887 bildade Sveriges advokatsamfund. I alla dessa förhandlingar hade Philip Leman tagit mycket aktiv del, även Aron Philipsson var med i början. Philip Leman blev vice ordförande och sedan ordförande i samfundet. Efter Philip Lemans död kom Otto Mannheimer in i styrelsen och blev vice ordförande 1909 och ordförande 1913. När Otto Mannheimer gick ut ur styrelsen på grund av sjukdom 1920 kom min fader Erik Leman in som vice ordförande. Han efterträddes sedan av Axel Forsman som blev vice ordförande 1931 och ordförande 1933. När Axel Forsman avgick 1937 blev Torsten Setterberg vice ordförande och sedan ordförande. 1941 avgick Torsten Setterberg. Från 1887 och till och med 1940 har advokatbyrån varit representerad i advokatsamfundets styrelse som ordförande eller vice ordförande. Ett undantag var åren 1906 till och med 1908 då Otto Mannheimer endast var styrelseledamot. Under åren 1951–1955 var Gunnar Bomgren styrelsens ordförande. Från 1940 har det sedan endast varit tillfälliga representationer i advokatsamfundets styrelse och dess nämnder, Christer Berglund, Eskil Weibull och Tryggve Wahlin.

De tre stora

Philip Leman avled 1905, men innan dess hade jurister anställts. Ernst Hagelin började 1892 och var kvar till 1913. Min fader Erik Leman började 1902. 1904 kom Axel Forsman och 1906 Torsten Setterberg. Detta är tyngdpunkten i byrån under dess, kan man säga, historiska tid. Aron Philipsson, Philip Leman, Otto Mannheimer och så de tre store – Erik Leman, Axel Forsman och Torsten Setterberg.

Efter Otto Mannheimers tid var det alltså ”de store” som hade ansvaret, men de hade flera vid sin sida. Jag nämner här endast dem som varit med en längre tid. Mårten Henriques kom 1913 och stannade till 1928, då han öppnade eget kontor. Folke Billing kom 1914 och var med till 1946, han dog några år senare. Så kommer sjörättsjuristen Karl-Axel Vinge. Han fick överta en stor del av pappas sjörätt, men hade givetvis en hel del annat. Han lämnade byrån 1926 för att starta egen byrå. Han efterträddes då av Johan Ramberg, som också hade sjörätten till sin huvudsakliga sysselsättning. Johan Ramberg var kvar till 1945 då han lämnade byrån, dels ville han nog börja eget, men huvudorsaken var att Gunnar Bomgren hade börjat på byrån 1942 och Johan Ramberg och Gunnar Bomgren drog inte riktigt jämt och cheferna höll den gången mer på Bomgren.

Ramberg slutade och startade egen advokatbyrå och så småningom slogs Vinges och Rambergs advokatbyrå tillhopa. Mycket av det de hade lärt här på byrån tog de med sig, också en del klienter, men vi har alltid haft ett mycket gott samarbete med dessa våra ”dotterbolag”. Låt mig innan jag kommer in å modern tid även säga att Pehr Gyllenhammar, pappa till Volvo-PG, var på byrån från 1934 till och med 1940.

Alla järnvägsbolagen

Vad sysslade vi med undrar ni. Jag har nämnt sjörätten som tillkommer redan under Philip Lemans tid. Vi var ombud för sjöförsäkringsbolag i Sverige och Norge och även biträde i rena rederiärenden. Ernst Hagelin sysslade till mycket stor del med vattenrätten. Alla de privata järnvägsbolagen fanns som klienter hos oss ända till dess järnvägarna förstatligades på 1940-talet. De tillkom under Otto Mannheimers tid och har givit sysselsättning åt många jurister här på byrån, faktiskt ända in på min tid. Skandinaviska Banken var en stor klient. Kom ihåg att notariatavdelning, juristavdelning och boutredningsavdelning är något som tillkommit i senare tid. Alla dessa ärenden sköttes härifrån. De löpande ärendena, lagfarter, inteckningar, relaxer, konkursbevakningar m.m., sköttes av byrån för bankens räkning. Större ärenden överläts på byrån, såsom självständiga uppdrag.

Av vad jag har sagt följer då att vi hade mycket stor förmögenhetsförvaltning för privatpersoner. Det var ofta änkor

och omyndiga barn. Detta förde med sig att man blev familjeadvokat i flera familjer. Så förekom det givetvis affärsjuridik. Stora bolag fanns som klienter, t.ex. Mustad, Christian Berner, Elektrokemiska, Oljeslagerierna m.m. Även internationella uppdrag förekom ganska ofta. Brottmål har förekommit endast då och då, dvs. när någon av våra klienter råkat illa ut. Konkurer har vi inte haft mycket av. Det är först under senare år som vår konkursavdelning tillkommit. Familjemål har vi haft även om de till stor del varit begränsat till våra klienter, men tidigare tog vi alltid emot skilsmässor och boutredningar. Nu är det visst lite så och så med skilsmässor.

Alltid i centrum

Byrån har haft kontor inne i centrum hela tiden. Från 1871 vet man var vi haft kontoret, fram till 1911 var det på åtta olika ställen. 1911 kom byrån till Västra Hamngatan 10, nere vid Domkyrkan. Där var vi kvar till 1932. Det var ett mycket trevligt kontor och man vet precis hur detta var inrättat. 1932 flyttade vi hit, här hade vi vårt nya moderna kontor fram till 1975/76 då vi utvidgade så att vi fick hela det nedre planet. Vi kunde gå runt, det var en upplevelse. Så har vi nu flyttat upp i övre planet och nu i år iordningställt hela detta plan, så att vi har två hela plan och har ett stort, modernt och fint kontor.

Men låt oss gå tillbaka i tiden. När det hela började, då fanns det inga telefoner, ingen skrivmaskin, inga tekniska hjälpmedel alls. Telefoner kom i slutet av 1800-talet och då fanns det bara en enda telefon. Först efter 1900 fick man ett par telefoner på kontoret. Korrespondens skrevs för hand och som regel renskrevs den av en renskriverska – det var titeln – men när det var bråttom så fick den skrivas för hand av advokaterna själva i en kopiebok. Då som nu skrev de dåligt och svårläst. I början av 1900 kom så skrivmaskinen och senare även räknemaskin. Vi hade en stor handdriven räknemaskin, en golvapparat, när jag kom 1937 och en liten Odhner räknemaskin, det var allt. När man skulle skriva många exemplar av en handling, fick man skriva med kopiepapper. Man kunde skriva åtta exemplar, men endast fem blev goda exemplar. Man kan tänka sig hur det blev om man skrev fel, då skulle man suddas på alla åtta exemplar, för att inte behöva göra detta fick man skriva långsamt.

Någon mat förekom inte på kontoret, det var helt otänkbart. Kaffe fick inte förekomma, det luktade ju när man kokade. Te med medhavda smörgåsar var det enda som accepterades. Vissa privilegierade personer fick te till sina smörgåsar.

Kontorsfester är sena tiders påhitt. Det fanns debiteringsmiddag efter debiteringssammanträdet, men det var endast för advokaterna och den manliga personalen, Johnson och Carlsson.

”Pojkarna” lydde

Jag återgår nu till advokaterna. Den sist anställde som jag nämnde var Gyllenhammar. Efter honom kom Tor Setterberg, han började här i mars 1935 och jag kom på nyåret 1937. Varken Tor eller jag har suttit ting. Vi har endast tjänstgjort kortare tid på domstolen. Våra fäder, eller var det kanske Axel Forsman, tyckte det var helt onödigt att vi slösade bort vår tid med tingstjänstgöring. Det var bättre att ”pojkarerna” kom hit och gjorde nytta och vi var snälla och lydde.

Så kom kriget och mitt i detta dog Axel Forsman på nyåret 1942. Han stod då mitt uppe i kvarstadsmålet, de norska kvarstadsbåtarna, ett mål som Tor då fick överta. Jag måste här nämna att Axel Forsman var ordförande i Handelstidningen och att Handelstidningen var hans halva liv. Torsten Setterberg efterträdde honom där. Kriget påverkade givetvis byrån. Ramberg, Tor och jag var inkallade under långa tider och det var jobbigt för oss alla. Efter Forsmans död beslöt cheferna att anställa Gunnar Bomgren, som då var sekreterare i advokatsamfundet. 1944 började Göran Leffler hos oss. Han stannade kvar till 1954 då han öppnade eget kontor en trappa ner. Otto Setterberg kom också 1944. Ramberg slutade vid utgången av 1944 och det tog några år att omorganisera oss. 1948 i januari dog pappa efter att ha varit trött och dålig i ett par år.

Bomgren och Torsten Setterberg var då chefer. Det tog flera år innan Tor och jag så småningom fick bli innehavare. Eskil Weibull kom 1950.

Ett nytt kontorsliv

Vi hade funnit vår form och 1954 behövdes ytterligare biträden och då kom Bengt Bergendal och Peter Wåhlin till oss. Jag är nu framme vid 1955. Torsten Setterberg hade blivit 75 år och dragit sig mer och mer tillbaka. Så kom sensationen, Bomgren blev utnämnd till justitieråd och skulle lämna oss. Det blev en verklig omändring här på byrån. Vi insåg nu att Tor och jag plötsligt hade blivit de äldsta och så började ett nytt kontorsliv. Det tog några år för oss att växa oss in i detta, men det gick bra. När Bomgren försvann fick vi Stig Ljungberg från Stockholm, men han blev inte så långvarig här. Hösten 1965 slutade Wåhlin och Bergendal hos oss och öppnade eget, men då hade vi redan anställt Jan Forsberg och han utvecklade sig snabbt till en mycket modern och duglig jurist. Han skulle 1970 lämna oss för att börja i Genève och där samarbeta med oss. Det skulle bli vår första utlandsrepresentation, men han omkom på sommaren 1970 vid en seglingsolycka.

Torsten Feman hade börjat åren innan och fick nu överta allt vad Forsberg lämnat efter sig. Samma år som Forsberg omkom hade Tryggve Wahlin börjat här och Bosse Blomqvist kom 1973.

Nu har jag kommit fram till 1976 och då hade vi förhandlat oss fram till att Christer Berglund och Peter Egnell tillsammans med Bosse Ahlén skulle komma över till oss. Peter och Christer kom sommaren 1976 till våra då nya lokaler, Bosse kom ett år senare. 1976 på våren hade vi fått ännu ett nytillskott, nämligen Tomas Setterberg.

Ja så kommer de på löpande band, Lars Melin 1979, Christer Pehrsson senare samma år, Jörgen Estving 1981 och Max Slotte 1982. Christer Berglund finner att han hellre vill gå sin egen väg och lämnar oss i slutet av 1982. Så kommer till sist June Lassesson och Mats Berter under 1983.

För att ge en aktuell bild av advokatbyråns jurister bör nämnas att Christer Pehrsson slutat men att Johan Wilkens och Anders Bengtsson börjat hos oss.

Hugo Lindberg

Några personliga minnen kring en framstående advokat

Av Ragnar Gottfarb

Ur Advokaten 1973

I december 1972 utgav Kungliga Biblioteket en vackert utformad bibliografi över advokaten Hugo Lindbergs tryckta skrifter. Bibliografien har utarbetats av hans hustru Karin Kock, professor i nationalekonomi, överdirektör för Statistiska Centralbyrån och Sveriges första kvinnliga statsråd. Med bibliografien – 505 titlar från dagspress, tidskrifter och av Hugo Lindberg utgivna verk ävensom referat av föredrag och diskussioner i allehanda samhällsliga frågor – har Hugo Lindberg vederfarits en ära, som inte kommit någon annan svensk advokat till del. Det torde också förhålla sig så att ingen advokat såsom Hugo Lindberg i tal och skrift deltagit i samhällsdebatten.

Då tiden snabbt förrinner och kretsen av dem som kände Hugo Lindberg hastigt minskas, må det inte vara förmätet om jag – som fick glädjen att träffa honom varje arbetsdag under hans sista tjugunio levnadsår – med några personliga minnen försöker ge en bild av mannen bakom skrifterna.

Hugo Lindberg föddes i Eksjö den 8 december 1887 som äldste son till skomakarmästaren Anton Lindberg och dennes hustru Edla. Fadern var en i sin hemstad bekant liberal kommunalpolitiker, vilket innebar att han befann sig tämligen långt ut på den tidens vänsterkant. Anton Lindberg var för övrigt nära vän med sin yrkesbroder Fredrik Vilhelm Thorsson, finansminister i Brantings ministärer och för en senare tids socialdemokrater mest känd för den kraft, varmed han svingade Geddesyxan.

Då läroverk sänkades i dåtidens Eksjö, tog Hugo studenten i Linköping och ehuru juris kandidat i Lund – efter en kortare tids studier i Uppsala – och hela sitt verksamma liv bosatt i Stockholm, satte han en ära i att alltid förbli smålänning.

Hugo hade ett särpräglat utseende. Fastän över medellängd gav den gängliga kroppen och de snabba rörelserna ett intryck av en kroppslig sprödhet, som jävades av hans goda hälsa och fysiska och psykiska livlighet. Har man sett ungdomsfotografier vågar man kanske påståendet att han aldrig var riktigt ung men han blev inte heller trots decenniernas gång gammal. Det lingula håret fladdrade ned i hans panna och det blev aldrig grått. De båglösa glasögonen med svart kantslipning betonade originalitet och intellektualitet. Hugo var noga med sitt yttre, alltid sobert klädd även om han gärna hade färg i slipsen. Till sin personliga läggning var han aristokrat, granntyckt med mat och endast de bästa viner fann nåd för honom. Han brukade också säga: Jag röstar med de radikala men jag äter med de konservativa.

Under min tingstid i början av trettioalet i Sollentuna och Färentuna domsaga såg jag ofta Hugo Lindberg företråda i Haga tingshus. Som förstenotarie fick man då handlägga s.k. stora mål och en gång hade jag en rannsaking i tingsalen i dåvarande kronohäktet på Långholmen. Målet gällde en sextonårig pojke, som tidigare fått villkorlig dom och på den tiden kunde man inte få villkorligt två gånger. Nu hade han förskingrat en obetydlig biljettkassa på en förortsbuss. Han biträdades av Hugo, som eldigt talade emot Bona och jag dömde också till några månaders fängelse i stället för tvångsuppfostran. Hugo och jag fick sällskap från Långholmen, vi diskuterade brott och straff och redan då blev vi vänner.

Vid ett bouppteckningssammanträde hos en kollega träffade jag advokaten Arnold Sölvén, som då var Hugos biträdande jurist. Sölvén berättade att han ämnade sluta hos Hugo – han skulle tillträda en tjänst hos Landsorganisationen och han blev dess jurist och det var han, som utformade Saltsjöbadsavtalet. Han förklarade också att Hugo uttryckt en önskan att jag skulle börja hos honom men Hugo hade aldrig kommit sig för att fråga mig. Nåväl, en kväll gick Hugo, Karin, Arnold Sölvén och jag på Operakällaren – Hugo och Karin gick på den tiden på Operakällaren varje onsdag eftersom hemhjälpen var ledig den dagen – och när vi hunnit till

kaffet och konjaken – Hugo drack alltid Edvard VII, som numera tycks ha försvunnit från Systemets listor – frågade Hugo om jag ville börja hos honom. Jag svarade genast ja. Hugo frågade om jag var nöjd med trehundra kronor i månaden, den vanliga lönen då, och därmed hade Hugo och jag för första men också sista gången i vårt liv träffat avtal med varandra. Vi kom aldrig under vår tjugunioåriga samvaro att upprätta skriftliga handlingar mellan oss.

Den 1 april 1937 inställde jag mig på Hugos kontor Kungsgatan 4 B i Stockholm, där Hugo då arbetat i många år och där vår byrå alltså finns i samma lokaler. Hugo förklarade att han ville ge mig tre råd beträffande förhållandet till klienterna: Du skall inte äta med dina klienter, du skall inte lägga bort titlarna med dina klienter, du skall inte ha några affärer med dina klienter. De två första råden följde han kanske inte själv så strikt under senare år, då han inte sällan kom i vänskapsförhållande till de klienter han fäste sig vid, men de tre råden skulle nog i tillämpliga delar alltså kunna vara goda råd till unga advokater av i dag.

Hugo var först och sist advokat. Det kan synas överraskande att han, som hade ett obändigt frihetsbegär och var en så utpräglad individualist, så helt intresserade sig för advokatyrets organisationer. Ledamot av Samfundets styrelse var han åren 1937–1944. Som ordförande i Stockholmsavdelningen av Advokatsamfundet 1939–1950, d.v.s. under hela kriget och den svåra efterkrigstiden, fick han rikliga tillfällen att manifesteras sitt rättspatos och visa sin avsky för nazismens våld och övergrepp. Starkt nordiskt intresserad lyckades han göra Stockholmsavdelningens möten under krigsåren till välkomna andningshål för norska och danska kolleger, som tagit sin tillflykt till Sverige.

Hugo blev väl främst brottmålsadvokat. Med aldrig svikande inlevelse och levande intresse fångade han in varje människospilla i sin arbetsvärld. Jag minns en gång när Hugo hade stämt i ett stort civilmål och mött ett uppbåd av stadens främsta affärsjurister, som gjort invändningar om bristande reklamation och förutsättningar, om forum och saklegitimation. När vi kom ut från rättssalen utbrast Hugo: Jag längtar åter till brottmålets rena luft.

Jag undrar om någon av dagens unga välsedda offentliga försvarare kan föreställa sig vad det ville säga att vara brottmåls-

advokat i början av detta sekel. Med ovilja från allmänhet och tidningspress förenades överlägsenhet från domstolar och de kolleger, som med en fnysning förklarade att det inte skulle falla dem in att sätta sin fot i en rättssal. Därtill kom de magra ekonomiska ersättningarna till de advokater, som av Överståthållarämbetet eller Länsstyrelsen förordnades att biträda häktade. Arvodet var tio kronor för besök i häktet och tjugu kronor för inställelse med ett ständigt springande mellan olika förhandlingar, som alla utsatts till klockan 10 f.m. men som kunde ropas upp långt in på kvällen och där advokaten fick snubbor av ordföranden om han inte passade tiden.

Nu var knappast ekonomin Hugos största intresse. Blott med motvilja kunde han förmås att ta ens en femma av mindre bemedlade klienter och då jag en gång sade honom att vi måste tänka på vår ekonomi inför förestående hyresuppbörd – hyran var på den tiden den helt dominerande utgiften – svarade han blott: Nog föder Gud sparven. Trots allt gick affärerna ihop och vi klarade oss ganska bra men så var Hugo också en enorm arbetsmänniska.

Politiskt hade Hugo sin hemvist hos socialdemokraterna men han var sannerligen ingen partiträl. I sin ungdom stod han långt ut på vänsterflygeln, vilket också framgår av hans talrika artiklar i Tidningen Brand 1908–1914. Hans beundrade vän under de åren var Hinke Bergegren men också Erik Lindorm, som varit medarbetare i Brand, räknade han som sin nära vän intill Lindorms död 1941. Detta ehuru Lindorm blev medarbetare i Svenska Dagbladet och pikade Hugo för att han i motsats till Hugo fått tillbringa en månad på Långholmen, därtill dömd av Rådhusrätten i Kalmar för en artikel om tronen, altaret och penningpåsen. Varm ententevän under första världskriget reste sig hela Hugos person mot Hitler och det tyska barbariet. Det land som stod hans hjärta närmast var Frankrike och på sin eleganta franska underhöll han sig med alla samhällsklasser i sitt älskade Paris. Efter andra världskriget skaffade Karin och Hugo också en bostad i Menton. Näst Frankrike kom väl Italien, där han tillbringat en del av sin ungdom och där han i Milano lärt känna Mussolini, som då var socialistisk journalist. Dråpligt var det att höra Hugo berätta om hur han med sin första principal, advokaten Vilhelm Hellberg, före första världskriget på den tidens usla vägar

företog en resa med Phänomobil – en slags trehjulig bil med den drivande motorn på det styrbara framhjulet – över Alperna till Italien. Hugo var ytterst opraktisk och om en motor visste han ingenting.

Hugos nära vän var Albert Engström. Båda var från Eksjö, d.v.s. Alberts pappa var stins i Hult, någon station från Eksjö. Ehuru Albert var betydligt äldre än Hugo rådde ett rörande vänskapsförhållande mellan de två. Tillsammans företog de en resa till Kap med Transatlantics Kaaparen och resan är beskriven i en av Albert utgiven bok. Så länge Albert levde brukade han äta ärter och fläsk hos Hugo och Karin varje torsdag. Hugos närmaste vänner var förutom Erik Lindorm också Karl Gerhard samt hans medarbetare i tidningen Fönstret, Bernhard Greitz, vilken slutade sin bana som generalkonsul på Åland. Bland advokaterna umgicks Hugo mest med Arne Hasselgren, som också var hans sekreterare och klubbmästare under ordförandeåren i Stockholmsavdelningen.

På Smådalarö byggde Hugo och Karin ett hus och en sjöbod på ett stort, orört område, som de inköpt före kriget och dit de reste varje helg. Till Smådalarö samlade de sina vänner, Hugo berättade outtröttligt, särskilt när man hunnit till kaffet och konjak. Där vandrade han över sina berg, han lade ut nät och han försökte hugga ved på sitt tafatta sätt. Han trivdes.

Ehuru starkt antiklerikal och egentligen ateist kunde Hugo sin bibel. Han kryddade gärna sin framställning med jämförelser ur Skriften. Av en svensk finansman hade han fått i uppdrag att försöka skänka bort ett finansmannens tillhörigt slott i Frankrike. Hugo reste dit, försökte med olika internationella och ideella organisationer men misslyckades. När han kom hem och jag frågade hur det gått, svarade han: Det är saligare att giva än att taga – men det är fan så mycket svårare.

Allt intresserade honom och ingen människa, hög eller låg, var för honom likgiltig. Med alla kunde han tala på sin njutbara ädelsmåländska. Under Karins statsrådstitid blev Hugo bjuden på en intim middag till kungaparet men hade så när blivit förhindrad av ett oberäknat ryggsnitt. Dagen efter evenemanget frågade jag honom varmed han underhållit drottningen. Snabbt svarade Hugo: Med ryggsnitt, förstås.

Hugo skrev oavbrutet. Ofta skrev han koncept, ofta dikterade han. Som bibliografen visar blev det mest tidningsartiklar men

också två böcker. Han skrev vanligen koncept till sina anföranden inför domstol men bäst var han när han glömde konceptet eller förhandlingen gled in på oförberedda områden, där han fick utrymme för sin snabba intelligens och sin kvickhet.

Hugo hade många stora rättegångar. Den första och kanske mest bekanta var Marsjömålet, som i ett slag gjorde honom bekant. Eljest minns man Olle Möller i Gerdmålet, tryckfrihetsmålet mot Else Kleen för boken om Långholmen, skriven av den då bekante Poukka, spionmålen under kriget, inte minst mot den av Hitler ivrigt eftertraktade kommunistledaren Wollweber, sedermera regeringsmedlem i Östtyskland, Helandermålet och många, många andra.

Hugo kunde mycket juridik. Med sin närmast fenomenala juridiska intuition hörde han till de advokater, som nästan alltid hade rätt, även då en sak såg hopplös ut. Brottmål och behandlingen av lagöverträdare blev dock hans outtröttliga ämnessfär. Vad han betytt för den kriminalpolitiska utvecklingen kan blott de, som fått följa hans strävanden, rätt förstå. Han blev också en högt uppskattad ledamot av de kommittéer, som behandlade lagstiftning på straffrättens område, han var styrelseledamot i Stockholms Stads Rättshjälpsanstalt och i Statens Kriminaltekniska Anstalt och han blev ordförande i Anstaltsnämnden på Hall och Håga.

Den 2 februari 1966 avled Hugo efter en kortare tids sjukdom. En strålande vacker vinterdag ägde borgerlig jordfästning rum i Råcksta kapell. Till Marseljäsens toner lämnade vi Hugos stoft: släktingar, vänner, kolleger, talrika representanter för regeringen, administrationen och kulturen.

Hugos aska spriddes för vinden.

HD:s ordförande Stefan Lindskog

Alltid på rätt plats i rätt tid

Av Tom Knutson

Ur Advokaten nr 6/2018

Stefan Lindskog, ordförande i Högsta domstolen, och tidigare Advokatsamfundets ordförande, gör sig redo att gå mot friare dagar efter tio år i Högsta domstolen och en enastående yrkesgärning. Fortfarande full av kreativ energi och helt orädd att säga sin mening.

Stefan Lindskog har gjort en klassresa, som är längre än vad de flesta ens vågar drömma om. Ändå går det att se en linje genom generationerna.

– Min farfar var stenhuggare och morfar var rallare. Det man fick med sig, framför allt från min farfar, var ett bildningsideal. Trots att han var arbetare så var det bildning som gällde, och han var själv allmänbildad. Jag glömmer aldrig när jag började läsa på universitetet och då läste lite nationalekonomi. Farfar blev intresserad och ville diskutera Keynes teorier. Han hade knappt gått i skolan men var ändå med.

Stefan berättar att hans pappa inte gillar när han säger att pappan inte har fått någon utbildning. Han hade gått sexårig folkskola, sedan gick han en ettårig ekonomiutbildning på Filip Holmqvists handelsinstitut i Göteborg.

– Den betraktade han närmast som en universitetsexamen, säger Stefan och skrattar roat.

Stefans pappa klassklättrade och fick en fin position som kommunaltjänsteman i Kungälv kommun. Mamma var, som kvinnor var på den tiden, hemmafru tills hon började som kontorist på äldre dagar. I Stefans familj fanns tre barn, varav han var äldst. Att Stefan skulle läsa vidare var det aldrig några diskussioner om.

– Det var bara underförstått. Vad jag sedan läste var inte så viktigt.

Pappan ville att Stefan skulle läsa ekonomi för det var vad han själv drömt om.

– Han blev kanske lite förvånad och till och med besviken när jag valde juridik. Mamma var inte förvånad för hon hade sagt sedan jag var liten att jag skulle bli advokat för jag argumenterade, berättar Stefan och skrattar lite lätt.

Vi sitter inne i ett av säteriets svala rum. Det råder högsommarvärme denna soliga dag i slutet av maj. Utanför hörs jagande ladusvalors glada ljusa kvitter blandat med allehanda annan munter fågelsång. Stefan är solbränd och till synes i harmoni här i sin egen värld på Rosenborgs säteri längst ute på Värmlandsnäs.

Högsta domstolen i dag

Stefan Lindskog inledde sin gärning vid Högsta domstolen först som justitieråd, sedan som ordförande på avdelning och därefter som ordförande för domstolen. När han började i domstolen hade han inte något utstakat mål, snarare idéer om vad han ville åstadkomma med prejudikatbildningen. Framför allt om hur budskapet skulle presenteras när man skapar prejudikat.

Sedan hade han tur, anser han, tanken om att skapa ökad transparens, alltså att vara mer uppmärksam på hur det man vill säga till läsaren förmedlas på bästa sätt, det låg i tiden.

– Alla ledamöter var nog överens om att så skulle ske även om man kanske inte var helt överens om hur, säger Stefan och fortsätter:

– Ser man sig omkring i omvärlden är det tydligt att den förändring som har skett hos oss har skett i andra länder ungefär samtidigt, säger Stefan fundersamt och håller armarna i kors och tittar i taket medan han talar.

Vad är du mest nöjd med att ha åstadkommit i HD?

– För det första är det inte någon som ensam åstadkommer något utan det är alltid flera, säger Stefan bestämt men tillägger att han, eller som han oftast uttrycker det ”man” i stället för jag, kan kanske ta åt sig äran för att ha varit en i laget som har åstadkommit något och till och med lagledare en tid.

– Det som jag verkligen tycker har förändrats under den här

tiden är tydligheten och läsbarheten. Sättet som vi skriver våra avgöranden på har förändrats på ett mycket positivt sätt.

Högsta domstolen mår bra i dag, konstaterar Stefan med tydlig tillfredsställelse.

– Vi har aldrig haft så låga balanser och så hög genomströmningshastighet. Högsta domstolen har väl aldrig mått så bra som den gör i dag när det gäller transparens i avgörandena, säger han och tillägger:

– Jag tycker att på det hela taget så är prejudikathöjden bra. Den prejudikatnytta vi sammantaget åstadkommer är bra.

Dessutom har kontakterna till omvärlden utvecklats, bland annat gör Högsta domstolen numer en verksamhetsberättelse, skickar pressmeddelanden och twittrar.

Men allt är inte frid och fröjd. Det finns en utvecklingspotential. Stefan konstaterar att väldigt mycket av lagar och regleringar är skrivna för en pappersvärld. Domstolen arbetar på område efter område med att tillämpa de här reglerna i den digitala världen.

– Men vi gör det lite ad hoc och det är inte så konstigt. På vissa områden skulle man ändå kunna tänka sig att arbeta mera övergripande och framåtsyftande.

Lagstiftaren risas

Den stora digitaliseringsrevolutionen, som präglar och omformar stora delar av samhället i dag, gör att Stefan särskilt efterlyser att lagstiftaren ska ta en övergripande ansats, som sträcker sig över de olika rättsliga disciplinerna. Som det är nu har Högsta domstolen fått hantera den ena frågan efter den andra på området. Samtidigt saknar domstolen de utredningsresurser och har ibland inte den överblick som lagstiftaren har.

– När vi ger oss in i nya områden så måste reglerna hänga ihop. Det måste vara ett system i det, kommenterar han.

Hur tycker du att lagstiftaren sköter uppdraget att stifta lagar på viktiga och centrala områden för samhället?

– Lagstiftaren har blivit så enormt populistisk. Man ägnar sig åt mängder med lagstiftning som i bästa fall inte förändrar någonting men som tar resurser. Och i värsta fall så stökar det till det och medför inte någon nytta. Strängare straff? Ja, det är en politisk

fråga, vill politikerna ha strängare straff får det bli strängare straff. Men de som har studerat detta kan konstatera att för samhället betyder det ingenting alls förutom ökade kostnader. Preventionseffekter kan vi glömma, säger Lindskog som dock samtidigt uttrycker förståelse:

– Det är inte lätt att vara lagstiftare i dagens samhälle, som kräver så mycket och där krav kommer från olika håll, inte minst utifrån Europa. Man kan inte anklaga lagstiftaren för att ligga på sofflocket. Men i och med att trycket är så stort och man har så mycket att göra, och dessutom måste försvara sig mot den kritiska allmänheten, så lämnar man vissa områden som man inte gör någonting på. Det skapar en situation där de två högsta domstolarna måste ta ett stort ansvar för normbildningen.

Politiker och medier

Relationen mellan politikerna och Högsta domstolen har efterhand utvecklats på ett bra sätt. En period klagade politiker på aktivism från Högsta domstolens sida men det har släppts, tycker Stefan.

– Det känns som om man i många avseenden börjat få en större förståelse för hur de högsta domstolarna ska fungera. Och att det inte alls är så konstigt att de högsta domstolarna gör någonting som politikerna inte gillar. Ja, då får man ta till lagstiftningsinstrumentet, ett slags dialog, säger Stefan.

Även relationen mellan medier och Högsta domstolen har utvecklats på ett positivt sätt, anser Stefan. Intresset från medierna har ökat, framför allt för de spektakulära målen snarare än rättsbildningen.

Likheter och skillnader

När Stefan jämför advokatåren med åren i domstolen ser han både likheter och skillnader. Den främsta likheten är nog att både som advokat och prejudikatdomare har Lindskog fått använda kreativitet för vissa utmaningar.

– Som advokat gällde det många gånger när man processade att hitta den kreativa juridiken för att få framgång. Som prejudikatdomare handlar det om kreativitet på flera nivåer. Kreativiteten i början med att förmedla vad man vill ha sagt. Men

också när det gäller normbildningen som sådan, vad man kan göra där.

– Sedan är det två helt olika yrken. Jag skulle aldrig ha kunnat tänka mig att bli någonting annat än advokat i början av karriären. Och fick jag chansen att bli domare i Högsta domstolen i slutet skulle jag alltid ta den, säger han och tillägger:

– Att vara advokat, särskilt processadvokat, var lite grand som att utföra en idrottsprestation. Man måste vara så oerhört på topp och på tå, påläst och snabbtänkt när saker och ting händer.

– Som prejudikatdomare betyder erfarenheten och den överblick man får av ett hyggligt långt yrkesliv väldigt mycket. Det matchade så bra att först göra det ena och sedan det andra.

Kan man säga att du i någon av de här yrkesrollerna fick maximalt användning av dina personliga egenskaper?

– Det var nog som advokat i så fall.

Hur då?

Stefan tystnar, ladusvalornas jakt i vinden utanför hörs tydligt, sedan spricker han upp i ett leende och tar på nytt till orda:

– Jag har en stor arbetskapacitet och är snabb. Det betyder väldigt lite i Högsta domstolen. Jag tror att jag hade större glädje av min naturliga arbetseffektivitet som advokat än som domare i Högsta domstolen.

Arbetsmetoden

Arbetet i Högsta domstolen går väldigt mycket ut på att tänka, berättar Stefan. Det går alltså att göra annat under tiden. Stefan tänker själv som allra bäst då han är verksam praktiskt på gården, med allt från att anlägga rabatter, sköta alla blommor och växter till att köra sin gröna minigrävare.

– Det är nästan som om det är något slags handikapp. Hjärnan fungerar inte om jag inte rör mig. Det är därför jag är så angelägen att så fort som det går komma hit. Jag har mycket svårare att arbeta intellektuellt kreativt i Stockholm när jag inte får möjlighet till inspiration som det innebär att vara ute och göra saker och ting.

Advokater och samfundet

Stefan Lindskog ser tydligt hur advokatkåren utvecklats under hans år som advokat och som domare. På något sätt är den på väg att klyva sig, anser han.

– Det blir en allt mindre kärna av klassiska advokater med en bred palett och allt fler konsulter med högt nischade kunskaper. Det är nog ganska oundvikligt. Man får hoppas att själva grundvärdena likväl gäller som gemensam nämnare och omfattar alla, säger Stefan.

Vilken är Advokatsamfundets viktigaste framtidsfråga?

– Det är att hålla ihop samfundet med grundvärderingarna, säger han och konstaterar med en bekymrad min att det troligen inte blir en enkel uppgift.

– Yrket har förändrats för många, inte alla. Jag tror aldrig att ledamöterna har varit en så heterogen skara som i dag. Då gäller det att hitta den gemensamma nämnaren och fokusera på den. Jag tror att de som leder de stora byråerna har ett oerhört ansvar, säger Stefan, som menar att det handlar om att kombinera affärsverksamhet med advokatyrets särart och se till de särskilda förutsättningar som gäller för advokatyret och det särskilda syfte och funktion som yrket har.

Enligt Stefan är advokaterna som processar i Högsta domstolen i dag bättre skickade för sin uppgift än för tio år sedan.

– Vi ser i dag en större förståelse hos de processande advokaterna för vad som är HD:s uppgift och hur man måste lägga upp talan. Det tror jag är lite grann vår egen förtjänst. Vi har predikat väldigt mycket vad verksamheten handlar om, hur det läggs upp. Och oftare i dag än när jag började så säger vi att det var en väldigt bra advokatsats. Det är en påtaglig skillnad. Det har skett en förändring över tid.

Den stora bilden

När Stefan Lindskog tecknar den stora bilden för prejudikatbildningen anser han att den måste, och att den kommer att, handla mer och mer om övergripande frågor, om metaprinciper.

– Prejudikatbildningen i de två högsta domstolarna tenderar att överlappa i allt högre grad. Det är inte så konstigt. Grundlagen och Europakonventionen gäller ju i båda domstolarna.

Sett i ett lite längre perspektiv så tror Lindskog att man bör hitta bättre former för prejudikatbildningen.

– Jag ska inte säga att den är icke samordnad i dag, vi fungerar väl ihop. Men det är inte några strukturer som gör att det fungerar utan det är mer att vi tänker hyggligt lika och umgås en del, vilket inte är alldeles fel, säger Stefan och fortsätter:

– Men jag tror att över tid behövs en mer strukturerad samverkan mellan de två högsta domstolarna för att vi ska fylla det här kravet att vara prejudikatbildande på metanivå. Och också fylla kravet av en viss konstitutionell kontrollinstans.

Stefan har i olika sammanhang sagt att man borde slå samman Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen.

– Principiellt tycker jag det. Samtidigt inser jag att det nog inte är en bra idé att slå ihop dem över en natt. Jag tror att man ska ta små steg som konvergerar. Och det är mycket möjligt att man kommer att ha nått sina syften vid en viss grad av konvergering utan att man behöver slå samman.

Europarättens betydelse

Under Stefans år på Högsta domstolen så har Europakonventionen på ett genomgripande sätt påverkat domstolens arbete.

– Om man gör en frekvensanalys så har det förändrats väldigt med Europakonventionen under de här tio åren. Vad som framför allt har kommit på banan är det jag kallar för metaprinciper, alltså övergripande principer som skär rätt igenom, konstaterar han och fortsätter:

– När det gäller unionsrätten befinner vi oss i ett ganska intressant men spänt läge med vissa länder i Europa som har sin syn eller ingen syn alls på rule of law. Det skapar en del spänningar när det gäller ömsesidigt erkännande och hur saker och ting ska utvecklas. Kanske ska man vara lite försiktig med fortsatt rättsutveckling, och snarare inrikta sig på att konsolidera och säkra det man har. I stället för att vara offensiv.

Inte nöjd och mätt

Trots ett synnerligen framgångsrikt yrkesliv blickar Stefan inte tillbaka på sin livsgärning och känner sig nöjd och belåten. Han tänker i stället att han kunde ha gjort litet till. Kanske skrivit ytterligare böcker, engagerat sig inom politiken eller verkat mer internationellt. Stefan har inte heller drabbats av utbrändhet eller upplevt brist på balans i livet. Han har sin egen uppfattning om varför:

– Om man börjar kategorisera vad man gör, att det ligger i den vågskålen och det i den skålen, och väger skålarna mot varandra, då kan man få för sig att det börjar väga snett. Men jag har aldrig kategoriserat vad jag har gjort.

Stefan har aldrig sagt att detta är fritid och detta är arbete, och detta är bara nöje och det här är nytta. Snarare har han sett sin yrkesgärning som en livsstil.

– Jag lever på mitt sätt som jag gör. Om jag får för mig att jag ska spela gitarr en stund så tycker jag inte att jag är onyttig, utan att jag utvecklar någonting där. Om man improviserar, så som jag gör, så är det dessutom ren hjärngymnastik.

Däremot kan det vara jobbigt, och ännu mer för hans omgivning säger Stefan självironiskt och himlar lätt med ögonen, att han blir irriterad och frustrerad när han tycker att tiden glider iväg på sådant som inte resulterar i någonting. Det kan till exempel vara ett långt möte där en ”tidstjuv” pratar strunt.

När du ser tillbaka på din långa gärning, ser du någon röd tråd?

– Jag kan se den röda tråden i mening av medel och orsak. Att jag är tidseffektiv och har svårt med tidsslöseri. Jag vill åstadkomma saker och ting. Men jag kan inte påstå att jag har haft ett mål i fjärran och jobbat mot det.

Stefan Lindskog berättar att visserligen sa hans mentor Folke Wistrand ganska tidigt att Stefan skulle sluta i Högsta domstolen. Men det var ingenting han själv tidigt hade som mål.

– Jag har inte haft någonting som jag har strävat efter utan det har bara blivit, summerar han och ler stilla.

Bråda och spännande dagar väntar

Vid augusti månads utgång lämnar Stefan Lindskog över ordförandeskapet i Högsta domstolen till Anders Eka. För Stefan innebär trädgården, eller snarare parken, flera kreativa projekt som kräver åtskilliga mantimmar.

– Sedan kanske jag kan komma i position att jag kan börja skriva någon av de där böckerna jag borde ha skrivit. Skälet att det inte har blivit är att jag har så många böcker som måste uppdateras, och festskriftartiklar och en hel del annat.

I början av nästa år reser Stefan och hans sambo Annika till Patagonien och Antarktis. Under påsk ser det ut att bli en resa till Madagaskar. Hösten 2019 är planen att Stefan och Annika tillsammans med två goda vänner ska segla över Atlanten.

Rosenborgs säteri

Stefan och Annika köpte Rosenborgs säteri, på Värmlandsnäs, i ett läge när han tyckte att han yrkesmässigt var i halvlek, drygt fyrtio år gammal. I efterhand tycker han dock inte att han var det.

– Man ställde sig frågan: vad ska livet bestå av nu? Ska det bara vara repriser? Det ville jag inte. Då tittade vi runt på allt möjligt. Sedan har det här utvecklats enligt mureriprincipen. Man gör det ena efter det andra. Läger den ena stenen på den andra så blir det något.

Sedan Stefan och Annika tog över säteriet har stora förändringar skett. Nu breder praktfulla blomsterodlingar ut sig, här och var syns vackra stenpartier. Stefans senaste projekt är vad han kallar ormbunksdalen. Själva jordbruket är numer utarrenderat.

Personligt om Stefan Lindskog

Bor: Blandat. Mycket Värmlandsnäs, en del Stockholm, något Göteborg.

Familj: Sambon Annika Byström, tre vuxna barn, två ”plastbarn”, sex egna barnbarn. Senaste tillskottet består av två enäggstvillingar, pojkar. Annika har tre barnbarn. Hunden Tusset, av rasen basset fauve de Bretagne.

Läser: The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution av Francis Fukuyama.

Kör: Audi Allroad från 2006.

Hobby: Trädgård och jakt.

Dold talang: Hygglig jazzmusiker.

Favoritplats: Här på gården.

Drivkraft: Skaparglädje och nyfikenhet.

Ogillar: Högfärd.

Gillar: Att vara här på Värmlandsnäs! Det är vad jag verkligen gillar.

Motto: Nyttja stunden!

Curriculum vitae

- Född 1951.
- Juris kandidatexamen 1974 vid Lunds universitet.
- Tingstjänstgöring 1974–1976 vid Mölndals tingsrätt.
- Verksam vid Wistrand Advokatbyrå 1977–2007, delägare från 1980.
- Ledamot av Sveriges advokatsamfund 1980–2008 (verksam i styrelsen 2001–2007).
- Vice ordförande i Advokatsamfundet 2003–2004.
- Ordförande i Advokatsamfundet 2004–2007.
- Juris doktorsexamen vid Stockholms universitet 1985.
- Docent i civilrätt vid Stockholms universitet 1987.
- Ledamot av Högsta domstolen 2008–2018.
- Ordförande i Högsta domstolen 2016–2018.
- En rad offentliga och andra uppdrag samt författare till ett stort antal artiklar och böcker.

Marianne Lundius lämnar ordförandeskapet i Högsta domstolen

En lång resa till dagens moderna HD

Av Tom Knutson

Ur Advokaten nr 5/2016

Marianne Lundius lämnar över ordförandeskapet i Högsta domstolen till Stefan Lindskog efter mycket intensiva och krävande år. När hon i dag blickar tillbaka är hon nöjd med de grundläggande förändringar som har genomförts under hennes ordförandeskap.

Marianne Lundius är på ett strålande humör när vi träffas för intervjun. Marianne berättar om den lättnad hon känner sedan hon lämnat över ansvaret för ordförandeskapet i Högsta domstolen, HD, samtidigt som hon saknar överläggningarna i de intressanta målen och alla arbetskamraterna. Åren som ordförande har varit spännande och roliga men samtidigt arbetskrävande och intensiva. Marianne var van vid intensiva dagar från sin tid som advokat men åren som ordförande har varit än mer krävande.

När Marianne kom till HD år 1998 förvånades och överraskades hon av att verksamheten inte kunde anses bedrivas i takt med tiden. Arbetet bedrevs inte så rationellt och effektivt som det borde, framförallt tog annat än prejudikatbildningen en alltför stor del av resurserna i anspråk, något som flera av Mariannes företrädare påpekat. Kontakterna mellan revisionssekreterare och justitieråd var i viss mån begränsade, bland annat på grund av att kansliet och flera revisionssekreterare satt i en annan byggnad. Inte heller var domstolen särskilt utåtriktad mot omvärlden, snarare sluten.

När Marianne blev ordförande år 2010 tänkte hon att hon skulle kunna förverkliga sina idéer om en organisation som var mer ändamålsenlig för domstolens huvuduppgift, prejudikatbildningen.

– Jag satte upp som mål för HD:s verksamhet att HD skulle ha en effektiv prejudikatbildning med hög kvalitet. I effektiviteten

ligger att domstolen ska ha korta handläggningstider. Det ska gå snabbt att få fram avgöranden, och domstolen ska besvara rätt frågor, det vill säga sådana frågor som efterfrågas i rättssamhället. I den höga kvaliteten ligger att skrivningarna i HD:s avgöranden är tydliga och bra så att omvärlden i de flesta fall uppfattar våra avgöranden lätta att förstå. I juridiskt tekniskt komplicerade frågor kan det emellertid vara svårt att skriva på ett för gemene man lättfattligt sätt.

Med olika medel drogs ett omfattande arbete med att modernisera HD:s verksamhet igång. En sak som var uppenbar var att det fanns för lite tid för framför allt revisionssekreterarna att arbeta med de svåra målen som hade fått prövningstillstånd, det vill säga med prejudikatbildningen. I stället tog andra mål som var ointressanta ur prejudikatsynpunkt över, både för ledamöter och inte minst för revisionssekreterare. De dåvarande revisionssekreterarna ägnade cirka 75 procent av sin tid åt annat än prejudikatbildning.

– Detta var otillfredsställande och det gällde att ändra på situationen. Merparten av tiden skulle ägnas åt de svåra frågorna; att först vaska fram intressanta prejudikatfrågor och att sedan arbeta med de mål som hade fått prövningstillstånd, säger hon och fortsätter:

– Det var inte lätt att åstadkomma en förändring. Det fanns ett naturligt motstånd från kansliet som tidigare hade varit en självständig myndighet, Nedre justitierevisionen, som formellt hade avskaffats år 1972 och blivit kansli i HD. Men på något sätt levde Nedre justitierevisionen ändå kvar som en enklav i domstolen.

I den stora omorganisationen hade Marianne stor hjälp av sina domarkollegor och nyckeltjänstemän, som beredningscheferna Ulrika Kvarnsjö (numera rådman vid Kalmar tingsrätt) och Maria Wagermark (numera hos Justitiekanslern), samt den administrativa direktören, numera kanslichef i HD, Måns Wigén. Inspiration hämtades från Sten Heckscher som genomfört ett omfattande förändringsarbete i Regeringsrätten. För att få slag på organisationen och verksamheten införde Marianne en frukostklubb som hade möte varje måndag morgon och som var embryot till den ledningsgrupp som sedan inrättades. För att kunna inhämta kollegernas synpunkter på bland annat

verksamhetsfrågor inrättades månatligen återkommande så kallade work after work-träffar. Prejudikatmöten som hållits år 2000 under Torkel Gregows ledning återupptogs i något andra former och Stefan Lindskog med sin rättsvetenskapliga bakgrund fick ansvaret för dessa möten. Utbytet med de fackliga organisationerna förstärktes.

– Detta var en lång, lång resa och jag började ibland tvivla på om jag hade identifierat vilka problemen var i organisationen, berättar Marianne, som därför tog in analytiker från Domstolsverket som bekräftade hennes analys. Sedan fortsatte förändringsprocessen och alla på domstolen involverades i processen.

Hur mår då HD i dag?

– Verksamheten i HD fungerar väl! Det råder en öppenhet och en god stämning mellan ledamöterna och i förhållande till övriga yrkeskategorier i domstolen. Det är trivsamt och roligt att arbeta i HD. Man är mestadels glad när man går in genom dörren. Jag brukar säga att det ska vara roligt att gå till jobbet, inte varje dag men de flesta dagarna.

När Marianne började var det tystare och mer formellt i HD. Relationerna till de dåvarande revisionssekreterarna var inte lika tät som den nu är i förhållande till justitiesekreterarna. För Marianne har det varit viktigt att alla anställda ska känna stolthet över att arbeta i HD.

– Vi ska vara ett föredöme för andra domstolar, säger Marianne som är mest nöjd med att rent faktiskt ha avskaffat Nedre justitierevisionen och fått till stånd en bättre integration av kansliet i den dömande verksamheten.

Att Marianne är den första kvinnliga ordföranden i HD:s historia är inte något som hon personligen tänkt på så mycket. Hon beskriver det som att hon inte är särskilt genusorienterad utan är mest intresserad av ha de dugligaste medarbetarna. Samtidigt tycker hon att det är en glädjande utveckling att det blir allt fler kvinnor i domarkåren och inom andra juristyrken.

– Men kvinnor måste också våga. Har jag vågat som kom från en helt annan värld än domstolsvärlden så borde fler våga. Det var emellertid lättare när man inte behövde känna att man förhävde sig genom att söka en justitierådstjänst. Kvinnor är allmänt sett väldigt dugliga, säger hon bestämt.

När det gäller vilken betydelse hon kan ha för att inspirera andra kvinnor för att söka sig till toppbefattningar så säger Marianne att hon visserligen kunde ha uppträtt mer i det offentliga rummet för att inspirera andra kvinnor men att hon medvetet har valt att vara ganska försiktig med att medverka i olika medier och att lyfta fram sin person. Det i sin tur hänger samman med hur hon ser på HD.

– Är man ledamot av en kollegial domstol så är det inte en plattform för eget självförhålligande. Vi dömer kollegialt och alla i en sits har inflytande på ”produkten” som kommer ut, säger hon och tillägger:

– I förhållande till medierna har det varit fråga om balans, att säga vad som behöver sägas men inte för mycket. Att förhålla sig till medier har jag känt som en av de stora utmaningarna.

Marianne betonar att det är viktigt med domstolens värdighet. Domstolens värdighet vilar bland annat på de enskilda domarnas oväld.

– Domarnas saklighet, opartiskhet och oberoende ska inte kunna ifrågasättas. Den enskilde domarens förhållningssätt i dessa avseenden är en grundpelare för hävdandet av domstolarnas oberoende och deras konstitutionella roll, säger hon.

När det gäller frågan om sidouppdrag konstaterar Marianne att det i dag råder en betydligt högre arbetstakt än när hon började i domstolen. Det kan därför vara svårare att hinna med sidouppdrag. Sidouppdragen, framför allt de välavlönade skiljemannauppdragen, kan skapa en besvärande förklaringsbörda eftersom det inte ser bra ut för gemene man när en domare tjänar mer på sidouppdragen än på sin domartjänst, dömandet. Man ska emellertid hålla i minnet att ersättningen för skiljemannauppdragen inte avspeglar den nerlagda tiden i jämförelse med lönen för justitierådstjänsten.

Sett ur ett principiellt perspektiv tycker Marianne att lämpligheten av sidouppdrag kan diskuteras och då inte bara skiljemannauppdragen utan snarare domares engagemang i statliga utredningar. Samtidigt har hon förståelse för dem som tycker att det är intressant med skiljemannauppdrag som är ett sätt att hålla sig à jour med förmögenhetsrätten.

Diskussionen om den aktivistiska Högsta domstolen är egentligen överdriven, anser Marianne. Den aktuella diskussionen är enligt henne framför allt en följd av att HD blivit tydligare i sina

domskrivningar och att vissa justitieråd framträtt på ett kraftfullt sätt i medierna. Marianne anser att Stefan Lindskog och Martin Borgeke helt felaktigt hängts ut som ”superaktivister”. I stället betonar hon att HD är en kollegial domstol.

– Alla ledamöter utövar inflytande på de mål som de deltar i. Vid tillkomsten av ett avgörande deltar alla i den dömande sitsen och diskuterar den slutliga skrivningen. Under överläggningarna i mer komplicerade mål påminner överläggningen om en seminarieövning där ledamöterna diskuterar olika rättsfrågor och hur de ska lösas.

– Snarare evolution än revolution, sammanfattar hon sin uppfattning om HD:s arbetssätt och berättar att exempelvis utvecklingen av enskilds rätt till skadestånd på grund av kränkning av enskilds rättigheter enligt Europakonventionen påbörjades redan år 2005 då domstolen dömde ut skadestånd på grund av långsam handläggning enligt artikel 6 i Europakonventionen.

Mefedronavgörandet kan inte ha kommit som en komplett överraskning mot bakgrund av vad som skrivits i senare förarbeten och den diskussion som förekommit. Även ne-bis-avgörandet i juni 2013 låg i korten efter 2010 års avgörande och den senare rättsutvecklingen från Europadomstolen och inte minst EU-domstolens avgörande i Åkerberg Fransson-målet. En grundlagskonform tillämpning hade också påbörjats efter viss förebild i domstolens Europakonventionskonforma tillämpning av olika bestämmelser. Det går att följa en utvecklingslinje med många olika exempel under mer än tio år fram till de nu uppmärksammade avgörandena, som väckte diskussionen om aktivism. Förmodligen har domstolens mer pregnanta skrivningar där domstolen markerar den rättsgrundsats eller rättsliga metod som domstolen lägger till grund för avgörandet av det enskilda målet påverkat uppfattningen om domstolens dömande verksamhet.

Till bilden hör även att lagstiftaren inte hinner med sitt uppdrag inte minst till följd av ett stort antal EU-direktiv som ska implementeras. Den politiska situationen gör det också svårt att genomdriva stora lagstiftningsprojekt.

– Många gånger lämnar lagstiftaren medvetet över frågor till domstolarna, säger Marianne som har stor förståelse för lagstiftarens situation.

– Som advokat vet man att man inte kan reglera allt i ett avtal. Det kommer alltid uppkomma oförutsedda situationer. Detsamma gäller lagstiftning.

Sammantaget leder utvecklingen till att domstolarna och särskilt de högsta instanserna som är prejudikatinstanser får mer makt eller ansvar som Marianne föredrar att uttrycka det.

– Därför är det viktigt att upprätthålla förtroendet för domstolen som en konstitutionellt självständig och oberoende domstol, som på ett ansvarsfullt sätt fullgör sin prejudikatuppgift, säger hon och tillägger:

– Domstolen måste alltid ha respekt för lagstiftaren, alltså riksdagen. Domstolen normbildar genom rättstillämpning. Domstolen kan inte använda sig av någon övergångsreglering och har inte heller de utredningsresurser som lagstiftaren har tillgång till. Domstolarna måste därför vara försiktiga i sin prejudikatbildning. Domare får inte tro att domstolar är omnipotenta, säger Marianne samtidigt som hon betonar att lagstiftaren har gett HD den prejudikatbildande uppgiften, i det ligger normbildning genom rättstillämpning.

För att kunna besvara de rättsfrågor som är angelägna letar man aktivt efter rättsfrågor som bland annat framkommit vid domstolens prejudikatmöten med domstolens avnämare. HD arbetar mer i dag än tidigare med att bevilja prövningstillstånd i själva rättsfrågan och kan då bortse från att målet är stökigt i övrigt. Man har också börjat kategorisera målen som gör det möjligt att på ett mer systematiskt sätt sköta prejudikatbildningen. Sättet att disponera avgörandena och att rättsfrågedispens används oftare kan leda till att HD:s verksamhet uppfattas som mer normbildande än tidigare när svaret på prejudikatfrågan fick subsumeras ur avgörandet eller utläsas ur rubriken.

– Det är inte annorlunda än tidigare utan det presenteras tydligare, säger Marianne, som dock tycker att prejudikatbildningen inom förmögenhetsrätten är bristfällig. Denna bristfällighet påverkar transaktionskostnaderna i ekonomin. Marianne har föreslagit att man skulle kunna ha en ”hiss” från en skiljetvist till HD. Då skulle man i viss utsträckning kunna kombinera skiljeförfarandenas sekretess med att ändå få en prejudikatbildning inom förmögenhetsrätten. (Läs mer i Marianne Lundius bidrag i festskriften ”Svea hovrätt 400 år”.)

Hur sköter sig advokaterna i HD? Marianne är tydlig med sin uppfattning:

– Det är ömsom vin ömsom vatten. Bland advokater kan det finnas en ängslighet att inte få med allt. Då blir det både sådant som är relevant och icke relevant. Samtidigt är det inte lätt om man inte är van att processa i HD.

Marianne har flera råd till advokater som vill lyckas med att få prövningstillstånd: Koncentrera ansökan på att det ska finnas en olöst rättsfråga som har en viss generalitet. Peka på diskrepanser mellan tillämpningen i olika domstolar. Se om det är något som finns på Riksåklagarens prioriteringslista. Peka på om frågan varit uppe på något av HD:s prejudikatmöten. Peka på om det är en prejudikatfråga som behöver utvecklas. Upplys om att frågan diskuteras i doktrinen. Undersök om frågan är principiell och har betydelse för andra rättsliga frågor.

HD har i dag en blandning av tidigare advokater, rättschefer, domare samt rättsvetare. Bredden är viktig; genom att ledamöterna har olika kompetens och erfarenhet skapar detta en ökad dynamik i överläggningarna.

Inför de kommande åren ser Marianne Lundius flera utmaningar.

– En central framtida utmaning är att upprätthålla kvaliteten i rekryteringen av justitiesekreterare som för närvarande är mycket bra, bland annat har domstolen genom distansföredragande i Göteborg och Malmö ökat rekryteringsbasen, säger Marianne och tillägger att HD även måste ha en bra bevakning av rättsutvecklingen, såväl nationellt som internationellt. Det gäller att utveckla formerna för det.

– En ytterligare uppgift är att ta den stafettpinne som lagstiftaren ofta lämnar till domstolarna, nämligen att lösa frågor genom rättstillämpning och göra det med respekt för de demokratiska principerna. Domstolarna ska vara konstitutionellt starka samtidigt som domstolarna inte ska sätta sig över lagen.

Har hon något råd till sin efterträdare?

– Samma som justitierådet Gertrud Lennander gav mig när jag första gången skulle sitta ordförande i en dömande sats. ”När man är ordförande så ska man lyssna väldigt noga på sina kolleger.” Jag har försökt följa det rådet.

Marianne Lundius var ledamot av Sveriges advokatsamfund
1981–1998.

Personligt om Marianne Lundius

Bor: Stockholm och Skanör.

Familj: Barn och barnbarn.

Läser: ”Ernest Thiel: Pengar & passion” av Lars Ragnar Forssberg.

Kör: Volvo och Porsche Boxster.

Favorithobby: Matlagning, konst, träning, bland annat skidåkning och nu ska golfen återupptas och sist men inte minst umgänge med barn och barnbarn.

Favoritappar: Seven minutes work out app (intensivträning),

Dual and back (hjärngymnastik).

Favoritplats: Skanör, New York och Stockholm.

Drivkraft: Kärlek till människan!

Ogillar: Jag avskyr manipulativa miljöer. Manipulation är ett gift!

Gillar: Att vara omgiven av min familj, jag är en hönsamma.

Att göra nu: Jag är bland annat ordförande i Nasdaq Stockholmsbörsens disciplinnämnd, Aktiemarknadsnämnden, Swedsecs disciplinnämnd, Fideikommissnämnden samt Karolinska Institutets konsistorium.

Andreas Möller

Sakförare – 1800-talets legendariske advokat

Av Kjell Å. Modéer

Ur Advokaten 1987

När den kände sakföraren Olof Alfred Beckman vid det andra nordiska juristmötet i Stockholm 1875 erinrade sig de advokater, som en gång spridit glans åt det svenska sakföraryrket, påminde han särskilt om några ”verkligt stora advokater, bland vilka jag kan uppräknat Richert, Zenius, Staaff, Theorell; men var finnas sådana nu?” Beckman nämnde då icke Andreas Möller, en Stockholmsadvokat som då varit död i 20 år men som alltfört fanns kvar i medvetandet hos många. Ett par år senare, 1877, fanns i Ny Illustrerad Tidning en artikel införd under rubriken ”En bortglömd humorist”, en artikel som ville väcka minnena till liv om de många anekdoter som var knutna till Andreas Möller. Och förvisso var detta en advokat av särskilt format, väl värd att minnas.

Andreas Möllers levnadsöde är nästan som en askungesaga. Det handlar om bagarsonen från Vänersborg som under två decenniers tid betraktades som Sverige mest kände advokat. Han var årsbarn med det nya nittonde seklet. Hans bildningsväg började i Malmö skola, där han åren 1812–14 fostrades under rektorn, titulärprofessorn Georg Rickard Ahlmans spira. Därefter fortsatte han sina skolstudier i Lund, där han bodde hos sin farbror, bagaren Andreas Möller. Medan denne inför stadens domstolar knegade på med sin trassliga, konkursdrabbade ekonomi stiftade hans unge brorson i tidens anda ett ordensförbund, som han kallade ”Gyllene ankaret”. Ordensbröderna rekryterade han bland skolkamraterna; de samlades runt farbror bagarens framdukade kringlor och svagdricka, prydda med ordensinsignierna – ett litet förgyllt mässingankare som dinglade i ett blått band på skjortbrösten – ”under det någon föreläste poesi, helst av Ling, Tegnér eller Geijer”.

Utöver dessa vittra intressen gav den unge Andreas redan under gymnasietiden prov på att han var väl ägnad att bli jurist. Rådmannen Segerström i Lund, tillika ”kämnerspreses och värdshusvärd”, hade en son som sades vara ”mer än lovligt inskränkt och som jämnt gav sig till spillo åt Andreas Möllers godmodigt trygga gyckelspel”. En gång fick Andreas den unge Segerström att genom tredje man till rådstugurätten inge en skrift som i förtäckta ordalag utgjorde ”ett förlöjligande av rättegångs- och polisväsendet i staden Lund”. Vid rättens förhandling, som utvecklades till en regelrätt fars, lästes skriften högljutt upp av fiskalen. Han insåg väl skriftens valör, och kunde vid uppläsandet inte dölja sin hemliga glädje. Men en av rådmännen blev förargad och skrek:

– Lägg det till handlingarna!

Men de andra rådmännen ville höra fortsättningen. Och borgmästaren Adolf Fredrik Bjugg ”som redan vid begynnelsen av lustspelet insomnat, tyngd av sina många morgonsupar” vaknade nu till av tingsmenighetens skrattsalvor. Varken han eller någon annan av rättens ledamöter lyckades dock spåra upphovsmannen – förrän han långt senare avslöjades av sin bankkamrat och nära vän P. G. Ahnfelt, som redovisar anekdoten i sina ”Studentminnen”.

I slagsmål

Men det var icke blott detta tidiga exempel på lundensiskt spexlynne som indikerade att Andreas Möller hade ett speciellt intresse för juristernas verksamhet. Vid sjutton års ålder råkade han i Lund ut för ett nattligt slagsmål, ”blodiga uppträden i våra universitetsstäder hörde då ännu ingalunda till sällsyntheterna” (Arvid Agnfelt). Den småväxte men ovanligt starke Andreas Möller kom i slagsmål mellan skolgossar och lärpojkar.

Andreas försvarade gärna sina kamrater genom att ”klämma” sina motståndare mellan sina kraftiga armar. En natt ville ett antal unga ”glopar” ge igen och angrep honom, när han var på väg hem till sin bostad. Det bar sig emellertid inte bättre, än att Möller i nödvärn tog en av angriparna i famn, lyfte upp honom från gatan och slog honom sedan i stenläggningen så hårt, att han avled. Möller angavs av de övriga ”gloparna”, och ställdes inför rätta. Där försvarade han sig ”på ett så utmärkt sätt att han fullständigt frikändes, varemot angivarna fälldes till ansvar för det nattliga

försåt de anlagt”. Händelsen togs av hans hävdatecknare Arvid Ahnfelt till intäkt för hans lämplighet att i framtiden ägna sig åt advokatycket.

Andreas Möller lämnade skolan med högsta betyg och immatrikulerades i oktober 1817 som studerande av Vestgöta nation vid Lunds universitet. Under de sju år som han därefter tillbringade vid akademien spelade han fortsättningsvis också på de strängar han prövat under skoltiden: vitterhet och juridik. Inledningsvis bedrev han dock teologiska studier och avlade också examen i dessa ämnen, men han övergick därefter till den juridiska fakulteten, där han togs under fakultetens dynamiske och kraftfulle professor Johan Holmbergsons beskyddande vingar.

Professur väntade

Andreas Möller utvecklades till en av Holmbergsons i särklass bästa elever. 1824 erhöll han det universitetsstipendium, som utdelades till ”de juris studiosi, som under loppet av året mest utmärkt sig för skicklighet och flit”. Ett år senare avlade han examen för inträde i rättegångsverken med högsta betyg: ”Berömlig”. Möller lämnade därefter Lund och flyttade till Stockholm, där han till en början erhöll anställning i justitierevisionen. Holmbergson, som under sin tid som professor lyckades inrätta tre nya professurer, vilka alla besattes med hans elever, ville också knyta Möller till akademien och föreslog honom, ehuru ”opromoverad”, till en professur. Han skrev till sin gamla elev Andreas Möller i Stockholm, men ”då han här i huvudstaden, där han då vistades, icke var känd av någon, kunde man icke finna hans adress, utan vände sig till en annan jurist med samma namn, som naturligtvis icke tilltrorde sig att mottaga förordnandet”. Den öppningen till en akademisk karriär kom därför aldrig att kunna utnyttjas av Möller, vilket många beklagade. I Möllers samtid framhölls, att han skulle varit särskilt väl lämpad för en professur.

Müller, J. D., K. KammarMusikus, L.L. Storgatan N:o 21.
 Müllern, J. F., Kamerer, i K. StatsCont., S. Stora Glasbruksgatan N:o 22.
 Münter, J. H., FältSecret. och Auditör, St. Stora Gråmunkegränd N:o 2.
 Mützell, J. F., Past. Adjunct, K.h. Handtverkargatan N:o 34.
 Myrberg, A. L., Läkare, S. Hornsgat. N:o 48.
 Myrberg, J. O., Copist i K. BergsColl., St. Skärsgårdsgatan N:o 1.
 Myhrman, G., CantzliRåd, N. Regeringsgatan N:o 9.
 Myhrman, G., Prot.Secret., St. Tricvaldsgränd vid Kornhamn N:o 2.
 Myhrman, M., Actuarie, N. Ålandsgr. N:o 3.
 Mårdberg, H., Snickare, N. Vestra Beridarhögatan N:o 1.
 Mårtensson, A., UpphörsCommiss., St. Österlånggatan N:o 21.
 Mårtensson, C., Notarie, S. Götbgat. N:o 44.
 Möllenberg, G., Guldsmed, N. Drottninggatan N:o 14.
 Möller, A., Hårdshövding, S. Stadsgård. N:o 14.
 Möller, C. E., Notar. i K. Sv. HofR., St. Vesterlånggatan N:o 60.
 Möller, A., BancoBokhållare, S. St Pauls- och Repslagargatorne N:o 4.
 Möller, G. W., Kammarokr., N. Meistersgränd N:o 6.

”Stockholms Adress-Calender för år 1834 eller Hvar bor N. N.?” utvisar Andreas Möllers dåvarande bostad på Stadsgården på Söder. Att postbudet med Johan Holmbergsons erbjudande om professur vid den juridiska fakulteten i Lund misstog sig i valet mellan en häradshövding, en notarie i Svea hovrätt, en Bancobokhållare och en kammar skrivare var måhända förklarligt, men – ur Andreas Möllers synvinkel – knappast ursäktligt.

Poet och satiriker

Många av de framgångsrika advokater, som passerar revy i det svenska advokatväsendets historia, har ett gemensamt intresse för vitterhet och de sköna konsterna. Så även Andreas Möller. Redan under studietiden ägnade han sig åt att skriva poesi. Vid de akademiska festerna i Lund gjorde han sig bemärkt genom poem han författat. Det första exemplet är verserna vid studentkårens fest på Prins Oscars namnsdag den 1.12.1819 – Oscarsdagen, som fortfarande i Lund firas som Akademiska Föreningens årsdag. Och till den berömda magisterpromotionen 1820, till vilken Esaias Tegnér skrev sin kända epilog till de nypromoverade, författade Andreas Möller ett poem tillägnat festens damer. Stroferna vann allmänt bifall och erkännande även av mästaren Tegnér, och de trycktes i Lunds veckoblad.

Möller fortsatte med sitt rimmade författarskap även sedan han kom till Stockholm. Fortsättningsvis tog detta hans författarskap formen av satiriska och humoristiska skaldestycken, ofta kryddade med en grovkornig humor. Han publicerade dem anonymt. Det var politiska satirer, som riktade sin udd mot fyrståndsrepresentationen. Ett par av dessa satirer, som anspelade på händelser vid 1828–30 års riksdag förlades och utgavs av Lars Hierta. Möller bodde i slutet av 1820-talet i samma fastighet som Hierta och kaptenen Anders Lindeberg.

Bekantskapen med Hierta kom att bli av betydelse för vår presshistoria. I september 1830 samlade Hierta fem personer till en middag, då planerna på att starta tidningen Aftonbladet ventilerades. Det var förutom Andreas Möller, vars politiska satirer som nämnts nyligen förlagts av Hierta, assessorn i Svea hovrätt Magnus Jacob Crusenstolpe, referendarien i riksgäldskontoret Gabriel Lagergren, adjunkten i modern litteratur Carl Henrik Lundblad vid Lunds universitet och skalden Göran Gabriel Ingelman. Det överenskoms att i den nystartade tidningen skulle Crusenstolpe ansvara för den juridiska avdelningen, medan Möller och Lagergren, som ”med värme omfattade julirevolutionens och den representativa monarkiens principer” skulle åta sig den politiska delen av tidningen. De storvulna planerna förändrades sedan såväl Lundblad som Crusenstolpe dragit sig ur projektet. Detta hindrade dock ej de övriga att fortsätta förverkligandet av ”det vackra och fosterländska företaget”, och en dag i slutet av år 1830 besöktes ett stort antal av huvudstadens schweizerier av kolportörerna Hierta och Möller. De beställde fram någon förtäring, men troligen förtärde de icke ”rätt mycket, ty de skulle i sådant fall förmodligen icke uthärdat att gå från ställe till ställe”. Var de drog fram lämnade de efter sig en liten tidning, benämnd Aftonbladet, ”som ingen förut sett, men som genom sitt kvicka och livliga innehåll lockade alla källarkunder att önska fortsättning”.

Alla svek dock Hierta i hans projekt – utom Andreas Möller, och det blev Hiertas räddning. Hierta framhöll öppet, att tidningens framgång i hög grad kunde knytas till Möllers bidrag, som uppskattades mycket av läsekretsen. I några år kom Möller, mer eller mindre, att ägna tidningen sina mödor, först som fast medarbetare och därefter med enstaka bidrag. I starten var han

dagligen företrädd i spalterna, han ansvarade en längre tid för avdelningen ”Kaleidoskop”, i vilken han dagligen kommenterade aktuella händelser, men redan 1831 började han som saksförare bli så upptagen av juridiska göromål att han tvingades reducera sina insatser för tidningen.

Lojalitetskonflikter

Det fanns också en inbyggd lojalitetskonflikt mellan den växande verksamheten på Möllers saksförarbyrå och hans författarskap i Aftonbladet, ”såsom på en gång den ena partens ’advokat’ och allmänhetens ’opartiske’ redogörare för målet”. Det har antytts, att just detta förhållande ledde till att han fick upphöra med sitt engagemang på tidningen.

Under ett par decennier kom därefter Möller att på heltid ägna sig åt advokatverksamhet. Han fick för sin verksamhet under denna tid mottaga epitetet Sveriges mest anlidade saksförare” och ”kanske den förnämste praktiserande jurist Sverige någonsin ägt”. Han gjorde sig känd i domstolarna för sin blixtrande kvickhet och rappa slagfärdiga argumentation. Hans biografer har i sin beundran för hans insatser närmast hängivit sig åt mytbildningen kring Andreas Möller. Arvid Ahnfelt skriver t.ex. i sin *”Interiörer ur det literära Stockholmslivet”* (1877): ”Det var i rätterna allmänt känt, att Möller i uppfattningens klarhet och i omdömet skarpa ej hade sin like. Han var i stånd att diktera flera juridiska anföranden på en gång och han förlorade aldrig koncepterna då man sökte bringa honom i trångmål inför rätta.” Hans skicklighet påstods också tas i anspråk av justitieråden i HD, vilka ”i kinkiga fall genom förfrågningar anlidade Andreas Möller, vilkens rätta plats skulle varit i Högsta domstolen eller i en akademisk kateder”.

Andreas Möller hängav sig – den då förhärskande skriftliga processen till trots – aldrig åt några vidlyftiga ”förklaringar” med motparten. En av hans många välfunna deviser var: ”Konsten är icke så mycket att *skriva* som att *stryka ut*.” Han drev åtskilliga av tidens mera uppmärksammade brottmålsprocesser i Stockholm, exempelvis rannsakingen om det ryktbara slagsmålet på Malmens källare och den s.k. Ofreden på Fredsgatan, i vilket uppträde också militären var inblandad. Som ”kändisadvokat” (för att tala i vår tids termer) fick han driva processer mot såväl justitieombudsmannen Theorell som ett känt mål mellan excel-

lensen Carl Göran Bonde och dennes dotter, gift Anckarsvärd.

En konsekvens av hans omfattande, framgångsrika praktik var att han fick stora inkomster. Han ägde två hus i Stockholm, dels nr 2 Drakens gränd i Gamla stan och dels en malmgård på Timmermansgatan på Södermalm. Han arrenderade också tre mindre lantegendomar under det petersénska fideikommisset Erstavik, som under Herman Magnus af Petersens omyndighet upplevde sin s.k. förmyndarperiod, nämligen gårdarna Trevinge, Fisksätra och Östervik. På den sistnämnda gården framlevde han också sina sista år, och där var han också mantalsskriven vid sin bortgång 1855. Han förvärvade också ett omfattande värdefullt bibliotek och samlingar av konstföremål. En yrkessvaghet hos Andreas Möller som efterhand alltmer lär ha accentuerats var, att han själv inte var så nogräknad vid valet av klienter; ”han betraktade någon gång rättvisans skipning ur synpunkten av sin förmåga att kunna leda densamma”. Samtidigt har framhållits, att han framlevde sina sista levnadsår ”beklagligen förföljd av sjukdom och missöden”. Han visade en uppgivenhet och apati inför sina arbetsuppgifter, och han misskötte också sina ärenden. Han drog sig tillbaka från den offentliga scen han varit van att stå på, tyngd bland annat av sorgen efter en fjortonårig dotters död. Han avled i en leversjukdom på Serafimerlasarettet den 23 september 1855. Av hans stora förmögenhet återstod då ingenting. Bouppteckningen visar en brist i boet om 4 615 rdr. Hans stora boksamling fick säljas på auktion för att täcka dödsboets skulder. Bouppteckningen uppvisar dock ett underskott.

I motsatsställning

I vår advokathistoria är Andreas Möller en särskilt intressant aktör. När man i början av 1850-talet i Stockholms stads adresskalender för första gången fogade yrket ”sakförare” till yrkesregistret finner man blott två representanter för detta skrå, nämligen Andreas Möller och en protonotarie B. J. Herwan. Att vara advokat på heltid tillhörde således i hög grad ovanligheterna, och Möllers sätt att bedriva professionell advokatverksamhet ställde honom ofta i motsatsställning till sin samtids myndigheter och kolleger, vilka han betraktade med ringaktning. Han var väl insatt i de engelska och franska advokatväsendena, som vid den tiden framstod som förebilder för advokatreformer runt om i Europa.

Det finns i Kungliga Biblioteket en anteckningsbok av Möllers hand.

I denna bok kommenterade han i bitska, skarpa formuleringar den tidens juridiska yrkesroller. Med emfas lamenterade han över att advokatens yrke var så ringaktat i Sverige. Att advokaterna hade dåligt anseende drabbade också domarna, menade han:

”Nu bestormas domare även på de högste platserne, med rådfrågningar och konsultationer som sedan kompromettera dem som domare. Andra [justitieråd] t.ex. Nyblæus och Sparre, åtaga sig ordentligt ständiga ombudsmannabefattningar (hos Fersens och i Bruksägarnas hypotekskassa). Huru ofta hör man icke: 'jag har rådfrågat justitierådet N.N. och fått besked huru jag skall bära mig åt'. I synnerhet i högre kretsarna lära justitieråden ofta plågas med rådplågningar liksom vore de saksförare – vilket väl visar brist på grannlagenhet hos dem som konsultera, men dock får passera. En notarie Dahlgren påstod att han frågat 4 justitieråd som alla spått det han skulle vinna; och jag har frågat de andra åtta, som alla spått tvärtom, svarade spefullt den andre. Utredningar av stärbhus etc. efterfikas mycket av domare; och det tillhör lyxen att därtill använda högt titulerade personer. Så blev självaste justitiestatsministern utredningsman efter Kung Carl XIV Johan vilket såg tämligen futtigt ut”, konkluderade Möller. Just det sistnämnda fallet fick också tidningar att reagera. I Minerva läste man i juni 1844, att det kunde nu vara på tiden ”att lägga något förhinder för det övliga missbruket att ledamöter av HD samt presidenter och ledamöter i hovrätterna befatta sig med att vara vad man kallar stärbhuskamrerare, dvs. med förrättandet av bouppteckningar, arvskiften och med ett ord stärbhusutredningar”.

Och Möller gav ett direkt exempel på justitierådens advokatyr:

”– Nu har vi fått ett justitieråd till ombud, yttrade Rybergs släktingar på krogar och källare, då Schmidt åtagit sig deras sak. Han begagnade bulvan, liksom sedan Göta hovrätts ledamöter.”

Möller raljerade med rättsinstanserna ur advokatens perspektiv. Belysande är hans syn på den ”Högre instansen”. ”Den kan liknas vid snö- och isregionen på höga berg. Den lyser (av kraschaner), men all värme, all fruktbarhet saknas.” Av överrätterna i Stockholm var Möller särskilt skeptisk till Svea hovrätt, som han såg som en särskilt ”inhuman domstol”. ”Dess anseende” var,

menade han, ”byggt mera på yttre pedanteri, än på vetenskaplig bildning och duglighet. – Ingen stol finnes i förmaken på det de uppvaktande ej skola få sitta medan de vänta, vilket vore vanvördande mot de innanför sittande” och han gav flera exempel på detta översitteri, t.ex.: ”En köpman som kallades till muntligt förhör på tisdag, begärde att få kallas till en annan dag än tisdag och fredag, emedan hans affärer då gjorde det ytterst svårt att vara från kontoret. Han kallades sedan alltid till tisdagar och fredagar.” Och han formulerade följande mening om hovrättens dömande verksamhet: ”Orättsrådet N.N. sade det är skillnad emellan att ha rätt och att få rätt.”

På ”galen avdelning”

Anekdoterna var många vilka berättade om Andreas Möllers eget uppträdande i Svea hovrätt. Till eftervärlden har bevarats den, som berättar om att Möller en dag av misstag gick in på en hovrättsdivision, som behandlade ett annat mål än det han skulle uppträda i. Presidenten mötte då honom med beskedet:

- Härads hövdingen har kommit in på en galen avdelning!
- Bevars väl, svarade Möller. Nog visste jag att det var illa ställt här, men att det gått ända därefter, det kände jag inte till!

Genom sina uttalanden om domstolarnas sätt att arbeta gav han samtidigt uttryck för hur han upplevde den seriöst arbetande advokatens situation i förhållande till domstolen. Han klagade också bittert häröver. ”I Sverige fuska alla i sakförarskapet. Postmästare, kamrerare, handlande, militärer, domare, Presidenter, Ministrar etc. etc. Landet är fattigt, affärerna tröga, var och en söker för att undgå utgift, få biträde till bästa pris. Därför ser man så ofta personer sitta i klämma för okloka råd.” Och därför var det också besvärligt att på den tiden professionellt utöva advokatycket: ”Man hör så många svärja över advokater, under det de själva i och för egna åsikter och gärningar nedlåta sig till advokaty av den allra lumpnaste, uslaste och oskickligaste art.” Särskilt kritisk var han till dilettanterna, ”brännvinsadvokaterna – – – som väl förstå att trassla in, men ej reda ut tvisterna”. Samtidigt hade han en vision om att med en förändrad attityd till yrket skulle advokaterna gå en framtid till mötes. ”Advokatens yrke är aktningvärt. Det fordrar både kunskaper, vaksamhet, erfarenhet och skarpsinnighet – att utreda rätt och orätt, skingra villorna, som hindra rättvisans

gång, försvara de värnlösa, stävja lagbrytare, och det fordras även mod att icke akta fiendskapen, som detta besvärliga yrkes natur nödvändigt måste framkalla, och likväl har detta yrkes benämning, en hederstitel i andra länder här sjunkit nästan till ett öknamn. Rättvisan fordrar att även avhjälpa detta, genom benämning t.ex. av prokurator eller dylikt, liksom i Danmark, så att de usla sken-titlarna av häradshövding etc. kunde undvikas.”

Kunnigt biträde borde förordnas

På 1830- och 1840-talen diskuterades fångvårdsfrågorna intensivt i skilda sammanhang, inte minst kom kronprins Oscar att engagera sig i dessa frågor. Andreas Möller var positiv till reformplanerna men konstaterade att ”den grymmaste orättvisan emot dem får ostört fortfa- ra, den att i rättsformernas labyrinter sakna biträde. Staten uppbygger hela sin vidsträckta makt, alla sina mångartade hjälpmedel mot den arme anklagade. Fiskaler, aktorer, polis, fängelsernas skötare och själve domaren – alla förena sig om att söka bringa honom på fall”. Den tilltalade lämnades ensam till och med om hans liv stod på spel. Möller krävde att ”ett kunnigt biträde borde i mål, som går på liv, ära, landsflykt etc. alltid förordnas för den som begär det för att efter undersökningens slut och efter tillgång till protokollet besvara aktors slutpåståenden. Det är statens plikt att härtill förordnas män med insikter och duglighet, emedan motsatsen vore ett grymt förräderi mot den anklagade”, hävdade Möller. Samtidigt insåg han, att en sådan reform var omöjlig att genomföra i hans tid. Han kommenterade bittert de reaktionära tendenserna i samhället: ”Sverige, där allt går baklänges, kan med skäl kallas *kräfriket*.” Hans krav om häktads rätt till biträde tillgodosågs först genom 1906 års lagstiftning om offentlig försvarare.

De sista åren av sitt liv drog sig Möller tillbaka från offentligheten ”beklagligen förföljd av sjukdom och missöden” och hans ryktbarhet försvann i glömska. I nekrologen över honom i september 1855 i Aftonbladet kallades han för ”en för ännu icke många år sedan ganska berömd celebritet”. Man konstaterade att Andreas Möller i ett tjugotal år åtnjutit så stort anseende som jurist ”att hans ord och omdöme avgjorde mången viktig rättegång innan den ännu var börjad”.

När idag 2 300 ledamöter av Sveriges Advokatsamfund förbereder sig för att fira samfundets 100-åriga tillvaro känns det angeläget att lyfta fram Andreas Möller, som med lyssnande öra, vaket öga och rapp tunga mycket ensam verkade för åtskilliga av de reformer, som Sveriges advokatsamfunds ledamöter förverkligat.

Fritiof Nilsson Piraten

Advokat Fritiof Nilsson, Storgatan 21, Tranås

Av Bengt Jerlov

Ur Advokaten 1989

Fritiof Adam Nilsson tog sin jur. kand.-examen 1918 och blev ledamot av Sveriges advokatsamfund 1921. Några skrifter om juridik utgav han inte men väl, som bekant, en hel del skönlitteratur, läst och älskad av många än i dag. I mitten av juli invigdes en staty av "Piraten" i Kivik, samtidigt som årets marknad därstädes inleddes. Här skildrar advokat Bengt Jerlov, Göteborg, en av advokaten Fritiof Nilssons processer.

Handlanden Axel Johansson bedrev sedan många år tillbaka kött- och charkuterihandel i den goda staden Tranås. Hans affär var belägen vid Ågatan, där den huvudsakliga verksamheten var förlagd. Axel Johansson köpte också upp djur i parti och hade eget slakthus. Han var, som man brukar uttrycka det, en i bygden, mycket aktad man och ansågs redbar och ärlig, som en gammal Tranåsbo berättat för mig. Axel Johansson var också populär i sällskapslivet och var säkerligen icke främmande för att någon gång under måttliga former taga sig en slaktsup. Den 22.1.1926 inträffade följande händelse i Axel Johanssons köttaffär:

Hemmansägare Ernst Hjort bosatt i Dalby, Ramfall, kom in i Axel Johanssons affär för att inköpa oxkött. Påföljande måndag ringde hemmansägare Hjort och framställde anmärkning emot oxköttets kvalitet. Han påstod att köttet varit ovärdigt som människoföda. Den 29.1.1926 kom hemmansägare Hjort in till Axel Johansson på dennes kontor och det blev ett dramatiskt möte. Hjort vidhöll sitt påstående att köttet varit odugligt som människoföda och att det endast kunnat användas till svinmat. Han yttrade också att köttet kommit från sjuka djur. Johansson blev på nytt mycket upprörd och sa, som framgår av rättegångsprotokollet, "att ett dylikt påstående vore oförskämt och att svaranden egentligen borde ha ett kok stryk". Upträdet på kontoret blev allmänt känt i staden.

Axel Johanssons ilska var säkerligen förståelig. Han hade aldrig sålt annat än prima oxkött och prima varor till sina kunder.

Omfattande rörelse

För att få upprättelse vände sig Axel Johansson till den säkerligen på den tiden ledande juristen i Tranås, nämligen advokaten Fritiof Nilsson. Fritiof Nilsson var sedan 1920 bosatt under adress Storgatan 21 i Tranås. Hans hustru Karin bedrev tandläkarpraktik i lägenheten och Fritiof Nilsson var föreståndare för Advokatfirman Selander & Karlholms filialkontor i staden.

Advokat Nilsson hade en rörelse av stor omfattning och framförallt var han juridiskt ombud för Östergötlands Enskilda Bank och skötte bankens växelaffärer, som inte var få på den tiden. Folk tog växlar när de skulle göra affärer, och när de inte kunde lösas skickade banken över dem till advokat Nilsson, som, vilket framgår av rättegångsprotokollen, handlade ärendena snabbt och effektivt. Det var alltså till advokat Nilsson som Axel Johansson vände sig för att få upprättelse.

Den 4.2.1926 skickade advokat Nilsson ett brev till hemmansägare Hjort. Advokat Nilsson uttryckte sig då på samma sätt som en advokat gör idag år 1989. Brevet lyder i korthet:

”Handlanden Axel Johansson härstädes har anhållit om mitt biträde. Eftersom de påståenden som Ni framfört om köttets dåliga kvalitet var helt ogrundade kan handlanden Johansson icke låta detta bero.

Dessutom har dessa falska beskyllningar framförts i närvaro av tre personer och därför varit kränkande för herr Johansson och menliga för hans affärsrörelse. Herr Johansson har därför tagit under övervägande att instämma Eder till domstol med yrkande om ansvar och skadestånd.

Innan herr Johansson vidtager några åtgärder emot Eder vill han emellertid härmed framställa en förfrågan, huruvida Ni är villig att skriftligen framföra Eder ursäkt jämte en förklaring, att beskyllningarna varit oriktiga och grundlösa. Jag emotser Edert svar härå senast den 10 dennes.”

Ständes

Såvitt framgår blev det inte någon ursäkt. Hemmansägare Hjort var envis och handlanden Johansson ville ha upprättelse.

Advokat Nilsson instämde därför hemmansägaren inför Norra Vedbo Häradsrätt. Den 8.6.1926 inställde sig käranden åtföljd av advokaten Nilsson till första inställelse inför Häradsrätten. Svaranden, tillstädeskom, som det står i protokollet, biträdd av stadsfiskalen C. A. Ljung från Skenninge, vilken, som det står i protokollet, ”av svaranden befullmäktigades att vid alla de tillfällen, som svaranden icke själv var tillstädes, föra hans talan i målet”. Det var noga med fullmakter på den tiden.

Någon observerar kanske förvånat att en stadsfiskal uppträdde som ombud i ett s.k. civilmål. Det var inte så konstigt på den tiden. Stadsfiskalen Ljung var väl stationerad i Skenninge, men intet hindrade honom att dryga ut sin förmodligen magra lön med att uppträda som ombud i domsagor där han inte själv annars tjänstgjorde.

Advokat Nilsson anhöll om vittnesförhör med följande personer: affärsbiträdet Gustaf Blomqvist i Tranås, charkuterihandlanden Gunnar Andersson, därstädes, lantbrukaren Gunnar Borring i Aneby, nämndemannen Petrus Johansson i Sillefäll och drängen Valfrid Karlsson i Rödje.

Vittne jävat

Vad vittnena skulle styrka framgår icke av rättegångsprotokollet, men man kan utgå ifrån att de skulle styrka att de beskyllningar som framförts emot oxköttets kvalitet voro osanna och ogrundade. När vittnena inkallats reste sig stadsfiskalen Ljung och anförde jäv emot vittnet Blomqvist, vilken icke skulle få vittna, då han var anställd i Johanssons affär och således att betrakta som en av kärandens eget husfolk. Advokaten Nilsson replikerade snabbt att Blomqvist endast var anställd i kärandens affärsrörelse och icke vore att betrakta som kärandens personlige tjänare och husfolk. Häradsrätten tog överläggning och prövade lagligt att ”enär Blomqvist måste anses såsom kärandens husfolk med bifall till jävsinvändningen förklara Blomqvist jävig att vittna i målet, vilket avsades med tillkännagivande, att talan mot beslutet finge föras i samband med talan i huvudsaken”.

Då advokat Nilsson åberopade vittnet Borring omtalade denne att svaranden vid besöket å Axel Johanssons kontor icke endast påstått att oxköttet ifråga varit odugligt som människoföda utan jämväl att djuren före slakt ingivits medicin. Vittnet upplyste vidare, på advokat Nilssons fråga, att Johanssons affär var mycket välskött och att Axel Johansson var ytterst noggrann vid uppköp av slaktdjur och endast behöll de bästa djuren till slakt för egen räkning.

Ogillades

Härefter överlämnades målet och häradsrätten tillkännagav att utslag skulle meddelas vid särskilt sammanträde, vilket kom i juli månad 1926. Utslaget lyder:

”Enär vad i målet emot Hjort förekommit icke är av beskaffenhet att för honom medföra ansvar eller ersättningsskyldighet alltså varder käromålet av Häradsrätten ogillat; skolande Johansson ersätta Hjorts rättegångskostnader med etthundrafemtio kronor jämte det belopp Hjort kan visa sig hava utgivit till stämpel och lösen för Häradsrättens protokoll och utslag i målet.” Det gick inte så bra för advokaten Fritiof Nilsson den här gången. Häradsrätten tyckte väl att det endast var en form av kritik emot köttet och Johansson fick inte något skadestånd.

Så slutade detta mål för advokat Nilsson. Målet överklagades inte.

Hur som helst! Det måste vara ställt utom allt tvivel att advokaten Fritiof Nilsson i detta fallet gjorde allt vad han kunde för att få rätt för sin klient. Men juridik är ju inte alltid rättvisa, och svensk rätt har alltsedan det nu relaterade målet ägde rum icke varit förtjust i ärekränkingsprocesser.

Tomas Nilsson

Fortfarande är varje nytt uppdrag spännande

Av Ulrika Öster

Ur Advokaten nr 2/2016

Hans kompetens som brottmålsadvokat är oomtvistad. Men advokat Tomas Nilsson känner inget behov av att sätta sig själv i centrum. Möt ekobrottsspecialisten och tidigare ordföranden i Advokatsamfundet som efter över 30 år som advokat fortfarande tycker att varje nytt uppdrag är spännande.

Advokat Tomas Nilsson tar emot i det som en gång har varit hallen i en rymlig våning på Kungsholmen i Stockholm. Här har advokatbyrån Sju advokater sitt kontor, på bekvämt promenadavstånd från Stockholms tingsrätt. De sju advokaterna är i dag i själva verket nio, plus en biträdande jurist. Alla är de verksamma inom humanjuridik, med tonvikt på brottmål.

Efter mer än 30 år på byrån trivs Tomas fortfarande både med kollegerna och med arbetet. Att han i början av karriären valde att rikta in sig på straffrätt förklarar han med ett stort samhällsintresse.

– När jag läste juridik tyckte jag egentligen att varje juridisk disciplin var spännande. Men straffrätten är intressant också för att den direkt speglar samhället och samhällsfrågor. Och slutligen komponenten att man får träffa många olika människor, säger Tomas Nilsson.

Under de senaste åren har Tomas kommit att ägna nästan hela sin arbetstid åt just ekobrott som exempelvis HQ-målet. Det är ett medvetet val, förklarar han.

– Det som lockade var faktiskt komplexiteten som finns i dessa mål. Att ta tag i lite större rättegångar och utredningar, förklarar Tomas Nilsson.

Att göra det är delvis en juridisk, delvis en pedagogisk uppgift, menar Tomas Nilsson, som betonar att man absolut inte måste vara ”siffernörd” för att ge sig på ekobrott. Fokus måste ligga på juridiken, inte på siffrorna.

– Det handlar om att från ett väldigt stort material ytterst tillämpa straffrätten. Utredningen måste stöpas ner i rena straffrättsliga frågor och objektiva och subjektiva rekvisit, säger Tomas.

Där tycker han att motparten Ekobrottsmyndigheten, EBM, många gånger brister. Vid flera tillfällen har Tomas Nilsson uttalat kritik mot EBM:s utredningar, inte minst i samband med det så kallade Cevianmålet, där samtliga åtalade friades på alla punkter trots en enorm utredning från EBM.

– Det fanns i utredningen en brist på koncentration och på brottsrekvisit. Dessutom mängder av överskottsinformation som EBM inte kunde sortera ut, tycker jag, och ovanpå det en dålig presentation av utredningen, påpekar Tomas.

Tomas Nilsson vet att EBM tagit till sig kritiken och säger sig arbeta med dessa frågor. Vissa enskilda åklagare klarar också att behålla ett ordentligt grepp om sina utredningar. Men än är problemen långt ifrån lösta, enligt Tomas Nilsson, som tror att myndigheten skulle behöva lägga ner mycket tid på att internt diskutera metoder och arbetssätt.

Tomas befarar att det ibland finns ett mått av prestige bakom EBM:s beslut att ta ärenden till domstol.

– När myndigheten har lagt ner stora utredningsresurser och satsat också personellt är det inte så lätt att slå stopp. Då finns det en risk att åklagaren ändå fullföljer och resonerar att ”då får väl domstolen avgöra”, säger Tomas.

Även om klienten, som i Cevianmålet, frias får de långdragna utredningarna många gånger svåra konsekvenser för enskilda människor.

– Det är oerhört påfrestande för den misstänkte när utredningarna tar så lång tid. Även om man frias, eller det aldrig väcks åtal, kan flera år av ens liv redan ha förstörts, yrkesmässigt, socialt och familjemässigt, påpekar Tomas Nilsson.

Ett annat uppdrag, som drog mediernas uppmärksamhet till sig, var när Tomas Nilsson under 2012 företrädde en svensk medborgare av rwandiskt ursprung som stod åtalad för folkmord. Det var den första rättegången i sitt slag i Sverige, och väldigt speciell enligt Tomas. Domstolen reste bland annat på syn till Rwanda, och ett antal förhör hölls i Supreme Courts lokaler i Rwandas huvudstad Kigali.

Under folkmordet i Rwanda 1994 mördades mer än 800 000 civila, män, kvinnor och barn, huvudsakligen ur folkgruppen tutsi, i en blodig etnisk konflikt. Tomas Nilssons klient misstänktes, och fälldes, för att ha deltagit i fem massakrer och för att ha haft en ledande ställning i blodbadet.

– Det var förenat med väldigt stora svårigheter att försöka utreda detta och ta ställning i en brottmålsrättegång, säger Tomas Nilsson.

En av de stora svårigheterna rörde hur man skulle värdera bevisningen. Åtalet vilade på muntliga vittnesmål, från kaotiska och skräckfyllda händelser som inträffat nästan tjugo år tidigare. I det läget menar Tomas Nilsson att domstolen hemföll åt en förenklad tolkning av vittnespsykologisk forskning.

– Domstolen tog fasta på att skräckinjagande och fruktansvärda och chockerande händelser har en förmåga att kvarstanna i minnet. Men sådana minnen kan också påverkas, inte minst när det har gått en så lång tid, när man i landet har talat om det som hände, där det finns ryktesspridning och när den rättsliga miljön i Rwanda inte heller är särskilt bra, säger Tomas Nilsson, och tillägger:

– Det är inte så enkelt som att traumatiska minnen alltid är korrekta.

När advokater själva i olika mer eller mindre seriösa enkäter får ange vilken advokat de själva skulle vilja företrädas av kommer Tomas Nilsson alltid högt upp på listorna. Förteckningen över svåra och komplexa uppdrag har med åren blivit lång. Ändå är det nog ingen som skulle drista sig att kalla Tomas Nilsson för kändisadvokat. Förmodligen är det hans låga profil och stenhårda respekt för klienternas integritet som gör att epitetet känns så fel på just honom.

För Tomas Nilsson är det en självklarhet att i möjligaste mån undvika medial uppmärksamhet och att avstå från att kommentera pågående utredningar eller rättegångar i medierna. Det handlar om respekt – både för klienten och för den domstol som ska pröva saken, menar han.

– Det är inte alltid det gynnar saken att komma med så kallade oneliners. Den inriktningen håller jag fast vid. Plus att mediernas vinkling alltid får sista ordet ändå, summerar Tomas Nilsson.

Han anser att journalister generellt är dåliga på att förklara komplexa juridiska frågor och sammanhang. Det finns undantag. DN:s Stefan Lisinski är ett av dem, enligt Tomas Nilsson.

Tomas Nilsson utstrålar under hela intervjun en vänlig eftertänksamhet. Men då och då gnistrar det till i ögonen och rösten får skärpa. Som när han får den skämtsamma frågan om det inte bara är han som är gammeldags i sitt förhållande till medierna.

– Jag tycker faktiskt att det inte har visat sig så tokigt jämfört med olika alternativ. Och själv har jag inget behov av att sätta mig själv i centrum. Det kanske är en gammeldags inställning, men jag tycker att den har sakliga skäl, fastslår han.

Möjligen är Tomas Nilssons mediepolicy en av anledningarna till att han fått förtroendet att företräda flera ledande politiker – nu senast utrikesminister Margot Wallström – när de råkat i juridiska svårigheter. Det tror han i alla fall själv.

– Att vara advokat, det är verkligen att arbeta i en förtroendebansch. Då gäller det ju att uppträda och agera på ett sådant sätt så att, i positiv mening, krävande klienter känner förtroende för en. Så har i alla fall jag funderat, säger Tomas Nilsson.

Det var faktiskt också erfarenheter av mediernas makt som fick Tomas Nilsson att börja engagera sig inom Advokatsamfundet. I en serie artiklar år 2003 skildrade Aftonbladet hur advokater ”fifflade för miljoner”. I själva verket handlade det om att advokater – dock inte Tomas Nilsson – fått sina ersättningsanspråk prutade, något som alla humanjurister har erfarenhet av. Artiklarna fälldes senare av Pressens opinionsnämnd, och Aftonbladet fick betala skadestånd till flera av de utpekade.

Tomas Nilsson var en av de advokater som Aftonbladet pekade ut. Precis som fler av de andra advokaterna vände han sig till Advokatsamfundet.

– Jag fick ett väldigt seriöst bemötande från samfundet, och ett bra stöd. Det där glömde jag inte, så något år senare när jag ombads att sitta i styrelsen så tänkte jag att jag skulle återgälda det, berättar Tomas Nilsson.

Det blev sedan sammanlagt sju år i styrelsen, varav fyra som samfundets ordförande. Ordförandeuppdraget beskriver Tomas som en stimulerande energikick.

– Dels gav det möjligheten att se på olika rättspolitiska frågor som samfundet ständigt kommer i kontakt med, och dels fick

jag se och förstå kolleger som har en annan inriktning och deras arbete, säger han.

Samtidigt tog ordföranderollen mycket tid. Trots att uppdraget ledde till en viss nedtrappning av den egna advokatverksamheten minns Tomas Nilsson att han aldrig arbetat så mycket som under sina fyra ordförandeår.

Förutom de vanliga ordförandesysslorna med mycket kontakter och möten genomfördes under Tomas ordförandetid också en omfattande förändring av de vägledande reglerna om god advokatsed.

– Det är jag glad och lite stolt över att ha varit med om att ro i land. Där fanns ju då en del konfliktytor mellan olika inriktningar och olika storlekar på byråer, påpekar Tomas, som tycker att det mesta tyder på att resultatet blev gott och att de nya reglerna fungerar för hela advokat kåren.

Numera har Tomas Nilsson trappat ner sitt ideella engagemang i samfundet, till en plats i valberedningen för samfundsstyrelsen och enstaka möten med politiker och tjänstemän. Men han känner fortfarande starkt för Advokatsamfundets uppdrag.

– Den viktigaste uppgiften nu är att fortsätta att försvara rättsstaten och rättsstatsfrågor, utan att vara politiskt korrekt eller partipolitiskt korrekt. Det har varit så under en lång period och det är bara att fortsätta, hävdar Tomas, och tillägger att det naturligtvis också är fortsatt viktigt att hålla ihop kåren.

Arbetet som brottmålsadvokat är många gånger tufft och krävande. Med årens rätt har Tomas slutat ta jouruppdrag, och därmed råder han lite mer över sina arbetstider. Många års erfarenhet gör också att han kan arbeta effektivt med sina uppdrag. Det handlar om en svårförklarad men inte desto mindre reell yrkeskunskap, menar han.

– Det viktigaste är att jag med åren tror mig ha förstått vad det är som gör att man får domstolens öra. Jag vet, tycker jag, vad jag ska poängtera och trycka på i målet, och vad domstolen ändå tar till sig, förklarar Tomas.

Den här yrkeskunskapen kan komma väl till pass. Redan i februari är Tomas Nilssons kalender för 2016 i stort sett fulltecknad. Först med det stora HQ-målet under våren, därefter bland annat med ett hovrättsmål. Och efter över 30 år som advokat har Tomas Nilsson ännu inga planer på att trappa ned eller gå i pension.

– Nej inte ännu. Jag får väl säga som idrottsmännen att jag tar en säsong i taget. Men vid god hälsa så tänker jag nog fortsätta ett tag till. Jag tycker fortfarande att varje nytt uppdrag är spännande, säger han.

Tomas Nilssons CV:

- Född 1951 i Skellefteå.
- Jur. kand. vid Stockholms universitet 1976. Under utbildningen amanuens i straffrätt.
- Tingsnotarie vid Södra Roslags tingsrätt 1976–1978.
- Fiskal vid Svea hovrätt 1978.
- Jurist vid Kommunaltjänstemannaförbundet.
- Anställd hos advokat Hans-Göran Franck 1980–1986.
- Ledamot av Advokatsamfundet 1983.
- Kontorsgemenskap med Sju advokater 1986.
- Delägare i Sju advokater 1990.
- Ledamot av styrelsen för Sveriges advokatsamfund 2004–2011.
- Ordförande för Advokatsamfundet 2007–2011.
- Integritetsskyddsombud vid Försvarsunderrättelsesdomstolen från 2014.

Personligt om Tomas Nilsson

Bor: Lägenhet innanför tullarna.

Familj: Sambo och vuxen son.

Läser: Försöker läsa en del, mycket biografier och memoarer, men också skönlitteratur. Den senaste var Stina Stoor's Bli som folk. Är med i en bokcirkel med gamla kamrater. ”Vi ses var sjätte vecka ungefär, äter middag och har läst en bok. Det är väldigt trevligt.”

Kör: Har varierat mycket genom åren, mest på grund av ointresse. Just nu en Hyundai.

Favoritapp: Ingen. Använder telefonen till nödvändiga samtal.

Favoritplats: ”Sedan några år tillbaka vistas jag mycket i ett gammalt församlingshem som är ombyggt till bostad i en kyrkby i Södermanland. Det är väldigt trevligt med bygemenskapen.”

Drivkraft: Att göra ett gott arbete och svara mot förväntningar.

Gillar mest: ”När allt kommer till the bottom line är det väl ändå att få vara med en familj som fungerar.”

Ogillar: ”Kanske pretentiösa personer. Tomma tunnor som bullrar har jag lite svårt för.”

Simo Ollinen

Advokat vid Polcirkeln

Av Curt Falkenstam

Ur Advokaten 1984

Medan vi som bor och verkar söderöver hälsat våren välkommen, vägrar vintern endast motvilligt att släppa sitt grepp längst uppe i norr. Det får alla känna av, även de advokater som verkar i trakten av Polcirkeln och vilkas yrke ibland kan likna "en handelsresande i juridik". Med klienter som bor 50 mil från varandra och med dagslånga resor mellan domstolarna genom milsvida skogar och ödemarker. Om advokatlivet och arbetet där längst uppe i norr berättar advokat Simo Ollinen i Luleå för Curt Falkenstam som under ett par dagar följt hans verksamhet.

Simo Ollinen är född i Finland, närmare bestämt i Pomarkku (Påmark), 1934. I sjubarnsfamiljen hemma jobbade han de första ungdomsåren med jordbruk. Men så småningom bar det iväg norrut till Kemitrakten, där det blev flottnings- och skogsarbeten, tills det blev dags för värnplikten. Han blev stamanställd och underofficer och de militära studierna gav honom smak på att läsa. Först realskolan och fram till studenten 1962. Under samma tid klarade han också av officersexamen för att så småningom bli reservlöjtnant.

Men nu gällde det också att börja tjäna pengar. Ett år arbetade Simo som lärare i sin hembygd med matematik och kemi som ämnen. Men så fastnade han för en annons om ett fabriksarbete i Sundsvall och det fick han. Redan dessförinnan hade Simo fått universitetsstudier på näthinnan, och väl i Sverige styrde han kosan till Uppsala. Där blev det juridicum på hösten 63, och proppen klarades trots vissa svårigheter. Simo hade nämligen begränsade kunskaper i svenska. Men han fick allt bättre fotfäste och studierna klarades. Oktober 1966 var examen ett faktum plus

en kompletterande svensk studentexamen. Studiefeliten kunde ingen klaga på.

Kort därefter började Simo som tingsnotarieaspirant i Gällivare och blev kvar där till våren 1969. Nästa anhalt blev hovrätten i Umeå för att få fiskalskompetensen. Redan innan han slutade där hade Olli fått anställning vid rättshjälpsbyrån i Luleå, och där blev han kvar till 1973, då staten tog över. Under de åren upptäckte Simo Ollinen att det här var hans område, bygderna kring Kiruna, Gällivare, Karesuando, där han fick resa mycket.

Det var Simos nuvarande kompanjon Sven Borgny som fick honom att satsa på egen verksamhet i advokatyrket. Borgny hade haft kontor i Gällivare, men nu slog sig de båda ihop och öppnade gemensamt kontor i Luleå.

Inga konkurser

Och nu har de alltså 10 år på nacken i Norrbottensmetropolen. Vad som dominerar verksamheten är brottmål, familjemål samt en hel del fastighetsmål. Simo har också rätt mycket bodelningsförrättningar. Inbördes delar Borgny och Ollinen på uppdragen broderligt och allt efter den tid man har. Naturligtvis delar man också på lokalerna i det lilla kontoret en trappa upp i ett hyreshus i Luleå centrum. Men ett slags ärenden säger båda nej tack till - konkursförvaltningar och inte heller tar man gärna ärekränkingsmål.

Vad som präglar verksamheten är ett mönster som består av de ekonomiska förutsättningarna, befolkningssammansättningen, miljön, resorna och framför allt, förstås, de stora avstånden. Det här sätter sin prägel på hela verksamheten. Eftersom Ollinen är finsktalande, har han också en hel del uppdrag som liknar kuratorinsatser, med rådgivning o.dyl. Den sortens åtgärder får man inte alltid betalt för, konstaterar Simo kallt. Det bor mycket finländare i trakterna och många ringer gärna till Simo och ber om råd i olika angelägenheter. Bland klienterna finns åtskilliga finska zigenare som är bosatta fast i Luleå, Kiruna och på andra platser.

Mycket tid måste offras på resor, även om man försöker klara av en del av klientkontakterna med brev och telefonens hjälp. Tidigare hade man ännu mer av resor uppåt Malmfälten, där det inte fanns så många advokater förr, och så hade man kvar ett flertal gamla kontakter. Det gällde både Borgny och Ollinen.

Sommartid, från början av juli till mitten av augusti, har man det ganska lugnt. Man stänger byrån helt i fem veckor och uppehåller då närmast bara ett slags jourtjänst.

När man frågar Simo hur hans advokatarbete här långt uppe i norr skiljer sig från kollegernas söderut, funderar han en stund. Skillnaderna är just inga andra än de miljömässiga, säger han. Vi har kanske inte så mycket affärsfall här uppe. Vad som dominerar har nämnts tidigare. Vattenmål har vi just inga på vår byrå. Men det finns ju vattenmålsspecialister, både i Luleå och på andra håll.

En mjuk yrkeston

Simos klienter fördelar sig över ett väldigt område, ända ner till Piteå i söder och långt upp till Karesuando. Det kan vara 50 mil mellan den nordligaste och den sydligaste klienten. Samarbetet med olika myndigheter och samhällsorgan går bra, tycker Simo, och det gäller även det inbördes samarbetet advokater emellan på de här breddgraderna. Mycket tyder på att man genomgående har en något lugnare, mjukare ton i yrkesumgänget, också när man står mot varandra i processer.

I mycket liknar röstläget här en svensk version av engelsmännens understatements. Man undviker på ett självklart sätt att göra större sak än nödvändigt av någonting. Det lugna norrbottniska idiomet lägger en god grund för detta, och personligen är Simo Ollinen ett gott exempel på en ”softspeaker”, med en saktmodig underton i det mesta han säger. 71-åriga advokaten Anders Wanhainen i Luleå sade vid ett tillfälle just att han tyckte man hade ett fint sätt att samarbeta här uppe och att låta sakligheten vara den som talar i första hand. Många praktiska procedurfrågor har man också lätt att komma överens om med domstolarna utan större byråkrati.

Men även om vardagen och vardagsmålen dominerar advokatverksamheten i dessa trakter, så kan det förstås inträffa att det hettar till emellanåt och det händer något intressant och ovanligt. Som ett faderskapsmål där det hävdades att en knappt 13-årig numera avliden pojke skulle vara far till en efter 40 år uppdykande pretendent på arvet. Eller ett och annat knepigt fastighetsmål, där man får kämpa sig ända upp i HD. Brottmålen är dock mestadels av enkel beskaffenhet, misshandel, stölder, rattfyllerier, och ganska snabbt avverkade. Ekobrott har man ett

och annat även här uppe, och de är ju oftast långdragna.

I Luleå finns det 18 advokater, fördelade på sju byråer. Dessutom finns tre ganska nybildade juridiska byråer. De drivs bl.a. av ett par lärare vid högskolan, och så är det en lantbrukare som har en av byråerna. Advokatbyråerna torde genomgående ha full sysselsättning. Ingen klagar över för litet jobb. Men nog märker man också här, menar Ollinen, att klimatet på rättshjälpsidan blivit betydligt kärvare på senare år, med de konsekvenser detta har.

När det gäller yrkesrelationerna i övrigt, t.ex. förhållandet till samfundet, tror Simo Ollinen för sin del att det mycket beror på en själv.

– Vår avdelning träffas ju bara en gång per år på årsmötet, säger han. Det är naturligtvis för litet. Låt vara att man därutöver också träffar advokater på olika kurser o.dyl. men jag tror det skulle vara bra om samfundet kunde finna former att komma närmare medlemmarna. Hur man skall åstadkomma det, vet jag inte, säger Simo, men det är nog så att många advokater upplever samfundet så att det är ”killarna där i Stockholm”. Kunde man åstadkomma mer av ”vi”-känsla vore det bra, menar Simo.

– Men samtidigt kan man konstatera att advokaterna inte är en kår som har så värst mycket kontakter med varandra utom i tjänsten. Redan i själva yrkesvalet ligger ju en förutsättning att man är redo att jobba var för sig och inte i team. Å andra sidan tror jag inte konkurrensen mellan byråerna i sig utgör något hinder för samvaro. Däremot är vi alla hårt ansträngda, har långa arbetsdagar, och sedan skall ju även familjen ha sitt. Man måste hålla hård takt i arbetet för att lyckas. Några återkommande advokatsammanskomster har vi just inte ens i den här lilla advokat kåren i Luleå. Det finns emellertid en juristförening i stan, och när den samlas råkar man även kolleger där ibland.

– Arbetet här längst uppe i norr innebär att man blir något av en handelsresande i juridik, summerar Ollinen. Man får syssla med allt mellan himmel och jord inom de områden där man verkar. Man får ge sig i kast med fastighetsregleringar, expropriation, med köp av fast egendom, fel på fastigheter, bodelningar, gäldenärsbrott, hela skalan av skattebrott, arvskiten, boutredningar och konkurser när det gäller återvinningsidan etc.

– Ja, det blir ett stort register, när man tänker efter. Det ligger

också en tjusning i detta. Man lär sig så mycket om mångahandling från en mängd olika yrken, om byggnation, om svetsning, om jakt och fiske. Faktum är väl att jag därvidlag har haft glädje av mina tidigare yrkesår på annat håll.

Man är alltså två kompanjoner om den här byrån, har en heltidsanställd sekreterare och den ene kompanjonens maka som svarar för den gemensamma bokföringen. Akterna står prydligt uppställda bakom vanliga garderobsdörrar. Några spår av datorutrustning hittar man inte här. Simo tror inte man skulle ha några ekonomiska fördelar att skaffa en dator. Personalen är anpassad till de behov som man har. Man arbetar med diktafon, och under advokaternas resor kan sekreteraren skriva ut inlagor m.m. från banden. Klart är att datan skulle hjälpa en att snabbt få fram rättsfall. Men det vore förenat med för stora kostnader att skaffa en dataanläggning.

– Om vi skulle ge oss i kast med konkurser, kunde det möjligen vara något att tänka på, men inte som vi nu har det. Byråns omsättning har i stort sett ökat i takt med omkostnaderna, säger Simo. Vi har inte heller strävat efter att bli så stora, att anställa biträdande jurister, skaffa nya lokaler, mer personal etc. Vi har tyckt att vår organisation, vår form att arbeta är rätt så bra. Vi sysslar ju huvudsakligen med enkla mål. Borgny sköter sina mål, jag mina, säger Simo Ollinen, och sedan delar vi på de fasta kostnaderna. Men vi delar inte på vinsten. De rörliga kostnaderna får var och en ta på sig. Men att vi ibland kan hjälpa varandra med mål är självklart.

En 40-milaresa till en klient och ett mål

Hur ”en dag i advokat Simo Ollinens liv” gestaltas sig får man ett begrepp om, när man följer honom på en tjänsteresa. Vi startar en vintrig dag strax efter åtta på morgonen från Luleå med hans bil och styr kosan ut på alltjämt snövita vägar i riktning norrut. I Kiruna är det den här dagen 21 minusgrader. Det är ännu mörkt.

Från Luleå går vår väg närmast till Råneå, därefter till Töre, Morjärv, Överkalix, Korpilombolo, Pajala, Masungsbyn, Vittangi, Svappavaara för att nå slutmålet Kiruna. Resan gäller enkel väg omkring 40 kalla och ensliga mil.

Så långt som möjligt försöker Simo att med sina fasta ärenden i

domstolarna kombinera besök hos klienter för vilka han har olika uppdrag. I det här fallet har Ollinen ett mål i rätten i Kiruna som rör bokföringsbrott och oredlighet mot borgenärer. Det är en huvudförhandling som beräknas ta fyra timmar och gäller en mindre företagare vars rörelse gått omkull. Hade Simo bara haft brottmålet, skulle han ha flugit till Kiruna, men nu har han ärende också mellan Korpilombolo och Pajala, i en gudsförgäten liten by.

Under vägen berättar Simo litet om sin fritid. Den upptas av några tennistimmar ibland, skidåkning framför allt och på sommaren vindsurfing. Han har inte långt till vattnet från sin villa på Bergnåset i Luleås utkanter.

Bra vara norrbottning

Framför oss just nu har vi emellertid bara en dryg bilresa och vi räknar inte med att vara i Kiruna förrän sent i eftermiddag. Det speciella ärendet gäller en bodelningstvist mellan ett par makar efter en skilsmässa. Vi kör om en bil med dekalen ”Det är bra att vara norrbottning”. Simo instämmer. Han trivs bra och har aldrig reflekterat på att söka sig söderut. Men resorna är dryga – även på semestrarna, då familjen skall till hustruns hemland Tyskland. På tjänsteresorna stoppar Simo ibland in en kassett med Juristjournalens material och lyssnar på rättsnytt, medan bilen borrar sig igenom de norrbottniska storskogarna. Han tycker det är ett bra sätt att skaffa sig aktuell information och samtidigt slå ihjäl tiden.

En ovanligt dryg tjänsteresa började en annan gång för Simos del på tinget i Haparanda. Därifrån fick han fara till Karesuando – delvis via finska vägar – och därifrån till Kiruna och sedan till Luleå igen, en färd på omkring 100 mil. Det var inte mindre än 27 grader kallt den gången. Men det hela klarades av på två dagar. Det gäller att rationalisera trots allt. Hemma samlas posten på hög. Telefonen ringer. Inlagor skall vara ingivna på bestämda tider etc.

Efter en kaffepaus i Svartbyn nära Överkalix är det ”raka spåret” till Korpilombolo, och på den vägen finns varken kaféer eller andra förlustelser. Två överkörda renar har vi redan passerat. Svarta plastpåsar, uppträdna pinnar längs vägkanten, varnar för riskabla renpassager. Klockan är tio, när vi passerar Polcirkeln på väg till Korpilombolo.

Nu är vi framme i ödebyn, där Simo skall klara av sin bodel-

ningsuppgift. De få husen är insnöade. Fönstren visar upp igenfrusna, döda ögon mot besökaren. Här och var bara en strimma rök ur skorstenen. Den aktuella familjen har allt klart utom just fördelningen av tillhörigheterna. Det bubblar upp mycket av motsättningar och påstådda orättvisor i sådana här sammanhang. Advokatens samtal har klara inslag av kuratorsverksamhet.

Efter 14 timmars process

Klockan är litet över 12 när vi fortsätter mot Pajala dit vi har några mil kvar. Färden går vidare utefter Torne älv mot Vittangi. Simo reflekterar:

– Har man suttit i rätten en fem, sex timmar en dag och sedan skall hem, trött och ruskig med ett par tiotal mil framför sig, är det inte så muntert. En gång hade jag processat i Haparanda hela dagen från tiotiden på morgonen till tolvtiden på natten i ett brottmål. Efter det var jag hemma vid tvåtiden på natten. Dagen därpå måste jag trots allt iväg klockan åtta med bil till Malmberget. Det fick gå, det också.

Vi har just passerat Lovikka, byn med den berömda vanttillverkningen, och har 14 mil kvar till Kiruna. I väntan på den hägrande middagen där underhåller Ollinen med berättelser om lappländska kulinariska utsvävningar med inslag av ren i alla former, röding, hjortron m.m. som ingår i det som kallas ”lappkok”. Sådana delikatesser kan behövas ibland som kompensation till en strapetsfylld tillvaro.

Klockan är litet över 14 när vi kör in i Kiruna. Det är dunkelt. Månen är redan uppe. Vi är framme. Så snart vi kommit in på Ferrum, hotellet, måste Simo iväg och överlägga med sin klient. Efter mat och vila på kvällen är det dags igen i tingsrätten. En handelsresande i juridik jobbar vidare.

Claes Peyron

Om advokatetikens utveckling

Av Tom Knutson

Ur Sveriges advokatsamfund 125 år (2012)

Få advokater torde ha satt så tydliga spår i och gjort så stora insatser för Advokatsamfundets verksamhet som Claes Peyron, disciplinnämndens mångårige ordförande. Strax före sin bortgång våren 2012 gav han i en öppen hjärtig intervju sin syn på advokatkårens utveckling.

Claes Peyron tillfrågades om han ville bidra med en text till denna bok, men på grund av sjukdom orkade han inte skriva själv. Däremot kunde han tänka sig att bli intervjuad.

Den 23 april är Claes på besök i Stockholm och vi kan träffas. Claes säger att han känner sig trött och nog inte orkar med något längre samtal. Men så snart han börjar resonera och reflektera över advokatetiska frågeställningar piggnar han till, och han är tillbaka som i sin krafts dagar med snillrika formuleringar och analytiska resonemang.

Inför vårt möte har Claes sagt att han särskilt vill ta upp frågan om hur advokaters anseende har ökat under de år han varit yrkesverksam.

– Jag upplever att utvecklingen har varit obruten sedan mina föräldrar blev advokater på 1930-talet, och den har fortsatt under de tjugofem senaste åren eller mer, säger Claes som anser att det delvis kan bero på att samhället har kommersialiserats.

– Det har lett till att de höga inkomsterna som en del av kollegerna har väcker beundran och en önskan att följa i deras spår. Kommersialiseringsprocessen har ju varit väldigt kraftig och har accentuerats, enligt min uppfattning, under de senaste tjugofem åren.

Claes berättar om hur mamman till en av hans ungdomsvänner grät när hon hörde att sonen inte skulle bli ämbetsman utan advokat.

– Jag tror att det är glest mellan gråtande advokatmammor i dag. Utvecklingen har gått från en negativ inställning, som var mycket uttalad på landsorten, fram till en kraftigt positiv inställning. I dag betyder titeln även utanför rättsväsendet väldigt mycket när det gäller att placera en i telefonköer, säger han och skrattar till.

Om det finns någon koppling mellan det ökande anseendet och advokatetiken så är den svag, anser Claes. Å andra sidan: Hade advokat kåren inte lyckats upprätthålla etiken så hade man inte kunnat få den positiva utvecklingen.

– Men jag vill inte skylla etiken för att den har varit mycket anseendebildande eller anseendevidgande, förtydligar han.

Andra yrken har fått erfara att yrkets anseende naggats i kanten, som revisorerna. Det visar enligt Claes med all tydlighet hur rädd man måste vara om anseendet:

– Det går väldigt fort nerför, men tar många år uppför, sammanfattar han.

En faktor som bidragit till advokaters ökande anseende enligt Claes är att många advokater utnämnts till höga domarposter under senare år. Han beskriver utvecklingen i de högsta domstolarna som makalös.

– Det visar i någon mån vilka yrken som attraherat de riktigt duktiga juristerna, säger Claes, som anser att utnämningarna med all tydlighet illustrerar att det har funnits fantastiskt duktiga jurister bland advokaterna, inte bara duktiga advokater.

Advokat kårens utveckling

Advokat kårens utveckling under Claes yrkesår har kännetecknas av en starkt ökad specialisering. En god utveckling.

– Specialiseringen har ju lett till bättre yrkesmän, och bättre yrkesmän leder till färre anmälningar, konstaterar Claes, som menar att det dock är svårt att se denna utveckling i disciplin-nämndens avgöranden:

– Specialiseringen inom affärsjuridiken, där den har drivits längst, avspeglas ju nästan inte alls i praxis. Man ser mycket sällan ett ärende som avser en specialists sätt att hantera ett konkret ärende. Men det måste ha minskat med ”malpractice” när advokaterna koncentrerar sig på vissa områden.

Den positiva utvecklingen som inneburit att antalet advokater ökar men inte antalet anmälningar beror enligt Claes främst

på att konflikter i näringslivet görs upp på ett annat sätt än i disciplinnämnden.

– Egendomligt nog minskar frekvensen kraftigare än vad man skulle kunna tro eftersom anmälningsfrekvensen i samhället i övrigt verkar stiga, tillägger han.

Den ökande anmälningsfrekvensen i samhället tycks dock inte träffa humanjuristerna. Enligt Claes beror det troligen på en ökad yrkesskicklighet.

Vad kan den då förklaras med? Vilken betydelse har införandet av advokatexamen och kravet på obligatorisk vidareutbildning?

– Den obligatoriska yrkesutbildningen kan knappast ha hunnit påverka nämndens verksamhet. Utbildningen i början, alltså advokatutbildningen, har säkert spelat en betydande roll. Det är något att hälsa med stor tillfredsställelse och det är något som Advokatsamfundet kan vara stolt över, vad man har åstadkommit i den vägen. Att medvetenheten hos de unga som har gått igenom utbildningen är mycket bättre än den är hos den åldrade advokatpopulationen är väldigt hoppningivande. Det är väldigt bra!

De stora affärsjuridiska byråerna svarar sedan många år för en stor del av nyrekryteringen av unga jurister till advokat kåren. Vissa bedömare har uttryckt en möjlig risk för att de unga på de stora byråerna ska förlora känslan för yrkets kärna och se sig som en konsult vilken som helst.

– Det är naturligtvis en fara, men det är inte utbildningens skuld utan den ska ju rida spärr mot det, säger han och tillägger:

– Jag uppfattar att den har verkligen haft en betydelse för det etiska medvetandet och för att man kommer rätt i de etiska frågorna.

Två stora frågor som rör advokatetiken och som väckt omfattande debatt de senaste tio åren är MDP (multi-disciplinary partnerships) och controlled auctions.

Hur ser du på dessa händelser i dag?

– MDP var faktiskt en viktig fråga. I andra länder hade det tillåtits och det föreföll utifrån ganska rationellt att sammanföra ekonomer och jurister. Men det är bra att man överhuvudtaget inte öppnade någon dörr. Det var lite egendomligt att en del advokater gick över

till revisionsbyråer i stället. Vi i styrelsen och advokatkreter sa då att de kommer tillbaka. Och det var precis vad de gjorde.

– Controlled auctions-frågan vaknade aldrig för mig. Jag förstod aldrig vad man sa. Jag förstod aldrig hur man överhuvudtaget av ekonomiskt kortsiktiga skäl kan riskera själva grundvalarna i vårt yrke. Jag tror aldrig att vi var i närheten att tillåta det. Röststyrkan hos dem som företrädde en ändring var så stark att man fick intrycket att det verkligen var någonting. Tongångarna gick höga från en liten grupp. Det som retade mig var arrogansen då man menade att det inte skulle finnas tillräcklig kompetens i Sverige om inte controlled auctions tilläts. Det fanns massor av byråer som på ett utmärkt sätt hade kunnat bistå klienterna.

En tydlig utvecklingslinje som Claes Peyron sett under sina yrkesår och som rör etiken är att samfundet ”satt ner foten starkare när det gäller att göra affärer med klienter”.

– Annars är etikfrågorna rätt så grundläggande. De är ungefär desamma på 2000-talet som de var på 1930-talet. Visserligen går det mycket fortare och de tekniska hjälpmedlen är så mycket bättre och textmassorna så mycket större, men det grundläggande är desamma. Det är viktigt att konstatera att det inte finns någon grundläggande skillnad mellan en framgångsrik advokat på någon av de stora affärsbyråerna och en advokat från en liten byrå i Sveg. Man blir lite beklämd när man ibland träffar unga biträdande jurister som tycker att ”vi som kommer från de stora byråerna har inget gemensamt med landsortsadvokaten i Sveg”. Men det har de och det ska de ha i bakhuvudet, säger Claes och får ett bekymrat uttryck.

Sammanhållningen i advokat kåren har inte påverkats negativt av specialisering och kommersialisering, anser Claes. Enda undantaget var den period då controlled auctions-frågan debatterades som hårdast. Men en skillnad som han ser handlar om hur advokater betar sig mot varandra.

– Det har skett en glidning där nästan allt som har med kollegialitet att göra har försvunnit. Tidigare skulle man ta hänsyn, inte bara till sin klient, utan även till motparten. Det är en viktig förändring. I dag ser man inte att man får avvika från klientens intresse någon gång bara för att tillmötesgå en kollega. Där har vi en skillnad. Vi var mer högaktningfulla, säger han och fortsätter:

– Åtgärder som i dag kan uppfattas som kollegiala, alltså att man gör något av omtanke om kolleger, får man inte göra om de kan uppfattas det minsta som en krock med klientlojaliteten.

Enligt Claes spelar den enskilde advokaten som person inom affärsjuridiken mindre roll i dag än för tjugofem år sedan; klienterna söker en viss byrå och byrån arbetar in sitt varumärke i stället för att arbeta in sina stjärnor.

När det gäller advokatens relation till sin advokatbyrå har det skett en dramatisk utveckling.

– Det var ju otänkbart för tjugofem år sedan att en advokat skulle gå från en stor byrå till en annan. I dag förekommer det, säger han och tillägger:

– Det är bra! Utvecklingen mot stora byråer är jättebra eftersom de knoppar av sig väldigt kompetenta mindre organisationer. Men personligen kan jag tycka att de stora byråerna är lite för stora för ett så litet land som vi har.

En delförklaring till den ökade rörligheten kan vara de delägaravtal som advokatbyråerna har, enligt Claes. Ofta måste advokater avträda då de hamnar i sextioårsåldern, men då är de långt ifrån förbrukade.

Disciplinnämnden

Innan Claes Peyron var disciplinnämndens ordförande satt han i Advokatsamfundets huvudstyrelse. Under dessa år tog han ett särskilt ansvar för disciplinfrågorna.

– Jag intresserade mig av ett något för mig okänt skäl – möjligen lite grand av nostalgi efter min pappa – särskilt för det där.

Claes beskriver disciplinnämndens möten som ”glada möten och fullständigt prestigelösa”.

– Det fanns en högre domare som var hos oss ett litet slag som inte tålde att man skrattade åt henne. Men hon är den enda som inte har varit utomordentligt stryktålig. Det allra roligaste ögonblicket är ju när man blir överbevisad om att man har haft fullständigt fel, berättar han och fortsätter:

– Nämnden är ju lite mindre än styrelsen så stämningen är lite mer homogen. I styrelsen var det en prestigelös stämning under min tid. Men i nämnden var det fullkomligt prestigelöst! Det var aldrig någon som sa någonting för att framställa sig som förnämlig.

Det var ingen som blev ledsn när utgången blev annorlunda. Men det kunde vara heta diskussioner.

Vad kännetecknar ett bra disciplinnämndsreferat?

– Det bör vara kort och innehålla en handlingsregel, säger Claes, som ogillar när reciterna är för långa och svårgenomträngliga. Lite självkritiskt säger han att referatformen med publicering i tidskriften Advokaten som används i dag kanske inte är den bästa. Enligt honom blir det bättre och ger mer i bokform.

– Det är inte något lätt problem. Det är lättare att göra som jag gjorde: väldigt korta sammanfattningar om grupper av ärendetyper.

Hur resonerade du och nämnden inför vilka beslut som skulle publiceras?

– Vi slarvade nog rätt ofta med att ta ställning till frågan. Vi försökte hitta nya problem som vi inte kände till, att det inte var publicerat. Jag var redan då lite fientlig till formen när de hamnade i tidskriften.

År 1982 genomfördes en ändring av disciplinnämnden som innebär att det knöts offentliga representanter till den, först två, sedan tre ledamöter som utses av regeringen. Införandet av allmänhetens representanter i disciplinnämnden har fungerat mycket bra, bedömer Claes.

– Vi slogs mot dem men det är bara att konstatera att vi hade fel. Några har varit osannolikt bra som Sven Andersson och Bo Hammar för att ta två exempel. De har varit duktiga och trevliga. Inte heller har det förekommit partipolitik.

Enligt Claes har allmänhetens representanter kommit att i efterhand fungera som ambassadörer för Advokatsamfundet. De har även bidragit till legitimiteten.

Vad tycker du om förslaget att utvidga disciplintillsynen till att omfatta även handlingar utanför advokatverksamheten?

– Man måste nästan kunna ingripa mot riktigt konstiga och allvarliga beteenden. Det är svårt att förstå att man ska kunna stanna i kåren när man har mördat en klient. Det är nästan svårt att förstå att man ska kunna stanna i kåren när man har mördat överhuvudtaget. Jag har försökt skriva ett sådant beslut: ”Genom

att mörda klienten SA har advokaten A handlat i strid med god advokatsed”, säger han med en tydlig humor och plirar roat med ögonen.

Familjen

När Claes Peyron lämnade sin post som ordförande i disciplinnämnden sommaren 2008 hade han varit dess ordförande i nästan sexton år. När Claes i september samma år fyllde 70 år kunde han summera 39 år som advokat. Innan Claes tog hand om ordförandeklubban i disciplinnämnden satt han tio år i huvudstyrelsen, först i sju år som ledamot och sedan i tre år som vice ordförande.

Efter att Claes lämnade ordförandeskapet i disciplinnämnden till Lena Frånstedt Lofalk försjönk han inte till ro. I stället fortsatte han att oförtrutet följa utvecklingen av god advokatsed. Sommaren år 2010 gav Advokatsamfundet ut Claes Peyrons bok Advokatetik. Där hade han sammanställt och analyserat disciplinnämndens praxis från sin tid som ordförande i nämnden 1992–2008, utifrån sin egen grundliga genomläsning av nämndens alla avgöranden under perioden.

Bokutgivningen följdes upp julen 2011 med Claes supplement till boken. Där hade han ägnat sig åt att gå igenom alla disciplinnämndens avgöranden från tiden efter det att han avgick som nämndens ordförande 2008 till och med slutet av år 2010.

Claes Peyron biträdde även Advokatsamfundets etikkommitté i arbetet med de nya vägledande regler om god advokatsed som antogs 2008.

Claes Peyron växte upp i ett advokathem, både pappa Bertil och mamma Stina var advokater. Claes far satt i Advokatsamfundets styrelse och i den första disciplinnämnden. Han var med och skrev de stadgeändringar som ledde till att disciplinnämnden infördes.

För Claes var det först självklart att han inte skulle bli advokat. I stället var han helt inriktad på att bli forskare. Men när han satt ting i Ängelholm kom han underfund med att han faktiskt tyckte att det var roligare med människor än med böcker, även om han tyckte om böckerna också.

Efter tinget började han på familjens byrå. Så småningom kom Claes att nästan enbart arbeta med affärsjuridik.

Dagen efter intervjun ringer Claes upp; han har ett angeläget tillägg att göra:

– Det handlar om de situationer då näringslivet gör upp tvister i andra fora än tingsrätten. I dessa kan det ibland finnas en lätt osmaklig tendens att utnyttja disciplinnämnden i den pågående processen.

Engagerad och orädd som alltid. Men blott nio dagar efter vårt möte, den 2 maj, gick Claes Peyron bort vid en ålder av 73 år. En intensivt och under många år lysande stjärna på advokaternas egna himlavalv hade slocknat.

Anne Ramberg

Generalsekreteraren: ”Att vara generalsekreterare är en livsstil”

Av Ulrika Öster

Ur Advokaten nr 4/2018

Advokatsamfundet står inför viktiga uppgifter och utmaningar. Ett enat samfund med advokater som känner stolthet över yrket är en förutsättning för att kunna möta dem, anser generalsekreterare Anne Ramberg.

Anne Ramberg har varit Advokatsamfundets generalsekreterare i över 18 år. Men engagemanget i Advokatsamfundet är äldre än så. Innan hon blev generalsekreterare satt Anne Ramberg i såväl samfundets huvudstyrelse som Stockholmsavdelningens styrelse, där hon också var ordförande.

Det är ingen tvekan om att hon brinner för samfundet och advokaterna.

– Jag har ett fantastiskt stimulerande och roligt arbete som förenar många saker. Det handlar om möjligheten att påverka, att ha kontakter med många olika människor samtidigt som det innehåller en stor portion av juridik och annan intellektuell verksamhet, säger Anne Ramberg.

Hon konstaterar att generalsekreteraruppdraget förändrats under hennes tid, från att främst vara administrativt och internt inriktat, till att bli mycket mer utåtriktat genom dagliga kontakter med rättsväsendet, allmänhet, universitet och medier.

Kanslichef behövs

Det är inte bara generalsekreterarens roll som förändrats. Under Anne Rambergs ledning har Advokatsamfundet genomfört en hel del moderniseringar. Samfundet var tidigt ute med att digitalisera all ärendehantering vid kansliet. Tre av nio styrelsemöten äger numer rum på nätet. Yrkesrådet avskaffades. I stället lades de stora yrkesfrågorna på styrelsens bord.

I dag hanterar Advokatsamfundets kansli omkring 1 100 ärenden per år bara inom ramen för de offentlighetsrättsliga uppgifterna som inträdes- och disciplinärenden, samt lagstiftningsarbete. Utöver det sköter kansliet bland annat en stor utbildningsverksamhet, en rad projekt som Hilda och Advokat i framtiden, tidskriften Advokaten och en i övrigt omfattande informationsverksamhet i en rad olika kanaler.

– Kansliet är väldigt slimmat i förhållande till alla de skiftande uppgifter vi har, kommenterar Anne Ramberg.

I enlighet med Advokatsamfundets stadgar är Anne Ramberg chef för kansliet, en uppgift hon sköter parallellt med sin omfattande utåtriktade verksamhet. Här skulle Ramberg vilja se en förändring.

– Jag vill verka för att ändra stadgarna och inrätta en kanslichefstjänst under generalsekreteraren. I dag är det i realiteten när det gäller löpande frågor chefsjuristen Maria Billing som föredömligt utför en stor del av kanslichefsuppgifterna, säger Anne Ramberg.

Advokatsamfundet har på senare år skakats av några strider, inte minst debatten om en ändring av reglerna om intressekonflikter i förhållande till så kallade controlled auctions. Anne Ramberg har hela tiden betonat vikten av ett enat samfund, som kan spela en viktig roll i rättssamhället.

– Värnet av rättsstaten har aldrig varit viktigare än nu, när grundläggande demokratiska rättsprinciper överges till förmån för populism och nationalism.

– Det är också ytterst viktigt att samfundet upprätthåller en hög etisk och professionell standard, som kan garantera en god access to justice för enskilda och som kan se till att advokaternas erfarenheter kommer samhället till godo, säger hon, och tillägger att de fyra ändamålen hänger ihop och är beroende av varandra.

Svårt att skapa debatt

Ett livaktigt och självständigt Advokatsamfund kräver engagerade advokater. Här tycker Anne Ramberg att det finns mer att göra.

– Jag skulle önska att aktiviteterna på avdelningsnivå var fler. Den stora utredning om avdelningarnas roll som genomfördes för några år sedan resulterade dessvärre tvärtom i en minskad aktivitet med färre uppgifter. Vissa avdelningar är mycket aktiva,

andra mindre. Möten kollegor emellan bidrar till att skapa en yrkesidentitet, konstaterar hon.

Och engagemanget behövs på alla plan, inte bara lokalt. En stor del av verksamheten bygger, enligt Ramberg, på advokater som utan ersättning lägger ned tid och engagemang i bland annat styrelse, disciplinnämnd, utredningar och remissgrupper.

– Det är ovärderligt och ger legitimitet åt samfundets verksamhet. Jag efterlyser ett kontinuerligt större engagemang från ledamöterna i rättsstatliga och yrkesrelaterade frågor. Det är i dag ytterst få som hörs och syns i debatten och på avdelnings- och fullmäktigemöten, säger Anne Ramberg, och fortsätter:

– Undantaget är när det rör sig om särintressen eller personfrågor. Några personer som engagerade sig i controlled auction-debatten syntes inte till under mer än tio år för att återkomma förra året när ordförandestriden gick av stapeln, säger Anne Ramberg.

– Under många år försökte jag anordna debatter i yrkes- och rättssäkerhetsfrågor i anslutning till fullmäktigemötena. Tyvärr stannade få kvar.

Anne Ramberg upplever att det i Advokatsamfundet, som i alla organisationer, förekommer en känsla av avstånd mellan styrelsen och kansliet å ena sidan och många ledamöter å den andra. Samtidigt har hon både personligen och genom kansliet varje dag kontakt med en lång rad ledamöter i alla möjliga frågor. Varje år träffar också generalsekreteraren eller chefsjuristen alla avdelningsordförande och avdelningssekreterare för att diskutera gemensamma frågor. Generalsekreteraren, ordföranden eller chefsjuristen besöker också avdelningarna i samband med avdelningarnas årsmöten.

– Men som i alla organisationer finns utrymme för missnöje. En av mina viktigaste och svåraste uppgifter är kommunikationen med ledamöterna. Detta är en evig fråga. Trots att all relevant information läggs ut på hemsidan, skickas ut i nyhetsbrev, cirkulär, digitala brev från generalsekreteraren eller genom publiceringar på blogg eller i tidskriften är det inte okomplicerat att nå ut med information. Härtill kommer att varje avdelning har minst en representant i huvudstyrelsen med uppgift att återkoppla till avdelningen vad som sker. Det är egendomligt nog ofta enklare att nå ut externt, konstaterar Ramberg, som under åren skapat

ett antal forum där ledamöter och biträdande jurister ska kunna diskutera och föra fram sina synpunkter till samfundet.

– Jag ser tyvärr en tendens att intresset för sådana forum avtar. Det finns förmodligen för mycket som konkurrerar. Däremot är det en mycket positiv uppslutning på Advokatdagarna. Tidskriften Advokaten är alltså också ett mycket bra debattforum, hävdar Anne Ramberg.

Tidskriften Advokaten har under Anne Rambergs tid som ansvarig utgivare gått från att främst vara riktad mot advokatkåren till att bli mer opinionsbildande och debattinriktad. Utöver Advokaten har samfundet också skapat en rad olika andra kanaler för att nå ut, med generalsekreteraren som tydlig avsändare.

– Det är en medveten satsning, förklarar Anne Ramberg, som samtidigt understryker att även dialogen med departement och myndigheter är mycket viktig.

– Det är likaså viktigt att med utgångspunkt i remissarbetet och samfundets rättspolitiska ställningstaganden föra ut budskapet. Därför behövs olika kanaler, säger hon.

Grunden för det rättspolitiska arbetet finns i stadgarna, i den andra ändamålsformuleringen.

– Enligt ”Guiding Principles on Lawyers” är det Advokatsamfundets och advokaternas skyldighet att informera allmänheten om deras rättigheter. Ytterst handlar det om att vara rättssamhällets vakthund när regering och riksdag hotar att undergräva rättssäkerhet och mänskliga rättigheter som följer av lagar och konventioner, hävdar Anne Ramberg.

Just rättssäkerhets- och integritetsfrågorna är det område där Advokatsamfundet lyckats bäst med att nå ut och sprida sin åsikt. Tyvärr, anser Anne Ramberg, har politikerna i dag tappat intresset för att skydda människors rättssäkerhet och integritet, i vart fall när det gäller statens inskränkningar i form av hemliga tvångsmedel och ökad repressivitet.

– Vi har också totalt misslyckats att påverka opinionen när det gäller frågan om timkostnadsnormen, summerar Anne Ramberg.

Utvecklingen oroar

Timkostnadsnormen kommer med största sannolikhet att vara en viktig fråga för Advokatsamfundet att arbeta med i ett antal år framöver. Detsamma, menar Ramberg, gäller kampen för den demokratiska rättsstaten, en oberoende advokatkår, oberoende domstolar och fria medier, frågor som Anne Ramberg under sin generalsekreterartid hela tiden varit djupt engagerad i.

I förhållande till advokatkårens utveckling ser Anne Ramberg framåt med viss oro.

– Jag är bekymrad över den utveckling som globaliseringen och efterföljande konkurrens riskerar att leda till. Advokatycket blir alltmer produktifierat och riskerar att förlora sin etiska värdegrund, till förmån för en närmast hysterisk konkurrens med åtföljande omänskliga arbetsvillkor för advokater och framför allt biträdande jurister, säger hon.

Anne Ramberg listar ett antal ytterligare brännande – eviga – framtidsfrågor för styrelse och generalsekreterare att arbeta med: allmänhetens rättstillgänglighet, hur man behåller de unga i advokatycket och gör yrket attraktivt och att tydliggöra varumärket advokat och vad som skiljer det från andra konsulter.

En grund för att allt detta ska lyckas är dock att samfundet står enat.

– Att bibehålla ett enat samfund där alla ledamöter känner identitet med en yrkesroll är en förutsättning för att samfundets röst ska vara stark externt, och för att vi internt ska kunna ge stöd till advokater i deras yrkesutövning, fastslår Anne Ramberg.

Hon tillägger att frågan hur man engagerar ledamöterna i Advokatsamfundet och hur man når ut med information sannolikt kommer att vara en fråga i framtiden också.

Är värt det

Anne Ramberg har ett starkt patos för rättssäkerhets- och integritetsfrågorna. Som Advokatsamfundets ledare och ansikte utåt, och en person som inte drar sig för att påtala olika brister i samhället, har hon under åren fått ta emot en hel del kritik. Hennes arbetsdag är dessutom närmast omänsklig – generalsekreteraren tycks emellanåt arbeta dygnet runt, alla veckans dagar.

Ändå är uppdraget värt det, hävdar Anne Ramberg.

– Att vara generalsekreterare är en livsstil. Mitt arbete är en del av min vardag och helgdag. Det är tillfredsställande att känna att jag arbetar för något som är viktigt och gör skillnad och något jag brinner för. Jag får också otroligt mycket positivt gensvar från ledamöterna liksom allmänheten. Det ger styrka och känns väldigt inspirerande. Det gör också att det är lättare att hantera olika former av påhopp, orättfärdiga liksom välgrundade, säger hon.

Leif Silbersky

Kändisadvokat i närbild

Av Curt Falkenstam

Ur Advokaten 1985

Leif Silbersky har jämte några få andra advokater varit den som trätt fram i olika media gång på gång och gjort uttalanden, både i principiella frågor rörande advokatverksamhet och i anslutning till egna aktuella mål och rättsfrågor. Han har varit "kändisadvokaten" som alltid ställt upp. Till förtret och misshag för somliga, både inom och utanför advokat kåren, till förtjusning för och med instämmanden från andra.

Så har det varit i många år. Men nu håller något på att hända. Röster har höjts för att advokater i större utsträckning skall delta i debatten. Allmänheten behöver få veta mer om advokaten. Det behövs bättre kontakter mellan advokat kåren och massmedia. En första kurs på temat har genomförts. En av föreläsarna på advokatsidan var – Leif Silbersky. För honom betydde det mycket att efter alla år av sneda blickar få det här uppdraget av advokatsamfundet. Om detta, om "kändisadvokatens" syn på sig själv, advokat verksamheten, yrkesetiken, brottsbekämpningen m.m. berättar här Leif Silbersky.

– Hur började egentligen det här, alltså dina mer avancerade kontakter med massmedia. Vad var det som drev dig ursprungligen? Var det Henning Sjöström som lärde dig?

– Nej, vad som förde in mig på den här "banan" var advokatsamfundet självt genom att man vägrade mig inträde i samfundet 1967, då jag fick processa mig in för att få min advokattitel. Jag har aldrig i mitt liv fått så mycket publicitet som under den processen och när själva utslaget kom.

– *Men då var det väl processen som sådan som lockade till publicitet?*

– Ja, och all publicitet då betraktade jag som väldigt negativ, eftersom jag utmålades som en person vilken inte var lämplig att komma in i samfundet. Självt sökte jag av det skälet hålla mig undan. Men sedan när resultatet blev bra för min del och Högsta domstolen gav mig upprättelse, blev det ju annorlunda. Det finns väl knappast någon nu levande advokat som fått en så flygande start som jag. Men jag var då fortfarande kvar hos Henning Sjöström och stannade där ytterligare två år, innan jag startade eget. Med domarrösterna 5–0 hade HD beslutat att jag skulle in i samfundet. Jag är i alla fall den advokat, och det är jag väldigt tacksam för, som fått samfundets ord på att jag är en god jurist. Det skrev man uttryckligen till HD. Det var inte det man ville angripa utan mitt ”allmänna leverne”. T.ex. att jag inte kunde umgås med domare. Det hade också åberopats att jag som min principal hade förmåga att göra PR för mig själv. Jag hade bl.a. figurerat med foto i en kvällstidning tillsammans med min hustru på en boxningsgala samt en hel del annat.

– *Nå, hur har dina relationer till massmedia utvecklats sedan dess?*

– Man kan väl säga att jag är litet unik i förhållande till svenska advokater i gemen. Jag är aldrig riktigt nöjd med bara själva advokatverksamheten. Jag har en faiblesse att vilja föra ut mig själv och mina argument på ett bredare plan. Det har bl.a. fört med sig att jag till dags dato skrivit ungefär 25 böcker och i runda svängar kanske 1 000 artiklar. Jag har undervisat i skolor, t.ex. i polishögskolan i ämnet advokatens roll i brottmålsprocessen. Jag ställer upp på konferenser och har över huvud taget hela tiden försökt att vara med i den allmänna debatten, både med det talade och skrivna ordet.

Vidgad advokatroll

– *Du vill på det sättet vidga advokatens roll?*

– Ja, när jag står i rätten, försvarar jag ju mina klienter utifrån gällande lag. Men jag anser att advokatrollen inte skall stanna vid detta, utan jag tycker att en dålig lag bör vi försöka att ändra. Och det gör jag genom mina föredrag, mina artiklar och mina böcker.

–Har du någon gång råkat i konflikt med de yrkesetiska reglerna genom din publicistiska verksamhet?

– Nej, aldrig. Jag har visserligen skrivit väldigt mycket om fall men alltid lagt mig vinn om att skriva utifrån den principiella frågan. I det sammanhanget har klienten som sådan varit ointressant. Ingen har under alla dessa år kommit och sagt att jag skrivit om hans fall. Men man löper naturligtvis alltid den risken att – som Piraten sade – skriver man om en synål så är det någon enögd jävel som reser sig upp och säger att han är utpekad. Det har jag emellertid aldrig råkat ut för. Jag har heller aldrig fått någon disciplinär anmärkning mot mitt sätt att agera eller haft någon annan kontrovers med samfundet.

–Hur har dina relationer till övriga kolleger varit då?

– Framför allt till en början, på 70-talet, märkte jag kanske en viss avund hos kollegerna. Idag är det nästan tvärtom. Nu händer det att man ringer till mig och föreslår att jag skall ta upp det ena eller det andra, när jag skriver något.

–Har du i de här sammanhangen betraktat dig själv som något slags talesman för advokatkåren? Det ligger kanske nära till hands?

– Nej, jag talar bara i egenskap av den advokat jag själv är. Något mandat att tala på hela kårens vägnar har jag aldrig haft eller åberopat.

Inte alltid representativa

–Har det hänt att de synpunkter du framfört offentligt kanske inte har varit representativa för advokatkåren i övrigt och har du i så fall själv varit medveten om detta?

– Ja, det har jag. Jag vidhåller att svenska advokater med internationella mått mätt generellt sett inte står så högt, särskilt vad gäller brottmålsidan. Jag har fört en debatt om att vi har alltför ”slätkammade” advokater. Det håller på att bli bättre men det är inte bra än. Jag tror helt enkelt att vi är alltför rädda om försörjningen. Och än värre blir det, när man nu skär bort 30 procent av försvararuppdragen. De advokater som sysslar med brottmål, framför allt i Stockholm, lägger kanske 80–90 procent av

sin verksamhet just på den sidan och är därför väldigt känsliga för att uppdragsfrekvensen upprätthålls.

Vilka är det som ser till att vi får uppdrag? Jo, domstolarna. Vi vet att kanske 90 procent av klientelet inte önskar någon särskild advokat utan tar den rätten förordnar. Alltså gäller det att stå väl till hos domstolarna. Det leder lätt till att man inte söker bråk i onödan med åklagarna eller med domstolen, därför att man är rädd om den egna försörjningsbiten. Men detta, anser jag, är en fara för rättssäkerheten och en fara för den svenska advokatens oberoende. Jag vet att jag i många sammanhang upplevts som bråkig. Det finns kolleger som sagt åt mig: du får lugna ner dig litet, annars får du inte fler uppdrag på den här avdelningen.

På min byrå har vi totalt 30–40 procent brottmål, medan jag personligen har uppåt 70 procent brottmål. Men jag har ju en unik position såtillvida att jag haft så många större mål som dragit över många månader, ibland upp till två, tre år.

Aldrig ”hemma hos”

– *Känner du dig fortfarande som ett slags advokatkårens ”enfant terrible”?*

– Nej, det gör jag inte. Jag har inget emot att vara en ”kändis” utifrån en synpunkt: att jag är känd för att vara en duktig advokat. Personen Leif Silbersky tycker jag är ointressant i sammanhanget. Men det finns en bestämd gräns: Jag skulle aldrig exploatera min familj i det här sammanhanget. Det finns inga ”hemma-hos-reportage”, min hustru står inte i tidningarna och lagar de bästa köttbullarna etc. I de intervjuer jag ställer upp på – och därför sitter också vi båda här nu – där är det advokaten som talar, ingenting annat.

– *Den starka profilering som blivit följden av all din publicitet måste väl trots allt ha gett dig en mängd reklam och påverkat uppdragsfrekvensen?*

– Jag brukar säga: det här är väldigt enkelt. Om jag skriver en artikel i Expressen som väcker uppmärksamhet och som allmänheten kanske tycker är toppen, så är det klart att jag får en massa klienter på det. Det fungerar ju på det sättet, och jag har självfallet inget emot den effekten. Men det är inte det primära i sammanhanget. Min primära drivfjäder är att föra till torgs de åsikter jag har.

– Samtidigt brukar man ju säga att folk har svårt att få tag på advokater, när man behöver. Detta – som man idag gärna vill råda bot mot – har väl också verkat till din förmån.

– Ja, säkert. Många är ju lika rädda för att gå till advokat som att gå till läkare. Man har kanske lättare för att gå till en advokat som man ”mött” i TV eller läst om i spalterna. Men det kan också finnas en baksida i detta. För jag fram åsikter som inte passar klientelet, så vänds i stället taggarna emot mig. Sådant har jag också råkat ut för.

– Det finns ju gott om individualister i den svenska advokatkåren. Du är ju själv en exponent för detta. Vad tror du allmänheten har för slags bild av advokaten?

– Jag tror att vi skall vara individualister. Det är väldigt viktigt. Vi slåss ju för individen, för hans och hennes rätt. Det får inte ligga något kollektivt tänkande som ett ok över vårt agerande. Vi skall vara beredda att kämpa för klienten mot alla intressegrupper. Vår enda begränsning skall vara brottsbalkens bestämmelser och våra egna etiska regler – inget annat.

Tyvärr tror jag att svensken i gemen inte har någon särskilt positiv bild av advokaten, beroende på att vi inte har förmått att föra ut vårt eget budskap. Det finns många fördomar, många vulgäruppfattningar om oss. Där tror jag att samfundet har brustit en del genom att inte gå ut mera, undervisa och förklara vad advokaten är och gör. Men ännu allvarligare är det att vi enskilda advokater som individer har brustit i uppgiften att utåt förklara vilka vi är. På den punkten tycker jag förstås att jag dragit mitt strå till stacken och gjort vad jag kunnat för att förklara vad det innebär att slåss för rättssäkerheten. Men advokaterna håller tyvärr som individer alltför tyst. Man har frågat sig varför det alltid är jag och några få till som tar till orda? Det är ju inte så konstigt. Advokater är inte sällan rädda för att ställa upp i offentliga sammanhang. Förr har det dessutom inte ansetts riktigt fint att figurera i media. Man skulle verka men inte synas. Men den inställningen har nog börjat ge vika numera. Jag vill tillägga att alla de här resonemangen hänför sig till brottmålsadvokatens område. Till saken hör också att massmedialt sett är mycket av affärsjuridiken ointressant, svårsmält och svårpreparerat.

– Du har ju inte sällan agerat också i den aktuella debatten om brottsbekämpningen, den som gällt ekobrotten och den mer traditionella brottsligheten och rättssäkerheten.

– En klar iakttagelse jag gjort är att ifråga om den ekonomiska brottsligheten så har domstolarna tagit intryck av de ensidiga opinionsvindar som blåst, nota bene på det sättet att beviskraven har sänkts. Det är lättare att få en person fälld för ekonomisk brottslighet i dag än för några år sedan. Här har vi advokater en oerhört viktig roll att slå tillbaka och kräva att bevisnivån hålls uppe.

– Det finns ett område du som brottmålsadvokat direkt undviker att syssla med, eller hur?

– Ja, det gäller narkotika. Det finns en brist hos mig som advokat, och den skall jag kunna klandras för. För en 10–15 år sedan upptäckte jag att när jag försvarade narkotikabrottslingar, så tog det emot. Jag var inte bra, helt enkelt, kunde inte engagera mig och lägga in den kraft som jag borde. Det är en brist. Jag klarade inte av att vara en bra advokat i narkotikamål, och därför tar jag inga sådana mål längre, jag personligen, alltså, men däremot tar byrån dessa mål, om de dyker upp.

– Hur ser du på den försvagade bekämpningen av den traditionella brottsligheten?

– Jag tycker den är beklaglig. Människan är ju individ och det som berör den lilla människan mest är när han blir bestulen på sin bil, när man stjälar hans cykel, gör inbrott i hans lägenhet eller när han utsätts för misshandel etc. Kan inte samhället klara av att skydda individen mot detta, finns det en risk att individerna börjar sluta sig samman för att värja sig. Och då är man ute på farliga vägar.

Har man en justitieminister som förklarar att 17 procents uppläringsprocent för lägenhetsinbrott är acceptabelt, då har man en befängd situation. I Stockholm har vi antagligen inte ens 17 procent. Vad målsägaren i Stockholm får är en röd lapp att visa för försäkringsbolaget för att kunna få ersättning. Jag menar att här har samhället bankruttförklarat sig självt, när man inte kan hjälpa den enskilda lilla människan bättre.

Svensken i gemen ärlig

– Hur påverkar den situation vi har idag samhällsmoralen? Man säger ju att ekobrotten drar med sig ogynnsamma konsekvenser.

– Ja, det är riktigt, men om samhället visar dålig moral, kan man inte kräva att medborgarnas skall vara bättre. Med det menar jag att när samhället går in och kräver av en vanlig medborgare att han skall betala 50–70 procent av sina inkomster i skatt – det upplever den vanliga medborgaren så att samhället tar för stor del av kakan som han arbetat ihop, och då blir det en kamp mellan individen och samhället om pengarna. I den atmosfären frodas tanken att det är lönsamt att lura samhället på en krona. Det är ett internationellt fenomen. Ändå är det påfallande att svensken i gemen i grund och botten vill vara ärlig men att han, för att överleva, måste vara oärlig.

Men när man upplever samhällets åtgärder som konfiskatoriska, då slår man bakut och dövar sitt samvete med att ”om samhället kör med tjuvtricks, så kör jag med tjuvtricks”. I dag är det ju comme il faut att sitta vid en bättre middag och tala om hur man lurat staten. Idag får du skattefuska utan att bli moraliskt fördömd av dina medmänniskor. Det enda du inte får göra är att åka fast. Det är beklämmande att våra barn skall fostras in i ett sådant samhälle. Det är ingen politisk bedömning. Men när man stiftar lagar, så måste dessa ha en förankring hos medborgarna. Lojalitet kräver man av medborgarna, men då skall de senare också känna att de kan ställa upp bakom lagarna. Ibland är jag rädd för att ”loppet är kört”, när det gäller skattemoralen. Att vi för en eller ett par generationer framåt har fördärvat samhällsmoralen. Samhället trodde att det starka samhället kunde ta ut hur mycket som helst av sina medborgare, bara man gav service i form av sjukvård, vägar etc. i stället.

– Låt oss gå tillbaka till detta med advokatens engagemang för saken, för sin klient. Hur starkt får en advokats engagemang egentligen bli?

– I princip kan man säga att hans engagemang egentligen inte kan bli för starkt. Men han måste hela tiden skilja på sak och person. Tyvärr är jag en emotionellt väldigt laddad person. Jag arbetar i hög grad med mig själv, det vet alla som sett och hört mig plädera. Jag har svårt att dra upp gränser för hur långt man

bör gå. Vad man diskuterat är bl.a. om en advokat får säga: jag är övertygad om att min klient är oskyldig. I princip vill jag säga att så skall man inte göra. Därför att vi är alla människor och kan begå misstag, göra felbedömningar. Jag har gjort ett enda undantag för detta, nämligen i Ströbergsfallet, under alla mina 23 år. Jag gjorde det efter moget övervägande.

– Är det inte en underlig ödets ironi att massmedia i det här fallet inte tog fasta särskilt mycket på uttalandet. Du kom lindrigt undan, eller hur? Är det i grund och botten så att du är beredd att ge svar på praktiskt taget allting utom sådant där sekretessen lägger direkta hinder i vägen?

– Jag ser en ännu snävare begränsning: jag är redo att lämna svar och agera så länge det gynnar min klients sak och så länge det inte strider mot gällande lag och mot våra etiska regler. Detta gäller både gentemot massmedia och för mitt agerande i rätten.

– Idag är du alltså själv engagerad av advokatsamfundet för att ge spridning inom kåren åt dina erfarenheter och synpunkter på det här området. Vilka är dina väsentliga råd till dina yngre kolleger som undrar hur de skall agera i det massmediasamhälle som är allas, även advokaternas?

– Rådet är att inte vara rädd, att tro på sig själv, att ställa upp när du är övertygad och har något att säga. Skriv! Argumentera!

Som advokat har du inte bara att bevara det bestående utan också att se till att ändra på det som är dåligt. Vi advokater är ofta i gemen alltför konservativa. Det finns mycket som behöver förändras och förbättras i samhället. Den debatten skall vi advokater vara med i. Ofta har vi all anledning att vara de pådrivande. Vi är alltför få, vi som gör det. Ser vi oss om ute i världen uppvisar många länder en helt annan bild av advokaters medverkan i samhällsdebatten. Vi har mycket ogjort här hemma, menar Leif Silbersky.

I hans lidelsefulla advokathjärta sitter det alltjämt kvar en tagg från den stora kontroversen 1967, trots att han gick segrande ur den striden och blev Sveriges då yngste advokat. Frågan är emellertid om inte just den där taggen samtidigt har varit en sporre för Leif Silbersky i hela hans verksamhet och det som drivit honom

att oavlatligt, inför kolleger och inför allt folket visa vad han vill och vad han kan i det yrke som han fick slå sig in i.

Självt förnekar han heller inte att det är så. Inte heller sticker han under stol med att han kände verklig glädje över uppdraget från samfundet att nu få undervisa i det kontroversiella ämne som burit hans egen signatur genom åren. Det händer mycket på advokatfronten nu. Vidgade samhällskontakter, ökad massmediakontakt, mer liberala reklamregler.

Dags för "kändisadvokaten" att komma in från kylan.

Karl Staaff

Den som var medellös och ”hade en god sak” kunde bli hjälpt gratis av Karl Staaff

Av Tom Knutson och Ulrika Öster

Ur Advokaten nr 9/2006

Karl Staaff var först en framgångsrik advokat. Senare blev han en framgångsrik liberal politiker och statsminister. Som politiker bidrog han till att modernisera politiken och demokratisera samhället.

I början av 1890-talet öppnade Karl Staaff egen advokatbyrå i Stockholm. Det sades om honom att han var en tuff förhandlare, samtidigt som han var omsorgsfull och pålitlig. Han hade stor medkänsla med dem som saknade resurser. Den som var medellös och ”hade en god sak” kunde bli hjälpt gratis av Staaff. 1896 kom Staaff in i Advokatsamfundets styrelse.

Politiska engagemang tvingade Staaff att lämna yrkesverksamheten och Advokatsamfundet. Våren 1905 hade han omvalts till ledamot av styrelsen. Några månader senare underrättades denna om att han ansåg att han borde avgå eftersom det skulle vara olämpligt att sitta i regeringen och samtidigt bedriva advokatverksamhet.

Som liberal politiker stred Staaff för allmän rösträtt, ett parlamentariskt styrelseskick och sociala reformer.

Han var ordförande i Liberala samlingspartiet 1907–1915. 1905 fick han uppdraget att bilda Sveriges första liberala regering med huvuduppgiften att lösa rösträttsfrågan. Efter bara sex månader avgick regeringen, och rösträttsfrågan löstes utan Staaff.

1911 återkom Karl Staaff som statsminister stödd i riksdagen. I försvarsfrågan motsatte sig Staaff en ökning av försvarsutgifterna. Han kom då i motsatsställning till såväl högern, kungen som den allmänna opinionen.

I februari 1914 ägde bondetåget rum och Gustaf V uppvaktades av en stor mängd försvarsvänner. Kungen uttalade sig mot

regeringens försvarspolitik, vilket ledde till Staaffs avgång. Sedan följde en parlamentarisk kris och nyval våren 1914. Staaff utsattes för en omfattande smutskastning. Han avled året därpå. Karl Staaff förblev ogift.

Mathilda Staël von Holstein

Mathildas långa kamp för att bli advokat

Av Magnus Ullman

Ur Advokaten nr 7/2006

Mathilda Staël von Holstein blev 1921 den andra kvinnliga ledamoten av Sveriges advokatsamfund. Den första var Eva Andén som antogs 1918. Det var onekligen en stor händelse för Advokatsamfundet, som grundats 1887, eftersom man lät publicera nyheten att Eva Andén blivit ledamot av Advokatsamfundet. Liksom Eva Andén hade Mathilda Staël von Holstein en lång och svår väg att vandra innan hon blev advokat.

Mathildas pappa, Axel, var överste och mamman Cecilia var född Nordenfeldt. Familjen bodde på Björneborgs bruk i Värmland. Mathilda Staël von Holstein arbetade i början av förra seklet som korrespondent på advokatbyrå, därefter som amanuens och senare kamrer i Stockholms stads hälsovårdsnämnd. Hon engagerade sig tidigt i kvinnosaksfrågorna, särskilt för kvinnans politiska rösträtt. Hon blev medlem i Fredrika Bremer-förbundet och ordförande i Stockholms kvinnliga studentförening.

Genom självstudier och privatundervisning lyckades Mathilda Staël von Holstein skaffa sig de nödvändiga kunskaperna för inträde till universitet. Hon blev jur. kand. i Stockholm 1918 efter att ha fått dispens från kravet på studentexamen, som annars var obligatorisk för inträde vid universitet.

I Advokatsamfundets stadgar saknades bestämmelser som lade hinder i vägen för kvinnliga sökande. Sämre beställt var det däremot på den offentliga sidan. I själva regeringsformen från 1809 fanns det ett stadgande, § 28, som lød ”Konungen [är lika med regeringen] äger att i statsrådet utnämna och befordra infödde svenske män till alla de ämbeten och tjänster inom riket, högre och lägre, vilka äro av den egenskap att Konungen fullmakt därå utfärda”. Ordet ”män” tolkades efter bokstaven och vid

sekelskiftet motionerades det flitigt i riksdagen om att ändra detta ord till "person" eller "medborgare".

Efter långa och bittra strider i båda riksdagens kamrar ändrades inte ordalydelsen, men väl tillämpningen av paragrafen 1907. Regeringen kunde därefter befordra kvinnor i enlighet med de grunder som skulle fastställas av regeringen och riksdagen! Först en bit in på 1920- talet jämställdes manliga och kvinnliga ämbetsmän sedan vissa grundlagsändringar trätt i kraft.

Ett annat hinder för kvinnliga jurister var reglerna i gamla rättegångsbalken från 1734, närmare bestämt 15 kap. 2 §, där det ifråga om rättegångsombud stadgades att dessa "skole vara oberyktade redlige och förståndige män". Detta tolkades på olika sätt vid olika häradsrätter och rådhusrätter. Det innebar att vissa domstolar tillät kvinnliga rättegångsombud medan andra inte gjorde det.

På den tiden var det för övrigt vanligt att rättegångsombud saknade juridisk skolning. Så kallade sakförande och "brännvinsadvokater" dominerade bland rättegångsombuden. Advokattiteln hade under denna tid en dålig klang då många juridiskt oskolade personer använde sig av den. Dåtida jurister som var rättegångsombud använde, om de suttit ting, hellre titeln vice häradshövding.

Det visade sig svårt att få en lagändring till stånd. Anföranden i riksdagen och remissyttranden från olika håll var ofta starkt negativa eller känslomässiga, ibland bådadera.

Häradshövding Axel Ölander som satt i riksdagens första kammare yttrade "att även åt kvinnorna inrymma befogenhet att utöva advokatverksamhet är onödigt, onyttigt och till och med skadligt. Nog torde vi ha tillräckligt med män som äro lämpliga att föra talan inför rätta utan att vi behöva vända oss till kvinnorna!".

Advokat Philip Leman, som varit med och grundat Sveriges advokatsamfund 1887 och som också var riksdagsman, anförde i stället att "rättskipningen har enligt min erfarenhet inte blivit lidande i de fall när en kvinna godtagits som ombud inför rätta. Om ordet 'män' ändras till 'medborgare' eller 'person' torde man därefter inte behöva befara att lagen öppet medger kvinnor som har häg och kunskaper att utöva advokatverksamhet att idka sådan verksamhet".

Ändringsförslagen gick igenom i riksdagens båda kamrar och den nya lagen trädde i kraft 1898.

Advokat Lemans förutsägelse om att man inte ”behövde befara att bliva överlupen av kvinnliga advokater”, visade sig hålla. Först 1918 blev Eva Andén den första kvinnliga advokaten i Sverige och även om hon fick många efterföljare så dominerar männen än idag i detta yrke.

Redan 1919 blev Mathilda Staël von Holstein kompanjon med Eva Andén. Kompanjonskapet varade till 1923 då Mathilda Staël von Holstein öppnade en egen advokatbyrå. I likhet med Eva Andén kom hon att handha en hel del familjerättsliga ärenden, men hon kom också alltmer att arbeta med fastighetsrätt och fastighetsärenden.

Mathilda Staël von Holstein var fordrande i sin advokatverksamhet. Hon ställde stora krav på sig själv men också på de biträdande jurister som från tid till annan arbetade hos henne. Hon förutsatte att ärendena sköttes oklanderligt, juridiskt och personligt korrekt men var samtidigt mycket generös och delade med sig av sina stora kunskaper till de yngre.

Som vi tidigare sett hade kvinnor länge ej rätt till statlig tjänst. Mathilda Staël von Holstein kom att ingå i en kommitté vars syfte var att undanröja detta hinder. Advokaten Valborg Lundgren har i boken ”Från advokatens verkstad” 1987 skildrat detta enligt följande.

”Frågan om undanröjande av kvarstående grundlagshinder mognade så småningom och en utredning inom justitiedepartementet 1919 resulterade i att det fortsatta arbetet anförtroddes åt en kommitté med fru Emilia Bromée som ordförande – den första kungliga kommittén med en kvinna som ordförande. Bland kommittéledamöterna fanns också Mathilda Staël von Holstein. Hon berättade med allvar och humor om hur man fick kryssa försiktigt i utredningarnas labyrinter mellan kompromisser av skilda slag. Det gällde ju att nå ett positivt resultat. Hårdast stod striden om chefstjänsterna och domarbefattningarna. – Skulle inte en ung kvinnlig domares silkesstrumpebeprydda ben komma att distrahera advokater, åklagare och allmänhet? ’Nödargument!’ kallade hon sådana uttalanden.

Hon berättade också att beträffande chefsbefattningarna formulerade Emilia Bromée ett uttalande som inte kunde

motsägas: 'Det är riktigt att de flesta kvinnor inte äga förutsättningar att bekläda högre befattningar i statens tjänst, men detta gäller förvisso även flertalet män.' Och därmed var denna fråga borta ur bilden.

Kommitténs betänkande resulterade i förslaget att 'kvinna skall vara likställd med man i fråga om behörighet till statstjänst' – med vissa undantag för militära och polisiära befattningar. Och så prästämbetet. Kommitténs betänkande utsattes för hård kritik av remissinstanserna. Men justitieministern tog fasta på de positiva utlåtandena, och efter åtskilliga turer fördes den segslitna frågan i hamn och den så kallade behörighetslagen kom 1923.”

Mathilda Staël von Holsteins föräldrar dog tidigt och hon fick därefter i större eller mindre utsträckning ta hand om och försörja sina elva yngre syskon. Detta bidrog förmodligen till att hon aldrig kom att gifta sig. Senare i livet kom hon att dela hushåll med Ingegerd Palme som på sin tid var en känd kvinnosaks kvinna och fastighetsmäklare.

När Mathilda Staël von Holstein dog 1953 hade hon sedan flera år tillbaka inte drivit någon aktiv advokatverksamhet.

Trots Mathilda Staël von Holsteins långvariga advokatverksamhet, stora insatser i Fredrika Bremer-förbundet och i andra föreningar och även i olika kommittésammanhang är hon idag en närmast okänd advokat.

Källor muntliga:

Intervjuer med Carl-Axel Staël von Holstein och Ellen Lauritzen

Källor skriftliga:

Magnus Ullman: Kvinnliga pionjärer verksamma i Sverige, 2004

Valborg Lundgren: Våra första kvinnliga advokater, 1968

Georg Stjernstedt 1876–1963

Av Ragnar Gottfarb

Ur Advokaten 1981

Advokaten friherre Georg Maria Wilhelm Stjernstedt föddes i Stockholm den 6 januari 1876, det vill säga för mer än 105 år sedan. Vi är väl inte så många i dag som minns Georg Stjernstedt och snart är det ingen i vårt samfund som har personliga hågkomster av en av sin tids mest markanta advokatprofiler.

Låt mig försöka en levnadsteckning, starkt influerad av mina egna minnen.

Georg Stjernstedts far var generallöjtnanten friherre Wilhelm Stjernstedt och hans mor var grevinnan Marie Ciechanowiecka av urgammal polsk furstesläkt. Georg Stjernstedt var kusin med hustrun till de allierades generalstabschef vid det första världskrigets slut, den fransk-belgiske generalen Max Weygand. Georg Stjernstedts syster var författarinnan Marika Stiernstedt.

Georg Stjernstedt var till sinne och utseende en ädling. Det är han som är greve Max hos Strindberg. Den rena profilen, den soignerade stämman, de båglösa glasögonen.

Denne advokat från den högsta aristokratin gifte sig och levde i ett långt och lyckligt äktenskap med sin kollega Ruth, dotter till ingenjören Gustaf Mauritz Dalström och Kata Dalström, det tidiga seklets mest kända röda agitator, en brinnande socialist, avskydd och hatad av borgerskapet, ledamot av storstrejksutskottet och från 1908 flitig medarbetare i Stormklockan. Kata Dalström bildade för övrigt år 1917 med sina meningsfränder Sveriges första kommunistiska parti.

Att jag så utförligt försökt skildra Georg Stjernstedts härkomst och familjeförhållanden beror på att detta var en av de yttre förutsättningarna för hans gärning som advokat.

Georg Stjernstedt blev ledamot av advokatsamfundet 1904. Samfundet hade grundats den 19 mars 1887, och när Georg Stjernstedt år 1912 skrev minnesskriften ”Sveriges

Advokatsamfund under de första 25 åren” hade samfundet ännu blott 201 ledamöter. Det var en bräcklig organisation Georg Stjernstedt hade att skildra. Titeln advokat var närmast besvärande att bära. Visserligen förekommer ordet advokat redan i den processordning som 1615 utfärdades i samband med Svea hovrätts inrättande, men där förordnades att en sådan ”fullmäktig” skulle avlägga ed inför hovrätten och då lova att visa hovrätten vördnad och att inte försvåra saken för motparten.

Georg Stjernstedt och hans jämnåriga yrkesbröder – bland dem Karl Staaff, kanske den viljestarkaste statsminister som någonsin funnits i detta land – manifesterade en självständighet och en oräddhet och ett kampställningstagande för rättvisan som dagens advokat saklöst kan kosta på sig men som betydde social strid i det unga seklet. Här kom Georg Stjernstedts aristokrati till avgörande hjälp. Den som försvarade en grov lagöverträdare utsattes för domstolens, åklagarens och allmänhetens överlägsna förakt, men Georg Stjernstedt var oåtkomlig. Efter linjer, som åtminstone då ansågs radikala, försvarade han sakligt och orubbligt sin huvudman. Jag minns hur långt senare en lika stridbar kollega, Hugo Lindberg, vid uppseendeväckande brott, där tidningar och allmänhet dömt på förhand, brukade säga: Vi försöker få Georg Stjernstedt för han har principer.

Med all rätt klagar man i dag över advokatkårens bristande samhällsengagement. Läs till exempel den lika flitige som elegante skribenten regeringsrådet Kurt Holmgrens inlägg i Svensk Tidskrift nr 9 för år 1980.

Om Georg Stjernstedt måste man säga att han ägnade sig åt allmänna angelägenheter. Han var sakkunnig i Justitiedepartementet i frågor angående straffarbete och fängelse, han var ledamot av utredningen om borttagande av påföljden förlust av medborgerligt förtroende. Han tillhörde kommittén för frågor om villkorlig dom och villkorlig frigivning 1913–1917. Av Lidingö stadsfullmäktige var han ledamot 1921–1930. År 1903 gav han ut en skrift om rättigheter och skyldigheter gentemot statskyrkan, 1904 skrev han om den svenska kvinnans rättsliga ställning och 1907 om arbetarskyddslagstiftningen. Han gav ut skrifter om tomträtt och förmögenhetsbrott, om äktenskapslagstiftning och resning och han skrev den lilla boken ”Brottmålsadvokaten”. Han var sekreterare i Svenska Kriminalistföreningen 1919–1938.

Georg Stjernstedt tillhörde advokatsamfundets styrelse i inte mindre än 19 år. I sin minnesruna skriver Holger Wiklund att Georg Stjernstedt som styrelseledamot fick uppleva Otto Mannheimer, Gustaf Sandström, John Tjerneld, Tom Forssner och Eliel Löfgren, alla nu blott namn för de kolleger som i dag utgör majoriteten av vårt samfund.

Georg Stjernstedt tillhörde redaktionen av vår tidskrift allt från dess tillkomst 1935 och till år 1950 och det har berättats att han noggrant läste varje manuskript.

Sin radikala inställning visade han också genom att vägra ta emot ordensutmärkelser vilket självklart väckte uppseende på den tiden.

Vi är några som kommer ihåg Georg Stjernstedt från hans verksamma år. Stilla, nästan försynt, framträdde han i sober elegans vid sidan av den tidens häktade, som i gulgrå vadmalskappa och med de obligatoriska filttofflorna fördes inför domstolen. De ofta högdragna domarna, i regel av enkel borgerlig härkomst, vågade sig inte på aristokraten som på ädelskorrande juristspråk lade fram den olyckliga saken. Georg Stjernstedt anmälde sig alltid vid domarbordet som ”advokaten, friherre Georg Stjernstedt”.

Vad som kanske främst stannat i mitt eget minne är Georg Stjernstedts vänlighet mot oss yngre kolleger. Alltid lyssnade han till våra synpunkter, sakligt och bestämt men utan fadersattityd bemötte han vår uppfattning eller instämde i vad vi hade att säga. Genom varje yttrande bekräftades vårt intryck av kunskap, humanitet och hjälpsamhet mot oss som skulle föra yrket vidare.

Georg Stjernstedt, Karl Staaff, Eliel Löfgren, Hugo Lindberg och några andra bröt fördomarna och banade den väg som vi, deras efterföljare, så bekvämt vandrar. De kunde mycket juridik, de var ekonomiskt oberoende, de hade personlig integritet och framför allt: de hade lidelse för Rätten.

Bertil Södermark

Advokaten som vrider allting rätt

Av Tom Knutson

Ur Advokaten nr 5/2006

Bertil Södermark är en av landets mest erfarna processadvokater. Mer än 70 år gammal är han fortfarande aktiv advokat och full av åsikter.

Om tillståndet i landets domstolar, advokatyrkets utveckling och yrkesvillkor – inte minst timtaxor.

En svalt ljusblå morgon i maj, i dagarna mellan vår och försommar, i Stockholm invid Nybroplan, Strandvägen 1, fem trappor, Södermarks advokatbyrå. När jag öppnar dörren till byrån fem minuter i nio (fem minuter före avtalad tid) så är Bertil Södermark redan på plats i receptionen och väntar. Handslaget kraftfullt, en mångårig seglares stålnypa.

Bertil Södermark fyller 71 år 2006.

Han är fortfarande praktiserande advokat men är inte längre delägare i byrån.

– Så nu är jag befordrad till konsult. Det är visst något mycket fint. Fast den enda skillnaden i praktiken mot tidigare är att jag slipper vara med och delta i de övriga delägarnas beslut om IT-satsningar och annat, säger han med förtjust trots och en snabb glimt i ögat.

Vägen fram

Hade ödet velat annorlunda skulle Bertil Södermark ha blivit sjöofficer. Det var hans pojkdrom. Men drömmen sprack när det stod klart att Bertil hade ett defekt färgseende. I stället fick det bli juridik vid Stockholms universitet. Han trivdes med juridikstudierna.

– Jag tyckte om det konstruktiva sätt som vårt lagsystem är uppbyggt på, minns han.

1956 började han sina studier. I november 1958 gick Bertils

far bort, då var Bertil 23 år; faderns bortgång gjorde att Bertil påskyndade sina studier, och han blev färdig 1959. Efter tingsättning i Haga tingshus i Stockholm var det dags att välja väg.

Bertils häradshövding vid tingsrätten ville att Bertil skulle ta domarbanan. Samtidigt hade han fått ett erbjudande att gå in i advokatfirman som bar hans efternamn:

– Så byrånamnet är varken mitt fel eller min förtjänst. Både min far och farbror var framgångsrika advokater. De grundade byrån den 1 oktober 1925, förklarar han.

Bertil kände en viss tvekan i valsituationen. Följde han i faderns fotspår fanns risken att kanske hamna i hans skugga och ständigt bli jämförd. Bertil frågade några äldre vänner i sin omgivning, som alla tyckte att advokatycket var det rätta för honom.

Ett val som Bertil Södermark inte har ångrat:

– Advokatycket är fritt. Man slipper bli kommenderad, annat än i undantagsfall, att göra saker som man inte tycker om. Och man har möjligheter att säga nej om man tycker att ett uppdrag verkar vara för konstigt.

Bertil Södermark har ett stillsamt rörelsemönster. Oftast har han händerna knäppta framför sig på bordet, ibland lägger han armarna i kors. Han talar på ett sätt som står i samklang med hans rörelsemönster, lugnt och metodiskt, lite strävt med en dragning åt det kärva, men hela tiden anas en humor. Han formulerar sig metodiskt, stadigt och gärna med en avslutande underdrift så att den humoristiska poängen markeras.

Advokatyckets förändring

Advokatycket har förändrats kraftfullt under Bertil Södermarks mer än 40 år i yrket. I början hade han en hel del familjejuridik och även mycket ren förmögenhetsförvaltning. Idag är tillvaron långt mer specialiserad. En utveckling han ser som både naturlig och nödvändig. Yrkets specialisering har märkts tydligt för Bertils del. Hans advokatgärning har karaktäriserats av processrätt. Återkommande har han beskrivits som en av landets skickligaste processadvokater. Han värjer sig något besvärat mot den beskrivningen:

– Att det blev mycket processrätt var nog lite av en slump. Folk fick för sig att jag var duktig på att lösa tvister. Sedan födde det ena det andra.

Bertil Södermark har även varit flitigt anlitad i skiljeförfaranden under åren, både som ombud och skiljedomare.

– Om man får vara lite mallig kan man säga att för en advokat så är själva kärnan i yrket att lösa tvister.

Mer skrytsam än så tänker han inte vara.

Frågor om enskilda mål eller tvister som han minns särskilt väl avböjer Bertil Södermark vänligt men bestämt att kommentera med hänvisning till klientlojaliteten. Samtidigt tillägger han att det ofta varit både spännande och roligt att vara advokat. Han tycker sig ha haft mycket nytta av sitt intresse för lagsystemets struktur.

Dagens advokater och ersättning enligt taxor

Bertil Södermark konstaterar att i takt med att advokatycket specialiserats och advokat kåren vuxit så har skillnaderna mellan advokaterna ökat i olika avseenden. En skillnad handlar om yrkesskickligheten:

– Advokat kåren är nog en av de mest heterogena akademiska yrkeskåren. Ett litet skikt advokater är genuint dugliga. Sedan har vi en fjärdedel som är dugliga. Sedan följer ett mellanskikt. Och i botten har vi en fjärdedel som jag är bekymrad för hur de ska försörja sig, säger han fundersamt.

En annan skillnad mellan advokater handlar om deras ersättning. För skickliga affärsadvokater har prisbilden mer eller mindre exploderat; medan andra advokater, som främst får sin ersättning enligt Domstolsverkets timkostnadsnorm, har en mycket besvärlig situation. Södermark är oroad för humanjuristernas möjligheter att verka som advokater, inte minst i storstadsregionerna där lokalhyrorna är höga.

Bertil Södermark är överhuvudtaget kritisk till ersättningar som beräknas enligt timtaxor:

– Det är ett orättvist system. Det finns stora skillnader i hur snabbt en advokat kan sätta sig in i ett ärende eller hur man utnyttjar sina baskunskaper för att lösa ett problem, konstaterar han.

Att skickliga och erfarna advokater betalas med högre timtaxa är inte heller någon lösning.

– Det är inte så enkelt. Dessutom blir det fel om man ska agitera i en egen sak, säger han och tillägger:

– När man får ett offentligt uppdrag så leder det nuvarande

systemet till att man håller sig inom fållan för att slippa diskussioner om sitt eget arvode. Men ersättningen blir många gånger orättvis.

Domstolarna

Bertil Södermark har avverkat åtskilliga timmar i landets allmänna domstolar men han är inte alldeles nöjd med tillståndet i dem.

Handläggningstiderna för tvistemål är alldeles för långa, anser han.

– Tidsutdräkten är farlig för dömandet. De långa handläggningstiderna gör att de muntliga vittnesmålen eroderar. De an-svariga gör inte tillräckligt för att lösa dagens situation, säger han med tydlig skärpa i rösten.

Under åren har han också noterat att domstolens ledamöter inte alltid hängt med i resonemangen i de ekonomiska målen.

– I mål som varit utpräglat affärstekniska har det väl hänt att man som advokat mötts av ganska tomma frågande ögon i domstolen, säger han med en markerad underfundig ton och tillägger att en och annan gång har han också erfarit ett och annat överraskande domslut i ekonomiska mål. ”Trustormålet är ett lysande exempel”.

Hur man ska lösa dagens domstolsproblem säger han sig sakna recept för. Kanske går det inte att kräva att allmänna domstolar ska klara alla typer av mål, men så långt det är möjligt bör specialdomstolar undvikas, tycker Södermark.

Skiljerättsförfarandet fungerar betydligt bättre, anser han. Att Högsta domstolens domare tilläts delta i skiljeförfarande ledde till att kvaliteten på dessa höjdes ytterligare. Något som varit de inblandade parterna till fromma.

Advokatsamfundet och framtiden

1992 valdes Bertil Södermark in i Advokatsamfundets styrelse. Egentligen tyckte han sig vara för gammal men accepterade ändå. Det har han inte ångrat. 1998 tog han plats i samfundets disciplinnämnd och stannar där till den 1 juli i år. Södermark tycker att hans engagemang gett honom mycket. Han beskriver arbetet för samfundet som både intressant och meningsfullt.

Det gångna årets debatt om de advokatetiska reglerna hoppas Bertil Södermark ska leda till något meningsfullt. Att de etiska reglerna ses över är bra så att de anpassas till senare års utveckling,

samtidigt betonar han att det är viktigt att de etiska reglerna inte urholkas. Södermark menar även att det har ett viktigt värde i sig att advokat kåren håller samman för en ökad styrka, inte minst när samfundet agerar i remissärenden och den rättspolitiska debatten. Hur länge han tänker fortsätta att praktisera juridik? Visserligen tar han inte längre några uppdrag som sträcker sig över långa tidsrymder, men han fortsätter gärna med juridiken ändå. Samtidigt ser Bertil fram mot att ägna mer tid åt barnen, barnbarnen, seglingen, bridgen, familjens gemensamma hus på Värmdö och det övriga umgänges- och sällskapslivet.

Råd till unga jurister

Vilket råd har han till nästa generations advokater?

– Min farbror sa till den då blivande advokaten Bertil Henriques, när han skulle börja på vår byrå, att för att bli en bra advokat behöver man goda insikter i olika juridiska ämnen. Man bör även vara en god stilist och förhandlingsskicklig. Empati för klienten är centralt. Fast det allra viktigaste är ett gott omdöme.

Bertil Södermark stannar upp, funderar lite, sedan fortsätter han:

– Gudskelov finns det inte många människor som kan vara allt det där. Och det ska man nog vara glad för.

Så brister han ut i ett leende:

– Vore jag ung jurist idag skulle jag försöka ägna mig åt ett brett område inom yrket. Både för att få erfarenhet och för att få uppmuntran av att de egna baskunskaperna kan göra nytta inom många områden. Det betyder alltså inte att man ska försöka trakta efter de stora inkomsterna, som för övrigt är hårt beskattade. Men jag är inte säker på att man ska falla för det. Jag förstår de riktigt stora byråernas dragkraft. Men man kan mycket väl tänkas att utvecklas på en byrå som inte riktigt är organiserad som de. Sen ska man vara uppmärksam på att det finns ett liv utanför advokatbyrån också.

Kort om Bertil Södermark

Födelseår: 1935

Blev advokat: 1965

Familj: Hustru, två barn, en dotter som är jurist, byråchef hos chefs-JO. och en son som är trafikflygare. Fem barnbarn i åldrarna 7–16 år.

Fritid: Segling och bridge.

Sven Unger

Advokaten med många strängar på sin lyra

Av Tom Knutson

Ur Advokaten nr 7/2017

Advokaten, författaren och ordförande i oräkneliga sammanhang, Sven Unger. I år fyller han 70 år och nästa år har han varit verksam i 40 år som advokat. Fortfarande är Sven full av kraft och idéer.

Nyligen kom advokaten och författaren Sven Unger ut med ännu en bok, Ord i bild. I boken skriver Unger lekfullt, underfundigt och lärt om olika bildspråks betydelser. Idén till boken föddes för länge sedan, 1972, då han under sin tid som student i Lund medverkade i studenttidningen Lundagård, en tidning som många framstående skribenter medverkat i. Sven och Lundagårds tekniske redaktör Gustav Edström diskuterade återkommande fenomenet att det fanns uttryck som levde kvar men där den tilltagande delen av befolkningen aldrig hade sett föremålen. Kunskapen om uttrycken började tyna bort och dö ut. För några år sedan började Sven åter titta på fenomenet och idén växte till att handla om bildspråk över huvud taget.

– Det som har glatt mig när pennan har tagit tag i mig är utvecklingarna. Det är de som dominerar. Innehållsförteckningen rymmer sextio uttryck. Medan det i artiklarna säkert finns lika många andra. Associationer till det ena och det andra, berättar Sven och tillägger att en fantastisk källa till kunskap har varit Svenska Akademiens ordbok på internet (www.saob.se).

Sven Unger tar emot högt upp i ett av de stora mötesrummen på Mannheimer Swartlings kontor på Norrlandsgatan i centrala Stockholm en kulen sensommardag. Utanför panoramafönstren syns en blygrå himmel över Stockholms lågmälda taggiga hushorisont.

Unger är klädd i en elegant mörkblå kostym, en randigt mönstrad slips med reservoarpennor – ”författarslipsen”, och

armbandsklockan har ett blått armband. En gul näsduk sticker piggt upp ur bröstfickan.

Tre egenskaper

Det är inte Svens första bok, med åren har det blivit ett imponerande antal böcker och artiklar. Förutom att författa böcker är Sven en högt uppskattad talare. Han är även återkommande ordförande i flera olika sammanhang. Sist men inte minst är han en framstående affärsadvokat. Sven Unger kan inte skönja någon röd tråd mellan de olika rollerna. Inte heller kan han hos sig själv notera någon särskild drivkraft. Han konstaterar att han tycker om att skriva. Tillfällen då Sven Unger verkligen trivs är när han kommer på ett bra ämne eller formulering.

Sven talar med tydlig Stockholmsdialekt. De pigga ögonen får ofta en pojkaktig eller närmast busig glimt. Återkommande associerar Sven, och samtalet tar vägen om en underhållande anekdot som avslutas med att Sven skrattar stort och hjärtligt.

På frågan om han är en estradör svarar han som så ofta kvickt och underfundigt med plirande blå ögon.

– Det finns en klubb i London som heter Garrick. Den är ganska ung, bara från 1830-talet. Den innehåller två huvudkategorier medlemmar: skådespelare och barristers. Det antyder att de har något gemensamt, och det är inte att skådespelare är bra advokater, säger Sven och fortsätter:

– Det är nog sant att om du ska leda en församling eller hålla ett anförande så är det bra om du inte känner dig alltför förlägen. Genom det som jag har sysslat med under skol- och studenttiden så har jag blivit av med den värsta förlägenheten.

Sven växte upp i Stockholm. Hans far, den konservativa tidningsmannen Gunnar Unger, läste ofta högt ur Jules Verne, Alexander Dumas eller svenska folksagor. Sven for till Lund för att läsa juridik i början av 1970-talet. Han valde att gå med i sin favoritförfattarens, Hjalmar Gullberg, nation, Malmö. Vid sidan av juridikstudierna engagerade sig Sven i studentlivet på olika sätt.

Att Sven Unger valde advokatbanan var lite av en tillfällighet. Han läste en juridisk introduktionskurs och fångades av ämnet. Efter avlagd examen, och tingstjänstgöring i Malmö, arbetade Sven Unger på Advokatsamfundets kansli en period. Arbetet gav en fin inblick i advokatkåren och samfundets olika aktiviteter.

Efter tiden på samfundet började Sven Unger 1976 på den advokatbyrå som då hette Carl Swartling. Då var man totalt 30 personer på byrån; i dag är antalet 530. Sven har blivit byrån trogen.

– Det kan ju verka som det är lite enahanda att vara på samma byrå, men det är det inte, säger han. Och det är ju inte riktigt samma byrå nu som när jag började.

Yrkets utveckling

Nästa år har Sven Unger varit verksam advokat i fyrtio år. Den största skillnaden är nog de tekniska hjälpmedlen, anser han. Att producera text i dag är otroligt lätt. Det har förmodligen bidragit till att vi får alldeles för långa texter. Men även ett inflytande från den anglosachsiska världen har bidragit till detta.

– Ibland säger man att tempot har gått upp. Men det har man sagt i alla tider, även på 1970-talet och på 1930-talet när telefonerna kom och fördärvade tillvaron, säger Sven och tillägger:

– Du svarar snabbare i dag men det betyder inte att tempot har gått upp.

Men bortsett från den tekniska utvecklingen är kärnan i advokatuppdraget sig likt, summerar Sven Unger. Klienten vill genomföra en affär och vill höra sig för hur man ska göra det. Fortfarande är det så att ett advokatuppdrag kan utföras på många olika sätt.

– Oacceptabla sätt, godkända sätt, bra sätt och mycket bra sätt. Ett acceptabelt sätt kan vara om klienten frågar: Kan man göra så här?, och så säger advokaten: Nej, det kan man inte. Ett något bättre sätt kan vara att säga att nej, det kan du inte, men jag anar att det du vill uppnå är det här, och då kan du göra så här, eller så kan du göra så här och vara nära att uppnå det du vill. Det är alltså inte fråga om att kringgå, säger Sven och tillägger:

– Allt det där är sig likt. Det gäller även att vara någorlunda rask då som nu. I affärslivet behöver man besked fort.

Vad är det bästa med advokatycket?

– Att lösa ett problem. Det är inte alltid så att klienten har ett problem, utan det kan vara så att de ska göra något, och de vill veta hur de ska göra det, säger Sven Unger som anser att det som

kännetecknar en bra advokat är att den ger ett konkret råd som går att följa. Har klienten rätt att häva eller inte?

– Då måste advokaten kunna svara att min bedömning är att du har eller inte har rätt att häva, utan några reservationer. Man ska kunna följa rådet direkt, dessutom ska det vara kort.

Sven konstaterar att en pm kan vara hur lång som helst med mängder av förklaringar och olika rättsfall. Det måste man göra för sig själv, och vissa klienter är intresserade av resonemangen.

– Men de flesta är magnifikt ointresserade, och oavsett om de är intresserade eller inte ska det på första sidan stå: min bedömning är att . . . ni har rätt att häva etc., säger han och fortsätter:

– Det är en spännande uppgift att i ett rättsligt sammanhang ska du till klientens praktiska situation på ett enkelt och för klienten begripligt språk kunna berätta vad denne kan eller inte kan göra. Ibland så finns det lagar, då är det lite lättare. Ibland finns inte det, då får man försöka ta andra hjälpmedel och försöka komma fram till någon talangfull slutsats. Det är ett översättningsarbete som ibland är väldigt spännande.

Ordförandespartet

Ett av de tre tydliga spåren, förutom advokatuppdraget och författandet, i Sven Ungers yrkesgörning är de återkommande ordförandeuppdragen. Han vet inte om det är en fråga om läggning eller intresse men så har det blivit. Det började tidigt. På gymnasiet var han ordförande i gymnasieföreningen på Östra Real. I Lund var Sven kurator på Malmö nation, ett slags ordförandeskap. Väl åter i Stockholm blev han ordförande i Advokatsamfundets Stockholmsavdelning. Senare även ordförande i Advokatsamfundet. Nu är han ordförande i Heijnes stiftelse. Unger har även varit ordförande i affärsdrivande företag, till exempel Stockholms Sjukhem, och för ett närmast oräkneligt antal bolagsstämmor under årens lopp.

De olika ordförandeskapen ställer helt skilda krav och kräver olika arbetssätt.

Som ordförande i en företagsstyrelse handlar det om att driva affärsverksamhet, att vara affärsman och ägna sig åt företagets inriktning, utveckling, ekonomi samt de anställda.

Som ordförande i en organisation handlar det mer om att förädla och utveckla idéer, samla styrelse och ledamöter och få dem att

fungera och tycka att det är trevligt att vara med.

Som ordförande på en bolagsstämma måste man kunna sammanträdesteknik, vara snabb, skapa en trevlig stämning och kunna juridiken. Det finns en hel del praxis som man måste känna till men som inte finns reglerad. Unger lyfter fram advokaten Claes Beyer som en viktig mentor för honom. Han var den advokat som i större omfattning började som ordförande på bolagsstämmor. Beyer var med i Folkpartiets ungdomsförbund och inom ungdomspolitiken får man en hel del rutin på sammanträdesteknik.

– Claes Beyer visste mycket om den tekniken och det i kombination med sina kunskaper om juridiken så blev han lysande och han har lärt oss alla mycket. Han har varit min läromästare i det.

En lektion i processteknik ...

Eftersom det är första måndagen i september hörs plötsligt ljudet av varningssirener tjuta över Stockholms hustak, Hesa Fredrik. Sven skiner upp och säger att han har en incident att berätta om i processteknik.

Sven Unger hade en process med ”den förträfflige Herbert Söderlund, en riktig gentleman”. I en paus i Svea hovrätt berättade Herbert att han hört talas om att Advokatsamfundet hade en utbildning i advokattaktik (den bytte senare namn till advokatteknik). Herbert tyckte inte om att man som advokat skulle ägna sig åt taktik. Sven höll med och sa att han endast hade en taktik som han kunde lära ut till Herbert med löfte om att han inte berättade för någon annan. Det kunde Herbert gå med på.

– Jo, planera en huvudförhandling så att man har slutanförande första måndagen i månaden och sedan ska motparten börja 14.45. Man ska driva det dithän. När motparten då just har inlett sitt anförande kommer det ett fruktansvärt oljud och då ska man kasta sig ner under bordet. Så visade jag Herbert Söderlund hur man skulle göra.

De befann sig i ett förrum till rättssalen. Sven dök ner under bordet. Och just när han var där under bordet kom presidenten i Svea hovrätt, Birgitta Blom. Hon hälsade på Herbert och de pratade lite med varandra. Så fick hon syn på ett par ben som stack fram under bordet, och Herbert ville inte säga någonting.

– Jag var tvungen att krypa fram. Birgitta Blom, som vanligtvis var mycket lugn, var nu på gränsen till upprörd, tittade på mig och sa lite försiktigt, hon utgick från att jag blivit sparkad från byrån, är Gotthard (Calissendorff) kvar på byrån? Ja, sa jag, jag skulle bara visa lite processteknik. Jaha, sa hon, jag förstår.

Sven skrattar stort och roat åt minnet.

Nutid

Trots att Sven Unger fyller 70 år i oktober tycker han fortfarande att det är roligt att gå till byrån, särskilt nu. Eftersom han inte längre är delägare har han tillsammans med byrån lagt upp friare arbetstider. Sven har tre månaders sommarlov och en månads höstlov. På våren är det arbetsintensivt med alla bolagsstämmor, sedan arbetar han med olika stiftelser.

– Jag tycker det är trevligt att gå till byrån och tror att jag skulle tycka att det var tråkigt om jag inte kunde det. Och eftersom jag har så mycket lov som jag vill blir det en bra kombination, säger han och tillägger:

– Det måste bli lite relief i tillvaron. Jag tror att Pippi Långstrump ville börja skolan eftersom hon var avundsjuk på de andra barnen som hade sommarlov. Det är lite den tanken. Tillvaron är fylld av reliefer. En kall öl eller ett glas kallt vitt vin efter väl förrättat värv. Om man alltid drack öl skulle den inte vara så god. Så nu tar jag ett år i sänder och ser till dagsformen, säger Sven och ler.

Chefredaktörskapet som uteblev

1971 skulle en ny chefredaktör för studenttidningen Lundagård utses och det blev Sven Unger. En uppvaknande vänsterrörelse ogillade dock tanken på att Sven Unger skulle bli chefredaktör.

– De visste inte vem jag var. Däremot visste de vem min pappa var, Gunnar Unger, redaktör på Svenska Dagbladet. En känd reaktionär, som han själv sa. Vänstern hade som en av sina programpunkter att avsätta mig så fort de kom till makten och det gjorde de också. Innan jag ens hade gett ut något nummer av Lundagård. De litade inte på mig helt enkelt. Och det var en mycket berättigad misstro, säger Sven och skrattar roat.

Sedan inträffade det att det svängde i kårpolitiken. När det skulle väljas en ny redaktör så valdes Rolf Erichs, en professionell journalist. Rolf erbjöd sedan Sven Unger att ingå i redaktionen som redaktör, vilket han gjorde.

Sven Unger

Familj: Hustrun Kerstin, som har arbetat i bankvärlden.

Läser just nu: Alf Henriksons verk (Sven Unger är ordförande i Alf Henriksonsällskapet).

Favoritapp: Inte någon, ”jag ska lära mig vilket år som helst”.

Favoritplatser: Stockholm, skärgården, Rivieran och Nizza med omgivningar samt sommarhuset på Österlen.

Favoritkrog: Operabaren som har ett av världens trevligaste krogrum.

Kör: Nästan aldrig, men helst Saab.

Så firas 70-årsdagen: Mycket stilla med de närmaste.

CV:

- Född 1947 i Stockholm.
- Juris kandidatexamen från Lunds universitet, 1972.
- Sedan 1978 advokat vid Carl Swartling advokatbyrå respektive advokatbyrån Mannheimer Swartling, åren 1983–2010 som delägare.
- Ordförande för Sveriges advokatsamfund, 1992–1996.
- Ledamot av Uarda-Akademien i Lund sedan 1979.
- Ledamot av Pressens Opinionsnämnd, 1999–2005.
- Ordförande i Stiftelsen Solstickan, 2000–2007.
- Vice ordförande i Stockholms Handelskammare, 2004–2010.
- Ordförande i Stiftelsen Stockholms Sjukhem, 2007–2014.
- Ordförande i Emil Heijnes stiftelse för rättsvetenskaplig forskning sedan 2011; ledamot sedan 1991.
- Styrelseledamot i Helge Ax:son Johnsons Stiftelse sedan 2015.

Urval av skrifter:

- Ord i bild. Från abrakadabra till övertoner. En bok om bildspråk: bakgrund och betydelser, 2017.
- Ordet är fritt – mycket fritt, 2015.
- Bolagsstämma i praktiken. En teoribok, 2014.
- Inga ord efter mig. Ett litet, litet utsnitt ur svenska språkets öden och äventyr, 2012.
- Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden (tillsammans med Bertil Bengtsson och Harald Ullman), 2009 och 2013.
- Det uppochnedvända timglaset – en samling betraktelser, 1999 (2:a upplagan 2001).

Dessutom ett stort antal artiklar i bland annat Advokaten och festskrifter.

Aje Werner

En gammal värmlandsadvokats minnen

Av Aje Werner

Ur Advokaten 1988

När man vid min ålder tänker tillbaka på allt man sysslat med som advokat under ett femtiotal år i Värmland känner man, hur det vimlar av den mängd olika juridiska spörsmål man haft att brottas med. Jag aktar mig därför för att åtminstone när det gäller rättegångar erinra mig annat än en del lustiga och roande episoder, som i mina ungdomsår inträffat i samband med dem vid en del häradsrätter i Värmland.

Men även en del andra händelser under min långa mångskiftande verksamhet faller mig emellanåt i minnet och kanske kan vara av intresse att berätta om. Jag kan faktiskt emellertid inte låta bli att först belysa, hur besvärligt vi gamla advokater hade det i förhållande till domstolarna, både i underrätter och överrätter, före 1948 års nya rättegångsordning. Det var därför en underbar lättnad, när den nya rättegångsordningen började gälla. Detta rörde givetvis främst alla de advokater, som på den tiden huvudsakligen sysslade med rättegångar. Det gjorde då f.ö. nästan alla advokater. Mest var det fråga om civilmål, huvudsakligen affärstvister, men även skilsmässor, arrendetvister, bilmål m.m. Köplagen och avtalslagen kom flitigt till användning. Brottmål förekom inte så ofta. Systemet med offentliga försvarare, utsedd av domstol, fanns ju inte. Endast häktade – häktningen ombestyrdes då av åklagaren själv – fick rätt till biträde, som utsågs av vederbörande länsstyrelse, vilken ofta som biträde förordnade någon av sina egna – tyvärr i många fall i sådana ärenden okunniga unga jurister.

När man skulle sätta igång en rättegång i ett civilmål skrev man en stämning mot svaranden, fick lämna in denna till vederbörande domstol med anhållan, att – när det t.ex. var fråga om en häradsrätt – målet skulle utsättas att förekomma vid visst angivet ting.

Så fick man lösa en resolution, i vilken angavs bl.a. att stämningen skulle delgivas svaranden senast 14 dagar före den tingsdag, till vilken målet var utsatt. Till rådhusrätt var delgivningstiden 8 dagar. Lyckades man inte få stämningen delgiven i rätt tid, utsattes målet till ny dag med åläggande för käranden att på nytt söka delgiva svaranden på samma sätt, som stadgats för den inlämnade stämningen. Lyckades inte detta var käromålet förfallet! Delgivningen hade man att själv ombestyras och alla advokater anlätade egna stämningsmän, som var godkända av domstolen. På samma sätt gick det till, när man skulle kalla in vittnen, allt fick man göra själv på egen risk. Någon tid på dagen, då målet skulle ropas upp fick man inte veta. Domaren satte upp en uppslagslista, som man oftast inte fick del av förrän på den dag målet skulle förekomma. Listan spikades upp på dörren utanför tingsalen och på denna lista stod alla dagens mål upptagna i numrerad ordning. Hade man tur kom ens eget mål upp i början på listan, annars kunde man få stå och vänta hela dagen. Detta var besvärligast när man hade mål ute på någon av den mängd tingsställen, som på den tiden fanns i Värmland. – Jag tror jag minns att det fanns cirka 12 tingsställen där. Låg tingsstället i Karlstad – det fanns bara ett där förutom rådhusrätten – kunde man anlita vaktmästaren att ringa till kontoret och varsko när tiden nalkades för ens mål. Då gällde det att springa ifrån all verksamhet på kontoret och rusa iväg till domstolen. Jag bör kanske även berätta om hur det gick till att i vederbörande hovrätt – Värmland lydte under den tiden under Svea hovrätt – överklaga en underrättsdom i ett civilmål.

Det gick till så, att man med erläggande av vadepenning, kronor 1:50, anmälde, i stad hos rätten och på landet hos härads-hövdingen, att man ämnade överklaga utslaget, som det hette på den tiden, i hovrätten. Denna åtgärd skulle vara företagen i stad senast före kl. 12.00 å sjunde dagen och på landet sist å sjunde dagen (alltså senast före kl. 12.00 på kvällen) från den dag utslaget gavs. Man måste också lösa ett exemplar av utslaget, försett med bevis, att vadeanmälan i behörig ordning skett, samt alla de protokoll, som förts i målet. Det kunde bli en ganska dyrbar historia, ty efter många uppskov med vittnesförhör och dylikt blev protokollen vidlyftiga. Så angavs på det utlösta utslaget med vadebeviset, att man inom viss bestämd tid skulle ingiva vadeinlagen till hovrätten. Vid vadeinlagen skulle fogas det överklagade utslaget

med vadebeviset samt samtliga protokoll som förts i målet. Ingav man inte alla protokollen samtidigt med utslaget blev man av hovrätten förelagd att inkomma med dessa handlingar inom viss av hovrätten bestämd tid vid äventyr att eljest ha förlorat sin talan. Jag anlidade en advokatbyrå i Stockholm, till vilken jag sände alla handlingarna, ty dessa måste i rätt tid inlämnas direkt till hovrätten. Så följde skriftväxling i hovrätten, som ombudet tog hand om och översände till mig och slutligen löste stockholmsombudet ut hovrättsutslaget, när detta föll och översände det mot postförskott för arvode och utgifter. När det gällde att fullfölja ett mål till HD måste man först anmäla missnöje mot hovrättens utslag och därefter hos K.B. deponera 300 kronor, utgörande dels fullföljdsavgift 150 kronor dels ock 150 kronor till säkerhet för motpartens kostnader. I övrigt sköttes HD-målet ungefär på samma sätt som hovrättsärendet.

Det första tingssammanträde jag fick mål till, när jag i september 1926 började min verksamhet i Karlstad, var vid Nordmarks häradsrätt, som hade sitt tingsställe i en liten ort nära Årjäng vid namn Långelanda, 11 mil från Karlstad. Domstolen sammanträdde i ett gammal torftigt tingshus. I landsfiskalens och advokaternas gemensamma väntrum fanns två sängar, en överslaf och en underslaf. Båda sängarna var försedda med dubbla madrasser. Då och då kom en nämndeman ut från tingsalen in till väntrummet och drog ur en madrass fram en flaska brännvin och tog sig en sup. Jag frågade häpen landsfiskalen vad detta skulle betyda. Han svarade liksom lite förvånad: "Varje nämndeman har alltid med sig var sin flaska och var och en har sin bestämda plats för den i madrasserna och här har jag min också", varpå han drog fram sin. Jag fick genast ett gott intryck av det värmländska rättsväsendets handhavare och ångrade inte att jag flyttat till Värmland.

I vissa domsagor förekom endast få ting om året. Så var fallet i Älvdals och Nyeds domsaga i Värmland. Vid dess tingsställe i Likenäsa, som låg 18 mil från Karlstad norrut utefter Klarälven var det, när jag började min verksamhet i Karlstad endast 2 ting om året, nämligen vårtinget mellan 7 januari och midsommar samt hösttinget mellan 24 augusti och 21 december. Av en händelse råkade jag få ett mål från ett försäkringsbolag i Stockholm till vårtinget i januari 1927. Denna domsagas kansli var beläget vägg i vägg med mitt kontor och härads hövdingen var en mycket vänlig

och trevlig man i 50-årsåldern. Han hade skaffat sig en öppen bil. När jag skulle fara upp till tinget fick jag åka med i hans bil. Vi var klädda i vargskinnspälsar, ty det var svinkallt. Jag hade ärvt min från den förste innehavaren av den byrå jag övertagit. Innan vi gav oss iväg smorde hövdingen, som var konstnärligt lagd, in sitt, mitt och den medföljande notariens ansikten med en fet salva, så att vi inte skulle förfrysa, ty han var en riktig fortkörare. Så bar det iväg utmed Klarälven och på ett ställe måste vi åka över Klarälvens is och det kändes obehagligt. Jag som kom från Stockholm och aldrig varit med om sådant var faktiskt rädd. Detta var en parentes, men varför jag berättat om denna färd beror på att jag vill omnämna en lustig händelse som inträffade med mitt mål. Det uppstod tvistigheter mellan parterna i målet, så jag måste begära uppskov för vittnesförhör m.m. Målet uppsköts till tinget i september 1927. När jag meddelade bolaget i Stockholm detta, blev man rasande och undrade vad i Herrans namn jag menade med att begära ett så långt uppskov. Man blev snopen när jag talade om att det inte blev något nytt tingssammanträde förr i den domstolen. Man var inte van vid sådant i storstaden.

En gång i början av 30-talet hade jag ett barnuppfostringsmål i Mellansysslets domsaga, som hade sitt tingsställe i Karlstad. Jag var pojkens biträde enligt lagen om fri rättegång. Jag var inte särskilt van vid sådana mål, men man kunde på den tiden inte visa sig fjär och neka att ta emot olika slags mål. Jag genomgick målet ordentligt med min klient, som var en ung bondpojke rätt långt utifrån Värmlandsbygden. Han förklarade att han absolut inte kunde vara far till barnet, eftersom han alls icke haft att göra med flickan i sådant sammanhang. Han kände henne dock väl, eftersom hon bodde i närheten av hans hem och de träffades naturligtvis därför ofta. Så kom målet upp i rätten. Härads hövdingen satt i frack och var mycket högtidlig. Det var emellertid en mycket hygglig och förstående domare. Enligt då gällande rättegångsordning var det domaren, som skötte utfrågningen av svaranden, sedan käranden sagt sitt. Han frågade genast: Erkänner Ni att Ni haft samlag med flickan och att Ni kan vara far till hennes barn? Ja visst, har jag haft samlag med henne, men hur skall jag kunna vara far till barnet, sa min klient! Domaren blev arg och sa: Ni erkänner att Ni haft samlag med henne, men påstår likväl att Ni inte kan vara far till hennes barn. Hur ofta och

vid vilken tid hade Ni samlag med henne? Det var många gånger, svarade pojken. Jag blev själv alldeles ställd och stod där som ett fån. Men plötsligt slog det mig, att jag vid mina samtal med pojken icke nämnt ordet samlag utan talat om saken i allmänna ordalag på så att säga vanlig svenska. Jag frågade därför pojken. Vad menar Ni med samlag? Sällskap, vet jag, svarade han. Men då blev domaren rasande och röt: Det förstår Ni väl, att det inte kan bli barn bara av sällskap. Men då skrek pojken, som också blev arg. Nej jag tycker det jag og! Då blev det slut med allvaret i rätten och alla föll i skratt. Pojken gjorde emellertid ett så gott intryck på rätten, att han anförtröddes värjomålsed, vilken han lugnt avlade och jag blev glad, att jag till sist kommit på pojkens dilemma.

För att fortsätta att berätta om 30-talet kom i början av detta årtal en ny lite egenartad domare, transporterad efter 10 års tjänst som hövding i norrländska vildmarken till Östersysslets domsaga i Kristinehamn. Han kunde inte tåla det minsta muntliga anförande i ett civilmål. Kärandeombudet och svarandeombudet skulle genast lämna fram var sin skriftliga inlaga. Det första han gjorde när han öppnade målet var att sträcka fram handen till kärandeombudet och sa ”skrift!”. Därefter följde likadant till svarandeombudet. Så låtsades han mumlande läsa igenom inlagorna, lade dem på bordet och uppsköt målet för eventuellt vittnesförhör eller dylikt, om det blev nödvändigt. Hos denne häradshövding råkade jag en gång bli försvarsadvokat i ett invecklat brottmål. Jag var icke förordnad till försvarare, ty min klient var ej häktad utan hade anlitat mig privat. Rättssalen var nästan fullsatt, ty det var ett för allmänheten i Kristinehamn intressant mål. Mitt under handläggningen av målet, vände sig hövdingen plötsligt till mig och sa högt. Vill advokaten vara god och följa med mig in på kansliet, varpå han reste sig upp och jag häpen och nästan förskräckt följde efter honom. Händelsen väckte allas uppmärksamhet och jag undrade, vad jag gjort för ont. Inkomna på kansliet, sa hövdingen vänligt: ”Kan advokaten hjälpa mig att få tag på en ny notarie, möjligen någon i Karlstad, som advokaten känner.” Jag blev glatt lugnad och lovade naturligtvis att försöka. Därefter återvände vi till rättssalen och fortsatte förhandlingarna. Nyfikenheten var stor både hos åklagaren och nämndemännen samt även den närvarande tingsnotarien, som hövdingen tydligen inte tyckte om. Även min klient var orolig, men jag lugnade både honom och åklagaren efter

handläggningens slut genom att berätta vad som hänt, detta för undvikande av alla missförstånd.

Så kom andra världskriget med åtföljande bekymmer och inkallelser. Jag hade varit värnpliktig vid flottan under första världskriget, så jag åkte nu som plötsligt konstituerad fänrik tillbaka till havet, som blev Vänern, där det uppsatts en sjövärnflottilj med hjälp av fyra gamla torpedbåtar. Det blev ny utbildning vid Nya Varvet i Göteborg och därefter förläggning vid basen i Lidköping. Byrån låg i träda. Jag fick dock permission ibland för att åka hem och sköta en del allvarliga mål, bl.a. som biträde åt en häktad känd läkare som var åtalad för en del aborthistorier. Emellertid blev jag så småningom på egen begäran med hänsyn till min relativt höga ålder överflyttad till luftbevakningscentralen i Karlstad, där jag faktiskt kunde göra mer nytta för försvaret. Jag fick ju också därigenom möjlighet att tidvis ägna mig åt byrån igen.

I detta sammanhang måste jag berätta om en intressant händelse, som jag var med om i maj 1940, då tyskarna hade ockuperat Norge. Förhållandena var mycket allvarliga och skärpt beredskap var anbefalld. Tyska soldater höll till i skogen alldeles intill gränsen till Värmland vid Västra Bön. Svenska soldater, som låg beredda där, vaktade med skarpladdade gevär etc. Av en olyckshändelse brann ett skott av från en svensk soldat och träffade sorgligt nog en annan svensk, som genast avled. Den avlidne efterlämnade hustru och barn. Familjen befann sig i enkla ekonomiska förhållanden. Det blev fältskyddsbevis och jag blev av staten förordnad att biträda hustrun och föra hennes skadeståndstalan. Platsen där krigsrätten skulle hållas var belägen cirka 12 mil från Karlstad och någon järnvägsförbindelse dit fanns icke. Privat bilkörning var vid denna tid förbjuden. Jag vände mig emellertid till landsfogden i länet och utverkade tillstånd att för resan taga ut och använda min bil. Jag fick mig bensin tilldelad och fogden var så snäll att han berättigade mig att taga med min hustru på färden. Kopia på tillståndsbeviset bifogas. Fältskyddsbeviset hölls ute på ett fält – vädret var vackert – alldeles intill den skog, där tyska soldater smög omkring och det blev en intressant och oförglömlig upplevelse för min hustru och mig.

Hela färden till fältskyddsbeviset bevakades av i skogarna ute efter vägen förlagda svenska patruller. Vi stoppades mycket ofta och

fick visa upp vårt tillståndsbevis. Ett farligt intermezzo inträffade på vägen till krigsrätten. Vi var alldeles ensamma ute på vägen, vi visste ju att all privat trafik var förbjuden, men plötsligt dök en enda bil, troligen en militärbil, upp i en krök och det var nära ögat att vi kolliderat, ty den mötande var troligen liksom vi säker på att inte möta någon bil.

PASSERSEDEL

Advokaten A. Werner, Karlstad, berättigas härigenom att för inställelse å Fältkrigsrätt i Västra Bön färdas med sin bil S 375 tisdagen den 28 maj 1940 genom militära vägspärrar å landsvägen Karlstad-Årjäng-Västra Bön och åter. Werner åtföljes å resan av sin hustru Greta Werner, och gäller passersedeln även för henne. Karlstad i landsfogdens expedition den 27 maj 1940.

Nu var det slut med glimtarna ur min verksamhet såsom advokat i Karlstad under 20- och 30-talen.

Innan jag emellertid börjar berätta om min verksamhet under tiden därefter måste jag relatera en ovanlig händelse jag råkade ut för när den nya rättegångsordningen skulle åskådliggöras för domare och oss gamla rättegångsdrakar. Jag blev nämligen överraskande, av den av processlagberedningen tillsatta processnämnden, vars ordförande beträffande rättegången i civilmål var samfundets dåvarande generalsekreterare Holger Wiklund, utsedd att vid en i Karlstad anordnad kurs uppträda som ombud i ett civilmål, utarbetat enligt den nya rättegångslagen av nämndens delegerade, vilka hade till uppgift att hösten 1947 resa omkring i landet och öva kursverksamhet för inläring av förfarandet i rättegångar enligt 1948 års rättegångsordning. Till kursen, som hölls i september 1947, hade kallats samtliga domare och advokater i länet. Domarna utanför Karlstad fick resekostnader och dagtraktamente, så alla kom. Som representanter för processnämnden infann sig stockholmsadvokaten Hemming Sjöberg,

hovrättsassessorn Bengt Lassen och rådmannen i Stockholm Erik Wilhelmsson. Dagen före förhandlingen blev jag bjuden på middag av de delegerade, därvid förfaringsättet vid den blivande processen diskuterades. Jag var naturligtvis lite nervös, men allt gick bra och jag vann målet, ty ingen dom avkunnades. Jag måste ha blivit godkänd, ty jag blev bjuden på middag med avec även efter kursens slut.

Efter krigsslutet och efter 1948 års rättegångsordning förändrades verksamheten betydligt. Affärslivet kom igång på allvar igen. Jag hade sedan flera år knutits till Svenska Handelsbankens Värmlandsavdelning som fast jurist och därmed följde åtskilliga större boutredningsuppdrag m.m. Min verksamhet utvecklades alltmer till affärsjuridiken och jag blev anknuten som jurist åt flera större industriföretag m.fl., blev sekreterare vid bolagsstämmor, styrelseledamot och styrelseordförande, allt sådant som följer med åldern i yrket, och fick även en hel del offentliga uppdrag. Men nu hade ju även lagen om offentliga försvarare införts liksom muntliga huvudförhandlingar vid alla domstolar sålunda även i självaste Högsta domstolen. Jag hade turen att få vara ombud i flera både civil- och brottmål därstädes. Bl.a. fick jag prejudikatdispens i ett mycket intressant och tvistigt arvs- och testamentsmål. Huvudförhandlingen i detta mål ägde rum relativt kort tid efter nya rättegångsreformens ikraftträdande. Till min stora glädje följde HD i sin enhälliga dom, i motsats till Svea hovrätt, häradsrättens och min åsikt. Det var givetvis för mig en glädjande debut i min första muntliga huvudförhandling i ett civilmål i HD.

Att vara offentlig försvarare var ytterst intressant och jag fick många sådana mål. Bl.a. blev jag förordnad som försvarare i en del märkliga spionmål. Vår energiske landsfogde fick tag i en del fina herrar spioner och även en gång en lika fin dam kallad "Vackra Dolly". Bl.a. fick jag hand om ett mål som gällde en dubbelspion, som spionerat både för Sverige och tyskarna. Det var en ovanligt stor fähund och han fick ett välförtjänt hårt straff. Dessa spionrättegångar hölls oftast i Nordmarks häradsrätt, som hade sitt tingsställe nära norska gränsen. Detta tingsställe låg nu i själva Årjäng och där fanns numera ett stort nytt och fint tingshus utan sängar med madrasser och brännvinsbuteljer, varom jag berättat

i början av denna berättelse. Det var ju samma häradsrätt, där jag hösten 1926 gjorde min debut som advokat i Värmland.

Jag avslutar min skildring av en del episoder i en gammal advokats verksamhet under ungdomsåren med att nu vid 90 års ålder efter ett långt i mångt och mycket händelserikt liv lyckönska mig själv till att jag som livsmål efter fullbordad tingstjänstgöring valde advokatycket, vilket enligt min mening är det mest intressanta och stimulerande yrke en jurist kan ägna sig åt.

Holger Wiklund

Av Magnus Lindahl

Ur Advokaten 1979

Den 14 januari 1979 avled Holger Wiklund. Med honom gick ur tiden en person, som under flera decennier utgjorde en centralgestalt i Samfundet och som även i övrigt hade en framskjuten position i svenskt rättsliv.

Då Holger Wiklund den 1 juli 1942 tillträdde befattningen som chef för Samfundets kansli, då med titeln sekreterare, som sedan ändrades till generalsekreterare, hade han bakom sig 15 års framgångsrik advokatverksamhet i Uppsala. Han hade just avslutat en sjuårsperiod i samfundsstyrelsen, och han hade i sex år fungerat som ordförande i Samfundets Mellersta avdelning. Han hade sålunda med sig i bagaget till Samfundet en gedigen erfarenhet av de olika problem som möter advokaten i utövandet av hans verksamhet, och han var även förtrogen med Samfundets problem. Detta i förening med hans gedigna juridiska kunskaper, skarpa intellekt och utpräglade känsla för vad som krävs av en advokat gjorde honom särskilt väl lämpad för det värv som han åtog sig.

Vid halvårsskiftet 1942 såg Samfundet ganska annorlunda ut än i dag. Antalet ledamöter utgjorde 670. Lagremisser och sakkunnigyttranden förekom i ganska begränsad omfattning, även om Samfundet gjort vissa betydande insatser på dessa områden, till exempel i samband med tillkomsten av nya rättegångsbalken. Sekreteraren sysslade mest med inträdesärenden, vägledande uttalanden till kollegerna samt disciplin- och arvodesärenden. Holger Wiklund fick emellertid raskt kasta sig in i nya uppgifter. Genom den nya rättegångsbalken hade fastslagits att Samfundet skulle övergå till att bli en offentligrättslig sammanslutning och att lagligt skydd skulle erhållas för advokattiteln. De offentliga försvararen skulle i princip vara förbehållna advokaterna, och den gamla skriftliga processen skulle bytas ut mot en muntlig, koncentrerad process med fri bevisprövning. Det gällde att förbereda ikraftträdandet av det nya lagverket och att föra ut detta

i praktisk tillämpning. I detta arbete kom Holger Wiklund att spela en betydande roll, bland annat som ledamot av processlagberedningens rådgivande ledamot och sedan processnämnden.

De svenska advokaterna påverkades helt naturligt i sin dagliga gärning i hög grad av andra världskriget. Vi fick vara med om av kriget betingade ingripanden, som dittills varit oss besparade, till exempel begränsning av yttrandefriheten, hemligstämpling av offentliga handlingar, säkerhetskontroller av olika slag etc. Det gällde för oss att här värna om den enskilda medborgarens rättssäkerhet. De av kriget föranledda onormala förhållandena förde med sig ett vidgat samarbete mellan Samfundet, å ena, samt statsförvaltningen och rättsordningens olika organ, å andra sidan, som tidigare förekommit i ganska begränsad omfattning. Lagremisserna och sakkunnigytrandena ökade, och även informella överläggningar med justitiedepartementet och andra statliga organ kom att bli ganska vanliga. I dessa sammanhang gjorde Holger Wiklund som Samfundets sekreterare snart en mycket betydande insats. Det dröjde inte länge förrän Holger Wiklund blev den centralgestalt omkring vilken samfundsarbetet i styrelser och kommittéer av olika slag kretsade.

Det skulle föra för långt att här ge en fullständig bild av alla de viktiga frågor som sysselsatte Samfundet under Holger Wiklunds tid som sekreterare och sedermera generalsekreterare fram till dess han 1968 gick i pension. Här skall endast nämnas några. Den nya rättegångsbalken krävde anpassning av Samfundets stadgar. Därefter gällde det att i stadgarna införa det representativa systemet och uppdelna den disciplinära verksamheten mellan styrelsen och den nyinrättade disciplinnämnden. Så arbetet med de skadeupprättande åtgärderna, som ägde rum mot bakgrund av känslomättade diskussioner inom kåren om ersättningsfond eller försäkring och som ledde till inrättandet av ersättningsfonden. Härjämte arbetet med kontrollen över advokaternas bokföring och förvaltning av klientmedel och värdehandlingar, vilket arbete satte spår i bokföringsreglementet.

Samfundet blev så småningom Holger Wiklunds stora livsuppgift. Allteftersom åren gick, tillväxte hans erfarenhet och skicklighet, och han blev med tiden något av en mästare, som bistod Samfundets olika organ i styrningen av samfundsskutan. Alla de som deltog med Holger Wiklund i samfundsarbetet, i

styrelse, disciplinnämnd, kommittéer m.m. minns säkerligen hans stora juridiska kunskaper, hans föredömliga föredragningar, hans förnämliga promemorior, hans eleganta och i sak stundom nedgörande förslag till remissyttranden, hans förslag till kristallklara beslut i ofta svåra disciplinärenden och andra frågor samt inte minst hans förmåga att med lustiga vändningar och muntra inpass krydda såväl sin skriftliga som sin muntliga framställning. Ibland fordrade kanske kraven på sans och måtta att ett och annat korn i hans förslag till yttranden ströks under behandlingen i Samfundets organ, men de hade ändå gjort stor nytta genom att bereda honom glädjen att formulera dem och kollegerna nöjet att avnjuta dem. Månget skratt framkallade han vid sammanträdesborden, och många gånger lättade han upp det ansvarsfulla och tunga arbete som krävdes av de olika deltagarna. Samarbetet med Holger Wiklund innebar en extra stimulans i detta arbete och bidrog starkt till att de kolleger som under hans tid var engagerade i samfundsarbetet gjorde de extra insatser som krävdes för att kunna delta i detta arbete vid sidan av den dagliga advokatverksamheten.

Holger Wiklund var till ett utomordentligt gott stöd inte endast för Samfundets olika organ utan jämväl för de enskilda ledamöterna. Den kollega som vände sig till honom för att få ett råd i en advokatangelägenhet kunde alltid räkna med att få ett gott råd, som präglades av vidsynthet och förståelse för kollegans speciella situation. Holger Wiklund var under årens lopp en uppskattad gäst hos Samfundets olika avdelningar, och på så sätt bidrog han verksamt till att upprätthålla kontakten mellan Samfundets centrala organ och ledamöterna ute i landet.

Till Holger Wiklunds uppgifter hörde jämväl att redigera denna tidskrift, vars ansvarige utgivare han var. Under hans ledning etablerade tidskriften en erkänd plats bland de olika tidskrifterna på juridikens fält. Som redaktör inskränkte han sig inte till att nagelfara andras alster, utan hans hand avsatte många artiklar och efterskrifter. Om man därtill fogar att Holger Wiklund förde pennan vid tillkomsten av många av de remissyttranden som under årens lopp publicerats i tidskriften, kan man konstatera att han gjorde en stor insats för denna tidskrift.

Redan under sin Uppsalatid kom Holger Wiklund att intressera sig för att delge andra sina juridiska kunskaper. Under åren 1937–

1942 var han biträdande lärare vid Uppsala universitet och ledde den s.k. praktiska kursen för juris studerande. Verksamheten i utbildningens tjänst fortsatte han i Stockholm, där han under åren 1942–1956 var lärare i rättsvetenskap vid Handelshögskolan.

Holger Wiklunds intresse för juridiken och hans framstående stilistiska förmåga avsatte även spår i olika uppsatser i juridiska ämnen. Nämnas kan kapitlet ”Lös egendom” i Norstedts juridiska handbok och uppsatsen ”Advokats skadeståndsskyldighet”.

Även utöver vad som framgått härövan togs Holger Wiklund i anspråk i offentliga värv. Han var sålunda ledamot av 1944 års sakkunniga för revision av tryckfrihetsförordningen, 1945 års krigsdomstolsutredning och domstolskommitténs rådgivande nämnd.

Som ett erkännande av hans insatser på olika områden promoverades Holger Wiklund 1957 till juridisk hedersdoktor vid Uppsala universitet.

Det nordiska advokatsamarbetet låg Holger Wiklund varmt om hjärtat. Under andra världskriget kom han i kontakt med danska och norska kolleger, som deltagit i kampen mot de utländska förtryckarna och som tvingats fly. Många erhöll en fristad här i landet. Bland dessa fann Holger Wiklund vänner, och på den vänskapen grundades efter krigets slut återupptagandet av det nordiska advokatsamarbetet. I detta samarbete kom Holger Wiklund ganska snart att intaga en central position. Hans stora kunskaper om advokatproblemen och hans personliga egenskaper, inte minst hans uppskattning av festlig samvaro i goda vänners lag, gjorde honom till en mycket avhållen ambassadör för Sverige i kretsen av kolleger från de fem nordiska länderna.

Så lades decennium till decennium, och vi är framme vid den sista december 1968, då Holger Wiklund efter ett drygt kvartssekel lämnade befattningen som Samfundets generalsekreterare. Under hans tid hade Samfundet vuxit avsevärt. Antalet ledamöter hade fördubblats, och det är givet att det medförde en stor kvantitativ ökning av arbetsuppgifterna. Inte minst remissverksamheten ökade, och det är säkerligen mycket tack vare Holger Wiklunds insats som remisskrivare som Samfundet i dag åtnjuter ett högt anseende som remissinstans.

Även efter sin pensionering gjorde Holger Wiklund Samfundet stora tjänster. Han deltog verksamt i slutförandet av arbetet

med de vägledande reglerna om god advokatsed, vilka antogs av samfundsstyrelsen i juni 1971. Vidare förde han pennan vid tillkomsten av det ur Samfundets synpunkt mycket viktiga remissyttrandet över det lagförslag som ledde till 1972 års rättshjälpslag. Han kvarstod som denna tidskrifts redaktör och ansvarige utgivare till utgången av 1970. Härutöver fann Holger Wiklund tid att skriva det stora monumentalverket "God advokatsed", som utgavs i mars 1973. Med sin erfarenhet i advokatfrågor var han sällsynt väl skickad att utföra detta gigantiska arbete. Det står som monument över hans livsgärning i advokaternas tjänst och har betydelse inte endast för hans svenska kolleger, för vilka det har blivit något av en bibel, utan långt utöver vårt lands gränser, i första hand i de andra nordiska länderna. Betydelsen av detta verk kan icke nog understrykas.

En uppgift som särskilt intresserade Holger Wiklund var hans sysslande i Emil Heijnes stiftelse för rättsvetenskaplig forskning. Från stiftelsens tillkomst 1948 var han av dess grundare utsedd ledamot av dess styrelse och även dess sekreterare. Den senare sysslan lämnade han 1964 men kvarstod i styrelsen till 1974, de sista fyra åren som dess ordförande. Holger Wiklund bidrog verksamt till att stiftelsen kunnat spela en alltmer betydelsefull roll såsom stödjare av svensk rättsvetenskaplig forskning.

Under ett flertal år efter sin pensionering ägnade Holger Wiklund ganska mycket tid åt skiljedomsverksamhet. Han besatt egenskaper som gjorde honom till en ofta anlita skiljeman.

Holger Wiklund var en sällsynt rikt och mångsidigt begåvad person. Såsom redan antytts, var han allt annat än den torre juristen. Från hans penna flödade inte bara skarpsinniga och välformulerade beslut och remissyttranden utan också kvicka verser, som många gånger bidrog till att avsevärt höja stämningen i festliga advokatsammanhang. Pianot hanterade han med stor skicklighet, till nöje såväl för sig själv som för dem som hade förmånen att vara hans åhörare. Vid målarstaffliet fann han avkoppling från sina många olika arbetsuppgifter.

När nu Holger Wiklund gått bort efter ett mycket arbetsfyllt och framgångsrikt liv, är det på sin plats att avslutningsvis framhålla att Sveriges advokater står i stor tacksamhetsskuld till honom.

Folke Wistrand

Omsorgen om klienten kom alltid först

Av Gösta Sjögren, Torsten Rosell och Stefan Lindskog

Ur Advokaten nr 3/2004

Meddelandet om att Folke Wistrand avlidit kom inte överraskande. Han hade under många år haft problem med sin hälsa. Men även om ett dödsbud kan vara mer eller mindre väntat är det ofta plötsligt, därför att det tydliggör vad den bortgångne har betytt och stått för. Så alldeles särskilt när det gäller Folke.

Folke var född 1926 och växte upp i Örebro, där fadern bedrev advokatverksamhet. Sin hustru Aina träffade han under den förhållandevis korta men på Folkes karaktäristiska vis fokuserade universitetstiden i Uppsala.

Efter att de båda avslutat sina studier – Folke tog sin jur. kand. år 1947 – flyttade de till Göteborg. Där etablerade de sig både socialt och yrkesmässigt. Aina började som lärare i språk. Folke kom efter några års domstolstjänstgöring att bli anställd hos Advokaterna Sjögren och Hedén. Snart inträdde han som delägare och arbetade målmedvetet med att utveckla verksamheten. Advokatbyrån bär i dag hans namn och är med över 80 jurister och kontor i Stockholm, Göteborg och Malmö en av de större i landet.

Folkes yrkesinriktning var glasklar. Han var advokat. Engagemanget för advokatbyrån och medarbetarna där var stort. Men omsorgen om klienten kom alltid i första rummet. Stor som liten.

Som advokat var Folke en gigant. Men på sitt eget vis. Hans starka personlighet präglade såväl hans förhållningssätt till yrket som hur han utövade det. Det skarpa intellektet, den förutsättningslösa och fördomsfria utgångspunkten, den snabba uppfattningsförmågan samt den metodiska och omedelbara men ändå lugna och närmast minimalistiska analysen förstärktes av en klar och genomträngande blick, oftast vänlig men ibland sträng eller rent av ilsken, och en

markerad ansiktsprofil. Fri från åthävor lämnade han ändå ingen oberörd.

Motståndarna kunde frukta Folke. Kompetens, klarsyn och ett tydligt språk bidrog till detta.

Om en position i en förhandling eller ett mål var behäftad med någon svaghet blev detta klarlagt. Som regel i positiva ordalag men alltid med förödande auktoritet.

Klienterna var desto mer förtjusta. De fann hos honom en advokat som kunde förena en kylig analys med varm empati. Men han kunde med samma klarsyn och effektivitet avböja ett uppdrag som han ansåg sakna befogat intresse att drivas.

Folke var inte alla gånger lätt att samarbeta med. Han var krävande. Men han var alltid mest krävande mot sig själv. Han kunde vara envis. Men han var resonlig. Om han höll fast i något hade det sin grund i en genomtänkt utvärdering av frågan. Det stod var och en fritt att ifrågasätta analysen. Folke lyssnade intresserat men kritiskt.

Kompromisser var inte direkt Folkes melodi. Han kompromissade aldrig mot sin övertygelse när det gällde honom själv, och ogärna när det gällde andra. Det hände att han gick hårt fram mot medarbetare men då alltid av omsorg mot byrån och efter en grundlig analys av situationen.

Folkes livssyn var grundad på en positiv förnuftstro. Därför var konventioner honom främmande. Han var i ordets bästa mening radikal.

Som den närmast hängivne advokat han var ter det sig följdriktigt att han engagerade sig i Sveriges advokatsamfund, först genom styrelsearbete och sedan i disciplinnämnden. Där utförde han inte bara ett värdefullt samhälleligt arbete, utan fick han tillfälle att umgås med uppskattade kollegor från olika delar av landet.

Folke var inte mycket för flärd. Desto mer trivdes han med att umgås med sina vänner. Ofta vid bridgebordet. Gärna otvunget i samband med god mat och gott vin.

Trots att Folke gick upp i sin advokatroll var det aldrig någon tvekan om familjens betydelse. Fadersstoltheten lyste omisskännligt genom, så också glädjen över familjens gemensamma resor.

Vi vänner och kollegor till Folke känner en stor glädje och tacksamhet över att ha haft en så färgstark personlighet som Folke i vår krets.

Anders R. Öhman

Musik och litteratur som själslig stimulans och andningshål

Av Leif Domnérus

Ur Advokaten nr 4/2012

Kulturell stimulans är en nödvändighet för varje hårt arbetande individ. Advokaten Anders R. Öhman har alltid haft en stark och nära relation till musik och litteratur, parallellt med en framgångsrik advokatgärning.

– Musiken har varit ett andningshål och litteraturen har givit mitt liv en extra dimension, konstaterar Anders R. Öhman.

Att han ännu vid fyllda 86 år är aktiv med en välfylld agenda menar han beror mycket på den energi och skaparkraft som kulturen tillför.

Året var 1950 och 25-åriga Anders R. Öhman hade i maj avlagt sin jur. kand.-examen. Advokat skulle han inte bli – den banan tyckte inte heller hans far Ragnar att han skulle välja. Anders, som var mycket språkintresserad, hade tänkt sig en internationell karriär och den 1 juni for han till Paris för att där, dels för Folkuniversitetets räkning bygga upp ett kansli, dels med hjälp av ett litet UD-stipendium fortsätta sina studier. Chockartat nåddes han i början av september av budskapet om pappa Ragnars alltför tidiga bortgång. Hemkallad för att med viss tveksamhet överta sin fars roll i farfaderns livsverk, Adolf Öhmans Advokatbyrå, fann unge Anders ganska snart att advokatycket innebar en plattform, som passade honom utmärkt.

På väg att fylla aktningssvårda 87 kan Anders Öhman summera en prominent livsgärning inom juridiken. Anmärkningsvärt nog har han även lyckats med en parallell karriär inom musik och litteratur. Förutom framstående kulturella hedersuppdrag har han även skapat och drivit såväl eget skivbolag som eget bokförlag.

Hans syn på det omfattande kulturintresset är glasklar:

– Musiken har berikat mig och fungerat som ett andningshål. Och utan god litteratur hade livet saknat en fundamental dimension.

Vi möts i en stilig fastighet på rofyllda Villagatan i Stockholm. I det rum vi slår oss ner är väggarna täckta av bokhyllor, sprängfyllda med kvalitetslitteratur. Dessutom rader av cd-skivor; jazz och klassiskt i skön förening. En miljö som påtagligt signalerar innehavarens djupgående kulturintresse.

Anders Öhman själv utstrålar en vitalitet och öppenhet som snart ska visa sig gå hand i hand med ett obrutet skarpt och vaket intellekt. Om detta med att åldras har han en bestämd uppfattning.

– Jag har haft tur, fastslår han. Att få vara fortsatt så här pass frisk i hög ålder är en gåva. En hyfsad karriär och spännande sidoprojekt är förstås också något att glädjas över. Men det bästa som hänt mig är ändå att jag för 62 år sedan hade lyckan att få gifta mig med min älskade Veronica. Hon är inte bara en tilldragande person utan dessutom en guldgruva av humor, klokskap och kunskap. Genast jag träffade henne blev jag blyxtkär!

Det glittrar varmt i Anders Öhmans ögon när han beskriver sin hustru.

Följdriktigt deklarerar han att det faktiskt är underbart att bli äldre, inte minst när man har någon nära att dela detta åldrande med. Hur menar han mer exakt?

– Tja, svarar han lakoniskt, det skänker en känsla av oberoende och att man kan strunta i sådant som förr kunde gnaga ganska ordentligt. Ytterst handlar det troligen om en sundare syn på vad som är väsentligt eller ej.

På följdfrågan om någon form av religion kan ha betydelse blir svaret tveklöst att ingen högre makt har haft någon inverkan. Det handlar blott och bart om en tro på medmännisklighet och sann humanism. Vad livet har att erbjuda vet man inte i förväg. Som exempelvis 1950, då han brådstörtat fick återvända hem när fadern plötsligt avled.

– Min tveksamhet kring advokatsyrsslan skingrades ganska omgående så snart jag fick sätta mig in i familjeföretagets verksamhet. Den var rätt blygsam. Mest handlade det om att reda ut konkurser och mer intressant blev det när vi lyckades få

verksamheten att omfatta affärsjuridik på ett bredare plan.

Att vara chef och ytterst ansvarig har för Anders Öhman varit både stimulerande och meningsfullt.

– En insiktsfull delegering är en bra väg till framgång, konstaterar han. Själv är man ju inte bra på allting och genom att ge människor förtroende får man dem att växa.

Delägandet i Advokatfirman Vinge från och med 1984 ser han som en naturlig och lyckad utveckling. Men när han ombeds göra en jämförelse med pionjärtiden i familjeföretaget och fusioneringen blir svaret ändå att det var trivsammare med det mindre formatet.

– Men man får inte glömma att det var en annan tid och tveklöst var världen i stort mer lättsam och mindre komplicerad, jämfört med senare decennier.

Varpå vi är framme vid det som Anders Öhman beskriver som sitt andningshål och ”det näst bästa här i livet”, nämligen musik och litteratur. Att kärleken är allra viktigast, det har han redan slagit fast.

– Musiken fanns i vårt hem på ett naturligt sätt och min far sjöng väldigt fint med en lyrisk tenorstämma. Dessutom spelade han bra piano och läste noter direkt från bladet, vilket innebar att han kunde kompa mitt tonåriga klarinettspel. Repertoaren var den klassiska: Mozart, Brahms, Beethoven. Mitt val av klarinetten som instrument beror på att jag fick upp öronen för Benny Goodman och ganska omgående var jag en hängiven jazzdiggare! Jag vill tillägga att min stora jazzidol, alla kategorier, är tenorsaxofonisten Lester Young.

Givetvis prövade tonåringen även på att själv improvisera, likt swingkungen Goodman.

– Ganska omgående märkte jag att min förmåga inte räckte till. Jag vet hur det ska låta, men jag får inte till det riktigt när det gäller det viktiga svänget i musiken.

I och med denna nyttiga självinsikt fortsatte Anders Öhman att förkovra sig i den notbundna och klassiska repertoaren, inte minst genom att under många år ingå i det kammarmusikaliska Mazerska Kvartettsällskapet. Ett livaktigt forum för såväl amatörer som professionella musiker med obotlig uttryckslust.

Men jazzbacillen hade bitit sig fast rejält hos Anders Öhman.

– Min speciella kärlek till swingmusiken växte sig allt starkare.

Jag ansåg att de svenska företrädarna för Benny Goodmans swingideal inte fick tillräcklig uppmärksamhet.

Något borde göras. Och 1975 bildade Anders Öhman sitt eget skivbolag, Phontastic. På de första utgåvorna presenterade han sin klarinettfavorit Ove Lind, i samspel med vibrafonisten Lars Erstrand, trumslagaren Egil Johansen samt den mästerlige och ännu verksamme pianisten Bengt Hallberg.

- De första skivorna med dessa utomordentligt kreativa musiker tillhör fortfarande mina favoriter. Jag vågar till och med avslöja att nästan varje kväll somnar jag till denna älskvärda swingmusik. Innan skivan snurrat färdigt sover jag helt avspänt . . .

Sedan starten har nära tvåhundra skivor släppts på Phontastic; en imponerade utgivning för ett privatägt och ickekommersiellt skivbolag. Någon ekonomisk utdelning har det aldrig blivit, men det betraktar Anders Öhman mer som en bagatell.

- Värdet av att ha fått ge ut denna härliga musik upplever jag som ren vinst.

Ännu en bonus har förstås varit att Anders Öhmans namn nämns med stor aktning i musikkretsar. Så pass att han 1984 invaldes i Kungliga Musikaliska akademien, där han under nio år dessutom fungerade som preses.

- Ren och skär lycka att få omges av idel kreativa kultur-människor, kommenterar han medlemskapet i akademien.

Ännu ett skäl till akademisk upphøjelse torde vara att Anders Öhman också ägnat sig en hel del åt musikskriverier, främst i Svenska Dagbladet.

- När den svenska jazzeliten framträdde i Paris 1949 med Alice Babs som sångsolist bad jag Svenskan om att få åka ner och rapportera. Den svenska jazzelitens helt fantastiska framgång innebar ett av mitt livs främsta konsertupplevelser, och kontakten med SvD ledde till att jag när jag kom hem dessutom fick en stadig skivspalt i tidningen. Senare skrev jag även krönikor och medarbetade fram till 1970.

- Faktiskt skrev jag även i jazzmagasinet OrkesterJournalen i flera decennier. Skrivandet ser Anders Öhman som ännu ett väsentligt andningshål.

- Samtidigt som jag insett hur svårt det är att finna de rätta orden, speciellt när det gäller att beskriva något så abstrakt som musik. Ofta har jag känt det som fumlige försök och ett rent famlande.

Dessa ord kan förstås uppfattas som koketteri, men mera troligt är de nog fullt uppriktiga. Alla som prövat att skriva om känslomässiga ting känner dilemman. Alla vet också att innan man skriver måste man läsa, helst mycket.

– Ja, tillstår Anders Öhman, det är en gammal ”sjuka” hos mig, detta att läsa. Även här var pappa Ragnar min mentor. Han var mycket boksynt och jag fångades av samma åkomma.

En uppräknig av allt det lästa skulle bli en alltför lång katalogaria. Ombedd att nämna någon författare svarar Anders Öhman att William Shakespeare och dennes sonetter har en speciell plats i hans hjärta. Som den handlingens man han är var det för att ge ut en egen bok om sonetter som han 1975 även startade eget bokförlag, Dictum. Där han även har givit ut sådan litteratur som han ansett bör komma på pränt. Exempelvis verk om den svenske 1800-talsskalden Esaias Tegnér.

– Ständigt små upplagor men en glädje att se i tryck, sammanfattar han bokförlaget Dictums verksamhet.

Ett mycket hedrande uppdrag i svensk litteratur är att bli ledamot i Samfundet De Nio. Sedan 1962 är Anders Öhman en av De Nio och i dag är han dessutom sekreterare och skattmästare. Bland De Nio återfinns bland andra Kerstin Ekman, Agneta Pleijel och Niklas Rådström.

– Givetvis en stor ära, tillstår Anders Öhman, men samtidigt ett ganska omfattande åtagande. Vi delar ut omkring en miljon per år i priser och bidrag. För att ha en uppfattning om vilka som bör premieras måste vi förstås läsa mängder av böcker. Men samtidigt: denna läsplikt är ett privilegium. Min läshunger är konstant ...

En naturlig och avrundande fråga till renässansmänniskan Anders Öhman är hur han har hunnit utföra sin advokatsyssla och samtidigt all denna kulturella verksamhet? Svaret lyder att man måste lära sig att hantera tiden.

– Men samtidigt, det är ju omöjligt. Striden mot tiden är evig och till slut förlorar man. Innan dess gäller det att schemalägga och ligga i så mycket man förmår.

– Det är också en fördel om man är bra på logistik.

Om Anders R Öhman

- Efter jur. kand.-examen 1950 ingick han i familjeföretaget Adolf Öhmans Advokatbyrå, därefter som delägare i fusionen med Advokatfirman Vinge 1984-1999, och efter det advokat i egen rätt.
- Ledamot i Advokatsamfundet sedan 1955, styrelseledamot 1964-1970.
- President Union Internationale des Avocats 1987-88, sakkunnig i lagberedningen 1963-71, styrelseledamot FFNS (Sweco) 1960-97, AB Custos 1967-94, Östgötabanken 1977-86.
- Invald i det litterära samfundet De Nio sedan 1962. Ledamot i Kungliga Musikaliska akademien sedan 1984, under åren 1989-1997 som preses.
- Musikskribent i Svenska Dagbladet 1949-1970, jazzskribent i magasinet OrkesterJournalen 1949-1977.
- Bildade egna skivbolaget Phontastic samt bokförlaget Dictum 1975.
- Dessutom en lång rad av uppdrag, exempelvis statskontrollant AB Tipstjänst 1959-91, lärare på Grafiska Institutet, biträdande notarius publicus och styrelseledamot i Polar Music Prize.
- Egen bokutgivning på Dictum, bland annat Mest om sonetten, 1975. Senaste utgivning To Be and Not to Be, A Claim for Existence in 31 Sonnets, 2009.
- Egen skivinspelning på Phontastic, Bach Goes to Town, med fyra klarinetter: Arne Domnérus, Ove Lind, Bob Wilber och Anders Öhman.
- Medverkan i Advokaten, Lätt seriösa betraktelser över mat och rätt, nr 1/1995.

Priset för framstående insatser inom advokatycket delades för första gången ut i samband med Advokatdagarna 2012. Priset består, utöver ett diplom, av 100 000 kronor, som i pristagarens namn läggs in i en fond som stödjer ideellt arbete, så kallat pro bono-arbete, i Advokatsamfundets regi.

Advokatsamfundets pris för framstående advokatinsatser har hittills delats ut till

- 2012 Thomas Olsson
- 2013 Biörn Riese
- 2014 Sture Larsson
- 2015 Christian Åhlund
- 2016 Lena Frånstedt Lofalk
- 2017 Peter Danowsky

Thomas Olsson

Prisades för rättssäkerhetsarbete

Av Ulrika Öster

Ur Advokaten nr 9/2012

Advokat Thomas Olsson blev den förste mottagaren av ett nyinstiftat pris för framstående insatser inom advokatycket. Priset bildar grunden för en nyinrättad pro bono-fond.

Thomas Olsson, som företrätt bland andra de så kallade somaliasvenskarna, journalisterna Martin Schibbye och Johan Persson, och som i dag företräder Sture Bergwall i hans resningsärenden, fick priset för att han i sin advokatverksamhet ständigt arbetat för rättssäkerhet. Olsson tog emot priset från Advokatsamfundets ordförande Claes Zettermarck.

Thomas Olsson tackade för priset och sade sig vara ödmjuk inför det.

– Vi advokater måste uppfinna rättssäkerheten varje dag och i varje rättegång, sa han i sitt korta tacktal.

Biörn Riese

Fick priset för framstående insatser

Av Mats Cato

Ur Advokaten nr 9/2013

Mannheimer Swartlings styrelseordförande och en av Sveriges främsta affärsjurister, Biörn Riese, tilldelades Advokatsamfundets pris för framstående insatser inom advokatyrket.

Advokatdagarna i Stockholm 17 och 18 oktober 2013 inleddes med att Advokatsamfundets generalsekreterare Anne Ramberg hälsade de cirka 600 deltagarna välkomna och delade ut priset.

Motiveringen löd: ”Biörn Riese har under senare år anlitats i en rad uppmärksammade utredningar och andra uppdrag. Han har med stor integritet och på ett föredömligt sätt utrett och prövat svåra juridiska frågor. Hans insatser har tydliggjort affärsjuridikens betydelse i ett komplicerat samhälle. Biörn Riese har bland annat anlitats vid statens övertagande av Carnegie, likvidationen av HQ Bank, rekonstruktionen av Saab, krisen i SAS och som utredare i TeliaSoneras affärer i Uzbekistan. Därtill har han medverkat i en rad stora företagsöverlåtelser. Han har på ett föredömligt sätt satt affärsadvokaten på kartan. Biörn Riese har också under en följd av år, först som styrelseledamot sedan 1997, därefter som styrelseordförande från 2002 i tolv år utvecklat Mannheimer Swartling Advokatbyrå till Sveriges ledande advokatbyrå.”

– Det här är ju fantastiskt och jag är väldigt rörd och tacksam för detta, sa Biörn Riese. Jag ser det här som en eloge och ett bevis på det teamwork som vi har på byrån. Den typen av uppdrag som jag håller på med är inga enmansuppdrag. Utan alla mina kolleger hade det inte blivit så här och då hade jag inte stått här. Stort tack!

Anne Ramberg talade om svårigheten att leda en advokatbyrå, när hon presenterade pristagaren:

– Det kräver ett gott ledarskap. Det innefattar att man har integritet, att man är envis och att man har en vision, fantasi och omdöme. En som har visat prov på de egenskaperna och en som gjort sig känd för ett mycket gott och uthålligt ledarskap är årets pristagare Biörn Riese.

Sture Larsson

Inte mycket annorlunda hos ensamme advokaten än på den stora byrån

Av Curt Falkenstam

Ur Advokaten 1990

Sture Larsson tog emot Advokatsamfundets pris för framstående insatser inom advokatycket 2014.

Tidskriften Advokaten gjorde en längre intervju med honom 1990.

Men man måste ha den rätta ”läggningen”, säger ensamadvokaten Sture Larsson när Advokaten hälsar på i Eksjö.

Man kan väl inte fortsätta och slå ihop advokatbyråer i all oändlighet, påpekar en del oroade röster i debatten kring de pågående advokatfusionerna. Förvisso inte, och det är ett lugnande faktum att vi alltjämt har en hel del ”ensamvargar” i den svenska advokat kåren, advokater som trivs med att arbeta på det sättet och som inga funderingar har på att slå sina påsar ihop med kolleger. En av dem är Sture Larsson i Eksjö, och honom har Curt Falkenstam hälsat på för att höra hur den typiske ensamadvokaten har det i fusionernas tid.

– Är det som ensamadvokat som Ditt yrke egentligen skall utövas? Ni advokater är ju först och främst individualister.

– Ja, det beror väl lite på vilken typ av uppdrag man har, svarar Sture Larsson. Har man den typ av uppdrag som de här stora sammanslagna byråerna ofta har, krävs naturligtvis många gånger denna typ av teamwork.

– Men har man min typ av uppdrag, i huvudsak processuell verksamhet i tvistemål, brottmål och skiljeförfarande är det ju i hög grad enmansjobb. Jag har ingen bestämd uppfattning om de här stora byråerna som växer fram. Jag ser dock ingenting negativt i detta utan har tvärtom en viss förståelse för att den uppdragstyp de har helt enkelt tvingar fram denna typ av byråer för att de skall kunna hävda sig bl.a. internationellt.

– Det kanske också är en läggningssak detta att jobba ensam, som Du nu har gjort år efter år?

– Ja, jag har nog den läggningen. Jag är road av juridisk problemknäckning och har därmed kommit att syssla med ärenden som innefattar rättegångar, civilmål, brottmål, skiljeförfaranden.

När jag började här 1974 arbetade jag ihop med advokat Åke Almqvist som biträdande jurist åt honom. Dessförinnan hade jag tjänstgjort i Göta hovrätt. Jag hade nog tänkt bli domare, men fördelen med advokatbanan är att man om man har familj, blir socialt ”rotad” rätt snabbt. Så pensionerades Åke Almqvist 1983 och jag blev kvar här – ensam. Då hade jag varit ledamot av samfundet sedan 1977.

Stort mål låser

– Jag gissar att det finns både fördelar och nackdelar med att vara ensamadvokat. Vilka är Dina erfarenheter?

– En avgjord nackdel med att vara ensam är ju – och det har jag en del smärtsamma erfarenheter av – när man får ett större uppdrag, i synnerhet i brottmål, och man blir upplåst redan på förundersökningsstadiet med en kanske frihetsberövad klient, misstänkt för ett allvarligt brott, med krav på sig att vara med hela tiden. I ett sådant fall ligger ju verksamheten i övrigt för fåfot. I vissa fall måste man då lämna över brådskande ärenden till kolleger. Hade man varit flera på byrån, skulle sådana ärenden ha kunnat klaras ändå.

– En annan nackdel, låt vara att jag inte upplever den så starkt, är att man inte har någon social samvaro med kolleger inom byrån. Man har inga ”bollplank” i juridiska frågor. Men detta har jag inte saknat särskilt mycket, måste jag säga. Vid behov har jag lätt kunnat diskutera med goda vänner som är juridiskt verksamma.

– Jag har dessutom engagerat mig på olika sätt vid sidan av den vanliga advokatverksamheten. Jag har suttit i advokatsamfundets huvudstyrelse åren 1981–87 och jag sitter i domstolsverkets styrelse sedan 1987. Sedan en tid är jag också knuten till den nyligen tillsatta domstolsutredningen som expert. Allt detta har varit och är givetvis utomordentligt intressant och givande.

– Du har väl i övrigt ganska begränsade möjligheter, när det gäller att rationalisera?

– Ja, rationaliseringen får i första hand bestå i att man försöker rikta in sig på en nisch för hela verksamheten. I mitt fall har det betytt att vad jag sysslar med är skiljeuppdrag i allt större omfattning, både som skiljedomare och som ombud i skiljetvister, vanliga civilmål, där jag biträder enskilda och företag i rättegångar, samt, i rätt stor utsträckning, brottmål. Jag tycker för min del nästan att den offentliga försvararrollen är den yttersta essensen i advokatycket.

– På tal om rationalisering tvingas man, menar jag, att i viss mån specialisera sig för att inte splittra sig alltför mycket. För min del sysslar jag över huvud taget inte med skattefrågor utom i brottmålsammanhang och inte heller med konkurser. Jag sysslar allt mindre med skilsmässor och sådant. I familjemål har ju klienten, med all rätt, krav på att advokaten finns tillgänglig i rätt stor omfattning, och det klarar man som regel inte som ensamadvokat med min verksamhetsinriktning att svara upp emot.

Enkel bokföring

– Är Du som ensamadvokat dessutom dömd att nöja Dig med gamla kontorsrutiner och de traditionella kontorshjälpmedlen? Du har t.ex. ännu inte datoriserat.

– Det är väl inte uteslutet att jag skaffar mig datorhjälp så småningom, men jag har ännu inte gjort det, beroende på att den sekreterarpersonal jag har är inkörd på den gamla typen av bokföring. Att ändra på det skulle bl.a. medföra konsekvenser på utbildningssidan. Dessutom har jag inte sådana uppdrag som i någon större omfattning gäller förvaltning av redovisningsmedel. Så särskilt stora anspråk på bokföringen ställs alltså inte. Och när det gäller sekreterararbetet använder jag i stor utsträckning diktering, och dessutom skriver jag mycket själv.

– Man kan gissa att sekreteraren betyder mer för Dig än vad fallet kanske är på en större byrå?

– Ja, oerhört mycket. Med den typ av uppdrag jag har är det beklagligtvis nog så att den plats där jag minst vistas är på kontoret. Det ställer ju anspråk på att man har en sekreterare som

kan hålla klientkontakter, sköta dagboken etc. Hon har ingen annan att skicka samtalen till utan måste klara av allt löpande, när hon är ensam.

– Hur klarar Du för resten tiderna i domstolen som ensamadvokat?

– Ja, tiderna i domstolen är helt enkelt det som styr mig. Men rutinerna är ju sådana att domstolen inte sätter ut någonting utan en föregående underhandskontakt. De ringer först och tar då regelmässigt hänsyn till om man är uppbunden av något annat.

– Nu har vi talat rätt mycket om de nackdelar som är förknippade med ensamjobbet. Men Du måste naturligtvis som varit ensamadvokat i så många år tycka att fördelarna dominerar. Vilka är de?

– För det första ställer den här arbetsformen inga anspråk på någon större administrativ apparat. Kontorsorganisationen blir enkel. Vissa fasta kostnader har man naturligtvis i form av hyra o.s.v. Men i övrigt blir kostnadsbilden rätt vettig. Men ärligt talat skulle jag tro att tvåmansbyrå är det ideala ur kostnadssynpunkt, för då kan man dela på en kontorshyra. Man kan dela på sekreterarkostnaden etc. Men är man däremot flera, ökar genast sekreterarbehovet m.m.

Råder sig själv

– Men ändå upplever Du det hela så att ensambyrå väger över?

– Ja, fördelen är också den att man vinner en stor frihet. Man råder sig själv. Jag väljer sådana uppdrag som passar mig. Andra tackar jag nej till.

– Känner Du Dig som ett slags juridikens ”husläkare”, t.ex. i förhållande till en del gamla klienter?

– Nja, jag gillar kanske inte liknelsen helt, men den sanningen ligger det kanske i den att man som ensamadvokat naturligtvis får ett vidare spektrum än en och annan ”specialist” på en storbyrå i Stockholm t.ex., men det är just något av detta jag tycker ligger i den ursprungliga advokatverksamheten, mångsidigheten hos den enskilde advokaten. Specialiseringen kan vara en black om foten, när man kommer utanför ”sitt” område samtidigt som den har sina givna fördelar. Å andra sidan kan man också som

mera allmäninriktad ensamadvokat riskera att hamna vid sidan av vissa uppdrag inom smalare rättsområden, och då är det ju ett advokatetiskt krav att tacka nej.

– Hurdana relationer har Du med Dina klienter? Är Du fast konsult till många etc.?

– Jag har ett antal uppdrag som stående konsult till vissa företag. I övrigt är det brottmålsklienter, och på den civila sidan finns det både fasta och tillfälliga uppdrag. Jag har alltså inte en fast klientstock som jag ägnar mig åt och tackar nej till allt annat. Å andra sidan nödgas jag av tidsbrist tacka nej till uppdrag. Jag hinner helt enkelt inte. Tar man på sig för mycket riskerar man att missköta allt.

En levnadskonstnär

– Känner Du Dig ständigt pressad av jobbet?

Sture Larsson bläddrar i almanackan och ger några axplock ur en vecka med resor hit och dit, till Stockholm och Malmö, varvat med uppdrag på hemmaplan, advokatjour m.m. Vad som inte hinns med på byrån följer med hem till villan på Kaffekullen, strax utanför Eksjö. Men lyckligtvis har han den där avundsvärda förmågan att kunna sitta intill sent på kvällen och skriva på en inlaga för att när allt är klart hoppa i säng och somna direkt med det goda samvetet som huvudkudde. Det är kanske så att ensamadvokaten måste vara något av en levnadskonstnär för att det hela skall fungera. Jobbet är slitigt. Det går knappast någon vecka utan mindre än 50–55 arbetstimmar.

– Men det passar mig att jobba på det här sättet, förklarar Sture Larsson. Men förutsättningen är givetvis att man är frisk och stark, och det har jag än så länge lyckan att vara.

– Även ensamadvokater kan väl råka ut för intressekonflikter. Hur ser de ut i Ditt fall?

– Ja de beror alltså inte på att jag sitter på en byrå, där någon kollega företräder en motpart. Problemen för mig ser annorlunda ut. På en liten ort av Eksjös storlek är det alltid en stor risk att man någon gång haft att göra med motparten till en klient. Därför är det mer eller mindre en rutin att man först av allt frågar en ny

klient vem motparten är. Ofta blir vederbörande väldigt förvånad och undrar vad det har med saken att göra. Då får man förklara orsaken. Detta är den vanliga typen av intressekollisioner man kan råka ut för. Inte sällan, kanske någon gång i månaden, inträffar en sådan situation, och då måste man tacka nej.

Lådvägen livsfarlig

– Att jobba ensam – är det rätta sättet att komma in i advokatycket?

– Nej, svarar Sture Larsson med eftertryck, det är fullständigt livsfarligt. Jag anser tvärtom om dem som startar ”lådvägen” s.a.s. och sedan efter fem år söker in till samfundet, dem skulle man behöva nagelfara i ännu högre grad än vad som idag sker. De är helt enkelt inte mogna för jobbet – inte ens efter domstolstjänstgöring, enligt min mening. Advokatycket är så speciellt i många hänseenden att enda möjligheten att lära sig det är att inleda samarbete med minst en erfaren kollega.

– Har ensamadvokaten och den lilla byrån existensberättigande och existensmöjligheter idag och in i 2000-talet?

– Absolut. Och ur klientsynpunkt är det väl ganska egalt, om klienten har en advokat som arbetar ensam eller kommer från en större byrå. Det enda som gäller är att få kvalificerad hjälp, och där finns ju ingen skillnad mellan ensamadvokaten och dennes kollega på den större byrån.

– Begränsas ens ambitioner på något sätt av att jobba ensam? Måste man nöja sig med att stanna på en viss ekonomisk nivå?

– Nej, jag begränsas bara av min egen kapacitet och av tiden. Men det gör ju också advokaten på den stora byrån.

– Ensamadvokatens yrkesroll, problem och arbetsuppgifter, säger Sture Larsson avslutningsvis, är i grund och botten inte annorlunda än de är för advokaten på en stor byrå.

– Jävsfrågorna kan måhända vara olika men i övrigt är det en missuppfattning att tro att advokatrollen skulle ha ett annat innehåll för advokaten på flermansbyrån än för den advokat som är ensamt verksam.

Christian Åhlund

Prisades för sina insatser

Av Kamilla Kvarntorp

Ur Advokaten nr 9/2015

Advokat Christian Åhlund tilldelades Advokatsamfundets pris 2015 för framstående insatser inom juridiken.

– Det är otroligt hedersamt att få det här priset. Det är också minst lika glädjande att den nisch inom advokatverksamheten som jag ägnar mig åt, mänskliga rättigheter och internationell rätt, på det här sättet får ett officiellt erkännande och kommer upp i jämnhöjd med de andra verksamheterna som hittills har prisats av Advokatsamfundet. Jag tycker att det här är det finaste pris en svensk advokat kan få, sade Christian Åhlund i samband med att han mottog priset av Advokatsamfundets generalsekreterare Anne Ramberg under advokatdagarna.

Christian Åhlund blev advokat 1982 och har sedan dess inriktat sig på humanjuridik, arbetsrätt och brottmål. I mitten på 1980-talet började han, vid sidan av sitt ordinarie advokatarbete, engagera sig ideellt för mänskliga rättigheter och internationell humanitär rätt, bland annat i Sydafrika. Han ingick även i den statliga beredningen för humanitärt bistånd, som gav den svenska regeringen råd i politiskt känsliga frågor om bistånd till motståndsrörelser i Sydafrika och Centralamerika.

– Christian förmedlade i hemlighet tiotals miljoner kronor i svenskt bistånd för att finansiera försvaret i ett stort antal politiska rättegångar i Sydafrika. Eftersom pengarna slussades genom hans advokatbyrå omfattades transaktionerna av advokatsekretessen och det gick att dölja att pengarna kom från den svenska staten. Med dagens regler mot penningtvätt skulle en sådan verksamhet inte ha varit möjlig, sade Anne Ramberg.

Christian Åhlund var också drivande bakom att International Legal Assistance Consortium (ILAC) bildades 2002 och var dess generalsekreterare fram till i somras. Organisationen bygger

upp rättssystem i konfliktdrabbade länder och har bland annat utbildat irakiska domare. Sedan 2005 är Christian Åhlund Sveriges representant i Europarådets kommission mot rasism och intolerans (ECRI). Sedan 2013 är han ECRI:s ordförande.

Lena Frånstedt Lofalk

Ansvar och inflytande

Av Tom Knutson

Ur Advokaten nr 3/2015

Lena Frånstedt Lofalk tog emot Advokatsamfundets pris

för framstående insatser inom advokatycket 2016.

Tidskriften Advokaten intervjuade henne 2015.

Ansvar och inflytande går hand i hand. Det skapar i sin tur ett stort engagemang. Det anser Lena Frånstedt Lofalk, delägare på Nord & Co Advokatbyrå, och Advokatsamfundets disciplinnämnds ordförande.

I oktober 2009 startade Lena tillsammans med fyra kolleger Nord & Co Advokatbyrå. I dag arbetar totalt 30 personer på byrån. Hon tycker att advokatycket får ytterligare en dimension som delägare och kan varmt rekommendera unga jurister att satsa på att bli delägare.

– Arbetet blir ännu roligare när man blir delägare. Det behöver inte alltid vara så bråttom att bli delägare, det kan finnas perioder i livet då det passar mindre bra. Men på de flesta byråer är det för närvarande svårt att stanna kvar om man inte så småningom blir delägare, säger Lena. För att bli delägare behöver man förstås vara en duktig jurist, men man behöver också vara bra på ackquisition, det vill säga att både skaffa nya klienter och kunna behålla befintliga klienter.

Lena trivs mycket bra i rollen som delägare. Det bästa med att vara delägare är att få ta ansvar för verksamheten och att på det sättet också få inflytande.

– Ansvar och inflytande går hand i hand. Det skapar i sin tur ett väldigt engagemang, säger hon men tillägger att ibland kan ansvaret kännas tungt eftersom man som delägare är ytterst ansvarig för verksamheten och för de anställda.

Framgångsfaktorer

Lena menar att det finns flera faktorer som bidragit till att hon kunnat nå långt i sin advokatgärning. En viktig faktor var att ha hjälp hemma. Lena är i dag ensamstående med två barn, som i dag är 18 och 20 år. Hon fick barnen när hon var delägare. Hon och hennes dåvarande man hade barnflicka från att barnen var små till dess de var i tonåren. Inte i första hand för att barnflickan skulle ta hand om barnen så att föräldrarna skulle kunna arbeta, utan framförallt för att ta hand om olika sysslor i hemmet så att Lena och hennes man kunde ägna sig åt barnen när de kom hem. Men en oerhört skön avlastning var att barnflickan hämtade på dagis så att barnen inte behövde vara kvar längre än de själva ville.

– I stället kunde vi vara med barnen, laga mat och äta tillsammans och sedan lägga dem. Att ha hjälp hemma har varit helt avgörande, berättar Lena som understryker att flexibilitet är ett nyckelord i detta sammanhang. Flexibilitet från advokatbyråns sida gentemot anställda med småbarn är viktigt. Att man under en period kan få arbeta lite mindre och/eller arbeta hemifrån. Men också flexibilitet från den anställde. Går man hem lite tidigare för att vara med barnen kan man ofta få lov att sätta sig och göra klart arbetet senare på kvällen.

En annan betydelsefull faktor är att välja rätt chef. Det gäller att arbeta med rätt personer som stöttar och tror på dig och som vet att du gör ditt arbete även om du går hem för att vara med dina barn.

– Man pratar ofta om vilken byrå eller vilket företag som är bäst eller roligast att arbeta på, men det absolut viktigaste är chefen, cheferna, de personer man arbetar med, slår Lena fast.

Ytterligare en viktig omständighet är att man samtalar hemma om hur man ska dela på ansvaret när man har två karriärer i familjen. Man måste också se till att ordna det praktiskt för sig, att man fixar hjälpmedel, så att man kan arbeta utifrån, hemifrån eller på resa. I dag är det en självklarhet men det var det inte på samma sätt när Lena var småbarnsförälder.

– Att jag kunde arbeta hemifrån var nog det som gjorde att jag fortfarande har en karriär i dag. Jag arbetade rätt så mycket även när jag var föräldraledig. Jag var delägare och det gick inte att gå hem ett helt år för att sedan komma tillbaka. Gjorde man det så

hade man inte några klienter kvar. Men jag kunde arbeta hemifrån eftersom jag hade ordnat det så.

Lena har aldrig upplevt sig som missgynnad eller att det har varit nackdelar att vara kvinna. Ofta har hon sett att saker som hon har råkat ut för har även hennes jämnåriga manliga arbetskamrater drabbats av.

– Jag tror att man är för snabb att säga att det här drabbas jag av för att jag är kvinna. Det är rätt så bra att ha manliga vänner på ungefär samma nivå för då kan man diskutera och ha ett utbyte. Av det har jag lärt mig att de drabbas av precis samma saker. Att det kan vara äldre personer som försöker sätta sig på yngre eller att det kan vara svårt att bli delägare etcetera, säger Lena.

Optimist

På Nord & Co är fyra av tretton delägare kvinnor. På fem–tio års sikt är Lena optimistisk när det gäller hur andelen kvinnliga delägare på advokatbyråerna kommer att utvecklas.

– Advokatycket passar kvinnor väldigt bra. Kvinnor är ofta mycket duktiga jurister. Vi kan ju se det på att de får de högsta betygen från universiteten och att de gör väldigt bra ifrån sig i domstolarna när de sitter ting. Så kvinnor har alla förutsättningar att bli duktiga advokater, säger Lena som ändå inte vill att allt ska framstå som rosenrött:

– Det är ett tufft jobb. Men det gäller alla jobb som är kvalificerade, vare sig det handlar om advokatbyråer, företag eller myndigheter. För att komma upp i chefsnivå krävs engagemang och en ordentlig arbetsinsats och det kräver en hel del.

Det som kännetecknar byråer som framgångsrikt lyckas behålla yngre kvinnliga advokater är att de ger möjlighet till flexibilitet och att de litar på sin medarbetare, anser Lena. Flexibiliteten måste dock vara ömsesidig. Byrån ger friheten till den anställde och den anställde i sin tur måste ta ansvar. Med ett sådant ömsesidigt förtroende har man stora möjligheter att kombinera arbetet med ett bra familjeliv, även om man inte kan förvänta sig att ha det varenda dag.

– Det går inte att komma ifrån att advokatycket är ett serviceyrke och att tillgänglighet är en konkurrensfördel. Det innebär att man inte kan bestämma att man alltid ska hämta på dagis två dagar

varje vecka. Därför måste man ha en backup som kan ställa upp när det behövs. Många gånger arbetar man under hög tidspress eller sitter i möten som tar längre tid än vad man kunnat ana och planera för.

Lena Frånstedt Lofalk

Lena tog examen 1983, och efter att hon suttit ting började hon på Advokatfirman Cederquist den 1 september 1985. I början av 1990-talet blev hon delägare. Lena stannade på Cederquist tills hon och fyra andra personer i oktober 2009 startade Nord & Co Advokatbyrå. Idag arbetar totalt 30 personer på byrån.

Lena har suttit i Advokatsamfundets huvudstyrelse och 2008–2017 var hon ordförande i disciplinnämnden.

Medlem av Hilda.

Peter Danowsky

Yrket kommer först för prisad advokat

Av Ulrika Öster

Ur Advokaten nr 9/2017

Advokatsamfundets pris för framstående insatser inom advokatycket tilldelades 2017 advokat Peter Danowsky. Trots att han egentligen läste juridik för att bli politiker eller möjligen journalist har Danowsky aldrig ångrat sitt yrkesval.

– Jag har ju varit på advokatbyrå sedan 1976, så det är det enda riktiga yrke jag har haft. Att Advokatsamfundet tycker att jag har varit framstående, det känns stort, konstaterar advokat Peter Danowsky.

Han tillägger att Advokatsamfundet alltid har varit viktigt för honom, vilket gör stoltheten ännu större.

Tidskriften Advokaten möter Peter Danowsky i ett konferensrum på sjunde våningen, med utsikt över takåsarna i City och Jakobs kyrka. Byrån, Danowsky & Partners, grundade Peter Danowsky år 1993. Flera av de första biträdande juristerna som anställdes då har förblivit byrån trogna och är i dag delägare, en av dem också managing partner.

Från början valde Peter Danowsky att läsa juridik mycket för att han såg det som en bra grund för politiskt arbete. Advokatycket lockade inte. Peter Danowskys pappa var advokat, arbetade ensam på byrån och verkade egentligen aldrig trivas med sitt arbete. Det avskräckte.

Men tillfälligheter gjorde att Peter Danowsky ändå kom att följa i faderns fotspår. Nu, 45 år efter juristexamen, verkar han fullständigt nöjd med sitt yrkesval. Trots uppnådd pensionsålder har han ännu inga planer på att trappa ner eller sluta. Det är helt enkelt för stimulerande att arbeta som advokat.

– Den roligaste arbetsuppgiften har nog varit, och är, processer: att vara i rätten, ha koll på fakta, hålla ett bra förhör, få till det i en

plädering, hitta det som man känner att ”nu sa jag något som var precis på pricken”.

Peter Danowsky får Advokatsamfundets pris bland annat för sitt engagemang för klienterna och för sin stora bredd som advokat. Och just bredden är något han själv uppskattar i sitt långa yrkesliv.

– Jag hade förmånen att få börja hos en advokat, Göran Luterkort, som hade ett väldigt intensivt och personligt förhållande till sina uppdrag. Han tog stort och smått, och han gjorde det alltid med engagemang. Så jag kom igång hos Göran med att få inblick i väldigt många olika rättsområden, berättar Peter Danowsky.

Göran Luterkort var vid den tiden Sveriges ledande medierättsadvokat, vilket också var anledningen till att Peter Danowsky sökte sig till honom. På köpet fick Peter Danowsky ett förhållningssätt till advokatyrrket som han i dag värdesätter.

– Göran Luterkort var ju då – och är fortfarande – snabbtänkt, beläst, kulturintresserad och väldigt road av advokatyrrket. Allt det som var värdefullt för honom var något som jag i början anade skulle vara värdefullt för mig, förklarar han.

Under hela sin karriär har Peter Danowsky haft medierättsliga frågor som ett stort intresse. Många av hans ärenden inom tryck- och yttrandefrihetsområdet och upphovsrätten har fått stora rubriker i tidningarna, som processen mot Pirate Bay, där Peter Danowsky företrädde skivbolagen. Genom åren har han varit ombud i processer av mycket blandat slag – just nu till exempel Girjasmålet och HQ-målet – och det har också blivit allt fler skiljemannauppdrag, en uppgift som Peter Danowsky trivs mycket bra med.

Peter Danowsky är en advokat som ofta syns och hörs i debatten, så också när Advokatsamfundets roll och arbetssätt diskuterats. Synpunkterna är, menar Danowsky, ett uttryck för hans engagemang och känsla för samfundet. Även här har tiden hos Göran Luterkort präglat Peter Danowsky. Luterkort var ordförande i samfundet när Peter Danowsky började hos honom, och det blev helt naturligt för den då biträdande juristen att också intressera sig för Advokatsamfundets göranden.

1985, då han bodde och arbetade i Uppsala, valdes Peter Danowsky in i Advokatsamfundets huvudstyrelse. Första

styrelsemötet blev minnesvärt – Danowsky missbedömde trafiken mellan Uppsala och Stockholm, kom för sent och fick smyga in till sin plats längst ned i styrelserummet.

Under åren 1999–2002 var Peter Danowsky ordförande i Stockholmsavdelningen och 1999–2004 ordförande i redaktionskommittén för tidskriften Advokaten. Han arbetade också med att ta fram frågorna till den första advokatexamen och han har varit både censor och examinator vid advokatexamen.

Arbetet inom Advokatsamfundet har bidragit starkt till att forma Peter Danowskys identitet som advokat, menar han själv.

– Om jag får frågan ”Vad är du?” så är det naturliga svaret för mig och säkert för många andra advokater ”advokat”. Det finns många andra svar: jag är man, jag är pappa, jag är vit, jag är jude . . . Men det svar som kommer först är yrket. Och samfundet bidrar till känslan av att ingå i en samhällsfunktion som är viktig. Advokater har sin plats i rättsordningen, och rättsordningen är fundamentet för ett välfungerande samhälle, summerar Peter Danowsky.

Personligt

Familj: Gift med Lotti, läkare. Två vuxna barn, två vuxna bonusbarn och sammanlagt sex barnbarn från barn och bonusbarn.

Läser just nu: Läste igår ut John Williams bok *Butcher’s crossing*. ”Fullständigt lysande bok!”

Favoritapp: Bank-ID.

Favoritplats: Stockholm, särskilt Södermalm. ”Här bor jag och jag trivs väldigt bra.”

Kör: Har just köpt en ny bil, en Mercedes. ”Den förra hade jag i 14 år. På den tiden hade den gått drygt 6 000 mil. Så jag kör inte så mycket.”

Våra första kvinnliga advokater

Av Valborg Lundgren

Ur Från advokatens verkstad (1987)

När styrelsen för Sveriges Advokatsamfund den 14 mars 1918 biföll en inträdesansökan av Eva Andén antecknades till protokollet ”att fröken Eva Andén vore den första kvinna som vunnit inträde i Sveriges Advokatsamfund, varom meddelande till pressen skulle ske”.

Styrelsen ville tydligen markera att advokatsamfundet var en organisation öppen för tidens allt tydligare krav på jämlikhet och rättvisa mellan kvinnor och män. Kanske var man litet stolt över att visa upp denna sin liberala inställning, en inställning som redan teoretiskt underbyggts i de ursprungliga stadgarna när samfundet bildades. Där angavs 1887 – förutom krav på kunskaper och viss praktik m.m. – att sökanden skulle vara ”svensk medborgare”, inte ”svensk man”. Denna formulering i stadgarna, som i dag synes ganska självklar, var under slutet av 1800-talet ett utomordentligt omdiskuterat förhållande och förblev så under avsevärd tid in på 1900-talet.

Den gamla rättegångsbalken föreskrev nämligen i 15 kap. 2 § att de som skulle tala och svara för andra ”skola vara oberyktade, redlige och förståndige män”. Detta tolkades olika av olika häradshövdingar: en del ansåg att ”män” kunde tolkas som ”personer” eller ”medborgare”, men andra accepterade inte en sådan tolkning. Den förra kategorien häradshövdingar tillät kvinnor att uppträda som ombud i domstolen, den andra gjorde det inte. Denna kluvenhet var endast en återspeglning av alla olika diskussioner i samhället om kvinnans ställning och hennes ”naturliga kallelse”.

När man i slutet av 1800-talet började tala om att kvinnan måste få utveckla sin personlighet, få skaffa sig kunskaper, få utöva yrken som motiverades av dessa kunskaper, få verka som myndig och jämställd medborgare, då skakades hela samhället i

sina grundvalar. En hård, segsliten kamp fördes av en rad föregångskvinnor och några män.

När det gällde möjligheten för en kvinna att få företräda annan inför domstol motionerade Olof Persson i Killebäckstorp 1896 i andra kammaren om ändring av RB 15:2, så att det skulle bli helt klarlagt att också kvinna kunde uppträda som rättegångsombud. Lagutskottet avstyrkte motionen och åberopade huvudsakligen den ”praxis” som rådde – att ordet ”män” ändå tolkades som ”medborgare”.

Men Olof Persson gav sig inte. Han hade tydligen andra erfarenheter av praxis och han återkom följande år, 1897, med sin motion, och nu var yrkandet tydligen bättre underbyggt, inte minst genom exempel från ”praxis”. Lagutskottet tillstyrkte ändringen. Andra kammaren biföll ”vad utskottet i nämnda utlåtande hemställt”.

Men i första kammaren kunde man få lyssna till uttalanden, som återspeglar mycket av den tidens syn på kvinnan i allmänhet och på kvinnan som advokat i synnerhet. Häradshövding Axel Öländer konstaterade bl.a. att den föreslagna ändringen av RB 15:2 avsåg ”att även åt kvinnorna inrymma befogenhet att utöva advokatverksamhet”, något häradshövdingen ansåg vara ”onödigt, onyttigt och till och med skadligt”. Han framhöll särskilt att ”nog torde vi ha tillräckligt med män som äro lämpliga föra talan inför rätta utan att vi behöva vända oss till kvinnorna”. Han hade också en del negativa synpunkter på kvinnans begåvning och hennes anlag.

Häradshövding Carl Birger Hasselrot, som var ordförande i lagutskottet, förklarade att ”det kommit till lagutskottets kunskap” att inte alla domstolar tillämpade lagen så att också kvinna fick uppträda som ombud inför rätta och att en eftersträvad enhet i rättskipningen ”lätt och lämpligen vinnes genom det förtydligande som skulle åstadkommas genom bifall till motionen”.

Biskop Gottfrid Billing delade inte häradshövding Ölanders mening att kvinnan skulle sakna anlag för advokatverksamhet. ”Snarare”, ansåg biskop Billing, kunde det ”bli en fara för vår rättskipning, i synnerhet om vi går vidare framåt i fråga om den fria bevisprövningen”.

Häradshövding Hasselrot framhöll ytterligare, att när hustrur uppträtt som ombud för sina män de ofta nog skött saken ”kanske

bättre än männen själva skulle ha gjort”. Han ansåg också att när man nu 1870 och 1873 hade givit kvinnan rätt att studera och att avlägga också den högsta juridiska examen, så borde man inte lägga hinder i vägen för henne att använda sina kunskaper, också som advokat, om hon så önskade.

Advokat Philip Leman, som medverkat när advokatsamfundets ursprungliga stadgar tillkom, förklarade för sin del i första kammarens diskussion att rättskipningen enligt hans erfarenhet inte blivit lidande i de fall när en kvinna godtagits som ombud inför rätta. Han trodde inte heller att, om förslaget upphöjdes till lag, ”man därefter torde behöva befara att bli överlupen av kvinnliga advokater”. Han såg ingen fara i att ”lagen öppet medger kvinna som har håg och kunskaper att utöva advokatverksamhet att idka sådan verksamhet”.

Till slut blev frågan om första kammarens bifall till lagutskottets utlåtande – att RB 15:2 skulle ändras så att ordet ”män” togs bort, så att därmed också kvinna skall vara behörig att inför domstol föra talan som ombud för annan – med övervägande ja besvarad.

Att inte alla samfundsledamöter delade Philip Lemans kvinnosyn visar följande passus ur vice häradshövding Axel Cronholms år 1899 utkomna skrift ”Efter tjugofem år” (sid. 44):

”Genom lag af den 19 November 1897 är det lilla ordet ’män’ ur lagtexten uteslutet; och anledningen till denna märkliga lagförändring skall, enligt hvad det påstås, hafva gifvits af en försigkommen – tjenstepiga, som gjort sig bemärkt för sitt manhaftiga uppträdande inför en Häradsrätt och om hvilken beaktansvärda tilldragelse en notis varit införd i en Stockholmstidning.

Jag och många med mig hafva alltid lefvat i en tron, att en advokat bör vara en *man* och en riktig man ändå; men nu veta vi, att en advokat, enligt gällande lag äfven kan vara – en käring.”

Advokat Lemans förutsägelse att man nog inte behövde befara att bli ”överlupen av kvinnliga advokater” var ganska realistisk. Det dröjde tjugu år innan man prövade den första ansökan, den som gavs in av Eva Andén 1918.

Eva Andén (f. 1886) hade efter jur. kand.-examen 1912 i Uppsala till en början rest runt i landet och hållit populärvetenskapliga föredrag i juridiska frågor. Det blev också åtskillig argumentation för rösträtten, en fråga som vid den tiden var så väsentlig för kvinnorna.

Eva Andén berättade gärna om sina erfarenheter och upplevelser och som yngre kollega var man naturligtvis nyfiken på hur ”det var en gång” och grep alla tillfällen att få lyssna. I flera intressanta intervjuer 1965–1966 av Kerstin Axberger vid Sveriges Radio har Eva Andén också berättat mycket från sin verksamhet och mycket om det som i övrigt låg henne varmt om hjärtat. Många av uppgifter och citat i det följande är hämtade därifrån.

Efter något års föredragsresande började hon 1914 tjänstgöra vid häradsrätten i Falun. Häradshövdingen var vänlig och undervisande och protokollsskrivning och annat arbete gick tydligen bra. När häradshövdingen vid ett tillfälle skulle resa på semester en kortare tid meddelade han Eva Andén att hon nu skulle förordnas att ta hand om en del av arbetet och även ta ansvaret för häradsrättens ärenden i övrigt. När Eva Andén till detta måste förklara att hon inte kunde ”bli förordnad till någonting” eftersom hon var kvinna och lagen inte medgav att en kvinna kunde förordnas till dylikt arbete blev han så arg som hon aldrig hade sett honom någon gång. Inte på henne men på lagarna. Även för nämndemännen var detta förhållande obegripligt och därtill okänt. De hade tyckt att det var självklart att också hon skulle sitta ting när de andra, manliga, notarierna gjorde det.

Häradshövdingen kunde ju inte överträda lagen men han var en praktisk man. Han överlämnade därför ett tjugotal stora ark med domsagans stämpel i ena hörnet och påskrivna av honom själv nedtill. Arken skulle användas vid de tillfällen det var nödvändigt i arbetet. Eva Andén fick skriva kvitto att hon tagit emot arken och därtill lova att inte skriva ut några skuldebrev!

Hon var ju själv en klok person med sinne för det komiska i många nog så drastiska situationer och hon tog säkerligen detta faktiska förhållandet för vad det var. Men med största sannolikhet underlät hon inte att med särskild udd framhålla hur ”otillräcklig” hon som kvinna enligt lagen var att sköta en domstolsförhandling eller att i övrigt ta ansvar för domstolsarbetet.

Redan som student hade Eva Andén i Uppsala tillhört de ledande i kampen för kvinnans likställighet med mannen och hon visste vad hon talade om och även vad hon själv hade att vänta sig. I Uppsala hade hon studerat för docenten Elsa Eschelsson och hon underlät aldrig att tala om Elsa Eschelsson, om hennes personlighet, hennes kunskaper, hennes kamp mot en förstockad

för att inte säga ondsint omvärld och hennes öde. Elsa Eschelsson var en förebild och hennes porträtt hade en hedersplats på Eva Andéns kontor.

Kvinnan hade ju 1870 och 1873 fått rätt att studera vid universiteten och t.o.m. rätt att skaffa sig kompetens till högre tjänster, men det betydde inte mycket när grundlagen hindrade henne från att få en sådan tjänst. Det var den för kvinnorna så förhatliga § 28 i 1809 års regeringsform som lade hinder i vägen. Där stadgades: ”Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra infödda svenska män till alla de ämbeten och tjänster inom riket, högre och lägre, vilka äro av den egenskap att konungen fullmakt därå utfärdar.” Och ordet män tolkades efter bokstaven. Efter en lång och många gånger bitter strid beslutades 1907 en ändring av § 28 men inte på enklaste sätt genom att byta ut ordet ”män” mot ”medborgare” eller ”person”. Man kom i stället fram till att Kungl. Maj:t endast skulle kunna befordra kvinnor i enlighet med ”grunder” som skulle fastställas av konung och riksdag.

Efter ytterligare några år kom ett kommittébetänkande avseende ”grunderna” med förslag att ”svensk kvinna som är ogift eller änka må kunna utnämnas och befordras till ...” och så följde en del uppräknade tjänster – först och främst lägre tjänster. Lönen skulle vara 4/5 av motsvarande manlig befattningshavares och pensionsåldern sattes till 55 år. I förslaget sades också att om kvinnlig befattningshavare ingår äktenskap skall hon anses ha frånträtt befattningen. Vissa professorsämbeten vid universiteten räknades upp som tänkbara för kvinnor. Men för den juridiska fakulteten utelämnades just de båda lärostolar som var aktuella i Elsa Eschelssons fall.

I remissyttrandet från juridiska fakulteten sades bl.a.: ”Den verksamhet som är förenad med en juridisk professur är till väsentlig del bestämd av fakultetens uppgift att utbilda dem, som ägnar sig åt domare- eller tjänstemannabanan. Då fortfarande endast män kunna utnämnas till domare och till tjänstemän inom de olika grenarna av förvaltningen och om man på den grund måste antaga att såsom hittills endast undantagsvis kvinnliga studerande komma att tillhöra fakulteten, skulle en väsentlig del av den kvinnliga juris professors uppgift bli att utbilda unge män till levnadsbanor till vilka hon själv inte hade tillträde. Naturligtvis har man att antaga att även en kvinnlig professor kan motsvara en

dylik uppgift. Men nödig betänksamhet, innan man vunnit vidare erfarenhet, torde dock bjuda att icke låta möjligheten för kvinna att erhålla professur vara uteslutande beroende av ådagalagd vetenskaplig skicklighet ...” Det var inte ”lämpligt eller från allmän synpunkt önskvärt att en kvinnlig sökande till juridisk professur till ämbetet utnämndes även om hon i vetenskapligt hänseende vore tillräckligt meriterad och eventuellt meriterad framför manlig medsökande”.

Eva Andén var vid denna tid ordförande i Kvinnliga Studentföreningen och hon framhöll ofta att föreningens medlemmar var ursinniga över detta utlåtande. Det gällde ju också deras framtid. ”Hur det kändes för Elsa Eschelsson kan man nog förstå”, var Eva Andéns ytterligare kommentar. Hon har också berättat att en kortare tid därefter var Elsa Eschelsson död.

Eva Andén kunde aldrig glömma dessa yttranden från enskilda professorer och från konsistoriet, nedlåtande, känslolösa, ”fega, att inte kunna vara rättvisa” som hon sade. ”Då ansåg man att det var för mycket sömnmedel men sedan är det ingen som tvivlar på vad som var anledningen till denna medicin och dess verkningar. Hon orkade inte längre.”

Att Eva Andén i sin advokatverksamhet kom att kämpa för rättvisa och civilkurage, för kvinnans rätt att – jämställd med mannen – få arbeta på de områden hon utbildats för är inte svårt att förstå.

Efter tjänstgöring i Falun 1914 försökte Eva Andén få anställning på någon advokatbyrå för att praktisera. Hon sökte upp dåvarande sekreteraren i advokatsamfundet, advokat John Tjerneld, som tillsammans med advokat Ivar Morssing hade en omfattande advokatverksamhet i Stockholm med ärenden av olika slag. Han erbjöd en praktikplats under ett år, något Eva Andén med tacksamhet accepterade. Hon framhöll alltid att hon ansåg sig stå i stor tacksamhetsskuld till advokaterna Tjerneld och Morssing för all kunskap de meddelade och all vänlighet de visade. Även om vid denna tid – 1915 – kvinna fick uppträda som ombud inför rätta, så ansågs hon inte som fullvärdig medborgare – hon hade t.ex. inte rösträtt och var som gift inte myndig.

Eva Andén fick uppleva detsamma som andra jurister på en tid när processen var i huvudsak skriftlig: hur det kändes att få en bunt handlingar överlämnade för att efter en kort stund inställa

sig i domstolen och utföra den egna klientens talan och – ofta – begära uppskov. Men därjämte fick hon vara beredd på många litet särpräglade frågor. Hon har bl.a. berättat att när hon inställde sig i ett mål i Stockholms rådhusrätt frågade ordföranden – mycket vänligt – ”Är det en liten fru eller en liten fröken?” Eva Andén klarlade att hon var ogift och sålunda ”fröken”. Detta upprepades när hon åter inställde sig hos den vänlige ordföranden. Och även om hon tolkade frågan som ett utslag av vänlighet från den alltid älskvärde domaren, tyckte hon det var obegripligt när frågan upprepades varje gång – till dess det stod klart för henne att om hon varit gift hade hon måst ha sin mans medgivande för att alls kunna uppträda inför rätta.

I slutet av 1915 övertog Eva Andén ”Kvinnliga Juristbyrån” efter fröken Anna Pettersson. Anna Pettersson hade ingen juridisk examen men stor erfarenhet, eftersom hon varit anställd på rådhusrättens kansli i Uppsala. Och så hade hon haft mycket god hjälp av Elsa Eschelsson. Eva Andén uppskattade henne mycket. En del av de gamla klienterna återkom och en del uppdrag fick hon från advokaterna Tjerneld och Morssing och nya klienter kom – en kvinnlig advokat behövdes mer än väl i Stockholm. Det blev kanske mest familjerätt men också brottmål, ofta med kvinnliga klienter.

Under åren 1919–1923 samarbetade Eva Andén med en annan välkänd advokat, Mathilda Staël von Holstein, och fortsatte där- efter egen verksamhet i nya lokaler.

Mathilda Staël von Holstein (f. 1872) blev som den andra kvinnan ledamot av samfundet 1921. Därefter följde *Märtha Björnbom* (f. 1880) i Stockholm 1925, *Ruth Stjernstedt* (f. 1879) i Stockholm och *Karin Lindeberg* (f. 1876) i Malmö 1926, *Ellinor Carleman-Beörecz* (f. 1899) i Arvika och *Sonja Branting-Westerståhl* (f. 1890) i Stockholm 1927, *Elsa Elliot-Lund* (f. 1898) i Stockholm 1928 samt *Sigrid Beckman* (f. 1899) i Stockholm 1930.

Mathilda Staël von Holstein tillhörde de kvinnor, för vilka vägen till studentexamen – förutsättningen för universitetsstudier – var ganska törnbeströdd. Hon fick genom självstudier och privatundervisning m.m. skaffa sig de nödvändiga kunskaperna men fick aldrig tillfälle att avlägga någon examen. Till en början var hon anställd som tf. kamrer i Stockholms stads hälsovårds-

nämnd. Men när hon som kvinna inte kunde få en ordinarie tjänst slutade hon och blev ombudsman i Stockholms egendomsnämnd. Därefter var hon sekreterare i Hyresnämndernas Centralkansli.

Hon begärde dispens – eftersom hon inte hade en formell studentexamen – för att studera juridik. Hon berättade, att hon väl fick studera de olika ämnen som krävdes för en jur.kand.-examen och även tentera. Men någon dispens fick hon inte. Hon medgav att det många gånger var påfrestande i överkant att kämpa sig igenom alla de olika ämnena utan att veta om allt arbete skulle leda till ett positivt resultat eller kanske inte resultera i något formellt erkännande alls. Och allt detta samtidigt med att hon skötte ett arbete och försörjde sig. Hon fick dock sin jur. kand.-examen 1918 och efter samarbetet med Eva Andén började hon 1923 egen advokatverksamhet, där Elsa Elliot-Lund var biträdande jurist i många år.

För Mathilda Staël von Holstein var det naturligt att specialisera sig på fastighetsrätt och fastighetsärenden, men det blev även mycket familjerätt och brottmål. Hon hade också – liksom Eva Andén – ett brinnande intresse för aktuella kvinnofrågor.

Eftersom jag från 1940 hade förmånen att arbeta som biträdande jurist hos Mathilda Staël von Holstein fick jag inte endast del av hennes erfarenheter och kunskaper utan också levande beskrivningar från hennes ungdom, hennes tidigare arbeten, hennes kamp för jämställdhet, rösträtt och myndighet. Hon var fordrande i advokatverksamheten och förutsatte att de ärenden man fick om hand också skulle skötas oklanderligt, juridiskt och personligt, något som givetvis sporrade till ganska intensivt arbete. Men hon var också mycket generös i meddelande av kunskaper till en ung och ganska oerfaren jurist. Och när hon märkte att ärendena sköttes enligt hennes intentioner fick man också fortsätta helt självständigt, vilket sporrade till ytterligare ansträngningar.

Mathilda Staël von Holstein var ledamot av Stockholms stadsfullmäktige och arbetade – mycket tillsammans med dåvarande fastighetsdirektören Axel Dahlberg – oförtrutet för bättre boendeförhållanden, för egna hem och för god planering av de villaområden som man höll på att bygga upp under 1930-talet. De var båda eldsjälar och deras gemensamma ansträngningar gav alldeles uppenbart resultat – inte alltid exakt som de önskade, men såvitt

jag kunde förstå blev det ändå bättre än vad man föreslagit och planerat från början. – Mathilda Staël von Holstein undervisade i 20 år i ekonomi och samhällslära i kvinnliga folkskoleseminariet och liksom Eva Andén reste hon ute i landet och föreläste i juridiska och ekonomiska frågor. Hon var i många år styrelseledamot och en utomordentlig kassaförvaltare i Fredrika Bremer-förbundet. Och hon var aktivt engagerad i många internationella sammanhang. Eftersom hon gärna såg att också jag hade engagemang, höll föredrag, deltog i den politiska diskussionen i samband med och vid sidan av advokatverksamheten – vilket jag allt gjorde mer än gärna – måste jag ibland undra hur hon hade orkat och hunnit med allt. Och allt sköttes väl för att inte säga elegant. Mathilda Staël von Holstein var en förnämlig förebild.

Också Mathilda Staël von Holstein berättade med hetta om den behandling – ”psykisk misshandel” ville hon kalla det – Elsa Eschelsson hade utsatts för. Elsa Eschelsson ”i likhet med många andra föregångskvinnor föll, utan att vinna något för egen del, men hennes personlighet har brutit väg för reformen, klarlagt orättvisan och kortsyntheten i bestämmelser, som hindra den verkliga förmågan – vare sig den finns hos man eller kvinna – att komma fram och finna användning till samhällets bästa” skrev hon vid ett tillfälle, och hon utvecklade gärna dessa synpunkter på ett utomordentligt sätt, eftersom hon själv deltagit i kampen under många år.

Frågan om undanröjande av kvarstående grundlagshinder mognade så småningom och en utredning inom justitiedepartementet 1919 resulterade i att det fortsatta arbetet anförtroddes åt en kommitté med fru Emilia Bromée som ordförande – den första kungliga kommittén med en kvinna som ordförande. Bland kommittéledamöterna fanns också Mathilda Staël von Holstein. Hon berättade med allvar och humor om hur man fick kryssa försiktigt i utredningarnas labyrinter mellan kompromisser av skilda slag. Det gällde ju att nå ett positivt resultat. Hårdast stod striden om chefstjänsterna och domarbefattningarna. – Skulle inte en ung kvinnlig domares silkesstrumpbeprydda ben komma att distrahera advokater, åklagare och allmänhet? ”Nödargument!” kallade hon sådana uttalanden.

Hon berättade också att beträffande chefsbefattningarna formulerade Emilia Bromée ett uttalande som inte kunde motsägas:

”Det är riktigt att de flesta kvinnor inte äga förutsättningar att bekläda högre befattningar i statens tjänst, men detta gäller förvisso även flertalet män.” Och därmed var denna fråga borta ur bilden.

Kommitténs betänkande resulterade i förslaget att ”kvinna skall vara likställd med man i fråga om behörighet att inneha stats-tjänst” – med vissa undantag för militära och polisiära befattningar. Och så prästämbetet. Kommitténs betänkande utsattes för hård kritik av remissinstanserna. Men justitieministern tog fasta på de positiva utlåtandena, och efter åtskilliga turer fördes den segslitna frågan i hamn och den s.k. behörighetslagen kom 1923. Den nya äktenskapslagen hade fastställts 1921 då också den kvinnliga rösträtten fick sin bekräftelse. Det kan vara av intresse i sammanhanget att nämna att vi fick en ny behörighetslag 1945 där likställigheten definitivt fastslogs, med undantag för prästerlig tjänst. Därefter fick kvinna 1958 rätt att bli präst.

Ruth Stjernstedt (f. 1879) hade tillsammans med sin man, Georg Stjernstedt, sin verksamhet i lokaler rätt nära vårt kontor. Men inte endast av den anledningen hade vi ofta kontakt med henne. Hon hade många animerade diskussioner med Mathilda Staël von Holstein, inte minst om den sociala orättfärdighet de så ofta upplevde i verksamheten, om tänkbara möjliga och nödvändiga ändringar i lagstiftningen, om möjligheterna att engagera kvinnorna mer i arbetet för bättre och rättvisare förhållanden på arbetsplatserna och mycket annat, och det var alltid spännande att få lyssna till dessa föregångskvinnor, inte minst när de höjde rösten.

Ruth Stjernstedt var dotter till Kata Dalström, den medryckande och oförskräckta agitatorn och verkliga kämpen under början av 1900-talet för social rättvisa – också för kvinnorna. Ruth Stjernstedt hade tagit starkt intryck av moderns kamp och fick under studieåren i Uppsala ytterligare starka impulser från de social-liberala kvinnokretsarna där och deras kamp för rösträtt, myndighet och rätt till arbete för kvinnor.

Hon gifte sig 1901 – 21-årig – med Georg Stjernstedt, bildade familj, studerade juridik, arbetade tillsammans med mannen på advokatbyrån och blev som fjärde kvinna ledamot av advokatsamfundet 1926.

Under intryck av den politiska och ekonomiska oron under 1930-talet arbetade hon för den civila beredskapen och insåg nödvändigheten för kvinnorna att engagera sig i detta arbete. Under tiden 1938 och vidare under krigsåren fram till 1946 var hon ordförande i kvinnoföreningarnas beredskapskommitté och gjorde en stark insats i 1942 års Centralkommitté för frivilligt försvarsarbete. Hon deltog också i arbetet och diskussionerna inom Fredrika Bremer-förbundet och Yrkeskvinnors klubb.

Starka impulser från föräldrahemmet fick även *Sonja Branting-Westerståhl* (f. 1890) med sig in i advokatverksamheten och i sitt arbete vid sidan därom. Efter jur. kand.-examen 1916 arbetade hon på Stockholms stads rättshjälpsanstalt mellan 1918 och 1925 och blev – som den sjunde kvinnan – ledamot av advokatsamfundet 1927. Tillsammans med sin man, Olof Westerståhl, verkade hon därefter som mycket uppskattad advokat i Stockholm, slagfärdig och med socialt patos. I giftermålsbalken föreskrevs medling i äktenskapstvister och Sonja Branting-Westerståhl var officiellt förordnad sådan medlare mellan 1933 och 1960. Gärna hänvisade man sina klienter till Sonja Branting-Westerståhl för medling. Man visste då att klienterna skulle möta både förståelse och hänsyn hos medlaren men också att de skulle få råd och goda förslag och att de inte skulle behöva uppleva en stel och byråkratisk person utan en levande och medkännande kvinna.

Helt naturligt kämpade Sonja Branting-Westerståhl liksom de övriga kvinnliga advokaterna – och några manliga – på olika sätt för kvinnans rätt till utbildning och arbete, till lika lön, rösträtt och myndighet. Hon engagerade sig också starkt i de antifascistiska rörelser, som växte fram från mitten av 1930-talet. Hon turnerade 1935 i USA med föredrag mot fascism och diktatur och besökte Spanien under inbördeskriget 1936 tillsammans med Barbro Alving för att organisera flyktinghjälp och planera för uppbyggnad av flyktingläger. I samma ärende reste hon 1945 i uppdrag från Rädda Barnen i Jugoslavien och öststaterna.

Under många år var Sonja Branting-Westerståhl ledamot av styrelsen för socialdemokratiska kvinnoförbundet och några månader 1948 var hon också ledamot av riksdagens andra kammare. Men hon fann – som också andra advokater funnit – att det inte var möjligt att förena riksdagsarbete med arbete som advokat. När hennes man avlidit 1948 fortsatte hon ensam

advokatverksamheten och utvidgade den med flera jurister. Någon tanke på arbete i riksdagen kunde det emellertid inte bli.

Den sjätte kvinna som antogs som ledamot av advokatsamfundet, 1927, var *Ellinor Carleman-Beörecz* (f. 1899), som efter jur. kand.-examen 1922 på hösten samma år började arbeta som biträdande jurist på advokatbyrå i Arvika. För henne som "landsortsadvokat" blev arbetsförhållanden och verksamhet ganska annorlunda än för advokaterna i Stockholm. Hon har berättat om sin första tingsresa i januari 1923 till det gamla tingshuset i Långelanda, några mil sydväst om Arvika. Den företogs i kappsläde med kusken på hundsvotten bakpå släden. Det blev en litet äventyrlig färd på skogs- och timmervägar där även den erfarne kusken tog miste på färdriktningen här och där. Men det var bara att vända hästen och lyfta över släden i rätt riktning och till slut landade man lyckligt framför det vackra – och intressanta – lilla tingshuset, numera kulturminnesmärke. Minnet av kyrkoherden Anders Lindbäcks öde – han dömdes till döden för att ha givit gamla och sjuka nattvardsvin med arsenik – tycks ännu sväva över tings salen med den ovanliga altarformade nämndemansbänken. Det blev fler slädfärder i Väst-Värmland, innan Ellinor Carleman-Beörecz kunde övergå till att färdas med de mindre äventyrliga transportmedlen järnväg och bil.

Arvika var vid den tiden en liten stad, ca 8 000 invånare, men med en vidsträckt landsbygd. Uppdragen blev snabbt av omfattande slag. Det blev konkursärenden, familjerättsfrågor och brottmål. Det blev småningom åtskilliga mål vid ägodelningsrätt och vattendomstol, oftast förbundet med syn på marken. Tillsammans med domstolens ledamöter vandrade hon genom vildvuxen och bergig skogsmark, vanligen utan vägar eller stigar. Uppdragen medförde helt naturligt också resor till olika underrätter, till hovrätterna och till högsta domstolen.

Särskilt intresse hade Ellinor Carleman-Beörecz för målen vid vattendomstolen, inte minst genom den kontakt med bygdeintressen de medförde och genom den inblick hon fick i de realiteter som låg bakom utnyttjande av vattenkraften i det vattenrika Värmland. Genom sin starka personlighet, sina stora kunskaper, sitt oförväigna och noggranna sätt att arbeta blev hon mycket uppskattad och tillvann sig största respekt i alla läger. Man visste mycket snart att hon var teoretiskt mycket kunnig och hon anli-

tades gärna i komplicerade och omfattande mål. Även Arvika kommun hade under många år glädje av Ellinor Carleman-Beörecz' kunskaper och erfarenhet. Hon var sålunda länge ledamot av stadsfullmäktige och hade åtskilliga andra uppdrag och fick även i de sammanhangen erfaras stor uppskattning.

Under och omkring krigsåren 1939–1945 var svenska advokater starkt engagerade på olika sätt i kamp mot fascism och diktatur och i aktivt arbete för att hjälpa diktaturens offer på ett fördomsfritt sätt. Alla hade sina kontakter och det var sällan fråga om på vilket sätt man skulle hjälpa. Det väsentliga var att det blev ett positivt resultat. Det var stundom en tröttsam men aldrig enahanda tillvaro.

Att få tjänstgöra hos någon av dessa kvinnliga advokater var naturligtvis en intensiv önskan hos många unga kvinnliga jurister, och många av dagens advokater har också fått inspiration och lärdomar från någon av dessa våra förebilder. *Sigrid Beckman* (f. 1899 och advokat 1930) arbetade från 1927 som biträdande jurist hos Eva Andén till dess att hon – som den nionde kvinnan – blev samfundsledamot 1930. Därefter hade hon egen advokatbyrå, där hon skötte sina uppdrag på ett föredömligt sätt. Även för Sigrid Beckman blev det många familjerättsärenden, men hon var därtill en mycket uppskattad rådgivare och advokat för flera affärsinnehavare. Ägaren till det välrenommerade "Vetekattens bageri- och kafferum" sade en gång att hon aldrig nånsin företog sig någonting eller beslutade något av ekonomisk betydelse i verksamheten utan att först fråga Sigrid. Med sin generositet och utomordentliga noggrannhet blev Sigrid Beckman för många av sina klienter en fast klippa i denna föränderliga värld.

De kommentarer till de olika lagarna inom familjerätten som Sigrid Beckman skrivit och som under åren kommit ut i nya upplagor är präglade av hennes stora kunnighet, förståelse för andras svårigheter att genast fatta det juridiskt väsentliga och av hennes utpräglad pedagogiska sinne. Hon blev också en anlitad ledamot i flera statliga kommittéer och utredningar, där hennes kunnande och erfarenhet var av stor betydelse i alla diskussioner.

Efter 1930 kom väl ansökningar av kvinnliga jurister om inträde i advokatsamfundet något tätare än tidigare, även om man inte precis blev "överburen av kvinnliga advokater". Det dröjde också ganska länge innan man bland samfundets styrande

fann sig föranlåten att ta med en kvinnlig advokat i sin krets. 1947 blev *Ingrid Norlander* – samfundsledamot 1939 – ledamot av advokatsamfundets nämnd, ett uppdrag som hon innehade fram till 1955, och 1949 blev hon revisor i samfundet och förblev så i trettio år fram till 1978. Även i Stockholmsavdelningens styrelse var Ingrid Norlander ledamot, från 1953 till 1958.

Även om man inom advokatsamfundet ställt sig avvaktande när det gällt att ta i anspråk de kvinnliga advokaternas kunnande och erfarenhet har stat och kommun, politiska och ideella organisationer, föreningar och sammanslutningar av skilda slag varit mer intresserade. Man har kunnat finna – och finner alltjämt – kvinnliga advokater som ledamöter i betydelsefulla styrelser och kommittéer, utredningar och nämnder. Med tacksamhet minns Sveriges Lottakårer Ingrid Norlanders sju år som rikslottachef, och många sammanslutningar och föreningar av skilda slag känner tydligen tillfredsställelse och trygghet med den kvinnliga advokaten som medarbetare i styrelsen eller andra organ. Man försöker åtminstone att se till kunskap och erfarenhet och bortse från synpunkten manligt–kvinnligt.

Kanske har under senare år det blivit lättare än tidigare för en kvinnlig jurist att få praktisera och arbeta hos en manlig advokat eller på en manligt dominerad advokatbyrå, och kanske har man blivit mindre ängslig för att bli ”överlupen av kvinnliga advokater”. Men av de 2 178 samfundsledamöterna den 31 december 1985 var endast 188 kvinnor, vilket måste anses vara en generande ringa del av en yrkeskår, där kvinnan torde vara lika lämplig och kunnig som mannen, om hon endast får tillfälle att visa detta. Och det kan knappast enbart vara tillbakadragenhet från kvinnornas sida som ligger till grund för denna bristande balans.

Eftersom förståelsen för dagens situation kanske blir något klarare om man får perspektiv på det förgångna, är det min förhoppning att de nu gångna hundra årens erfarenheter för nästkommande sekel skall inspirera och motivera till ett naturligt advokatsamarbete där alla krafter – kvinnor och män – får samverka och även är beredda ta gemensamt ansvar för yrkesuppgiften. Det tycks mig som om Erik Gustaf Geijers ord alltjämt äger giltighet: ”Kvinnans ställning är en förträfflig gradmätare på civilisationen och rättstillståndets utveckling.”

August Strindbergs Lundaadvokater

Av Kjell Å. Modéer

Ur Advokaten 1984

”Det svenska advokatväsendet erbjuder en verkligen sorglig anblick. Vad underrätterna angår, är städernas domstolar och särskilt huvudstadens mer än tillbörligt hemsökta av ett antal s.k. saksförare av undermålig beskaffenhet så väl i moraliskt som juridiskt hänseende. Saksförareyrket har som sådant kommit i allmän missaktning. Den stora mängden känner knappt till andra saksförare än de i bästa fall tvetydiga personer, som med en betecknande benämning kallas ’brännvinsadvokater’. – – – En närmare beskrivning på den antydda kategorin av personligheter, som sålunda idka hanteringen att föra andras talan inför rätta är emellertid lika överflödigt som motbjudande.”

Denna bistra dom över det svenska advokatväsendet fälldes för hundra år sen av en statlig lagkommitté. 1884 lade den s.k. Nya lagberedningen fram ett betänkande om rättegångsväsendets ombildning. Det krävdes krafttag för att få ordning på förhållandena, menade man. Som det nu var sattes de hederliga och skickliga advokaterna i skuggan av de dåliga, de fick lida för yrkets dåliga rykte, och de jurister som hade anlag för yrket ”saknade mod”, heter det, ”att under nuvarande förhållanden beträda en bana, där så många svårigheter och så litet erkännande är att förvänta”.

Lagberedningens recept var att man skulle ha statligt anställda advokater. Framför allt de juridiskt utbildade saksförarna såg i det förslaget ett hot mot advokaternas fria och oberoende ställning i rättsstaten.

Ett fyrtiotal av landets advokater, huvudsakligen från Stockholm och Göteborg, samlades då till det första svenska saksföraremötet i Stockholm 1885. De flesta var politiskt aktiva och socialt engagerade advokater. De hade en helt annan lösning på hur

advokatetiken skulle förbättras. De menade, att kåren skulle saneras inifrån. I stället för statliga advokater skulle de ansvarsmedvetna saksförarna bilda en kår med uppgift att höja advokaternas anseende och rykte. Resultatet blev att Sveriges advokatsamfund bildades 1887.

Efter 25 år – 1912 – kunde ledamöterna konstatera, att de hade lyckats. Antalet hade ökat från 40 till 200. Advokat kåren hade fått en ny och bättre ställning i samhället.

Ett 20-tal rådgivare

Mot denna rättshistoriska bakgrund kan man konstatera, att August Strindbergs produktiva liv som författare från ca 1870 och fram till hans död 1912 tidsmässigt omfattar just denna första period av den svenska advokat kårens professionalisering, alltså den period då utbildning, rekryteringspolitik, etiska målsättningar och krav på oberoende och självständighet fick sin klara markering.

August Strindberg kom under denna tid att anlita ett 20-tal advokater och juridiska rådgivare. De biträdde honom i förlags- och upphovsrättsliga tvister, i de tre skilsmässoprocesserna, i ärekränkingsmål men också i arvs- och förmögenhetsrättsliga tvister, både i Sverige och i utlandet. Inom Strindbergsforskningen har man ju visat, att den av diktaren upplevda verkligheten ofta var underlag för hans författarskap. Advokaterna i Strindbergs liv återkommer också i flera fall i hans produktion. En intressant tvärvetenskaplig forskningsuppgift är därför att jämföra advokaternas arbete, som det kommer till uttryck i brev, inlagor och domstolsprotokoll med de bilder som Strindberg ger av dem. Förändras hans bild av advokaten under påverkan av den professionaliseringsprocess, som samtidigt ägde rum?

Med andra ord, anlidade Strindberg brännvinsadvokater eller kompetenta och skickliga ledamöter av Sveriges advokatsamfund?

Av Strindbergs många juridiska rådgivare ska jag berätta om dem, som har anknytning till Lund. I Lund vistades nämligen Strindberg från december 1896 till midsommar 1899, med ett par avbrott sammanlagt knappt två år. I Lund fick han många vänner, upplevde en produktiv period och fick en i grunden positiv inställning till staden.

”Lund”, skrev han, ”den lilla hemlighetsfulla staden, som man aldrig blir klok på; sluten, ogenomtränglig, vänlig, men icke med öppna armar; allvarlig och arbetsam som ett kloster, dit man icke går in frivilligt, men ändå lämnar med saknad; som man tror sig kunna fly, men dit man kommer igen.”

Innan Strindberg bosatte sig där hade han besökt Lund några gånger. Han var där exempelvis några dagar i oktober 1893. Det var ett besök som föranleddes bl.a. av en juridisk angelägenhet.

Efter skilsmässoprocessen mot Siri von Essen slog Strindberg sig ned i Berlin 1892. Där utkom ett av diktarens kända arbeten, nämligen ”En dåres försvarstal”. Manuskriptet skrevs på franska, ”Le Plaidoyer d’un fou”, redan 1888. Men han bar med sig denna uppgörelse med Siri von Essen i kofferten och lät publicera det i tysk översättning i Berlin först 1893, ”Die Beichten eines Thoren”. Utgåvan vimlade av översättningsfel, och när arbetet samma år presenterades för en svensk publik, skedde det i form av en miserabel översättning av den i sin tur urusla översättningen till tyska. Det var redaktören Janne Bruzelius som publicerade ”En dåres försvarstal” i sin tidskrift ”Budkaflen”. Genom två undermåliga översättningar hade arbetet förvandlats till en kolportageroman.

Två rättsliga konflikter

De båda utgåvorna resulterade i två rättsliga konflikter. I Berlin anmäldes boken till åklagarmyndigheten, vilket föranledde en omfattande tryckfrihetsprocess. I Stockholm satt redaktören Janne Bruzelius och rullade tummarna medan Strindberg rasade och sökte rikta ett skadeståndsanspråk mot honom för hans – som han sa – ”oförsämda annektering” av hans litterära egendom.

Rättsläget var i korthet följande. 1877 hade vi fått en ny lagstiftning om äganderätt till skrift, som skyddade svenska medborgares skrifter. Däremot åtnjöt inte *utländska* medborgares arbeten i alla situationer samma rättsskydd. För att råda bot på de alltmer vanliga internationella konflikter, som uppstod genom en översättning av arbeten till främmande språk, sökte man runt om i världen att reglera dessa rättsfrågor genom internationella konventioner. Den grundläggande konventionen träffades i Bern 1886. Till den anslöt sig de flesta stora europeiska länder, däremot inte från början de skandinaviska länderna. Bernkonventionens

huvudprincip var att en utländsk författare åtnjöt samma rättskydd för sina litterära arbeten – inklusive översättning – i övriga till konventionen anslutna länder som i sitt eget land. Problemet för Strindberg med ”En dåres försvarstal” var att det grundade sig på en översättning från tyska som i sin tur var en översättning från franska.

Strindberg vände sig först till stockholmsadvokaten James Millar, som han hade anlitat tidigare. Han gav Millar uppdrag att stämma Bruzelius. ”Men”, skrev Strindberg till Albert Bonnier, ”Millar som är ett får lät skrämman sig och lät min bror uttala den övertygelsen att ingen advokat i Sverige ville taga målet.” När även berlinadvokaterna hade misslyckats att finna någon advokat i Sverige för målet reste Strindberg från Berlin till Lund för att försöka övertyga en advokat om att frågan var värd en process. Det var alltså i oktober 1893.

”Djingis Khan”

I Lund sökte Strindberg upp en av den juridiska fakultetens mest färgstarka personligheter, civilrättsprofessorn Alfred Ossian Winroth. En av Winroths kolleger straffrättsprofessorn Johan C. W. Thyrén, en av de få människor som kom Winroth in på livet, har beskrivit Winroth som kemiskt ren från smidighet och kompromisser, och därigenom också en mycket omstridd person. Thyrén likande honom vid Djingis Khan, konungarnas konung. ”Winroths redan av naturen ingalunda kvinnliga uppsyn” kunde emellanåt ”nästan suggerera tanken på en enväldshärskare”, menade Thyrén.

Denne demoniske juristprofessor bedrev vid sidan av sin professorstjänst en lönsam advokatrörelse. För Winroth var detta en självklar form av bisyssla. Han hävdade nödvändigheten att kombinera teori och praktik i de juridiska yrkesrollerna. Just detta tema hade för övrigt varit ämnet för hans installationsföreläsningar. Och själv demonstrerade han sedan sin tes genom att vara tjänstledig från professuren under ett par års tid för att arbeta som domare i Stockholm. Att kombinera professorstjänst med advokatpraktik var alltså vid den tiden inte något anmärkningsvärt. Flera akademiska lärare i Lund annonserade i malmötidningarna på 1890-talet att de bedrev advokatpraktik. Justitierådet Johannes Hellner

skriver i sina minnen, att det var ett sätt att ta sig fram i den akademiska karriären att som doktorand vid sidan av arbetet på avhandlingen ställa sina tjänster till förfogande som notarie på Winroths advokatkontor. Hellner minns inte hur han bemötte erbjudandet han fick av Winroth, ”kanske blev jag glad i hoppet att kunna förtjäna mitt uppehälle vid sidan av studierna; kanske fattade jag det som ett nödvändigt ont; nog av jag accepterade”.

För förståelse av den allmänna synen på advokatycket under 1800-talets slut är exemplet Winroth belysande. Det var mycket vanligt att kombinera uppdrag som saksförare med en annan tjänst.

Det är anmärkningsvärt att Strindberg i Lund uppsökte just Winroth. En kollega till honom i fakulteten, John Ask, utgav just 1893 ett arbete ”Om författarerätt företrädesvis enligt svensk lagstiftning”, och kunde väl därmed anses vara inläst på ämnet, och man kunde dessutom kanske ha väntat sig att Strindberg inte skulle vara hågad att konsultera någon ytterligare medlem av familjen Winroth. Alfred Ossians broder, saksföraren *Viktor* Winroth i Stockholm, hade nämligen varit Strindbergs ombud i skilsmässoprocessen mot Siri von Essen, och honom hade Strindberg brutit med under anmärkningsvärt bryska former ett par år tidigare.

Men Strindberg fick inte stöd hos professor Winroth heller, och klagade: ”... han visste ingen råd, ville inga råd taga och refuserade målet, icke som ovillig, men som hopplös.” Strindberg ansåg då spelet förlorat ”med den kännedom jag har om Sveriges jurister och domare”, förklarade han, ”då min advokat pläderar för motparten och domaren dömer den förorättade till straffet”.

Promotionen och verkligheten

Den kanske mest kända advokatgestalten i Strindbergs produktion finns i ”Ett drömspel” från 1901. Där låter författaren guden Indras dotter nedstiga till jorden, där hon möter författarens alter ego, en advokat, som går omkring och kräver in människornas skulder. När advokaten redovisar hur ömkansvärt människorna lever suckar dottern och uttalar dramats bevingade replik:

– Det är synd om människorna.

Redan i första akten blir advokaten utsatt för smälek och förnedring. Det sker i en scen, som ofta tolkas som Strindbergs

uppgörelse med akademiska traditioner och vetenskapliga konflikter. Det ringer i kyrkklockor, och man undrar om det är begravning i stan. Advokaten vet besked:

– Nej, det är promotion, doktorspromotionen, och jag skall just upp och få juris doktorsgraden.

I den berömda promotionsscenen upplever advokaten sedan som i en mardröm hur det som skulle bli triumfens ögonblick vändes till djup förnedring. En efter en av promovendi får mottaga sina lagerkransar, men när turen kommer till advokaten vänder sig alla bort ifrån honom och tågar ut ur kyrkan. Indras dotter försöker att ge en förklaring till att advokaten inte befinnes värdig:

– ... Därför att du tagit de fattigas sak, lagt ett gott ord för den brottslige, lättat bördan för den skyldige, skaffat uppskov åt den dömda ... Ve människorna, änglar är de icke, men det är synd om dem.

Och advokaten får svara:

– Säg icke ont om människorna, jag skall ju föra deras talan.

Promotionsscenen har också ett visst verklighetsunderlag.

I den akademiska småstaden upplevde han den traditionsfyllda doktorspromotionen. Och ett rykte, som också fann vägen till lokalpressen, förmälte att både studenterna och hans vänner önskade se honom utsedd till hedersdoktor vid Lunds universitet. De felslagna förhoppningarna visades nu i Drömspelet, där han förlöjligade den akademiska pompan och skråandan och lät denne bilda relief till den från ”vardagslivets tråk och tvång” hämtade advokaten.

I Strindbergs umgängeskrets i Lund 1898–99 fanns också ett par jurister, advokaten Håkan Gillberg och stadsnotarien Nils Andersson. Håkan Gillberg var lantbrukarson från Norra Skrävlinge i mellersta Skåne, född 1862. Som 20-åring skrevs han in vid universitetet. Han tillhörde den generation av juris studerande, som upplevde tidens dramatiska samhällsförändring, och som ville påverka denna förändringsprocess. I 80-talets Lund grundades de radikala diskussions- och debattföreningarna ”De unga gubbarna” och ”Studenter och arbetare”. Efter avlagd examen lämnade Gillberg Lund för att få praktik vid domstolarna, men efter några år återvände han och öppnade advokatpraktik 1890 i Lund och var sedan verksam som advokat där fram till sin död 1924.

Sällsynt hyllning

Håkan Gillberg åtnjöt ett mycket gott anseende som advokat. Han var en skarpsynt jurist, hade ett omvittnat gott omdöme, kombinerat med ett mänskligt sinnelag, som gjorde att han betraktades inte bara som den juridiska rådgivaren utan också som den förstående hjälparen. Gillberg blev småstadsadvokaten som hade sympatier såväl hos domstolar, kolleger och vid akademien som hos sina många klienter. Han hade ett särskilt engagemang för de fattiga och små i samhället. När han gick bort enade man sig vid rådhusrätten i Lund om att som en gård av tacksamhet och för hans ”mångåriga och nobla gärning” med sänkt flagga bevisa honom rättens vördnad och tacksamhet. I sanning en sällsynt hyllning till en advokat. Håkan Gillberg var emellertid aldrig ledamot av Sveriges advokatsamfund, trots att han uppenbarligen sympatiserade med samfundets syften.

Håkan Gillberg hade vida konstnärliga och vittra intressen. Han hade ett stort bibliotek, samlade på konst och hanterade själv både målarpensel och ritpenna. Hans engagemang för samtidens aktuella frågor inom konst och litteratur gjorde det naturligt för honom att prenumerera på franska tidningar. Därigenom kunde han också hålla sig à jour med den tidens stora rättsröteprocess, Dreyfus-affären, som engagerade litteratörer och jurister i hela Europa.

”Lögnarkrig”

Till Gillbergs kontor kom Strindberg nästan dagligen för att läsa de franska tidningarna. Strindberg vägrade att tro på Dreyfus’ oskuld. ”Detta är det största lögnarkrig som förts”, ansåg han. När de flesta svenska tidningar ansåg att Dreyfus var oskyldig, konstaterade Strindberg, att de stödde sig på advokaternas utsagor: ”då man ju vet att advokater åtaga sig att försvara vad som helst är ju deras utsagor värdelösa”, fastslog han.

Mellan Gillberg och Strindberg uppstod vänskap. Advokaten berättade om händelser i sin praktik, och författaren mindes och noterade. Efter återkomsten till Stockholm skrev Strindberg till gemensamme vännen Nils Andersson:

”Gillberg som bara lever i mänskligt elände, kiv och nit, kan icke annat än åldras i förtid och få en trist blick på livet. Hälsa honom!”

Drömspelsadvokaten

Det är av flera skäl sannolikt att just Gillberg har fått vara med och stå modell för flera drag av Drömspelsadvokaten. I de bevarade förarbetena till Strindbergs verk åren efter sekelskiftet förekommer flera skisser av advokater, som både direkt och indirekt visar att Gillberg har varit förebilden. En advokatbeskrivning från ca 1903 lyder exempelvis:

”Född gammal och vis, begär intet av människorna, reserverad, neutral. Identifierar sig med andra och därför lider han allas lidanden. Han själv trivdes endast med de övre, men hans öde drog honom ner till småfolket och sämre individer, fick icke söka de övre. – Släppte folk på sig, men drog sig tillbaka. Han pliktade med sin person . . .”

Sådana advokatskisser resulterade i en liten roman, som utkom 1906. Den heter ”Syndabocken” och handlar om en småstadsadvokat Edvard Libotz, som försöker att hävda det rätta och sanningens intressen i ett samhälle fyllt av underklasskonflikter och intriger, som han tvingas in i som advokat, arbetsgivare och samhällsmedborgare.

För Libotz har Gillberg direkt fått stå modell. Likheterna är så slående, att Gillberg själv i sitt bevarade exemplar av romanen har noterat vad som är ”rätt” och vad som är ”dikt”.

När Strindberg tecknar bilden av romanfiguren skriver han: ”Edvard Libotz blev jurist, försökte i rådstugor och hovrätter, men hörde icke till fårahuset. Då tvang honom nöden att bli advokat, och med en mycket liten summa hyrde han en dublett, beställde en skylt, köpte inventarier och blev advokat i den lilla gömda staden.”

”Rätt”, noterar Gillberg i marginalen och tillägger ”Icke nöd, men G. ansåg det lämpligast för sin utkomst”.

”Rätt”, skriver han också i kanten, när Strindberg beskriver svårigheterna för den unge advokaten att få klienter, och kommenterar: ”G började sin advokatverksamhet i Lund i juli 1890 och hade nästan inga kunder på hela det året.”

Men när det står i romanen att Libotz måste åta sig skuldfordringsmål för att kunna leva och kallades indrivare, och ”ehuru han var mild i tillvägagångendet, ådrog sig det stilla hat, som åtföljer en sådan syssla som att fordra”, då skriver Gillberg i marginalen: ”Dikt”.

Sällan har väl Strindbergs blandning av verklighet och dikt på ett bättre sätt kunnat avläsas mot facit.

När Strindberg vid midsommartid 1899 hade kommit tillbaka till Stockholm fick Håkan Gillberg enligt noggranna instruktioner avveckla hans bostad, betala städerskan och skicka upp hans kvarblivna tillhörigheter till Stockholm. De behöll kontakten brevlledes. Till 60-årsdagen i januari 1909 skrev Gillberg ett långt lyckönskingsbrev. Han påminde om hur 50-årsdagen hade firats i Lund, och han redogjorde för hur livet nu för tiden levde med de gamla vännerna i Lund. Hade Strindberg lust, var han välkommen att vara Gillbergs gäst i Lund.

Den siste advokaten

Också den siste advokat som Strindberg anlidade hade anknytning till hans lundatid. När diktarens krafter började sina under tiden i Blå tornet på Drottninggatan kontaktade han advokaten John Dondorff, som hade sitt kontor i närheten, i hörnfastigheten Regeringsgatan och Smålandsgatan. Strindberg behövde hjälp med att utforma sitt testamente, och också få besvarat frågor om vem som var att betrakta som förmyndare för barnet Anne-Marie, sedan Harriet Bosse som var barnets mor hade gift om sig. Så sent som den 20 april 1912, bara tre veckor före sin död, gjorde Strindberg ett tillägg till testamentet, som på lagenligt sätt är bevittnat av två personer, läkaren docenten Gunnar Nyström och advokaten John Dondorff.

Liksom Gillberg var John Dondorff lantbrukarson från mellersta Skåne, född i Torrlösa 1875. För övrigt grannförsamling till Håkan Gillbergs födelseförsamling. Han tog studenten i Lund 1896 och påbörjade sedan juridiska studier. Han var aktiv i Diskussionsklubben och var dess vice ordförande våren 1898, alltså samtidigt med att Strindberg vistades i Lund. Samma vår bodde de också grannar. Författaren bodde i Tomegapsgatan 23, juris studeranden i 24. Var det möjligen ett namn som Strindberg kände igen från lundatiden, som fick honom att välja Dondorff till sitt sista ombud? Fördes över huvud åren i Lund på tal vid deras möten? Det är frågor som får kvarstå obesvarade.

Den som fick förtroendet att göra bouppteckning och arvskifte efter den döde författaren var också en son av Lund. Advokaten

Erik Lidforss, bror till författarens vän från berlinåren, botanikern Bengt Lidforss. Han fick sluta kretsen av jurister, som ömsom till båtнад ömsom till förfäran och skräck sökte biträda den bångstyrige klienten August Strindberg.



Sveriges advokatsamfund
Box 27321, 102 54 Stockholm
Telefon 08-459 03 00
E-post info@advokatsamfundet.se
www.advokatsamfundet.se